

Balázsi Dénes:

**NYIKÓMENTI
HÁRMASKÖNY**

Tripartitum

Balácsi Dénes:

**NYIKÓMENTI
HÁRMASKÖNY**

Tripartitum

A könyv kéziratát támogatta
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Olvasószerkesztő: P. Buzogány Árpád

Tördelőszerkesztő: Zólya Attila

A felvételeket készítették:

Balázi Dénes, Dávid Sándor

P. Buzogány Árpád, Mihály Szabolcs

A borítót tervezte és felvételeket készítette:

Dobai-Pataky Zsuzsanna

Fordítás:

Dr. Hermann Gusztáv Mihály - román

Nagy Boglárka - angol

Szabó Zsuzsa - német

© Balázi Dénes.

Minden jog fenntartva.

ISBN 13 973-87605-5-0

978 973-87605-5-4

Kiadja az Udvarhelyszék Kulturális Egyesület,
Székelyudvarhely, 2006

Készült a székelyudvarhelyi
Demaco nyomdában.

Tartalomjegyzék

<i>Előszó</i>	21
<i>I. A. Haladás a Nyikómentén az őstermelő, önellátó földfelhasználástól a korszerű, szakosodott árutermelő és értékesítő gazdálkodás felé.</i>	24
1. 1. Az őstermelő földhasználat megjelenési formái a vidékünkön	24
1. 2. Külterjes állattenyésztés, havasi legeltetés. Belterjes állattenyésztés meghonosítása nemesített állatfajták behozatalával, takarmánytermesztéssel és a szakszerű állatgondozás bevezetése által	25
1. 3. Az erdő és a fa szerepe vidékünk életében. Haladás a rablógazdálkodástól a célszerű és szakszerű fakitermelés és fafeldolgozás felé.....	27
1. 4. Ugarhagyó gazdálkodás, kisbirtokrendszer, mindent termelő gazdasági stratégia.....	32
1. 5. A gazdakörök nevelő szerepe az új gazdálkodási formák és módszerek meghonosításában	33
1. 6. A gépek és a gépesítés térhódítása, az állati és vízi erővel szemben.....	34
1. 7. Ipari növények termesztése: napraforgó, cukorrépa, kender és len termesztésének szorgalmazása.....	35
1. 8. A feldolgozó üzemek megjelenésének pozitív, serkentő hatása.....	36
1. 9. Árutermelés és értékesítés kilátásainak felvillantása.....	39
1. 10. A falvak civilizációs szintjének emelkedése a közművesítés által. A jövő – a faluturizmusé	45
<i>I. B. Egy rendtartó székely gazda. A Hegyi család gazdaságának pár évszázados ügyvitelének bemutatása</i>	47
<i>II. Az önművelés igényének megjelenése a Nyikómentén. A Székelyszentmiklósi Olvasó Egylet 50 éve</i>	80
<i>III. A Népi jogszokások. Hozománylevél, perefernum készítésének hagyománya a Nyikómentén</i>	99
1. 1. A perefernum szó etimológiája	99
1. 2. A hozomány jogtörténeti és néprajzi meghatározása.....	99

1. 3. A hozomány családjogi meghatározása.	100
1. 4. A hozomány néprajztudományi meghatározása.....	100
1. 5. A hozománylevél megírása	101
1. 6. A hozománylevél formai és szerkezeti elemei.....	103
1. 7. A hozománylevelek elemzése időrendi és területi megjelenésük szerint.....	107
1. 8. A hozománylevél tartalmi része.....	116
1. 9. A népi bútortzat és textilálya változásai a hozománylevelek tükrében.....	116
1. 10. A hozománylevél készítés gyakorlatának szövegszerkesztési és informális jellege.....	125
1. 11. A hozománylevelek a felbecsülhetetlen gazdag szókinccse és a magyar népi jogi stílus dokumentumai.....	125
III. B. Fonásúgok – Nyikómenti anekdoták.....	127
1. 1. Bevezetés. Fonák, fonákol – tájnyelvi szómagyarázat. A humor forrásai, műfaji és formai meghatározása.....	127
1. 2. Vidékünk humoristái, a tréfamesterek és anekdoták: Elekes János – Kecset, Lakatos Mihály – Nyikómalomfalva, Albert Elek – Farkaslaka, Pap Károly – Székelyszentmihály, Albert Gyula – Farkaslaka és mások	134
MELLÉKLETEK.....	172
I. A Fejezethez: Dokumentumok másolatai:	
PAÁL Sándor rugonfalvi földműves életének leírása, kézirat, Rugonfalva, 1966	172
Dénes András	174
Agrofruct.....	175
Siklódi Albert.....	176
Mai farmergazdák	177
GORDON Kft	177
GORDON kisvendéglő	177
TERFIN Kft	178
Építkezési és fafeldolgozó Kft.....	179
ADVENTED LABEL TECHNOLOGIES	179
III. A Fejezethez:	
Hozománylevelek teljes másolatai: 1. 7. 1. – 1. 7. 23.....	181
Postscriptum	226

RAJZOK, FOTÓK, DOKUMENTUMOK

I. A Fejezethez

1. Emléklap – Siklódi Albert, Kobátfalva.....229
2. Székelyszentléleki faluturizmus, szórólap
Székelyszentmihályi Aranyalma panzió, szórólap
Laura Vendégfogadó Tájház, Székelyszentlélek, szórólap230

I. B Fejezethez

1. Hegyi Ferenc Jegyző-Könyvének másolata231
2. a. Hegyi András (Hegyi Lukács apjának)
Számos fölgyeinek jegyzéke másolata232
- b. Kocsmatartási arányjogi királyi Itélet233
- c. Közbirtokosági arányjog 1930-ból
- d. Közbirtokosági arányjog 1947/48-ból234
3. Jegyzőkönyv Geréb Domokosné kényszerített birtokleadásáról
1955-ből235
4. a. Hegyi Ferenc 1869-i feljegyzései a Székely Kalendáriumban
- borítólap másolat
- b. Hagymakallendárium 1869. évre236
- c. Az 1893-i árvízről szóló bejegyzés a Jegyző- Könyvben
- d. Időjárási rendellenességek 1900 után237
5. Könyvelés: mérleg készítés: a. és b.238
6. a. ifj. Hegyi Ferenc és neje Berze Veronika; b. Geréb Domokos
és neje Hegyi Berta és az örökösök: sz. Gagy Erzsébet,
férje Geréb Albert és leányuk Klára239
7. Ifj. Hegyi Ferenc Számadó gondnoki megbízatása: a. és b.240
8. Szentléleki és malomfalvi szabad emberek: Ambrusok, Hajdók,
Hegyiek és Hadnagyok241
9. Első világháború bejegyzés
és a La Valetti titok másolat részlet242
10. Az 1893.-i árvízre emlékeztető sírfelirat;
2005. augusztus 23-i árvíz után243

II. Fejezethez

1. A Székelyszentmiklósi Olvasó Egylet
– jegyzőkönyv 1922-ből.....244
2. Meghívó – 1925, 1926, 1928, 1929, 1930245
3. A farkaslaki Ifjúsági Egyesület Meghívója (1920 utánról).....246

III. A Fejezethez

1. Nászhozománya – eredeti dokumentum I. és utolsó oldalainak másolata és a Benedek címer és családfa247
 2. Hozomány levelek
– címoldalainak másolata a következőkben.....248
 3. a „*Imre Mária megyen férhez...*”
– hozományos levél – címoldal másolat
b. Tőzsér Ágnes tesztákaja.....249
 4. Perefarnális Levél: a. és b.250
 5. Varga Mózes végrenelete.....251
 6. Hozományosláda 1783 – faragott, festetlen – fotó
 7. Szuszékláda 1847 – faragott, festetlen – fotó252
 8. A farkaslaki Tamási emlékház,
a Székelyszentléleki Tájház – színes fotó.....253
 9. Székelyszentléleki Tájház szobabelső – színes fotó254
 10. A 2005. augusztus 23-i árvíz áldozatainak emlékműve
a székelyszentléleki útkereszteződésnél255
 11. Transp Tur – Farkaslaka – tájékoztató.....256
 12. Scorpion Trans – Farkaslaka – tájékoztató257
 13. Fehér-Nyikó vidékének térképvázlata
- A borítón látható:
1. Felső-Nyikómenti látkép
 2. Gordon Prod Tejfeldolgozó látképe
 3. Farkaslaka – Faluturizmus tájékoztató
 4. Alsó-Nyikómenti látkép

Balázsi Dénes:
Tripartitum Nikoensis

Cuprins

Prefață.....	21
<i>I/A. Progrese în Valea Nicoului, de la gospodărirea naturală, tradițională a pământului către producția modernă și activitatea de desfacere a mărfurilor agraro-alimentare.....</i>	24
1.1. Apariția formelor tradiționale de cultivare a pământului în zonă.....	24
1.2. Pășoritul extensiv, pe pășunile montane. Trecerea la creșterea animalelor în manieră intensivă, aclimatizarea unor rase nobile, furajarea și îngrijirea lor adecvată.....	25
1.3. Rolul pădurii și al lemnului în viața locuitorilor din zonă. Evoluția de la o exploatare ce viza folosul imediat către una eficientă și profesională.....	27
1.4. Practicarea asolamentului, tendința micilor gospodării către o autoaprovizionare totală.....	32
1.5. Rolul educativ al cercurilor (asociațiilor) agricole în adoptarea noilor tehnologii și metode de producție agrară.....	33
1.6. Extinderea mecanizării, în detrimentul forței animale și hidraulice.....	34
1.7. Promovarea cultivării plantelor industriale: floarea soarelui, sfecla de zahăr, inul și cânepa.....	35
1.8. Apariția unităților industriale de prelucrare a produselor agricole, rolul lor catalizator.....	36
1.9. Rolul mobilizator al conștientizării posibilității de desfacere a produselor agro-alimentare.....	39
1.10. Ridicarea standardului de civilizație a așezărilor rurale în urma amenajărilor infrastructurale utilitare. Agroturismul - ramura economică a viitorului.....	45
<i>I/B. O gospodărie secuiască tradițională. Prezentarea tradițiilor pluriseculare de gospodărire în cadrul familiei Hegyi.....</i>	47
<i>II. Apariția exigenței autocultivării în Valea Nicoului Alb. Cei 50 de ani ai Asociației de Lectură din Nicoleni.....</i>	80

III/A. Tradiții populare ale dreptului familial. Întocmirea foii de zestre, a așa zisului „perefernum”	99
1.1. Etimologia termenului „perefernum”.....	99
1.2. Definirea istorico-juridică și etnografică a zestrei.....	99
1.3. Definirea zestrei din perspectiva dreptului familial.....	100
1.4. Noțiunea etnografică a zestrei.....	100
1.5. Întocmirea foii de zestre.....	101
1.6. Elementele formei și structurii foii de zestre.....	103
1.7. Analiza foilor de zestre din perspectiva apariției lor în timp și spațiu.....	107
1.8. Conținutul foii de zestre.....	116
1.9. Evoluția mobilierului tradițional și a produselor textile populare, în oglinda foilor de zestre.....	116
1.10. Elemente informaționale și privind redactarea textuală a foilor de zestre.....	125
1.11. Foile de zestre - tezaure ale lexicului rural și ale tradițiilor dreptului popular.....	125
III/B. Vorbe sucite. Anecdote din Valea Nicoului Alb	127
1.1. Introducere. Explicații privind termenul „sucit”. Surse ale umorului, definiția speciilor de resort ale literaturii populare.....	127
1.2. Umoriști (hâtri) ai locului și anecdotele lor: Eelkes János (Satu Mic), Lakatos Mihály (Morăreni), Albert Elek (Lupeni), Pap Károly (Mihăileni), Albert Gyula (Lupeni) și alții.....	134
ANEXE	172
La capitolul I/A: Copii ale documentelor	172
Povestea vieții agricultorului Paál Sándor, manuscis, Rugănești, 1966.....	172
Dénes András.....	174
Agrofruct SA.....	175
Siklódi Albert.....	176
Fermieri contemporani.....	177
GORDON Prod.S.R.L.....	177
GORDON Restaurant Mic.....	177
TERFIN S.R.L.	178
S.R.L. specializat în domeniul construcțiilor și al preucrării lemnului.....	179
ADVENTED LABEL TECHNOLOGIES.....	179

La capitolul III/A:

Copii complete ale unor foi de zestre: 1. 7. 1. - 1. 7. 23.181

Postscriptum226

DESENE, FOTOGRAFII, DOCUMENTE

La capitolul I/A:

1. Diplomă. Siklódi Albert. Cobătești.....229
2. Pliant promoțional al pensiunii „Aranyalma”
Pensiunea și casa de oaspete „Laura” - Bisericani.
Pliant pentru promovarea turismului rural din Bisericani230

La capitolul I/B.

1. Copia „cărții” cu însemnările lui Hegyi Ferenc231
- 2.a. Notă privind numeroasele loturi de pământ ale lui Hegyi András
(tatăl lui Hegyi Lukács) - copie.232
- 2.b. Sentință regală privind reglementarea cârciumăritului.233
- 2.c. Reglementări privind posesorul (1930).....234
3. Protocol întocmit cu ocazia predării forțate pentru statul
dictatorial comunist a unei proprietăți funciare
de către soția lui Geréb Domokos, în 1955.....235
- 4.a. Însemnările lui Hegyi Ferenc din 1869, pe paginile Calendarului
Secuiesc. Copia copertei.
- 4.b. Calendarul cepii pentru anul 1869.236
- 4.c. Însemnare despre inundațiile din 1893.
- 4.d. Iregularități meteorologice după 1900.237
5. Contabilitate: bilanț contabil a. și b.238
6. Hegyi Ferenc jr. și soția, Berze Veronika;
Geréb Domokos și soția Hegyi Berta și moștenitorii:
Gagy Erzsébet, soțul ei Geréb Alert și fiica lor Klára.....239
7. Diploma de recunoaștere și evidențiere a administratorului
comunității bisericii catolice din Bisericani acordată
lui Hegyi Ferenc. a. și b.240
8. Secui liberi din Bisericani și Morăreni:
familiile Ambrus, Hajdó, Hegyi și Hadnagy.241
9. Însemnare privind primul război mondial
și Secretul de la La Valetta. Fragment.....242
10. Inscipție funerară amintind de inundațiile din 1893;
o vedere tragică după inundațiile din 23. august, 2005.243

La capitolul II:

1. Protocolul Asociației de Lectură de la Nicoleni, din 1922.....244
2. Invitație - 1925, 1926, 1928, 1929, 1930.....245
3. Invitație a Asociației Tineretului din Lupeni (după 1920).246

La capitolul III/A.

1. Listă de zestre - copia primei și ultimei pagini ale unui document original, cu blazonul și arborele genealogic al familiei Benedek.247
 2. Foi de zestre - copii ale copertelor248
 3. a. *Imre Mária se mărită...*” foaie de zestre - copia copertii
b. Testamentul lui Tózsér Ágnes - fotocopy.....249
 4. Foaie de zestre (perefernum): a. și b.....250
 5. Testamentul lui Varga Mózes251
 6. Ladă de zestre (cioplită, nevopsită) din 1783
 7. Ladă de zestră ca pentru provizii (cioplită, nevopsită) din 1847 ...252
 8. Casa memorială Tamási Áron, casa muzeu de la Bisericani253
 9. Casa-muzeu de la Bisericani, interior.254
 10. Monumentul victimelor inundațiilor de la 23. august 2005, la intersecția de la Bisericani.....255
 11. Transp Tur - Lupeni. Material promoțional.....256
 12. Scorpion Trans - Lupeni. Material promoțional.257
 13. Harta microregiunii Văii Nicoului Alb _
- Pe coperta cărții se poate vedea:
1. Peisaj din valea superioară a Nicoului Alb _
 2. Întreprinderea de prelucrare a laptelui Gordon Prod. _
 3. Peisaj din valea inferioară a Nicoului Alb _
 4. Publicație pentru promovarea turismului rural din Lupeni..... _

***Dénes Balázsi: Triple book on the landscape
along the Nyikó river***

Contents

<i>Introduction</i>	21
<i>I/A Progress along the Nyiko river from the traditional, self-providing use of land towards a modern, specialised farming</i>	24
1.1. The ancient forms of farming in our region.....	24
1.2. Extensive animal breeding, alpine grazing. The initiation of intensive animal breeding by importing pedigree sires, growing feed and introducing modern animal handling.....	25
1.3. The role of wood and forest in the life of our region. Evolving from a robber- farming towards a practical and professional exploitation and processing of wood.....	27
1.4. Waste-land farming, small-holding structure and the all-producing strategy	32
1.5. The educating role of farmer gatherings in the introduction of new and modern forms of farming	33
1.6. The victory of machines over animal- and water power.....	34
1.7. Cultivating technical crops: sunflower, beet, flax and hemp.....	35
1.8. The positive effect of the appearance industrial works	36
1.9. The possibility of goods turnover	39
1.10. Growing civilisation level in villages due to open works. The future belongs to village-tourism.....	45
<i>I/B A tidy szekler farmer. The history of the Hegyi family's farm</i> ...	47
<i>II The need for self education. 50 years of readers association in Székelyszentmiklós</i>	80
<i>III/A The common law. The dowry letter, the tradition of the perefernum</i>	99
1.1. The etymology of the word perefernum.....	99
1.2. The ethnical and legal definition of the dowry	99
1.3. The definition of the dowry according to family law	100
1.4. The ethnic-scientific definiton of the dowry	100
1.5. The writing of the dowry letter	101
1.6. The forms structural components of the dowry letter.....	103

1.7. Analysis of the dowry letters according to their chronological and regional appearance.....	107
1.8. The subject-matter of the dowry letter.....	116
1.9. The changing folk – furniture and material reflected by the dowry letters	116
1.10. The structural and informal nature of the dowry letter.....	125
1.11. The dowry letters as documents of the rich hungarian vocabulary and legal style.....	125
<i>III/B Awry things – Anecdotes along the Nyikó river.....</i>	127
1.1. Introduction. Word etymology. Sources of humour and its definition as a genre.....	127
1.2. The comedians of our region and their anecdotes: János Elekes – Kecset, Mihály Lakatos -Nyikómalomfalva, Elek Fancsali – Farkaslaka, Károly Pap – Székelyszentmihály, Gyula Albert – Farkaslaka and others	134
<i>ANNEX.....</i>	172
<i>To chapter I.A. Copies of documents</i>	
The biography of farmer Sándor Pál, Manuscript, Rugonfalva, 1966	172
András Dénes	174
Agrofruct.....	175
Albert Siklódi.....	176
Present farmers.....	177
The GORDON Ltd.....	177
The GORDON bar	177
The TERFIN Ltd.....	178
Building and wood manufacturing company	179
ADVENTED LABEL TECHNOLOGIES Ltd.	179
<i>To chapter III A: Whole copies of dowry letters: 1.7.1.-1.7.23.</i>	181
<i>APPENDIX.....</i>	226
<i>DRAWINGS, PHOTOS, DOCUMENTS</i>	
<i>To chapter I.A.</i>	
1. Souvenir – Albert Siklódi, Kobátfalva	229
2. Village tourism, Székelyszentlélek – flyer Aranyalma Pension, Székelyszentmihály – flyer Laura Guesthouse, Székelyszentlélek, flyer	230

To chapter I.B.

1. Copy of Ferenc Hegyi's protocol.....	231
2. a. Copy: A list of András Hegyi's (father of Lukács Hegyi) numerous lands	232
b. Royal verdict upon the right of pubkeeping.....	233
c. Public estate right from 1930	
d. Public estate right from 1947/48.....	234
3. Protocol: How Geréb Domokosné was forced to sell her land, from 1955.....	235
4. a. Notes of Ferenc Hegyi in the Szekler Calendar from 1689, copy	
b. The 1869 Onion Calendar.....	236
c. Protocol notes on the flood in 1893	
d. Weather anomalies after 1900	237
5. Bookeeping – Balance sheet: a. and b.....	238
6. a. Ferenc Hegyi jr. and his wife Veronika Berze, b. Domokos Geréb and his wife Berta Hegyi and the heirs: Erzsébet Gagyí, her husband Albert Geréb and their daughter Klára	239
7. The assignment of Ferenc Hegyi jr. as janitor: a. and b.	240
8. The free people of Szentlélek and Malomfalva: the Ambrus, Hajdó, Hegyi and Hadnagy families	241
9. Records from the I. World War and a fragment from the La Valetta secret – copy.....	242
10. Epitaph in the memory of the flood in 1893; after the flood on the 23 rd of august 2005	243

To chapter II.

1. The Readers Association in Székelyszentmiklós – Protocol from 1922	244
2. Invitation – 1925, 1926, 1928, 1929, 1930.....	245
3. Invitation from the Youth Association of Farkaslaka (after 1920)	246

To chapter III.A.

1. The dowry – copy of the first and last pages of an original document together with the Benedek coat of arms and family tree	247
2. Dowry letters-copy of the front pages	248

3. a. „ <i>Mária Imre is getting married...</i> ”	
– dowry letter - copy of front page	
b. The dowry letter of Ágnes Tőzsér	249
4. Dowry letter: a. and b.	250
5. The dowry letter of Varga Mózes	251
6. Dowry chest from 1783 – carved, unpainted	
7. Flour chest from 1847 – carved, unpainted	252
8. Landhouse, Székelyszentlélek	253
9. Roominterior, Székelyszentlélek.....	254
10. The monument for the victims of the flood	
on the 23 rd of august 2005, Székelyszentlélek	255
11. Transp Tur-Farkaslaka – informative leaflet	256
12. Scorpion Trans-Farkaslaka – informative leaflet.....	257
13. The map draft of the White-Nyikó region	
Book cover:	
1. Landscape of the upper Nyikó.....	___
2. Landscape of the Gordon Prod milk processing company	___
3. Informative booklet about village tourism – Farkaslaka	___
4. Landscape of the lower Nyikó	___

Dénes Balázs: Dreierbuch über die Landschaft längs des Flusses Nyikó

Inhalt

<i>Vorwort</i>	21
<i>I./A Der Weg längs des Flusses Nyikó von der traditionellen zur modernen Wirtschaft</i>	24
1.1. Die Formen der Urproduktion in unserer Gegend	24
1.2. Extensive Viehzucht. Einführung der intensiven Viehzucht durch veredelte Tierarten, Futterproduktion und Tierpflege.....	25
1.3. Die Rolle des Waldes und des Holzes im Leben unserer Landschaft. Der Weg von der Räuberwirtschaft zu einer fachgemässen Holzausbeutung	27
1.4. Die Brachland-Wirtschaft, die Kleinbesitzstruktur und die allesproduzierende Strategie	32
1.5. Die erzieherische Rolle der Landwirtkreise in der Einführung der neuen Formen und Methoden der Wirtschaft.....	33
1.6. Die Raumgewinnung der Maschinen gegenüber der Tier- und Wasserkraft.....	34
1.7. Produktion der Industriepflanzen: Sonnenblume, Zuckerrübe, Hanfs und Leine	35
1.8. Die positive Rolle der Verarbeitungsbetriebe.....	36
1.9. Die Aussicht der Warenproduktion	39
1.10. Die Erhöhung der Zivilisationsniveau der Dörfer durch Einführung der öffentlichen Werken. Die Zukunft – das Dorftourismus.....	45
<i>I./B. Ein ordnungshaltender Szeklerwirt. Die geschichte der Wirtschaft von der Familie Hegyi</i>	47
<i>II. Die Erscheinung der Anspruch an Selbstkultivierung. Die 50 Jahren des Leservereins von Székelyszentmiklós</i>	80
<i>III./A. Die Rechtsgewohnheiten. Der Mitgiftbrief, die Tradition des Perefernums</i>	99
1.1. Die Etymologie des Worts „Perefernum“	99
1.2. Rechtsgeschichtliche und ethnographische Bestimmung der Mitgift.....	99
1.3. Familienrechtliche Bestimmung der Mitgift.....	100

1.4. Volkswissenschaftliche Bestimmung der Mitgift.....	100
1.5. Die Schreibung des Mitgiftbriefs.....	101
1.6. Die formalen und die inhaltlichen Elemente des Mitgiftbriefs...	103
1.7. Analyse der Mitgiftbriefe nach ihrer zeitlichen und territorialen Erscheinung	107
1.8. Der inhaltliche Teil des Mitgiftbriefs	116
1.9. Die Veränderung der Völkermöbel und der Textilien im Spiegel der Mitgiftbriefe.....	116
1.10. Strukturelle und informale Züge der Mitgiftbriefe	125
1.11. Die Mitgiftbriefe als wertvolle Dokumente des ungarischen volkstümlichen juristischen Wortschatzes und Stils	125
 <i>III./B Merkwürdige Dinge</i>	
– Anekdoten längs des Flusses Nyikó.....	127
1.1. Einführung – Worterklärungen. Quellen des Humors, seine Bestimmung als Gattung	127
1.2. Die Humoristen unserer Gegend und ihre Anekdoten: János Elekes – Kecset, Mihály Lakatos – Nyikómalomfalva, Elek Fancsali – Farkaslaka, Károly Pap – Székelyszentmihály, Gyula Albert – Farkaslaka und andere	134
ANHANG.....	172
 <i>Zum Kapitel I.A: Die Abschriften der Dokumente</i>	
Die Lebensbeschreibung vom Landwirt Sándor Paál, Handschrift, Rugonfalva, 1966.....	172
András Dénes	174
Agrofruct.....	175
Albert Siklódi.....	176
Heutige Farmer	177
Die GORDON GmbH	177
Die GORDON Bar	177
Die TERFIN GmbH	178
GmbH für Bau und Holzverarbeitung.....	179
Adverted Label Technologies GmbH.....	179
 <i>Zum Kapitel III.A:</i>	
<i>Ganze Abschriften der Mitgiftbriefe: 1.7.1. – 1.7.23.....</i>	181
<i>Nachwort.....</i>	226

ZEICHNUNGEN, FOTOS, DOKUMENTE

Zum Kapitel I.A:

1. Souvenir – Albert Siklódi, Kobátfalva229
2. Dorftourismus in Székelyszentlélek -Handzettel
Pension „Aranyalma” in Székelyszentmihály – Handzettel
Landschaftshaus Laura, Székelyszentlélek – Handzettel230

Zum Kapitel I.B.

1. Abschrift des Protokolls von Ferenc Hegyi.....231
2. a. Abschrift: Liste der unzähligen Erdstücke von András Hegyi
(Vater von Lukács Hegyi).....232
- b. Königlicher Spruch über das Kneipehaltungsrecht233
- c. Kompossessoratsrecht aus 1930
- d. Kompossessoratsrecht aus 1947/48234
3. Protokoll über den gezwungenen Besitzverkauf von Geréb
Domokosné aus 1955.....235
4. a. Aufzeichnungen von Ferenc Hegyi im Szeklerischen Kalender
aus 1869 – Abschrift
- b. Das Zwiebelkalender für das Jahr 1869.....236
- c. Aufzeichnungen über das Hochwasser vom 1893
- d. Wetter – Ordnungswidrigkeiten nach 1990237
5. Buchhaltung – Die Bilanz: a und b.....238
6. a. Ferenc Hegyi jun. und seine Frau Veronika Berze
 b. Domokos Geréb und seine Frau Berta Hegyi und die Erben:
 Erzsébet Gagy, ihr Mann Albert Geréb und ihre Tochter Klára ...239
7. Die Beauftragung als Verwalter von Ferenc Hegyi jun: a und b...240
8. Freie Menschen von Szentlélek und Malomfalva:
die Familien Ambrus, Hajdó, Hegyi und Hadnagy.....241
9. Aufzeichnung vom I. Weltkrieg
und das Geheimnis La Valetta – Abschrift.....242
10. Grabinschrift über das Hochwasser von 1893;
nach dem Hochwasser vom 23. August 2005243

Zum Kapitel II.

1. Das Leserverein aus Székelyszentmiklós – Protokoll aus 1922244
2. Einladung – 1925, 1926, 1928, 1929, 1930245
7. Einladung des Jugendvereins von Farkaslaka (nach 1920)246

Zum Kapitel III:

1. Der Mitgift – Abschrift der ersten und letzten Seite
des Originals sowie Wappen und Stammbaum Benedek247
 2. Mitgiftbriefe – Abschrift der Titelblätter in den folgenden.....248
 3. a. „Mária Imre heiratet sich“
- Titelblatt-Abschrift vom Mitgiftbrief
b. Die Mitgift von Ágnes Tózsér249
 4. Mitgift-Brief: a und b.....250
 5. Die Mitgift von Mózes Varga251
 6. Mitgift-Kiste aus 1783 – geschnitzt, ungefärbt –
 7. Mehlkasten aus 1847 – geschnitzt, ungefärbt.....252
 8. Das Landschaftshaus von Székelyszentlélek253
 9. Das Landschaftshaus von Székelyszentlélek Zimmerinnere254
 10. Das Monument der Opfer des Hochwassers
von 23. August 2005255
 - 11 Transp Tour – Farkaslaka – Information256
 12. Scorpion Trans – Farkaslaka – Information.....257
 - 13 Landkarte-Skizze der Landschaft von Weissen-Nyikó
- Funschlag:
1. Aussicht von der oberen Weissen Nyikó
 2. Aussicht der Milchverarbeitenden Firma Gordon
 3. Farkaslaka – Informationsheft für das Dorftourismus
 4. Aussicht von der unteren Weissen Nyikó

Előszó

A „*Szép a Nyikó, s a vidéke / Jámbor székely szabad széke*” kezdetű Tiboldi István-dalt fonákjára fordította a 2005. augusztus 23-i szököár, a székelyföldi cunami. Rúttá, rettenetessé, rémítővé vált a „szőkének”, szelídnek becézett patak, s utána a vidéke dantei pokol kínzó iszapbugyaira emlékeztetett. A jámbor Szék szabad székely népét a végzet sötét angyala sodorta a halálfélelem iszapáradatával a kilátástalanság felé. A villámgyorsan érkezett katasztrófa után „*az Istenfélő jámbor nép*” egymásra tekintett, s nem hitt a szemének, hogy még vagyunk, akik vagyunk, s kételkedve kérdezte, hogyan tovább.

Szerencse, hogy rajtunk tatár dúlt, s még ki tudja, mi nem ért, mert hanem honnan vettük volna a hitet, hogy ismét lesz valahogy, mert soha sem volt úgy, hogy valahogy ne lett volna? Hogy testben és lélekben talpra állt a vidék népe, azt elsősorban a történelem és a természet katasztrófáiban edzett lelkének, derülátásának és humorának köszönheti. Ezt a hitet, ezt az alapállást kerestem, s véltem felfedezni a három nézőpontból megindított vizsgálódásom prizmáján át, s ezt szeretném visszaadni a hármastükrömben: a gazdasági haladás, az elmét csiszoló művelődés egy szeletének és a megtartó hagyománynak a bemutatása által.

Végig kívánom vezetni az olvasót azon a gazdasági-történelmi fejlődési vonalon, amely az elmúlt századok hagyományos, önellátó kisparaszti gazdálkodásától a nagyüzemi agráripari árutermelő gazdálkodáshoz vezetett a Nyikómentén. Hangsúlyozom a mezőgazdasági gépek megjelenésének és azok tudatos alkalmazásának fontosságát a termés hozam növelésében és a földművelő székely ember élete civilizációs szintjének emelése szempontjából. Kiemelem az ipari növények: a len, kender, cukorrépa, napraforgó termesztése bevezetésének jelentőségét a földművesek árutermelő gazdálkodása felé való haladásának útján. A múltbeli gazdakörök tanfolyamainak és a szövetkezetek említésével követendő példát állítok a jelenben gazdálkodók elé. Szeretném felmutatni a ma már konkrétan jelentkező ígéretet, amely a falusi vendéglátásban fog megvalósulni.

Bemutatom egy önfenntartó családi kisgazdaság (a falu első gazdája) élet- és munkarendjét, amelyet az ugarhagyó szántóföldi növénytermesztésre és az állattenyésztésre alapozott. A szokásjog szabályozta módon alkalmazott cselédek, kölcsönben kapott gabonáért, szolgáltatásért napszámok munkáját vette igénybe. A megvalósított értéktöbbletet újabb földterületek megszerzésére, a vagyont gyarapítására, státuszpozíció megör-

zésére és a társadalmi kapcsolatok karbantartására (ünneplés, a ceremóniális alap biztosítása) fordította. Sajnos, nem jutott el az árutermelésre és értékesítésre szakosodott farmer típusú gazdálkodásig. Megmaradt a mindent termelő, önellátó paraszti gazdálkodás szintjén, amelyet ma nem követendő példaként mutatunk be, csupán a szorgalma, a kitartása és rendezhető ragaszkodása az, ami tiszteletet ébreszthet az utókorban.

Az önművelés szükségességét a XIX. század közepén felismerte a vidék értelmisége, és sikeresen alakította meg az olvasóegyleteket, ezek összjövetelein széleskörű ismeretek mellett a nyikómenti ifjak elsajátították az önvezetés tudományát is. A kör összjöveteleiről felvett jegyzőkönyvek az önfegyelem fényes tükröi. A olvasóköröket a mai civil szervezetek elődeinek tekinthetjük. Itt az általános műveltség alapelemeinek a megismerése és az egészséges, civilizált életvitelre való nevelés mellett szakszerű gazdálkodási ismereteket kaptak a falusi ifjak, és felkészítették őket a jövőbeli faluközösség vezetésére az egyleti közösségekben gyakorolt demokratikus együttműködési szabályok elsajátítása által.

A népi jogszokások dokumentumainak elemzése során rámutatnak a nyikómenti ember magaalkotta, falu-, család- és életrendje biztosítására hozott szabályok iránti föltétlen tiszteletre és megbecsülésre. Ezek a formulák a szükségszerűség mellett bölcs előrelátásról tanúskodnak. Az élet zavartalan folyamatosságát és a család fennmaradásának biztonságát voltak hivatva szolgálni. A hozománylevelek szókincse a magyar nyelv fejlődésének fontos korszakát, a latinosság béklyójából kiszabadult jogi szaknyelv megszületésének folyamatát szemléltetik. Ugyanakkor a tárgyi népraiz számára adunk gazdag bizonyítást a székely család fejlett anyagi kultúrájának a szemléltetésére.

Az embert, a Székelyföld emberét is be szeretném mutatni, villanófényben, úgy, ahogy a zimankós fellegek alatt a vakító villámfényben megvillan egy-egy arcvonása, amelyben benne van az egész jellemarca. Az anekdoták villanófénye a szellemi sziporkázás terméke.

A székely ember humora az a tükör, amelyben meglátjuk, hogy soha sem volt úgy, hogy valahogy ne lett volna. A legnehezebb időkben is felül tudtak emelkedni a sors megpróbáltatásain lényének alapvető vonásai: a humorának és a derűlátásának köszönhetően. A közelmúltban (a diktatúra idején) is születtek a nyikómenti ember ajkán fekete virágok, anekdoták és adomák. A letűnt fél évszázad anekdotáinak üzenete: a nép a nevetségesség tétel és a maró gúny eszközeinek mesterei alkalmazása által mond ítéletet a nemzeti és társadalmi elnyomás felett. A székely szellemesség éles fegyve-

rével vesz elégtételt a nép a gőgös és korlátolt ellenségein. A humor az egészséges és kiegyensúlyozott népi lélek barométere.

A feldolgozott anyag gyűjtésiterülete az Alsó-Nyikómente: Siménfalva község falvai és a Felső-Nyikómente: Farkaslaka község falvai. A gyűjtést a hetvenes évek elején kezdtem, és napjainkig folytatom. Az említett témák eredeti dokumentumokra épülnek, amelyeknek első közlése és feldolgozása a tudományos irodalmunk *forrásközléseit* gazdagítják.

Balázi Dénes

Székelyszentlélek, 2006. május 12.

I/A Haladás a Nyikómentén a hagyományos gazdálkodástól az agráripari termelés felé

1. 1 Az őstermelő földhasználat megjelenési formái a vidékünkön

A Nyikómentét – kb. 30 km hosszúságban, 242.000 hektáron elterülő falvak láncát, a Nagy-Küküllő és a Gagy pataka közt kanyargó Fehér-Nyikó árterületén és az azt kísérő dombságon elhelyezkedő huszonhárom falut két községbe sorolták be: a felsőt, a Hargitához közelit, az É-K-i csoportot Farkaslaka községbe és az alsót, D-Ny-it Siménfalva községbe zsúfolták össze még a diktatúra utolsó évtizedében. A huszonhárom falu összesen sem éri el a tízezres lakosságot, nem csupán a szétszórtság, de a megfelelő utak hiánya is gondot okoz a közigazgatásban és a fejlődésben.

A gépek felhasználására gondolunk a kezdettől napjainkig. Mikor és hol jelentek meg az első gépi eszközök a Fehér-Nyikó vidékén? Nyilván Székelyszentlélekre akarunk összpontosítani, de megpróbáljuk behelyezni a történelmi és földrajzi környezetbe a jelenséget. Amikor a Nyikómenti iparról beszélünk, nem választjuk el az ipari tevékenységet a mezőgazdaság iparosításától, vagyis az ipari eszközök mezőgazdaságban való felhasználásától. Az ipari tevékenység keretében az árutermelésre és az értékmegvalósításra gondolunk akkor is, amikor ez nem a kapitalista termelési mód keretei közt történik, hanem a feudalista (hagyományos, őstermelő, önellátó, kisparcellás) termelési viszonyok között. A történelmi áttekintésünkben viszont nem választjuk külön a falvak népi „*iparának*” és az iparosodó mezőgazdaságnak a tárgyalását. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a vidék társadalmára jellemző folyamatokat, amelyek döntő módon meghatározzák a változásokat (fejlődést, visszaesést vagy megtorpanást, megrekedést – progressziót, recessziót vagy stagnálást). A Nyikómentén a XIX. század utolsó negyedéig a tradicionális (hagyományos) gazdálkodási rendszer (termelési mód) az uralkodó. A két- illetve háromfordulós ugartartásos határhasználat általános a századfordulóig. A kétnyomásos rendszerről a hármashatárra való áttérés fokozatosan történik. A fejlődést voltak hivatva szolgálni, de mégis sok ellenérzést váltott ki a székelység körében az arányosítás, azután a tagosítás és majd a közbirtokosságok újraszervezése. Az ugar megszűnése a népi állattartás súlyos válságát okozhatta. Az arányosítás a nagybirtok védelmét, és a tagosítás a falvak élelemeskedő vezetőségének megtollasodását szolgálta. Az intenzív (nagytablás, irányított és terv-

szerűsített vetésforgós, gépesített és vegyszereket alkalmazó) földművelés bevezetése is ilyen gondokat jelentett a kisparaszti típusi székely gazdaságoknak az 1950-1960-as években. A negatív viszonyulásnak, főképpen a szubjektív jellegűnek, a megszokás, a hagyományokhoz való ragaszkodás és az a szomorú történelmi tapasztalat az oka, hogy a székelységtől a változtatások, reformok a legtöbbször nagy áldozatokat, nem egyszer véráldozatot kértek.¹ Az önellátó-tartalékoló és önellátó-vegetáló gazdálkodásmód, amelynek üzemformája az uralkodó típus: a középparaszti mintára szervezett, szántóföldi növénytermesztést és állattenyésztést folytató vegyesgazdaság, még a stagnálás állapotában tartotta a vidék gazdaságát a XIX. század fordulójáig, amikor megjelentek az iparosodás első „hírnökei” (gőzmalom, szeszgyár, cséplőgép és a Héjjasfalva–Székelyudvarhely közti vasút – 1888. március 15.).² Ez még az árutermelő gazdálkodástól, a szó valódi értelmében vett kapitalista termelési módtól is messze állt. A mindent termelő kisbirtokok helyben topogását megtöri néhol az árutermelésre vállalkozó nagybirtok első próbálkozása, amelyre majd megfelelő példával szolgálunk. A fejlett kapitalista gazdálkodásmódra való rátérés folyamatának kiteljesedését többször megszakította a történelem folyása (a két világháború és a többszöri ország- és rendszerváltás). A következményeiről nem kívánunk beszámolni, mert nem témánk.³

1. 2 Külterjes állattenyésztés, havasi legeltetés. Belterjes állattenyésztés meghonosítása nemesített állatfajták behozatalával, takarmánytermesztéssel és szakszerű állatgondozás bevezetése által

Az állattenyésztés pénzbeli jövedelmet, azaz mint árutermelési lehetőség igazán a tejszövetkezetek megalakulásával fog jelenteni. A kobátfalvi és a siménfalvi tejszövetkezetek megalakulásával lehetővé vált a tej ipari áruként való értékesítése a székely kiscgazdák számára (1904), később a székelykeresztúri vajgyárnak (1937) a Hangya-mozgalom általi beindítása után szervezetté és rendszeressé vált a tejbegyűjtés, azaz értékesítés.^{4, 5} A

-
1. Böződi György: Székely bánja. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 1997, 134–138.
 2. Egyed Ákos: Falu, város, civilizáció. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1981. 158. (táblázat)
 3. Oláh Sándor: Gazdálkodásmód és életvitel. In: Korunk, Kolozsvár, 1994/6. 59; Oláh Sándor: A székelyföldi agrártermelés társadalmi feltételei 1989 után. In: Székelyföld, Csíkszereda, 1997/10. 77
 4. Balácsi Dénes: Ne nézze senki csak a maga hasznát... Haáz Rezső K. E., Székelyudvarhely, 1995. 51.

századforduló táján híres volt a bogárfalvi Simon Ferenc úr lipicai ménese. Bécsi kiállításon oklevelet nyertek a gyors paripái. Az első világháború előtt a Székely Kirendeltség, a 20-30-as években a Székely Gazdák Szövetkezete és az 1940-es években a Székely Akció fellendíti az állattenyésztést és értékesítést a keresztúri állatkiállításoknak és vásároknak a rendszeresítésével. A tenyészállatok népszerűsítésével a produktívabb fajták meghonosítására esett a hangsúly.⁶ Az állatok hús- és tejtermelésének fokozása érdekében szakszerűbb takarmányozásra kellett rátérni. A legelők feljavítása mellett a takarmánynövények termesztését kellett meghonosítani. A rugonfalvi székely gazda a bükköny és a lóhere vetőmag beszerzéséről⁷ számol be. 1907-ben megalakult Székelyudvarhelyen a Székely Juhtúrógyár, amely egy újabb előrelépés az állati termékek értékesítése terén. A Székely Gazdák Szövetkezete megoldotta a tejszállítás gondjait. A savó feletetésével a sertésenyésztés fellendítését is próbálta elősegíteni. Komoly szervezkedési intézkedésekre határozták el magukat a székelyföldi szakemberek és vezető értelmiségiek, amikor 1925-ben Marosvásárhelyen megalakult az Erdélyi Tejgazdasági és Értékesítő Szövetkezet, Transsylvania néven. 33 tejszövetkezet lépett be az új központba. A Szövetség (bejegyzési nevén Aliantă) – a Nyikómentén, Siménfalván létrehozta a Székely Kirendeltségét, amely a piackérdést is megoldotta, sőt kiviteli szerződésre is sikerült szert tennie⁸. Nagy előrelépést jelentett a Transsylvania marosvásárhelyi (1935-ben) és a székelykeresztúri vajgyárainak (1937-ben) a beindítása. Az utóbbi egészen közel (15 km) hozza a vidékünkhez a feldolgozóipart és az értékesítő kereskedelmet.⁹ A Szövetség gondoskodott a szakmunkásképzésről is. A működő tejbegyűjtő (házakba) csarnokokba tanfolyamot végzett vajmestereket küldtek. A kirendeltség Kobátfalvára Kovács János vajmestert küldte ki, Homoródszentpálra Nagy

-
5. Paál Sándor rugonfalvi földműves életének leírása. Kézirat, Rugonfalva, 1966. 31. oldalon: „A helyi tejszövetkezet 1905. május 1-én alakult meg 27 alapító taggal. 100 liter tejfel indult be az átvevő állomás”.
 6. Ugyanott: „Addig fehér teheneket tartottak, de a kirendeltség közbenjárásával és segítségével Pingeuri svájci Zimentári teheneket kezdtek behozatni külföldről. Így 1907-ben a tejszövetkezet olyan vajat termelt, és sokat, hogy ezért külföldi kiállításon kitüntetést kapott, és már volt szép alapja is.”
 7. U. o., 52. o.: „...már elküldtem apámnak 20 kiló heremagot.” (Budapestről 1914-ben. A cukorrépa-termesztést is idegenben, a szerencsi cukorgyár átvevő telepén tanulmányozza, egyéni kereseti lehetőség alkalmával – B. D.)
 8. Erdélyi Magyar Unitárius Naptár, 1940. 86
 9. Böződi György i. m. 239–241

M. Antalt. Székelyszentléleken keresztény szövetkezeti gatterről, műmalomról és boltról volt tudomásunk mostanáig¹⁰, de az iskolai katalógusok lapozásakor rábukkantam egy fontos bejegyzésre, amely az itteni tejszövetkezet létre utal, ti. Adler Gabriella I. osztályos tanuló neve után ez áll: apja Schuller Rudolf *tejszarnokos*. A beírás kelte 1923. május 5. A kislány születési helye: Pest-Pilis-Solt vármegye, születési ideje: 1915. május 15. és ez is fontos lehet: református, magyar. Tehát egy Budapesten kiképzett szakemberről van szó. Továbbá nem helybéli származású s nem is római katolikus vallású, mint a szentléleki lakosság. Nem tisztázott, hogy a keresztény szövetkezeti mozgalom vagy a Hangya központnak volt-e a küldötte. A faluban való jelenléte rövid lehetett, mert a kislány neve nem fordul elő a következő tanév beírási naplójában. A Gazdakör komoly nevelőmunkát végzett a gazdák szakismereteinek és általános műveltségi színvonalának emelése érdekében, hogy ilyen módon segítse őket a hatékonyabb gazdálkodásban. Népkönyvtárakat alapítottak, gazdatanfolyamokat, tapasztalatcseréket, bemutatókat és mintagazdaságokat szerveztek. Mintagazdaság létesült Siménfalván, és a tejfeldolgozók részére tapasztalatcserét szerveztek Kobátfalván.¹¹

1. 3. Az erdő és a fa szerepe vidékünk életében. Haladása a rablógazdálkodástól a célszerű és szakszerű fakitermelés és fafeldolgozás felé

Vidékünk természeti adottságai kínálták a lehetőséget a Hargita alji erdők fájának feldolgozására. A tűzi faanyag kitermelése túllépte a saját házi szükséglet igényeit. A Tódogás határnév eredetmondájából tudjuk, hogy a szentlélekiek tűzifát szállítottak eladni az udvarhelyi fapiacra. Itt is, akár a környékbeli falvakban, folytatták a zsendelykészítés kismesterségét. A legrégebb írásos tudósítás erről 1665-ből származik. Oroszhegyi Mihály Deák versben zengi el a számára és havasalji népe számára legértékesebb fa dicséretét „*A Fenyőfának hasznos voltáról, És az Zsendely tsinalóknak kellemetes és hasznos munkájokról való História*” című poémájában, amelyből megismerjük a favágás, zsendelyezés, kádározás és még néhány falusi foglalkozás, népi kismesterség eszközeit is: ródaló nagy fejsze, fűrész, faragókés, horony (hornyoló kés), vony (kézvonó kés) – a zsendelyezéshez, és a kádározáshoz még a vaskapcsot, a fakitermelésnél említi a vízi szállítást (a

10. Domus Historia 45-46

11. Székely-Udvarhely. 1906. XII. évf. 1

tutajozást)¹². Ugyanezeket használják ma is, háromszáz év múlva is, mint Zetelakán, a Sikaszóban dolgozó Mihály Deák kortársai.¹³ Az 1900. évben Udvarhely megye lakosságának foglalkozás szerinti megoszlásából kitűnik, hogy a 81,4%-t kitevő őstermelő mellett az iparból élők csak 8,1%-ot tesznek ki, azaz csupán csak az ipar utáni jövedelemre utaltaknak a száma ez, de sajátos helyzet az a Székelyföldön, hogy az állattenyésztés és földművelés mellett az erdők hasznosítása kereset-kiegészítő, sőt a Hargita alatti Havasalján főfoglalkozássá lép élő. Tehát a megye délnyugati dombvidéki lakosságánál észlelt kereset-kiegészítést hatványozott mértékben meghaladja az észak-keleti helységek, havasaljiak fafeldolgozásból nyert keresete, jövedelme. Az erdőgazdálkodás címszó alatt¹⁴ a Fehér-Nyikó vidékéről az egykori monográfus azt írja, hogy a faárut a lóvontatású, fatengelyű szekerekkel szállították le az „alföldnek” nevezett Segesvár, Medgyes, Dicsőszentmárton vidékére a havasaljiak. A termékek skálája széles volt: zsindey, lécs, deszka, boronafa, gerenda – mint épületfa, illetve szőlőkaró, faedények, kádak stb. és tűzifa is. A mai hatvanéves szentlélekiek és bogárfalviak, mint gyermekkori élményt mesélik el a szekereség viszontagságait, amelyekből nem hiányoznak a rablókalandok és virtuososság esetei. Gazdasági eszközt készítettek Firtosváralján (9), Pálfalván többen szekeret, jármot, gazdasági és háztartási eszközöket. A pálfalvi fatálakról, kelyhekről és fadobozokról még a XIX. század eleji krónikás is megemlékezik.¹⁵ A vidéken a kádározásban Malomfalva vezet, ahol 34 kádárt tartottak nyilván, és 1896-ban faipari szövetkezetet is alakítottak, de sajnos csak négy évig állt fenn, mert a helytelen kezelés csődbe vitte. Szentlélek követi 5 kádárral, itt családi melléknév is őrzi emlékét (Kádár, Hajdó Imre). A sort

12. Szabó Károly: Régi magyar könyvtár, Budapest, 1874. I. k. 384

13. Haáz Ferenc: Udvarhelyszéki famesterségek, Kolozsvár, 1940. ; Garda Dezső: A gyergyóremetei tutajosok a XIX. Században. In: Acta Hargitensia I. Csík-szereda. 1980. 85; Molnár István: A hazai zsindeyfaragás térbeli-időbeli alakulásának áttekintése és mai termelési sajátosságainak néhány vonása. In: A Székelykeresztúri Múzeum Emlékkönyve. Tanulmányok, közlemények. Csík-szereda, 1974. 327; Gagy László: Régi sajátos foglalkozások Etéden. In: Népmiszereti Dolgozatok, 1976. 73-90; Balácsi Dénes: A székelypálfalvi borítottómeccő. In: A Duna menti népek hagyományos műveltsége. Budapest, 1991. 257.

14. Kozma Ferenc: A Székelyföld közgazdasági és művelődési állapota. Budapest, 1879, 15

15. Jánosfalvi Sándor István: Székelyhoni utazás a két Homoród mellett. Litera Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2003. 107

Firtosváralja és Kecsetkisfalud folytatja 4-4 kádárral. A szénégetés szintén ősi erdei foglalkozásnak számít. Farkaslaka ma is nagy haszonnal, de sok áldozatvállalással (az egészség, a családi élet és a gyermekek nevelése árán) folytatja az örökölt mesterséget, csupán a taplóipart adta át a korondiaknak, pedig Borszék Lina tanítónő először náluk honosította volt meg a XIX. század második felében a taplászást. Szentlélek a fenyőgyantagyűjtésben jeleskedett annyira, hogy a nevéhez ragasztották a „szurokszedő” melléknevet. A Tartód havasán ma is láthatók a hajdani hamudombok, amelyek az üveggyártáshoz elégetett bükkfa hamuzsírőzésre emlékeztetnek. A Tájházunkban található fenyőfakéregből készült kászu az erdei gyümölcszedés kedvelt voltát bizonyítja. A fából készült nyikómenti műemlékek az itt élő ácsok magas színvonalú tudásáról beszélnek. A szentléleki haranglábról Benedek Fidél tesz említést az új kőtorony építésével kapcsolatban, hogy az 1762-ben történt. Leírása nem maradt ránk, de a kecseti és a kisfaludi haranglábak bizonyosan azonos tudás eredményei, és még ma is állnak. A Nagy- és a Kiskadácsban a fedeles hidak gondozottak, és róluk megmintázták az új szentléleki fedeles hidat a hajdani helyére, amelyet az 1913-as árvíz ragadott volt el. A 2006. augusztus 23-i áradat mid a három fedelehidat elsodorta.

Az erdő népi hasznosításának bizonyítéka a már említett vadgyümölcs- és gyógynövény-gyűjtögetésnél kiemelendő bükkmakk és a cseremakk (tölgy) értékesítése. A cseremakkot a szabadon tenyésztett sertéskondákkal etették fel, a bükkmakkot betakarították, és olajmalomban préselték ki, hogy kiváló minőségű étolajat nyerjenek belőle a bőjti időszakokra. ¹⁶ Jóllehet a szentlélekiek csodálatos módon egy kérdésre sem feleltek meg az Urbárium alkalmával, de a körül levő szomszédos falvak vallomástevéinek feleleteiből következtethetünk a szentléleki helyzetre. A Héjjasfalva–Székelyudvarhely vasútvonal építése (1887-1888) a talpfa- (siper) kitermelést hozta a Nyikómentének. Ma csak határnevek őrzik a nagy kereseti lehetőség emlékét, tudniillik akkor tarolták le a szentléleki Cseretető erdejét. Hatalmas fatuskóira emlékeznek a mai 70-80 évesek. A farkaslaki születési nagy székely író, Tamási Áron gyermekkori emlékeit idézve meséli el a bükkmakkszedéshez fűződő élményét és annak az étkezésnél való felhasználási módját. Jakab Rozália monográfiája más adatot is idéz az énlaki

16. Udvarhelyszék parasztvallomásai 1820. A forrásokat sajtó alá rendezte és kiadta Takács Péter. Debrecen, 2001. 214-219, 230-233. Források Erdély Történetéhez 1. Szerkesztő: Takács Péter (Urbáriumi összeírások)

és farkaslaki olajütésről¹⁷. A Felső-Nyikómente gazdag vulkanikus eredetű, jól hasadó és jól faragható kőzetekben. Kőfaragásban Farkaslaka vezet (5-tel). A szentléleki Thököli Menyhárt mester szép sírköveket állított a helyi temetőben és a szomszéd falvak temetőiben. Az építőanyag-ipar előfutára a vidéken a tarcsafalvi cserép- és téglavetés. (Megelőzi a mi előbbi adatainkat, amelyeket a falumonográfiánk A cserépvetés... című fejezetben közölt.)

A fentiek, azaz a kisipar mellett az úgynevezett háziipar segített be néhol a jövedelem pótlásába: Siménfalván (8), Kobátfalván több szövőaszszonyt említ a monográfia.¹⁸ Szerzőnk a puhafaiparnál említi Szentléleket is, Oroszhegy és Malomfalva mellett (fakanalat, teknőt stb.). A Székely-szentléleki Tájházban őrizzük a vidék két legősibb esztergatípusait: a fűrentyűt (orsóeszterga) és a borított meccőt (fadoboieszterga). A faluban két kötélverő felszerelést is találtam: Geréb Andrásnál és testvérénél, Áronnál, amelyeket nemcsak a saját szükséglet kielégítésére működtettek. A rokka (fonókerék) készítése is virágzott, mert minden háznál a faragott zörgős guzsaly mellett igen sok esztergált szép példányokat találtunk, amelyeket a Tájházunkban helyeztünk el. Farkaslaka nevezetes volt a halinaposztó szövéséről.

A szűcsmesterséget tízen gyakorolták Farkaslakán, mint kisipart ebben az időben. A Kriza János gyűjtötte Vadrózsák falucsúfolója Malomfalva neve után, nemhiába ragasztotta oda a „*cifrabunda*” jelzőt, mert az eltűnt szűcsök közül egy házaspárt felfedeztem, helyesbíték, csak a síremléküket, a malomfalvi temetőben: Jakab Istvánról és nejeről, Hobáj Zsófiáról van szó, akik a mesterséget a XX. századba áthozták. Ezt a síremlékükre vésett dátumok és a foglalkozásuk megnevezésével próbálták bizonyítani, ha netalán az emberi emlékezet sántítana. A nyírfavessző seprűkötést és a kosárfonást Siménfalván és Medeséren gyakorolták nagyobb mértékben. 1896-ban az iparfejlesztő bizottság öt tanítót küldött Kolozsmonostorra, hogy elsajátítsák a kosárfonás tudományát, és majd hazatérve átadják a szerzett ismereteket a falubelieknek. A szalmafonást is 39-et tanítottak meg Medeséren. A rozsszalmának a zsúpfedésre való felhasználását, ami

17. Jakab Zsigmondné Mészáros Rozália: Hagyományos táplálkozás Farkaslakán. In: Sokszor úgy szeretnék enni, magam sem tudom, hogy mit. Szerk. Ferencz Angéla, kiadja a Hargita Megyei Kulturális Központ, Csíkszereda, 2002. 26-27

18. Barabás Endre: Udvarhely megye közgazdasági leírása. In: Közgazdasági Szemle 1904. szeptember és októberi számaiból. Külön lenyomat. 38-39. o., Budapest, 1904

ugyancsak egy nyikómenti sajátosság, mint kismesterséget gyakorolták Szentléleken Ambrus Ferenc, Hegyi Ignác fiai és a mester Gerébek, máshol is akadt, aki erre szakosodott bizonyos munkaidényre, pl. Pálfalván Vajda M. P. Árpád, Csehétfalván Deák Albert stb. Kereset-kiegészítési lehetőségnek számítható, de a rozsszalma árucikk is lett, amikor a medgyesi üvegyár kezdte felvásárolni és szállíttatni az üvegballonokat védő kosarak fonására. Kecetkisfaludban emlékeznek erre a nem hosszú távú értékesítési lehetőségre.¹⁹ A kézi cséplés a székelység számára munkavállalási lehetőségként is létezett, a házi munkaként a saját gazdaságban elvégzett mezőgazdasági munka mellett.²⁰ A hideg időszakban csapatostól jelentkeztek a Szászföldön csépleni. Munkabérük gabona volt, amellyel pótolták a hazai hiányokat. A cséplőgépek első világháború előtti megjelenése véget vetett ennek a kereseti lehetőségnek.

A növénytermesztésben az árutermelés lehetősége akkor kínálkozik, amikor Székelykeresztúron beindul a lenfeldolgozó üzem 1901-ben. Természetes, hogy a kisparaszti óvatosság miatt lassan fedezik fel az új pénzkereseti lehetőséget, de elindul valami, amire a módosabbak felfigyelnek.

A mezőgazdaság fejlődését az eke – a talajmegmunkálás legfontosabb munkaeszköze – változásainak nyomon követésével tudjuk felmérni.

A XIX. század második felében a házi készítésű munkaeszközök többsége keveset változott. Módosítottak a régi faekén, vas előhántót szereltek fel a fagerendelyre, a tövisboronát felcseréli a fakeretes fafogú, majd vasfogú borona és a „*fakószekeret*” a vasazott, vastengelyű és vasráfós szekér. Magyarországon az 1860-as években jelent meg Sack-féle vaseke. Az erdélyi nagybirtokokon való feltűnésüket forradalminak nevezik a szakemberek.²¹ Erdélyben, 1871-ben összesen mintegy 4000 vasekét használtak. Ugyanakkor a faekék száma 197.004 volt. Természetesen, csak a nyugati és a szászok lakta megyékben ilyen emelkedett a vasekék száma. A Székelyföldön nyilván késik ennek a folyamatnak a meghonosodása. Az 1895-ik évben a következő kép tárul elénk²²:

19. Balázi Dénes: Zsúpfedés a Nyikómentén. In: Népismereti dolgozatok. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1983, 107; Molnár István: A nyikómenti kézicséplés. In: Ethnographia 1963/3, 474–791.

20. Tamási Áron: Bölcső és bagoly. In: Bölcső és környéke, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1976. 162

21. Erdélyi Gazda, 1870 június 30. Simu, Romul: Monografia comunei Orlat. Sibiu, 1913, 35

22. Barabás i. m. 23. o.

Szerszám neve	Darabszám
Eke, egyes, fagerendellyel	15665
Eke, egyes, vasgerendellyel	103
Eke, kettős, vasgerendellyel	98
Eke, hármás, vasgerendellyel	31
Eke, mélyítő vasgerendellyel	20
Eke, töltőgető vasgerendellyel	16
Borona, fakerettel	11302
Borona vaskerettel	544
Borona, tüske	184
Szekér, fatengellyel	20789
Szekér vastengellyel	571

1. 4. Ugarhagyó gazdálkodás, kisbirtokrendszer, mindent termelő gazdasági stratégia

A század eleji földművelési technológiáról a következőképpen számol be a rugonfalvi gazda: „Megkezdődött a tavaszi szántás-vetés. Zabot, árpát elvetettük, és a törökbúzának is előkészítettük a földet, s április 20-án kezdtük a törökbúzát vetni. 3 ekével végeztük a szántást. Apám is, ha nem volt beteg, egyik ekével szántott, s ha valamelyik az ekét bennebb nyomta, reánk szólott, hogy a vad földet nem kell felhánytatni. Elbeszéltem apámnak, láttam Amerikában, hogy ott a farmerek minden földet, ami nem kaszáló féle, ősszel olyan mélyen felszántanak, hogy 40-50 cm-re benn jár az eke, s olyan cukorrépat terem és törökbúzát, hogy errefelé olyant nem lehet látni. Próbáljuk meg az őszön mü es, négyes fogattal száncsunk fel egy darabot. Én nem bánom, de sokat nem, mert ez a vad föld nem fog teremni. Jött a kapálás, 8-10 holdon termeltünk minden évben törökbúzát. Kézzel szórva vetettük, a kapálóból felénél többet kiadtunk harmadában kapálni, a másik részét a család napszamosokkal végeztük. Nehéz, hosszas munka volt, a két kapálás eltartott 6 hétig. Abban az időben csak kétszer lett megkapálva a törökbúza, másodszor fel kellett tölteni magoson, egyet sem szabadott töltetlen hagyni. Ezzel el volt végezve a kapálás. Vártuk a fejlődést, és szeptember végén a termést betakarítottuk. Amelyik gazda jól trágyázta, tarthatott a birtokhoz annyi állatot, hogy ezt megtehetette, annak még sikerült a törökbúza, s más termények is, de trágya nélkül gyenge termések voltak. Apánk úgy osztotta be, hogy minden évben négy holdat megtrágyázott. Erre volt tehetség, mert 10-12 db nagy állatot 15-20 db juhot s disznókat tartott, s így 4 hold szántót meg lehetett trágyázni. Ezen búza

termett, s utána be lett herézve, s ezzel pihent a föld. 1905-ig is tehént tartottunk, de a főbb jövedelmet az ökörhizlalással lehetett elérni. A fejőstehéntartás is hasznos volt, mert a család élelmezését sokat pótolta, de értékesíteni csak Keresztúron lehetett, s a lehordása minden reggel sok időbe és fáradságba került”²³.

1. 5. A gazdakörök nevelő szerepe az új gazdálkodási formák és módszerek meghonosításában

A vetőgép, a kapológép, a magtisztító rosta és a csávázó felszerelések elterjedését a gazdakörök szorgalmazták, és beszerzésüket segítették a Székely Kirendeltségeken keresztül, hogy a falvakban létesült gépszínek a székely kisgazdák rendelkezésére álljanak.

A technikai haladást felmérhetjük a szálas gabona cséplésének változásain is. Az Erdélyi Gazda 1871. ápr. 3-i száma felröppentette a jelszót: „*Jobb a kasza, mint a sarló, Tisztábban marad a tarló*”. Jelzi, hogy a haladás elindult egy újabb csapáson is, ti. az aratásról van szó. Az első lépés a sarló után a kaszával való aratás volt, majd a gereblyével felszerelt aratókaszta divatba hozása lett, amelyről a rigmusunk is szól. Tudjuk, hogy ezt követte a kézi cséplést felváltó cséplőgép behozatala.

A XX. század első évtizedében Erdély hegyes vidékein tartotta magát a csak sarlóval való aratás. A gépstatistikánk azt mutatja, hogy az aratógép is megjelent ugyanebben az időben. A technikai fejlődés különböző szintjei egy időben létezhetnek, mert a parasztságunk nem tér rá azonnal az egyik szintről a másikra. Hosszú időre van szükség, amíg meggyőződik az új felsőbbrendűségéről, hasznosabb voltáról. Az aratógépből szűkebb Erdélyben (1871) 72 db-t tartottak nyilván, 1895-ben 509-et, de ebből 374 a 100 holdnál nagyobb gazdaságoké volt.

A cséplőgéppel való cséplés is végigjárta az elterjedés megfelelő fokozatait. A járgányos cséplőgép emlékeztet még az állatokkal való nyomtatásos cséplésre. Innen a gőzerős cséplőgép a fejlődés következő foka. 1954. szeptember 10-én, mint első állomáshelyemre kinevezett tanító, saját szememmel láttam Pálfalva-tanyán, a Korond feletti Kalondán, a lóvontatású járgányos cséplőgéppel való cséplést. A gép a fenyőkúti havasi fennsíkron megtelepedett szórvány gazdáinak a tulajdonát képezte. A nagy, modern cséplőgépet nem tudták volna felvontatni a hegyi településre és áthúzatni a patakokkal szabdalt mélyedéseken. A tanyaiak rozstot, árpát és zabot ter-

23. Paál Sándor rugonfalvi földműves életének leírása, Kézirat a család tulajdonában, Rugonfalva, 1966, 30

mesztettek. A hosszú telet és a hideg, korai őszt és későig tartó tavaszi fagyokat csak ezek a szalmas gabonafélék bírták elviselni. 1895-ben, Csík megyében 38 járgányos és 5 gőzerős cséplőgép működött, Háromszéken 49-49, az Udvarhely megyeiek száma is tanulságos:

Szerszám neve	Darabszám
Kaszálógép	9
Aratógép, marokrakó	13
Aratógép, kévekötő	4
Ló és embererőre járgány	29
Ló és embererőre cséplőszekrény	35
Gőzerőre lokomobil	17
Gőzerőre cséplőszekrény	17

Az összehasonlításból kitűnik, hogy Udvarhely megye Háromszék és Csík megye között található, ami a cséplőszekrények helyzetét illeti.²⁴

1. 6. A gépek és a gépesítés térhódítása, az állati és vízi erővel szemben

Valamikor, a települések kialakulásakor a lehetőségek és a szükség szintjén keletkeztek az első „*ipari létesítmények*”, a vízimalmok. Az első technikai eszközök, amelyek eredete visszanyúlik az idő homályába: a malmok, pontosabban a vízimalmok. A Nyikó vizére gátakat építettek, amelyek a csapadékban szegényebb időszakokra is biztosították az állandó hajtóerőt a Nyikómenti falvak malmai számára. Adataink igazolják, hogy ezt a természeti erőforrást bölcsen kamatoztatták.

A XIX. században a Nyikómentén 15 vízimalom örölte a „*mindennapit*”. A felsőfolyás vidékén, a Nyikó mellé települt Farkaslakán 7 malomra emlékeznek, Szentléleken egyről tudnak a mai emberek, a Pakot úréról, amelyet Páll M. Ferenc vásárolt meg, majd Sente Gábor örökölt, de Benedek Fidél az Ethnográfiaiából kiásott egy legendát, az „*ördög malmát*”, amelyről csak a begyepesedett malomárok és malomkerék gödre tanúskodik. Malomfalván három malmot emlegetnek, szerintem többnek kellett lennie, mert a vidéken csak ennek a falunak a nevében örül a malom, s a meghajtóerő: a Nyikó is csak ebben az összetételben csobog olyan dallamosan: Nyikómalomfalva. Székelyszentmihályon még 1960-ban magam is hallgattam a híres furulyás András József öreg molnár elbűvölő játékát a még döcögő malomban. Kobátfalván, a vidék közepén is volt egy vízimalom, Kiskadácsban a másik, aztán az alvégen, Rugonfalván 1915-

24. Barabás E. i. m. 22

ben még őrlött a vízimalom, de már megjelent a versenytárs, a gőzmalom, Sebessy Miklós²⁵ hengeres, szítás „*műmalma*”, amelyhez körfűrész és később olajütőt is kapcsolt, az 1930-1940-es években.²⁶ Ezzel az első világháború táján elindult az iparosodás. Megjelentek a gyárban készült gépek, amelyek lassan kiszorították a küzdőtérről a székely ezermesterek remekeit. Pedig a régi malmok is valós szükségleteket elégítettek ki, és nem is akárhogy, mert a vízimalmok mellett Farkaslakán a fűrészmalomok, ványolók, dürrückölők és olajütők is dolgoztak. A Nyikóba ömlő nagyobb patakokon is működtettek időszakosan, esős évszakokban (vagy években) vízimalmokat, pl. Alsó-Bencédben a Szalon patakán.

1. 7. Ipari növények termesztése: napraforgó, cukorrépa, kender és len termesztésének szorgalmazása

AXIX. század végén a Székelyfölddel szomszédos Szászföldön megjelentek az első cséplőgépek és a hajtóerőt jelentő széngázmotoros gépek, amelyek csábító példaként hatnak. Elsőnek a malmok meghajtására vásárolnak „*tüzes kazánokat*”, gőzgépeket, példa erre a rugonfalvi, a Sebessy-féle malom. Siménfalván Györfi Károly is beindítja a széngázmeghajtású malmát. Ugyancsak 1920 táján Kobátfalván Buzogány Jenő indítja be a széngázmotoros meghajtású hengeres szítás műmalmát, amely körfűrész és gyapjúfésülőt is működtet. Korábbi Székelyszentmihályon az Ugron földbirtok megszerzése után beindított szeszgyár. Rozmann Jakab vállalkozó 1883-ban a megrendült helyzetű Ugron-birtok szentmihályi földjeivel együtt bérbe vette a szeszgyárat is, amelyben az első világháború előtt 30 embert foglalkoztatott. A vidék kiscgazdától felvásárolta a gabonafölösleget, de nem fizette ki, mert 1928-ban csődöt mondott a vállalkozása, de ennél nagyobb port és felháborodást váltott ki a földvásárlási és ökorkereskedési család.^{27, 28} Rozmann Izidornak (Jakab fiának) műmalma és körfűrész működött Szentmihályon a húszas években.

25. Paál Sándor rugonfalvi földműves életének leírása. Kézirat, 1966, 3. oldal: „*Károlyt és Elemért Miklósék elhívták magukhoz. Károlyt a gép mellett s Elemért a malomba alkalmazták...*” – A Sebesi Miklós-féle gőzmalomról van szó: „*24 tavaszán, talán májusban érkeztek haza...*”

26. Jakab Zsigmondné i. m. 27. o. (Sebesy Gábort említi – B. D. megj.)

27. Bözödi György: Székely bánja, Mentor, Marosvásárhely, 1997, Nyikómente fejezet 243: „*Mintegy 200 gazdaembert csapott be ilyen vásárlásokkal, és hosszú időre megbénítva a környék gazdasági életét.*”

1. 8. A feldolgozó üzemek megjelenésének pozitív, serkentő hatása

Érdekes, hogy a két cukorgyár mindegyike 100-100 km-re volt a Nyikómentétől: Botfalu (1889) és Marosvásárhely (1893) is, mégis az első gyakorolt nagy vonzerőt vidékünkre, mint munkaerő felvevő piac, gyártási szezonokban. Ezt a vonzódást az előző arató-cséplő szezonokban a barcasági szászokkal kialakult jó kapcsolatra vezetem vissza. A népballada: Léteget a botfalusi cukorgyár és a megszépítő visszaemlékezés maradt. (Egyik szemtanú szerint: „*Miként utaztunk az Albert István tehergépkocsijával Botfaluba, amikor Szent Mihály volt a szőfő!*”). A cukorrépa-termelés csak az ötvenes-hatvanas években jött divatba Udvarhely környékén, és a Nyikómentén. Ezt az állami kötelező szerződéssel honosították meg, de a tsz-ek felbomlásáig, utána már nem szívesen vállalták ma a gazdák, mert nincs jövedelem utána az üzemanyagárak elszabadulása után.

Farkaslakán Albert Géza lépett a modernizálás útjára.²⁹

A vízkerék mellé a széngázás meghajtóerőt is megszerezte. Hengereszításra szerelte át a malmát 1930 táján. Gattert (fűrészmalom) is indít, és a negyvenes évek elején modern olajmalom is vásárol. Amint a következőkből kitűnik, ezek az emberek, akik megbarátkoztak a gépekkel, nem álltak meg a malmok modernizálásánál, tovább léptek a mezőgazdaság gépesítésének útján, és a civilizáció magasabb fokára emelkedtek, amikor áramfejlesztő generátorral megoldották a lakásuk és a gazdaságuk villamosítását. Elmondhatjuk, hogy szinte ugyanezek az emberek, vállalkozók vásárolják meg az első traktorokat és cséplőgépeket és a velük járó garnitúrákat. Itt azonban ki kell emelnünk a gazdakörök szerepét. A századforduló táján szerveződnek vidékünkön az első gazdakörök a magyar kormánynak a marosvásárhelyi, majd a székelyudvarhelyi Székely Kirendeltségén keresztül nyújtott hathatós támogatása révén. Dorner Béla, az Udvarhely megyei Székely Kirendeltség megbízottja a Homoródok és a Nyikó vidékén alapos felvilágosító és szervezőmunkát végzett. Siménfalván hálából utcát neveztek el róla, itt szervezte meg az első hitelszövetkezetet 1895-ben.

28. Paál Sándor rugonfalvi földműves életének leírása. Kézirat, Rugonfalva, 1966, 91-103. o. Részletesen beszámol arról, miként lett áldozata a Rozman-féle szélhámosságnak.

29. Dénes András (sz. 1926. Farkaslaka, 134) gazdálkodó a következőkben foglalja össze az általa ismert és alkalmazott vetésforgók történetét: (Lásd a Mellékletben).

Kobátfalván a megye első tejszövetkezete alakult meg 1904-ben.³⁰ Ez azt jelenti, hogy a szervezést alapos népnevelő munka előzte meg, amely a gazdakörök tevékenységének javára írható. Az első talajművelő gépeket éppen Siménfalván rendelték meg a gazdakörön keresztül 1910-ben. 1919-ben Györfi Károly és társai faszéngázás motorral meghajtott cséplőgépet vásároltak. Hasonló a helyzet Rugonfalván is, ahol elsőnek alakult meg az EMGE helyi csoportja. Benzines traktort és cséplőgépet vásárolt 1920-ban Sebessy Gábor molnár és társai. 1928-ban a siménfalvi Józsa-testvérek traktort és cséplőgépet hoztak. A harmincas években megszorodik a traktorok és a cséplőgépek száma a Felső-Nyikómentén is. Kobátfalván a gazdakör rendel traktort és cséplőgépet. Kiskadácsban Szakács József lesz traktor- és cséplőgép-tulajdonos, Kecsetben Pál Árpádot emlegetik, mint cséplőgéppel rendelkező gazdát ebben az időben. Farkaslakán Albert Géza, molnár lesz a cséplőgép és traktor első meghonosítója³¹.

Szentléleken négy cséplőgép garnitúrára emlékeznek. Családi vállalkozásként indult a Sente testvérek: Mihály gépész (később gépkocsivezetője lett az Albert István autóbuszának, amellyel az idénymunkásokat szállították a botfalusi cukorgyárba, a harmincas években), Dénes, az apa és fia, Dénes, társak, akiknek részvényeit később rendre kifizeti a fővállalkozó. 1935-ben cséplőgépet, benzinnel meghajtott gépet (locomobilt, de vontatást igényelt) és herefejtő-gépet szereztek be, amellyel bércséplést végeztek a faluban és a környéken³². Albert István (a farkaslaki Albert Géza testvére) a legnagyobb egyéni vállalkozó Szentléleken. Felesége révén (Bakk Vilma) honosodott meg a faluban. 1930 táján cséplőgépet, herefejtőt és benzines traktort (magánjáró és vontató képességű gépet) állított be. A negyvenes években pedig Lanzbuldog típusú traktort is vásárolt. A havasi tanyai településen, Szencsedben pedig egy faszéngázás fekvő motorral működtette a fűrészmalomát. Palaszko Arnold (Felvidékről származott), ugyanebben az időtájtban vásárolt cséplőgépet és benzines traktort. Imre Domokos a második világháború végén bérelte Karpf Hermanék cséplőgépjét, amelyhez aztán a háborúban defekt miatt itt hagyott, és általa kijavított német autót szerelt át meghajtó erőgéppé, majd favágógéppé alakította át. Hegyi László kísérlete elkésett, mert 1947-ben próbálkozott

30. Balácsi Dénes: Ne nézze senki csak a maga hasznát... Szövetkezeti mozgalom a Nagy- és Kis-Homoród mentén. Monográfia, Haáz Rezső Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 1995, 27, 50, 64

31. Szentannai Mózes: Nyikómente az ezredvégén. Székelyudvarhely, 1999.

32. Vass Katalin sz. Sente, 1940-ben, Szentlélek 18 szám – adatközlő

megszabadulni egy darab földjétől, amelyért egy cséplőgépet vásárolt.³³ Egy évig használhatta csupán, mert mindnyájukat agyonsújtotta a román államosítás. Sajnos, a rövid, négyéves magyar államiség, amely a háborús körülmények között is tudott figyelni és áldozni a székely gazdasági élet fellendítésére, hamar elrepült, és az utána következő zavaros és nehéz időkben stagnálás és összeomlás következett. Az 1948. június 4-i államosítás földönfutókká tette a vállalkozókat és az ipart, a falusi iparosodást a katasztrófa felé taszította. A vállalkozó gépészek nagy részét kuláknak sorolták be, és osztályellenségnek nyilvánították, s mint ilyeneket – a hatóságok – terhes beadásokkal sújtották. Közben szabotázzsal vádolták, ha nem teljesítették a teljesíthetetlen kirovásokat, s a még a tulajdonukban maradt gépek ócskavas árért való leadására kényszerítették. Sente Mihály özvegyére nem tudták rásütni a kulák bélyeget, de a tehetetlen asszonyt letartóztatják szabotázs vádjával, s mert nem volt pénze, hogy üzemanyagot vásároljon, ezért a cséplési kampány szándékos gátlásával fenyegették. Negyvennyolc órára a nővéreire kellett hagynia a kislányát, mert nem tudta, mikor engedik el fogvatartói. 1952-ben az ócskavas-begyűjtőtől az átvételi nyugtájával együtt hozták a 21 (huszonegy) leit, az „átvett” gépekért, amelyet Sente Mihályné (sz. Sente Brigitta) haragjában tűzbe dobott (hogy ma még kárpótlást se legyen mivel kérnie). Hegyi László gépét 1953-ban ugyancsak az ócskavas-begyűjtő vette át neveltséges áron. Albert István és Albert Géza sorsrésze a kisajátított és kitelepített kulákok tragédiája lett. Hasonló tortúrán mentek át a többi vállalkozó nyikómenti székelyek is. A kollektivizálás befejezéséig tart ez az állapot, amikor hivatalosan kinyilvánítják, hogy Romániában felszámolták a kapitalista rendszert és a kizsákmányoló osztályokat. A gépészek közül néhányan sok munkahelyi hányódtatás után a szakmában dolgoztak, és egyesek kiváló szakismeretüknek köszönhetően bekerültek az állam által újonnan szervezett rajoni vagy községi állami gépállomásokhoz.³⁴

Az állami gép- és traktorállomás rajoni szinten létesült. Innen küldték ide nyilmunkák (kampányok) idején ki vidékre a szükséges gépeket, azokból, amelyek használhatóak voltak az erőszakkal összeszedettekből és az új brassói szovjet-román traktorgyár lánctalpas traktoraiból. Ezek inkább az aktuális politikai propaganda eszközei voltak, mint a hatékony gépesítés megvalósításáé. A kollektív gazdaságok megszervezésével párhuzamosan

33. Hegyi László, Szentlélek 23 szám, sz. 1913 – adatközlő

34. A volt Udvarhely rajoni kulákok helyzetéről adatszerű tájékozódást közölt Lőrincz György Kulákok címen a Székelyföld 1998/2. és 3. számaiban.

alakulnak meg a gépparkok, amelyek a rajoni központok szakmai irányítása és a helyi kollektív gazdaság vezetőségének az ellenőrzése alatt működtek.³⁵ A hatvanas évek elején alakultak meg az önálló községi GTÁ-k (Gép- és Traktorállomások), amelyek ellátták, illetve kiszolgálták a község területén alakult mezőgazdasági termelőszövetkezeteket, mtsz-eket (a kollektív gazdaság új neve, hogy a rossz hírű kolhozról megkülönböztessék) az igényelt és rendelkezésükre álló gépekkel. A hetvenes években a pártállami mechanizmus a megyék átszervezése után egy új irányítási formát talált ki, egy vidék mezőgazdasági és pártállami központjait hozta létre, amelyeknek igazgatója a körzeti pártaktivista és beosztottjai a gépészmérnök, valamint az agrár- meg az állattenyésztő mérnök voltak.

1. 9. Árutermelés és értékesítés kilátásainak felvillantása

Az elmondottak szerint Székelyudvarhely rajoni székhely az ötvenes években, az első gépállomás székhelye Székelyudvarhely volt, ahová öszszegyűjtötték a rajon államosított mezőgazdasági gépeit. Ezután a kapott új gépekkel egészítik ki a parkot. Innen küldtek szükségletnek megfelelően az igényelt gépekből a kampányokra. A hatvanas években Szentlélek az első brigádszékhelyek egyike lett, a 17-es számot viselte. Pál Gyula az első brigádfőnök, mellette Geréb Ágoston volt a bérelszámolója a 14 traktorral dolgozó szentléleki csapatnak. 1962-től Geréb Ágostont főnökké léptetik elő és a helyettese Benedek István „*pontator*” (bérelszámoló) lett. Az állomány KD, IAR, 27-es traktorokból és feljavított régi gépekből tevődött össze. Megjelentek az aratócséplőgépek (C12), amelyek traktorvontatással működtek. Majd a megyésítés (1968) után Farkaslaka lett a GTÁ székhelye, később az egész Nyikó és Gagy mente, Etéd környéke és a Sóvidék is a Farkaslaka központú-székhelyű Agráripari Tanácshoz (AGRIT) tartozott. A helyi karbantartó műhelyek mellett, Farkaslakán felépítettek egy központi irodát és javító csarnok-műhelyet is.

1971-ben a megalakult Farkaslaka községi GTÁ 41 db traktorral, 1 db Glória típusú, és 1 db C12 típusú arató-cséplőgéppel, 7 db cséplőgéppel, 2 db vetőgéppel, 5 db tárcsával, 1 db szénapréssel, 2 db silóbetakarító kombájnnal rendelkezett. Hasonló felszereltségű GTÁ brigádközpontok működtek Kobátfalván, Siménfalván és Rugonfalván is.

1974-ben Farkaslaka község GTÁ-ja 59 db traktort, 9 db kombájnt, 15 vetőgépet, 7 db cséplőgépet, 3 db permetezőgépet és 3 db takarmány-

35. Geréb Ágoston, Szentlélek, sz. 1921 – adatközlő

előkészítő gépet tartott nyilván. Emellett Szentléleken az mtsz saját 1 db traktort és három teherautót vásárolt.

1980-ban Farkaslaka község R K Pártbizottságának jelentésében a két mtsz (a farkaslaki és a szentléleki) tulajdonaként 31 db elektromotor, 6 db TV320 típusú utánfutós traktor, 2 db TV65 típusú utánfutós traktor, 5 db tehergépkocsi, 1 db mechanikus szecskáló, 4 db kalapácsoló, 9 db fejőgép szerepelt.

A gépesítési és a kemizálási folyamat további folytatására enged következtetni az erre a célra előirányzott beruházási összeg is. A szentléleki mtsz 2. 202.000 leit, ebből az állattenyésztésre 1.024.000 leit tervezett befektetni. A GTÁ 2.018.000 leit szánt a géppark bővítésére.

Megfelelő volt a szakember ellátottsága a tanácsi körzetnek. Közel 100 mezőgépészt foglalkoztatott az AGRIT négy részlege: farkaslaki, szentléleki, kecseti és pálfalvi „szekciók” (részlegek). Ezeket a munkásosztály falusi osztagának tekintette a kommunista párt. Az állattenyésztő, a növénytermesztő és mezőgépesítési ágak termelését 20 egyetemi végzettséggel rendelkező szakember irányította.

Az 1989-es fordulat után az álmagánosítás (privatizálás) ráerőltetése az mtsz-ek vagyonára a táblásított földek szétszaggatásához, a gépparkok lezüllesztéséhez és elpredálásához vezetett. Ez kárára ment a szakszerű üzemeltetésnek és a kihasználtság mértékének. Az üzemanyagárak elszabadulása is hozzájárult a megmaradt és az újonnan beszerzett gépek rentabilitásának a zuhanásához. Látszólag nőtt a gépek száma, de a gépek ott állnak kihasználatlanul, vagy nagyon alacsony kihasználtságot élveznek. A politikai tényező, az RMDSZ egyes vezetőitől sem állt távol a politikai demagógia, amikor a földtulajdon visszaszerzésekor a nagyüzemű gazdálkodás felszámolását propagálták. Ez az 1989-es fordulat is felért egy háborús pusztítással, ami a vidék ipari előrehaladását illeti. Nem a gépek számszerű növekedéséről van szó! Az nagyon hízelgő! Íme egy friss felmérés statisztikai adatai: ³⁶

A gép neve	1990. évben	1999. évben
Traktor	6921	11767
Eke	3806	8293
Vetőgép	1676	2923
Arató-cséplőgép	2360	2059

36. Gépállomány alakulása a Székelyföldön, 1990–1999. In: Székelyföld, szerk. Horváth Gyula, MTA, Regionális Kutatások Központja, Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2003. 193, 58. sz. táblázat)

Megállapíthatjuk, hogy az elmúlt tíz év alatt a gépek száma majdnem kétszeresére emelkedett, kivétel az arató-cséplőgépeké, amelyeknek a száma 301-gyel csökkent. Kézenfekvő a magyarázat: a már kiöregedett kombájnokat vagy nem volt érdemes megjavíttatni, annyira elkoptak, vagy nem volt meg hozzá a szükséges pénzfedezet. Viszont új gépek vásárlása már csak nagyüzemi szintű vállalkozóknak lett volna érdemes. Tudjuk azt is, hogy a meglévő gépparkok kihasználtság-foka nem jogosítja fel a gazdákat újabb gépek beszerzésére.

Székelyszentléleken a 2004. év kezdetén 10 db traktort, 2 arató-cséplőgépet, 2 db búzavetőgépet, 1 db burgonyavetőgépet, 1 db burgonyakiszedőgépet, 2 db trágyaszórót, 4 db kaszálógépet, 2 db traktorra szerelhető kaszálógépet, 2 db permetezőgépet és számos kis kézi meg állatvonatású kapát és permetező pumpát számláltunk össze.

Két farmer típusi gazdaság elégtelen emberi munkaerővel és a gépek alacsony fokú kihasználtságával, az önfenntartással küzdve működik. A többi gazdaság éppen csak vegetál, mert a sok állami nyugdíjas felélte pénztartalékát, amellyel nekiugrott a nadrágszíjparcelláinak a műveléséhez, s most nincs miből fizetni a magasra ugrott gépi munkadíjakat és vegyszerárakat. Csak a szövetkezés vagy a társulás valamilyen formája segíthetne, ha ne járatták volna le a becsületét a diktatúra alatt. Az ipari haladást mutatják a Farkaslaka községhez tartozó falvakban folyó ipari, kereskedelmi, mezőgazdasági és különböző szolgáltatási egységek nyilvántartásának adataiból készült felmérés.³⁷

KFT (SRL) – jogi személyek: összesen: 132 (6 egyházközségben)

Falvanként pedig a következő a megoszlás:

Település neve	Vállalkozások száma
Farkaslaka	79
Székelyszentlélek	22
Malomfalva	15

37. (Consiliul Local Lupeni – Farkaslaka község Helyi Tanácsa, Situația recapitulativă pentru evidența persoanelor juridice autorizate – Engedéllyel működő jogi személyek helyzete; Situația privind activitățile independente care funcționează în raza comunei Lupeni – Farkaslaka község körzetében független tevékenységet folytatók helyzete; Situația privind asociațiile familiale în comuna Lupeni – Farkaslaka községben működő családi társágok (társulások) helyzete – 2003-ban)

Bogárfalva	4
Kecset	4
Székelypálfalva	1
Kisfalud	1
Váralja	0

Alaptevékenység szerint:

Tevékenységi terület	A vállalkozások száma
Erdőkitermelő, fafeldolgozás	33
Kereskedelem	30
Szállítás	15
Élelmiszer, vendéglátás	14
Építés, építőipar	13
Mezőgazdaság, állattenyésztés	7
Fémipar	2
Elektromosság	2
Sport, turizmus	2
Gyapjúfeldolgozó	2
Egészségügy	1
Más tevékenység	5

Megállapíthatjuk, hogy a községi központ faluja, Farkaslaka vezet az iparosodásban, ami megfelel a hagyományainak (erdőkitermelés, szénégetés) és a számarányának (1500), viszont Szentlélek jelentkezése nem arányos a lakosság létszámával (700), Malomfalva helyzete még rosszabb, mert a malomfalviak jobb mezőgazdasági területtel rendelkeznek, és ez az ágazat működik ma a legeredménytelenebbül, bár két jól induló mezőgazdasági társulás működött a kilencvenes évek elejétől. Szentlélek majd az ősi óvatosságuknak megfelelően és az építő hagyományaikkal összhangban a kevesebb hivatalos ügyintézésel járó, valamint kevesebb anyagi befektetést igénylő kisebb családi vállalkozásokat választotta tevékenységi formának. Az elszigetelt falu, Firtosváralja esetéhez nem kell magyarázat. Bogárfalva, a lebontásra ítélt falu, ahol sikeresen működik az egész vidékre kiterjedő termékfelvevő képességű tejfeldolgozó üzem, az egyik példa értékű, előremutató vállalkozás színhelye lett. A farkaslaki brikett (tojásszén) üzem kísérlete is biztató jelensége a helyi erőforrások és a helyi munkaerő összhangolt értékesítésének. A külföldi munkavállalással (Magyar-

országban) megszületett a személyszállítás igénye, amelyet sikeresen elégít ki több farkaslaki nagyvállalkozó. Az idelátogató külföldiek számára alapított faluturizmus vendégfogadása új jelenség, amely ígéretesnek mutatkozik.

A független vállalkozások (A. I.) számát vizsgálva (összesen: 65) az előbbi osztályban tapasztalt arányokat észlelhetjük: Farkaslaka (35) több mint háromszorosa Szentléleknek (11), míg Malomfalva (6) aránytalanul még a szentlélekinek is csak a fele, de Bogárfalva (6-tal) megfelelően képviselteti magát. Itt az építőipar vezet (15), melyet követ a kereskedelem (12) és a feldolgozás. Egy kosárfonóval találkozunk Malomfalván (romák) és új a 6 autójavító műhely, valamint a benzinkút (üzemanyagtöltő állomás). A szolgáltatásoknál megjelennek a fodrászok (4).

A harmadik osztályba (AF) 50 vállalkozást sorolt be a pénzügyőrség. Talán a kis családi vállalkozásokról, a régi kisiparosokról van szó. Furcsa, de volt 1 szabóság, 1 patkolókovács, 1 tűzifavágó, 1 gyapjúszövő, egy népművész, 1 kapufaragó, de egy cipész sincs nyilvántartva. Ellenben 12 kiskereskedőről tudunk (valószínűleg a Tamási emlékpark mellett árulnak). Firtosváralja 6 bádoggossal (csatornás romák) mint a hagyomány folytatóival vezet. A pálinkafőzés is a hagyományt élte (6), új a két virágárus üzlet. A kiscsajdákát kiszolgáló mezőgazdasági gépesítő vállalkozás már nem a régi rendszerrel működik. A 10 építő nagyobb része szentléleki. A 4 autójavító kis szerviz a növekvő civilizációs igényeknek megfelel. Nosztalgizva beszélünk a hajdani tímár- és szűcsmesterségről. A halinaposztó helyett durva szövésű csergéket árulnak a Tamási emlékpark környékén. A hatvanas években feltámasztott szövőkörök emlékét az alakos rongyszönyegek őrzik. A híres kőfaragóknak csak egy utóda van Farkaslakán, aki Mária-szobrokat mintáz, hogy az ide látogatóknak legyen, amit emlékül hazavigyen. A ládakészítés helyett a mai néhány asztalos natúr fenyőfa bútort készít. No, még a sírkőfaragó társa is működik, koporsóüzem formájában. A helyi panzióban megszálló turista meglátogathatja a Tamási-emlékházat és a Szentléleki Tájházat, betévedhet a néhány faragó vagy szövő házi műhelyébe, ahonnan népművészetből az iparművészetbe „*avanzált*” stílusú tárgyakat vásárolhat.³⁸ Összehasonlítás végett álljanak itt Siménfalva község megközelítő pontosságú adatai: 3880 lakos, 14 falu, 12 egyházközség (10 unitárius és 2 református)

Független, családi és kft típusú vállalkozások falvanként:

38. Jakab Csaba, Márton László Attila: Élet Farkaslakán. Hét-Fő Bt., Budapest, Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2002. 193.

Település neve	Vállalkozások száma
Siménfalva	115
Rugonfalva	12
Kobátfalva	8
Székelyszentmihály	8
Alsóbencéd	2
Nagykadács	2
Tarcsafalva	2
Tordátfalva	2
Csehétfalva	1
Nagymedesér	1

Foglalkozási ágak szerint:

Tevékenységi terület	Vállalkozások száma
Kosárfonás (Siménfalva, Rugonfalva, Székelyszentmihály)	120
Erdőkitermelés, fafeldolgozás (Székelyszentmihály, Kobátfalva, Siménfalva)	3
kereskedelem	18
vendéglátás	4
építőipar, építés	6
fémipar	3
turizmus	2
növénytermesztés, állattenyésztés (Kobátfalván: Siklódi Álmos, Deák Dénes, Török Mihály)	3

A gépesítés fokát mutatja az alábbi adatsor:

Munkaeszköz neve	Darabszám
kaszálógépek	110
állati vontatású vetőgépek	76
traktor	62
traktorutánfutó	24
gépi meghajtású vetőgépek	11

tehergépkocsi	11
aratócséplőgép	3

Megjegyzendő, hogy mindegyik magántulajdonban van.

A kosárfonás remekeiért nem kell Siménfalvára fáradnia a kirándulónak, mert Máramarostól Fogarasig megtermelt minden háziipari és népmeg iparművészeti cikket megtalálhat a benzinkúttal szembeni árusbódékban. A farkaslaki élelmesség hamar magára talált, s a kereset kiegészítésnek ezt a módját is hamar felfedezte.

A civilizáció szintje ehhez a gépesítési, iparosodási szinthez igazodik. A hatvanas években a vidék villamosítása befejeződött. Szentléleken 1961-ben komoly meggyőző munkát kellett végezzenek a néptanácsi és tanügyi alkalmazottak, hogy az emberek kérjék a villanyáram bekötését a gazdaságaikba. Az 1970-es években 468 rádiót és 134 televíziót tartott számon a posta Farkaslaka község falvaiban. Az ivóvíznek a lakásokba való bevezetése komoly gondot jelentett, de a község falvaiban az akkori szükséglet szintjén sikerült megoldani a kérdést. Ma már egy újabb Sapard (európai pályázat) programos megoldás van folyamatban a bővítés érdekében. Az 50 működő fürdőszoba számot már rég túlhaladtuk. A falusi vendéglátás intézményes formát öltött Farkaslakán, s már Szentléleken is biztató a kezdet. A külföldi keresetből épített új lakások már nemcsak a benne lakók kényelmét szolgálják, hanem az új jövedelmet hozó foglalatosság, a vendéglátás eszközévé is válik. Igaz, hogy a környező falvak és Szentlélek utcái patakkavicssal kövezettek és a karbantartásuk elhanyagolt, de a közművesítés után remény van az utak rendbetételére is, a lakosság és a tanács közös akaratában bízva. Székelyszentlélek még a legszerencsésebb a község falvai között, ami az oktatást, és az egészségügyi ellátást illeti. A helyi orvosi rendelőben egy családi, általános orvos, egy szakorvos és egy aszisztensnő dolgozik, akik helyben laknak. A tanügyiek többsége szintén helyi születési vagy helyben lakik. A plébános is a közeli faluból származik, és helyben is lakik.

1. 10. A falvak civilizációs szintjének emelkedése a közművesítés által. A jövő – a faluturizmus.

Az Alsó- és Felső-Nyikómente összehasonlítása figyelemre méltó következtetésekkel jár. A XX. század első felében a gazdasági és művelődési élet tekintetében az Alsó-Nyikómentéé a vezető szerep, míg a XXI. század fordulóján a Felső-Nyikómentéé lesz a kezdeményezés és a felvirágzás. Az

1900-as évek elején azt írta a megyei újság, hogy a szentléleki és bogárfalvi szegények a kobátfalvi tejszövetkezettől hordják a sovány tejet, 2000-ben a bogárfalvi Gordon tejfeldolgozótól szállítják a lenti falvakba a savót. Igaz, hogy a tej is onnan származik. Ami arra enged következtetni, hogy most is az állattenyésztés lesz az alsó falvak stagnálásából a kiút. Valamikor a felvidéki legények az alsó módos falvakba mentek szolgálni, ma az egyre jobban civilizálódó felvidékre jönnek férjhez a lányok. Viszont Siménfalván is van egy figyelemre méltó jelzés, a 14 múlt évben összekelt ifjú pár mindegyike otthon próbál boldogulni. A kobátfalvi Siklódi Albert Álmos farmer gazda rendkívüli termelési eredményeinek elismeréséért a Magyar Köztársaság Fölművelési Minisztériuma határon túli hivatalának magas kitüntetésében részesült.³⁹

39. Siklódi Albert Álmos mezőgépesítő mérnök (sz. 1967, Kobátfalva) mezőgazdasági termelő és értékesítő magánvállalkozást vezet. (Részletesebb tájékoztatás a Mellékletben)

I/ B Egy rendtartó székely gazdaság a Felső-Nyikómentén

I. Szentlélek, egy rendtartó székely falu a Felső-Nyikómentén

Ez a kicsi, ősi falucska az egykori Székelyföldnek s egyben Udvarhelyszéknek a közepén található. Alig van helység, melynek szélén annyi autóbusz menne át. Vasútja nincs. Udvarhely, Maros és Beszterce egy vonalba eső északi-keleti negyede erdős rész, és ma is lakatlan. A falu a Székelyudvarhely és Szováta közt futó országút mentén fekszik északi irányban, Udvarhelytől 10, Szováatától 44 km távolságban. Fekvésileg mégis úgy el van rejtve Udvarhely felől, hogy míg szinte a házak tetejére nem lépünk, nem látunk belőle semmit. Három oldalról teljesen zárt völgykatlanban fekszik, szinte szigorúan kimért területen. A település nem nagy. Három részből áll: Alszeg, Felszeg és a Papdomb. Ezt a víz járása szabja meg. A nap délről és nyugatról éri jótékonyan. Déli és keleti része árnyékos, északon magas hegy emelkedik határtávolságban a falu felett. Délen magas dombok vannak, nyugaton valamivel szelídebb, de hosszú dombvonulat. Keleten ismét magasabb dombok övezik. Csupán északra van tágasabb nyílása. De ez sincs messze, mert itt is a záró hegytetőnek, a Hegynek, vagy ahogyan a környék nevezi, a Gordonnak a fái már jól benéznek a faluba északi irányban.

II. A Hegyiek a Hegy alatti Felszezen

A falu sohase volt túl népes. A megélhetőség, az élettér szűk volt, s ez szabályozta a létszámot. Fejlődésre adottsággal nem rendelkezett, a népesedési fölösleg mindig kiáramlott a faluból. Általában hosszú századokon át a falvak lakossága kevés volt. Zetelaka, Udvarhely 60-70 portával szerepelt. Volt idő, mikor a szomszédos Bolgárfalván csak 4 porta találtatott. A falu őslakossága betelepedett székely. Alaptörvény szerint a lakosság száma mindig hullámzott, nem volt azonosan állandó. Jöttek-mentek az emberek.

Szentlélek lakossága hosszú ideig átlag 25 portával, kapuval, házzal, családdal szerepelt. A jó közepes falvak között számláltatott, amíg győzte a lehetőséggel. Eddig a legelső létszámot 1576-ból ismerjük, csak szám, de nem név szerint. Báthory Istvánnak adót fizetett 23 fő. Szám és név szerint az 1602. évi összeíráskor 25 a falubeli főembereknek.

Az eddig ismert lakossági adatok az alábbiak:

1602: 25 porta, 5 személyt számítva, 4 lófő, 18 szabad, 1 darabont – 125 lélek; 1712: 28 porta, lustrum: 1 nemes, 20 lófő, 6 gyalogos – 140 lélek,⁴⁰ 1893-ban házat nem említ, csak lakosságot, házállag 100, 497 lélek;⁴¹ 1913-ban ház kb. 120, lelkek száma 594.⁴² Egyedül ismert névsor 1602-ből van. A falu 16 székely nevű lakója mellett 7 jövevényt találunk: 1 magyart, Szente Pétert; 6 délszlávot, közülük 4 Barthó és 2 Pakoth. A hetedik a Csík nevű, aki már itt honos nevet vett fel (Lukács). Szentléleken, Felszegen a Lukács-kert őrzi emlékét.

III. A Nagy Hegyi család a legrégebb írásos dokumentummal rendelkező család Szentléleken

A falu legősibb lakói a Hegyi család. Soká fennmaradt, de végül kihalt a Sándor, Pakoth, Ambrus család. A Hegyi és Miklós családok utódai ma is élnek, a Szenték is. A többiek mind eltűntek, közben 17-en elszéledtek. Az 1602-es évből többeket ki kell emelni: a falu első családja volt a Hegyi. Úgy mondhatjuk, hogy a Nagy Hegyi, mivel sok kisebb Hegyi rajzott ki belőle. A régi magyar nyelvjárás szerint a név végi *-i* képzővel a valakihez tartozást fejezték ki. Személynévnel azt jelentette, hogy a névjelzés az illető birtoka.⁴³ A nemzetség gyűjtőneve azt is jelzi, hogy a székelység területfoglalásakor a Hegy felőli határ dűlőit takarították meg az erdőtől, vagyis irtást végeztek, s a területet művelésbe vették, és apáról fiúra örökölték aztán.

Valóban ősbirtokos: a Hegytől kapta nevét, melynek tövében állt a háza és udvara. Birtoka többi része pedig bent volt a falu területén, és kiterjedt Felszegenre. Végig tisztos család volt. Feltekintettek rá. Védte is a méltóságát. A falu azonban magához tette hasonlóvá. Harisnyában jártak, s egy XVIII. századbeli tanúvallomás az akkori egyik Hegyi-fiút pendelyes gyermeknek mondja, vagyis hosszú ingben járt nyáron, mint a többi falusi gyermek. De méltóságuk tudatában voltak. Egyben pedig legelső vagyonos emberek is voltak a faluban.

Szentléleki Hegyi Lukács lófőiséget nyert Báthory Zsigmond fejedelemtől 1591. március 26-án. Szentléleken, Bogárfalván, Malomfalván, Bika-falván kúriával levő birtokaira új adománylevelet kapott. Nemességet is nyert a család a Rákócziaktól. Hegyi Ferenc, Péter és István igazolták ne-

40. SzOkI VII. 191. Udvarhelyszék lustrumának összegezéséből

41. Magyarország helységnévtára, Bp., 1893., 757.

42. Schematismus 1913, 140.

43. Kálmán Béla: A nevek világa. Bp. 1969, 144

mességüket, és nemesleveleiket bemutatták. Címerüket, nemeslevelüket Pálmay József őrizte magánál. Így valahol még megvan⁴⁴.

A faluban 12 Hegyi család eredt tőlük (1900-ban még ennyit tudott azonosítani Pálmay).⁴⁵

Belső birtokuk Felszegben kiterjedt a Nyikó mindkét partjára, és sorban leolvasható a kései utódok házsorából. Most még látható. Leányágon kihalt az utóbbi években. A Hegyi család tulajdonában egy-két ház van, a Benedek család kertje sarkában. De a Benedek- és Hegyi-birtok is magántulajdon volt.

A Nagy Hegyi családban a Lukács keresztnév többször ismétlődött. Hegyi Lukács egyike a hét szentléleki vallomástevőnek az 1820. július 10-i Urbárium alkalmával.⁴⁶ Azonos az alább közölt II. Hegyi Ferenc, a „*Jegyző Könyv*” (továbbiakban: *Jegyzőkönyv*: Jkv.) – írójának nagyapjával, aki 1754-ben született és felesége Simó Zsuzsanna volt. Hegyi Lukács előtt élt Hegyi András, akinek a nevével van jegyezve egy birtoklevél, amely a földeket, a dülőnevek és területméreteik szerint, sorolja fel.⁴⁷ A család közeli rokona volt Hegyi József számadó gondnok (1839–1842).^{48,49}

44. Pálmay József: Udvarhely vármegye nemes családjai. 1906. Pótkötet, 15.

45. A népes Hegyiekből neves emberek is emelkedtek ki. P. Hegyi József Péter ferences rendi paptanár (1907- 1967) az USA-ban hunyt el. Hegyi Miklós, akit Fr. Dezső (sz. 1917.) néven szentelték ferences pappá, 1948-tól a zsilvölgyi Petrillán él és lelkesíti az ott élő magyarságot az önazonosságuk megőrzésre. Jellemző, hogy a ferencrendben, ahol a tanítatásuk nem kívánt megterhelést a családnak, nevelkedtek és tevékenykedtek a népüknek nem csekély hasznára a következő testvérek: Hajdó M. Antal Fr. Ferenc (1884-1921), meghalt Kolozsváron, Hegyi Sámuel (1894- 1918) hősi halált halt Kassán, Hegyi Gáspár Fr. Vigil (1890-1969) Esztelneken hunyt el, Hegyi Vencel Fr. Jakab (1894-1918) az I. világháború hősi halottja.

46. Udvarhelyszék parasztvallomásai, 1820., Debrecen, 2001. Források Erdély Történetéhez I. Sorozatszerkesztő: Takács Péter. 230. oldalon 68-as számmal Szentlélek – Bisericani

47. Hegyi András birtoklevelének másolatát lásd az 55j. sz. alatt, az eredeti a Geréb Albert tulajdonában van.

48. Szentléleki Római Katolikus Egyházközség Domus Historiája – Lázár Albert plébános munkája

49. *Jegyző Könyv*

Hegyi Ferentz

1892 ik év 1903 ik

A nagy Atyám, nekem Hegyi Ferentznek, volt Hegyi Lukács

A nagy Anyám Simó Zuzánna születések éve 1754

A ifjabb Hegyi Ferenc (továbbiakban: II.) Jegyzőkönyve alapján⁵⁰ a következő családi kronológiát állítjuk össze:

I. Hegyi Ferenc sz. 1808. ápr. 18, n. 1829. júl. 20, h. 1848. okt. 21.

Simon Terézia sz. 1808. febr. 1, h. 1868. aug. 3. (II. H. F. szülei);

II. Hegyi Ferenc sz. 1843. júl. 22, n. 1865. júl. 4, h. 1934, Jkv. írója;

Berze Veronika sz. 1844. szept. 21, h. 1925. máj. 24, neje;

III. Hegyi Ferenc sz. 1870. okt. 4, n. 1895. május 13. h. 1938; II. Hegyi Ferenc fia, neje Szabó Regina sz. 1875. megh. 1945;

Geréb Domokos sz. 1895, n. 1920. máj. 20, h. 1970, III. Hegyi Ferenc vője;

Hegyi Berta sz. 1896. okt. 27, h. 1970, III. Hegyi Ferenc leánya, Geréb Domokos neje;

Geréb Magdolna-Veronika sz. 1923. márc. 29, h. 1933. júl. 24, leányuk, akinek a korai halálával lezárult a Hegyi ágon való kronológia. III. Hegyi Ferenc zetelaki születésű feleségének, Szabó Regina testvérének unokáját, Gagy Erzsébetet (sz. 1932) hozták örökbe, akinek a férje aztán a nevelő-apa, Geréb Domokos közeli rokona, Geréb Albert (sz. 1924) lett. Tehát Geréb Albert és neje Gagy Erzsébet a Nagy Hegyi birtok mai tulajdonosai. A birtokukban lévő családi irattárban található a II. Hegyi Ferenc Jegyzőkönyve és a többi irat, amelyeket szívesen a rendelkezésemre bocsátottak.

Feljegyzést találtam az oldalági leszármazottakról is. II. Hegyi Ferenc testvérei: 1. Hegyi Erzsébet sz. 1830. nov. 15, h. 1830. dec. 1; 2. Hegyi Mária sz. 1831. szept. 9, h. 1836. okt. 11; 3. Hegyi Terézia sz. 1833. július 2., h. 1852. jan. 20; 4. Hegyi Anna sz. 1837. ápr. 24, h. 1939. márc. 30; 5. Borbára sz. 1939. szept. 28, férje farkaslaki Dénes István. Ezek korai haláluk miatt nem mentek férjhez, illetve nem hagytak utódot, tehát II. Ferenc lett az egyetlen örökös. II. Hegyi Ferenc gyermekeinek az adatait is megtaláljuk a Jegyzőkönyvben: 1. Viktória sz. 1867. jan. 11, h. 1867. aug. 10; 2. Terézia sz. 1868. szept. 10, férjhez ment Bethlenfalvára Erdős Istvánhoz 1890. jún. 16-án; 3. Ferenc sz. 1870. okt. 4. (Lásd III. Hegyi Ferenc); 4. Vilma sz. 1877. aug. 13, férjhez ment 1892. jún. 13-án Berze Lajoshoz; 5.

Édes Atyám volt Hegyi Ferentz

Édes Anyám Simó Terézia

Én Hegyi Ferentz aki születtem 1843 Julius 22 tő dikén

Édes Atyám meghalt 1848 ban én öt évesen maradtam édes anyám gondozására ökeme mint szorgalmas nő ami kis gazdaság volt idegen cseléd aszt gondosan megtartotta s még szaporította 1868 Augustus 3 dikán meghalt nyugodjék békében

50. Ezután használatos rövidítések: sz. – született, n. – nősült, h. – meghalt.

Veronika sz. 1878. okt. 11, férjhez ment Székelyudvarhelyre Balás János-hoz 1899. június 12-én.⁵¹

IV. A Nagy Hegyiek egyházi és világi vezető tisztségeket töltöttek be a falu életében

Megyebíró volt „1880-tól 1918-ig Nagy Hegyi Ferenc (II. Hegyi Ferenc, Jkv. írója), aki három lelkipásztort támogatót hűséges, vallásos lelkülettel és nagy tekintéllyével”⁵². A családi Jkv-ből megtudjuk, hogy ez a tisztséget többszöri megszakításos visszaválasztással viselte. Közben a fia (III. H. F.) is volt egyházi gondnok: „Ferencz volt Megyebíró 1900., 1901., 1902-ben” – ezt az apa jegyezhetette be, és „Megyebíró volt if. Hegyi Ferencz 1901, 1902, 1903-ban mikoris a két zádokfát a templom eleibe ültettem, idébe a sor akácz fákat is” – a Jegyzőkönyv írója hangsúlyozni kívánja, hogy fia volt a két szép hársfa ültetője (ma elmúltak 100. évesek, a természetvédők figyelmébe ajánljuk!), aki a római katolikus felekezeti iskola faiskolájának a keleti határára élő mezsgyének, határnak ültettette az akácfasort. A továbbiakban nem feledkezik meg bejegyezni a naplójába, hogy ő maga sem volt rest – idős kora ellenére – egy nagyon tevékeny ciklust levezetni az egyházközsége élén: „Én üd. Hegyi Ferencz megválasztattam megyebírónak 1906. július 30-adián, 1907-ben építtettem a papilakon lévő csürt, 1908-ban épült az iskola és a papilakon a konyha, több melléképületek, 1913-ban épült a papilak, 1918-ban mondtam le”. A Domusban fentebb idézett Nagy Hegyi Ferenc jellemzését aláhúzza a falumonográfia megjelölt két fejezete is⁵³, amelyekből kitűnik, hogy a szentléleki plébános mellett ott állt a falu politikai vezetőinek mesterkedésével szemben a megyetanács, a presbitérium, élén a határozott kiállású gondnokkal. Másként hogyan lehetett volna ennyit építeni tíz év alatt?

„Törvényhatósági tagválasztás volt részemre másodszor 1889. november 29.” – a Jkv. adata arra enged következtetni, hogy II. Hegyi Ferenc az önállósult kisközség⁵⁴ életében is vállalt vezető szerepet.

51. Pálmay J. i. m. 102. és a Jkv. ; Geréb Albert és neje Gagyí Erzsébet szerint Hegyi Veronika férje Balás Lajos (nem János) volt.

52. Domus H. XI. fejezet 111. o.

53. Balázi Dénes: Székelyszentlélek 670 éve –falumonográfia, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, Székelyudvarhely, 2003. 50., 88. a papilak- és az iskola-építésről bővebben.

54. B. D.: Székelyszentlélek 670 éve, 47. o. Az 1876-os, közigazgatást átszervező törvény szerint, miután Udvarhely székei is vármegyében egyesültek, Szentlélek elnyerte az önálló kisközség státust.

Ifj. Hegyi Ferenc tagja az 1892. február 22-én a Székelyudvarhelyi Királyi Törvényszékhez italméresi jogsérelemben kártalanításért folyamodó bizottságnak.

Az 1902. május 17-én megalakuló közbirtokosság alapokmányának, mint a politikai község képviselője (bírója ?), első aláírója Hegyi Ferenc a falubeli tagság közül.

Egy 1930. augusztus 17-i közbirtokossági pénztárnoki bejegyzés a Jkv-ben a közbirtokosság tagjainak névsorát és arányjog kimutatását tartalmazza, amelyet III. Hegyi Ferenc (ifj.) pénztáros íratott be. 1947-1948-ban Geréb Domokos az aktuális fenyőfa kiutalásról készített közbirtokossági kimutatást, nyilván vezetőségi tag minőségében.

V. A Nagy Hegyi család birtokviszonyai

A legkorábbi dokumentumnak véljük a család irattárában megőrzött, Hegyi András nevével jegyzett birtoklevelet, amelyik a XVII-XVIII. század fordulóján keletkezhetett (dátum és aláírás nélkül), 39 sorszám alatt szántóföldeket, illetve 6 tételben szénafüveket sorol fel. Összesítve: 15.886 négyszögöl szántófölddel és 3.842 négyszögöl kaszálóval rendelkezett a Nagy Hegyi család.⁵⁵ Átszámítva, ez a birtokos 12,32 katasztrális hold, vagy 7 ha 941 m² területtel rendelkezett az ezerhatszáz-as években.

55. A dűlőnevek feljegyzése miatt, nyelvtörténeti és monográfiai szempontból is értékesnek tartjuk a lista közlését:

<i>„Hegyi András számos fölgyeinek</i>	<i>öl számai</i>	<i>hossza</i>	<i>szélye</i>	<i>suma</i>
1. <i>A Lokban</i>	122	5		610
2. – „ –	100	6		600
3. – „ –	122	5		360
4. – „ –	44	10		440
5. – „ –	110	6		660
6. – „ –	110	4		440
7. – „ –	110	4		440
8. <i>Nagyhegy oldalában</i>	52	9		468
9. <i>Bükháton</i>	38	9		342
10. – „ –	55	9		495
11. <i>Szőlő oldalában</i>	84	5		420
12. <i>Pálosnéban</i>	50	15		750
13. <i>Szotyóban</i>	69	6		414
14. <i>Som felett</i>	65	13		845
15. <i>Felhágóban</i>	51	6		306
16. <i>Hosszútövisben</i>	78	8		624

A Jegyzőkönyv írója beszámol arról, hogy az apja, I. Hegyi Ferenc halála után anyja, Berze Veronika „*mint szorgalmas nő, ami kis gazdaság volt idegen cseléd aszt gondosan megtartotta s még szaporította, illetve, én is azután, mint fijatal gazda nőmmel ügyekezünk isten segítségével két csüört s egy házat újra építettük s birtokot az alábbi években vettünk úgy mint:*

1867-ben vetem 313 Forintra

17.- „ - „ -	91	6	546
18. Átalban	55	7	385
19. Ropóban	45	6	270
20. Cseréhágóban	53	9	477
21. Vögyhegyin	48	7	336
22. Kútrétiben	72	2	144
23. Bükháton	40	4	160
24. Szotyóban	25	4	100
25.- „ -	24	12	288
26. Posonban	82	5	410
27. - „ -	82	6	492
28. Az Oldalban	70	7	490
29. Fergetyüben	57	21	1197
30. Küserdőhegyin	82	4	328
31. Átalban	44	3	132
32. Átalban	78	3	234
33. Ropó alatt	95	3	285
34. Cserében	30	6	180
35. Cserében	18	13	234
36. Az Átalban	58	4	232
37. Johorospatakában	50	4	200
38. Johoros patakában	46	10	460
39. Johoros patakában	46	2	92
Szénafűnek	öl számai	hossza	szélye suma
Szotyóban	46	7	322
- „ -	11	4	41
- „ -	106	8	848
Gere házánál	56	12	672
Gere jószág felé	36	36	1296
Falu között	30	22	660

Szántó összesen:

15886 négyszögöl

Kaszáló - „ -:

3842 - „ -

ÖSSZ FÖLDTERÜLET:

19728 négyszögöl

1868 – „ – „ – 101 „ –
1871 – „ – „ – 31 „ –
1872 – „ – „ – 660 „ –
1873 – „ – „ – 183 „ –
1874 – „ – „ – 53 – „ –
1875 – „ – „ – 48 – „ –
1876 – „ – „ – 133 „ –
1877 – „ – „ – 163 „ –
1878 – „ – „ – 520 „ –
1883 – „ – „ – 300 „ –

A három leánynak adtam 2505 Forintot”.

A későbbiek folyamán részletesen beszámol a leánytestvérek hozományának az előállításáról is és az örökösödési részek kifizetéséről.

Megállapíthatjuk, hogy az új gazda sikeres másfél évtizedet zárt. A Székelyföld történetében ezalatt végrehajtották az arányosítást és a tagosítást. Erre vonatkozó feljegyzéseket nem találtunk. A közbirtokosság megalakulásával a Nagy Hegyi család a falu első határában birtokolt földjei arányában Szencsed és Tartód havasának használatából a megállapított arányjog alapján részesült legeltetési, fakitermelési, valamint értékesítési jövedelmekből. Ezek alapján a faluközösség gazdáinak az élén van a rangsorban a helye.

1925-ben a Berze Veronika, II. Hegyi Ferencné halála után hagyatéki tárgyalásokra kiadott összegek bejegyzését találjuk a Jkv-ben. III. Hegyi Ferenc és leánytestvérei megosztóznak az anyai részen. *„Az egész birtok becsüje: 366.670. Ennek fele: 183.345 lei.”*⁵⁶

56. Örökösödési és testvérek közti megosztások kifizetése: 1925. év május 24-től kiadott: a végrendeletért 3000 leit, a temetés költségére 7000 leit, a haláleset felvételért 1700 leit, a királyi közjegyzőnek a végtárgyaláskor 7424 leit, februárban 28: a perben Vas Lajosnak 2000 leit, megint 47. 471, megint 64. 400, adósság még 33. 456 lei, a második tárgyaláskor a királyi közjegyzőnek 10381 leit. 1929 ben Ferencnek az átíratási költségek: az értékbizonyítvány 1240 lei, Vas Jajosnak (ügyvédnek) 4800 lei, a becsüsőknek 1000lei. A III Hegyi Ferenc nevére került a birtok. A leánytestvérek: Terézia 1924-ig kapott 5000 leit, Véri 1926-ban 4000 és 1927-ben 4000 leit, Vilmának összesen 13000 leit adott az örökös fiútestvér. (Arányjog kimutatás, 1930-ik év 8. /17., ifj. Hegyi Ferenc közbirtokossági pénztárnok nyilvántartási füzetéből. Kimutatás az arányjog utáni fakitermelésből való részesedésről 1947-1948., Geréb Domokos jegyzete.) A szántó-kaszáló birtok ebben az időben 25 hektárt tett ki.

Az 1930-as évben III. Hegyi Ferenc 80 arányjog utáni erdőt és havasi legelőt és a falu első határában lévő 25 ha szántót és kaszálóterületet birto­kolt (Lásd 55. sz. j.).

Az 1947/1948. erdőkitermelési idényben a Geréb Domokos, az ifj. He­gyi Ferenc veje fajegyzékében már 95 arányjog szerepel. Az utána követ­kező Geréb Márton 50 arányjoggal rendelkezett. Nem ismerjük az előző adathoz viszonyított különbség okát.⁵⁷ 1955-ben, a kommunista diktatúra legkeményebb osztályharcos évében, amikor Geréb Domokost, mint sza­botáló kulákot kényszermunkára a Duna-deltába internálták, az itthon ma­radt élettársát, Hegyi Bertát, aki a család egyenes ági leszármazottja volt, arra kényszerítették a különböző teljesíthetetlen beszo­lgáltatási és adóter­hekkkel, hogy „ön maga önkéntesen” kérje termőföldjei javának a helyi néptanács „művelési gondjaira való bízását”⁵⁸.

VI. A Hegyi család birtokművelési módját

a Felső-Nyikómente földrajzi adottságai: a hegy- és a dombvidék érint­kezési területének övezetére jellemző talaj- és éghajlati viszonyok, vala­mint a hagyomány határozta meg. Itt az erdőhöz, havasi legelőkhöz kap­csolódó, de földet is művelő vegyesgazdálkodás alakult ki.⁵⁹

Az ősfoglalással, irtással, a közös birtokot nyíl­húzással, majd örökléssel és vásárlással megszerzett földtulajdont nemzedékről nemzedékre gyara-

57. Feltehető, hogy Geréb Domokos a szüleitől örökölt 15 arányjogot hozta a Hegyi vagyonhoz, ám az is valószínű, hogy vásárlás útján keletkezett ez a gyarapodás.

58. Jegyzőkönyv, Felvétel 1955. május 4-én a szentléleki Néptanács iroda helységében. Jelen vannak Gábos Lajos Nép. Elnök, Kádár Emma Népt titkár, Magyar Lőrinc alapszervezeti titkár, Geréb Ágoston gazdasági előljáró, Tö­köli István községi kollektor és Geréb Domokosné szül. Hegyi Berta szentlé­leki lakos. Birtokából a 318. H. C. M. alapján át ad a Néptanácsnak megmü­velés végett 7,38 Ha területet, mivel is férje Geréb Domokos a Néptörvény­szék ítélet alapján községi területünkről bizonytalan időre el van távolítva és egyedül nem képes a földet megművelni. A dűlök szerinti te­rület­ek felsorolása 25. tételben. Zárórész és a jelenlévők aláírása, pecsét. (Lőrinc György: Kulákok. In: Székelyföld 1998. január/február (Udvarhely rajoni kulákok névjegyzékén szerepel Geréb Domokos)

59. Madar Ilona: A Sóvidék földművelése, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003. 1–14. Oláh Sándor: A székelyföldi agrártermelés társadalmi feltétele 1989 után. In: Székelyföld 1997. október, 1. sz., 77–79

pították. A család a termelésben megvalósított értéktöbbletet az új földterületek megvásárlásába, új gazdasági épületek emelésébe (Ld. 59. sz. j. – ezután így rövidítünk!), az állatállomány létszámának gyarapításába fektette be, vagy az ezután még fennmaradó pénz egy jelentős részét a soron következő idénymunkák munkaerő-szükségletének biztosítására fordította: a napszámosait és zsellereit megelőlegezte: „*adtam dologra*” (Ld. 65. sz. j.) címen pénzürtékben is kifejezett élelmiszerral (gabonával, gyümölcssel stb.) vagy csak pénzzel, amelyeknek a naplóban való bejegyzésekor nevesítették az időszakot és az elvégzendő munkálat módját és mennyiségét is. A Jkv-ben megjelenik aztán a vállalt köteleesség teljesítésének szöveges bejegyzése vagy a törlést jelző áthúzó vonal is. A fennmaradt szabad összeg egy olyan forgótőkét képezett, amelyet a falusfeleknek adott ki kölcsön, a kölcsönzési határidő és a visszafizetés teljesítése mellett megtaláljuk a Mérleg (Könyvelés: bejött, kiment) megfelelő rovatában a kamatbevétel bejegyzését is (Ld. a 81., 82. sz. j.). A Nagy Hegyi család Jkv-ben nem találtam bejegyzést a Hitelszövetkezet helyi fiókjában való üzletész megvásárlásáról (pedig ebben az időben itt létezett az intézmény, vö. Székelyszentlélek 670 éve), ellenben a világháború időszakában az állami pénzügyekkel való kapcsolatnak igen fontos mozzanatára lelünk. A hadikölcsönről van szó, ti. az udvarhelyi, kolozsvári és farkaslaki Agrár (?) Bank fiókokból 17. 200 koronaértékben vásároltak kötvényeket. (vö. 82. sz. j.!).

A Nagy Hegyi család is, akár a többi szentlélekiek, az ősi gyűjtögető életmódot is gyakorolhatta, mert korunkig fennmaradt a táplálkozást kiegészítő, sőt inséges időkben a fennmaradást biztosító vadgyümölcszedés, vagy ipari célra és gyógyászatban is hasznosítható fenyőgyanta gyűjtése.⁶⁰ Az irtások, vadparlagolások nyomát őrzik a Hegyben a mezsgyék, amelyek dűlőnevükben rejtik a feltörés célját: Bikakert, Pityókasarok stb. A havasi szűzgulyának nevezett marhatartási módról és a havasi pajtákban raktározott szőrfű téli feletetéséről lassan rátértek a falusi istállózásra, az ősi szürkemarha, a törpe hegyi lovak, a szálás juh és a makkoltatott mangalica sertésfajták kicserélésére és feljavítására. Az erősebb igásállatok megjelenésével (ökrökről is tesz említést, lásd később a 23-as, 27-es és 28-as számú jegyzetekben is), és a túrókénél fejlettebb eketípusok megjelenésével meghonosult a kötött termelésű két- és háromnyomásos gazdálkodás

60. Kriza János: Vadrózsák, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1975. 114. Falucsúfoló versek: Szurokszedő Szentlélek,/Alig élnek szegények.

Szentléleken is, és ez többé-kevésbé megmaradt a kollektivizálásig.^{61, 62,} 1940 után a magyar állam megfelelő szakmai és anyagi támogatással szorgalmazta a zöldséges rendszer bevezetését. A második világháború utáni birodalmi változások a gazdálkodást visszazökkentették a negyvenes évek előtti állapotokba. Az ötvenes évek diktatórikus gazdasági irányítása az ipari növények, a len és a cukorrépa termesztését szorgalmazták, de az állandó vetési csatákkal a talaj termőerejét kimerítették. Jegyzőkönyvünk (1869) korában a hármasnyomású határhasználat volt az uralkodó a Hegyi-birtokon. A munkaszervezésnek egy Székelyföldön máshol is ismert és gyakorolt hagyományos eljárásával biztosították a szükséges munkaerőt, mivel a gépi erő teljesen hiányzott. Majd az állattenyésztésnél is szó esik a pásztorok alkalmazásáról, a földműveléshez a gazda két szolgát foglalkoztatott a háztáján és a határban lévő földek művelésére meg az erdőkitermelésre^{63, 63b},

-
61. Molnár István: Az Alsó-Nyikómente földhasználati rendszerei a XVIII. Századtól a kollektivizálásig, In Duna- menti népek hagyományos műveltsége, Budapest 1941. 241-242.
62. Fülemlé Ágnes: Földművelési rendszerek Magyarországon In orator – Dolgozatok Balassa Iván 70. születésnapja tiszteletére, Budapest. 1987. 51-60.
63. Imreh István: A rendtartó székely falu. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1973. 164. o.
Nagy Ödön: Népi hagyományok Havadon. In: Néprajzi Látóhatár II. évf. 1993. 4. sz. Cselédek alkalmazása, Ledolgoztatás c. fejezetek
Jkv. a szolgák bérezésére vonatkozó bejegyzésekből kitűnik, hogy két férfi szolgát alkalmaztak a gazdaságban: egy nagyobb és egy kisebb legényt: „1901 évre ígértem Gyergyáknak 34 Fr. sapka bunda 5 Kr. egy rend ruha megadtam 10Fr., még 1Fr., még 50 Kr., még 20 Kr., még Fr.
- 63.b. A kisebb legénynek 18 Fr. egész ruházat, szokmány helyett ujas megadtam 60 Kr., megint 30Kr megint 4 Fr.
1902 évre Fancsali Ferencnek ígértem 20 Fr. egész ruházatot olyképen, hogy bunda helyett egy szöttes lájbit és sapkát ujasra 5 sing posztot a csináltásra 50 Kr. egyéb semmi, ebből megment 1 Fr. 80Kr. a kalapjáért, 1 Fr. 10 Kr., megint 10Kr. talpért és szegért 55 pünkösztbe 30Kr. még 10Kr.
1902 évre Hegyi Józsefnek ígértem 28 Fr. bondára, 3 FR. kalapra, 1Fr. +0 Kr. ujast akár a posztot egebüve nem, azon kívül a szokott ruházatot, megment 35 Krajcár, a kalapjába megment 1 Fr. 10 Kr., még 30 Kr., 20 úrnapijára, még 15 Kr., még 7 Fr.
1908 évre ígértem Mártonnak 35 Fr., egész ruházatot oly képen bunda helyet kötött ujas és kalap, egy harisnya megment s kötött ujas ára es megment, még 3 Fr. 3 Kr., még 1 Fr. 50 Kr., csidmáért 11 Fr. viselőt 15 Kr., (felsorolva a pénz részletek).

Ezek mellett állandóan lekötelezett napszámosokra és zsellérekre volt szükség.⁶⁴

Gáspárnak 20Fr., egész ruházat, bonda, sapka, megment (felsorolva...)

1909-re a kisebb legénynek ígértem 23 Fr., egész ruházatot, kalappal, bondával.

1910 évre Lajosnak ígértem 60 Fr., bundasapkára 6 Fr., viselő ujas annak ára, poszto, 3 galya, 4 ing, 2 harisnya, bocskor szija vagy harisnya

1911 évre Lajosnak van ígérve 70 Fr. (stb. a szokásos)

1912 évre Balázsnak van ígérve 36 Fr.

1913 Eleknek 57 Fr.

1914 Sándornak 60 Fr.

1915 Nőrincnek 45 Fr.

1916 a legénynek 95 Fr.

1940 évre, Ferencnek, a szolgának a bérében adtam 20 leut, 1940 március 26 a csizma árában megint 20 leut, megint 2000 leut, azaz irval is kétezer lei, 1940 évben január 13 dikán; 1941-ben Ferencnek a bérében meg van adva egyszer 140 leu marad 175 leu 75 leu, nyári ujas árában 30 pengő. Megfigyelhettük a bejegyzések kezdetén, hogy ugyanabban a naptári évben két szolga neve szerepel, teljes ruházatot adott a gazda vagy annak értékét pénzben, és emellett pénzbeli fizetést is kapott a legény.

64. Jkv. Geréb Domokos bejegyzései a pásztoroknak kifizetett bérekről és a majorok elszámolásáról: „Az Alsó-Tartód havasi pásztorok atam két véka búzát egy véka terebúzát 1941 évre május 11-edikén atam sópénzt 2 Pengő 50 Fillért; Hegyi Jánosnak a Hegy-beli ökör pásztorok atam egy véka kukoricát 1941 évre. Meg van adva 4. véka gabona; Tamás Jenő 1948 október 25-től november 6-dikáig marhapásztor (vagyis őszi őrzés a havasról lehajtott marhák részére) naponta 5-7 mjd 4 darabot csaptak ki a falu határába betakarítás után Mozsi adot 1938 évekre Tartódból 1 kilo ordát, Szencsedből” kettő ordát amin hozta el egyszer Geréb Ferentől 7 kilo sajtot, egyszer Domokos 16 kilo sajtot Geréb Ferentől, most pünkösztre 1 kilo ordát, 7 kilo sajtot kaptunk meg, Berta hozta el. Julius 4 edikén megadott 16 kilo sajtot és egy kilo ordát, én hoztam el, Domokos Geréb Ferentől július 27 én, Áron hozott egy kilo ordát Geréb Ferentől július 31 edikén ” kilo ordát Hegyi Anna hozta el Geréb Ferentől;

II. H. F. feljegyzése „A Tartódi marhákra adtam 2 Frt, 1 véka búzát, 2 félvéka terebúzát, 1 Frt 20 kr, 1 font szalona, 56 kr; A sertés pásztorok 1 véka búzát; Az ökör pásztorok 3 Frt; 1911 évre a Hegy-beli pásztorok atam egy nagy véka rozsot és 3 koronát; A sertés pásztorok 1 nagy véka terebúzát / a Hegy-beli pásztorok 1 nagy véka terebúzát még két koronát / a sertés pásztorok 1 nagy véka búzát még 1 nagy véka rozsot, 1 véka rozsot nagyot; az ökör pásztorok 2 forintot; az őszi seregbe ment 18, a makkra 2 göje 3 ártány; A sertés pásztorok atam egy tetűvakarót; 1913 évre a pásztoroknak

Ezt a rendszer II. Hegyi Ferenc a szüleitől örökölte és sikerrel alkalmazta a Jkv. Szerint.⁶⁵

adtam 1 tehénre 1 Frt, sertésre 1 Frt 60 kr; A tartodi marhákra 1 tehénre félvéka gabona és 7 korona, megadtam 1 véka terebúzáat, megint 1 véka búzáat, megint 1 véka búzáat, még egy felet; 1914 évre a marhákra megadtam 2 Frt, Szencsediekre 2 Fr. A sertésekre 2 Frt; 1920 a Hegy-beli pásztornak adtam 1 véka búzáat, megint 1 véka búzáat, a sertés pásztornak 1 véka búzáat; 1922 a tehén pásztornak adtam 2 vékát;

65. Nagy Ödön: Természetbeni fizetési formák Havadon. In Népismereti Dolgozatok, Kriterion Könyvkiadó, 1994. 141-152.

Jkv.: az 1869 edik Évre kinek mit ADTAMDOLOGRA azoknak felírása

1. Sebestyén Ferencnének 1 kenyeret 20 Kr.

2. Balog Miskánénak 1 véka zabot 36

3. Sebestyén Mihálynének 4 kupa búzáat 33

4. Gergely Ferkónénak 4 kupa rozsot 20

5. Sebestyén Mihálynak 1 véka terebúzáat 66

6. Imre Mártonnak 1 véka tiszta búzáat még a múlt évben adtunk volt ez is maradott az idénre dologra 1 Fr. 33Kr.

7. Imre Daninénak egy félvéka pityókát?

8. Gergely Jóskának 1 véka rozsot 80

9. Sebestyén Ferencnének 1 fél véka terebúzáat 30

A nyári dologra

Sebestyén Miskánénak 1 fél véka rozsot 45 Kr.

Imre Jakabnének 1 fél véka terebúzáat 33Kr.

Imre Mártonnak 1 véka picsókát 28Kr.

Demény Ferencnek 2 véka zabot 88Kr.

Imre Jakabnének 1 fél véka rozsot 40Kr.

Sebestyén Miskánénak 1 fél véka tiszta búzáat 66Kr.

Fancsali Márinak 1 kupa aszalszilvát 35 krajczárért

Feljegyzése 1892 tődik évre kinek mit adtam dologra az alatt írtak ugy mint:

Hajdó György a múlt évről maradot ados 3Fr. 66Kr.

Miklos István 3 80

Peter Ferenc 1 40

Imre Mozesnél van kölcsön 10

Hajdo P. Ferencnél vankölcsön 25

Miklos Istvánnak 2liter (véka) terebuzát + 2

Kis Mozesnek 1 fél (véka) liter buzát 75

Sebestyén Jánosnak 1 liter (v.) terebuzát 1

Sebestyén Mihálynak a mult évről maradot

ados 2 liter (v.) zabbal 1

2 liter (v.) terebuzával 2Fr.

Hajdo Ignácnak még 90-ben adtam volt

1 liter (v.) búzát 1Fr. 40-be,
abból ledolgozott Ignác 60 Kr. fen van még 80Kr.
Miklos Istvánnak 2 liter (v.) pityókát + 50Kr.
Hajdo Gergely tartozik 2 napi kapával
Miklos István faára 11Fr. 30Kr.
Miklos István 2 nap szántot az ökrökkel 12 Fr.
megint vetet ekével 1 nap 1
908 évi aratás búza zab
Bak Mozes lllll ll
Boriska ll lllll
Imre Teri ll l 1/1
Márja l 1/1
Gáspár l ll
Hajdo Gáspár l ll
Mártonné ll
Dimáné ll
Sebestyén Jánosné ll
Biro Berta llll
Hajdo Mozesne l
Szász Ilona ll
Péter Véri ll
1910 ben ezek dolgoztak másadik buzaaratás zabaratás kaszálás fű sarju
Bak kapált 1/1 keten 1 nap
keten 1 nap lll
Bak Mozes lllll l ll ll
Boriska lllll ll
Hajdo János ll l
Imre Teri lllll ll
a néma ll
Hajdo Mozesne l/l l/l l/l
Janosi Gáspár ll
Sebestyén Gáspár ll
Hajdo Viktor ll ll ll
Hajdo A Gáspár l
Véri l/l l l ll
Hajdo Antal ll
Sebestyén Mártonné l/l
Hegyi Mártonné ll ll
Fancsali Bori l/l l/l l/l

Télvíz idején a rászoruló napszamosok kölcsönözték a gazdától a hiányzó gabonát, élelmet, pénzt stb. a következő termelési szezonokban elvégzendő munka, ledolgozandó munkanapok terhére.

VII. Állattartás

A fentebb bemutatott birtokegység műveléséhez szorosan hozzátartozott a szükséges állatlétszám fenntartása. A gyorszállítás, közlekedés, a gazdaság vezetése és irányítása megkövetelte a két darab igazható hámos ló tartását. A lófő székelly státus és hagyomány is kötelezte a Hegyi család ló-tartását. A bogárfalvi, lótenyésztésben birodalmi rangot elért Simon családdal (Millenniumi Kiállításon díjazott lipicai ménesről van szó) való rokoni kapcsolatuk is erre ösztönözték. Másfelől a Tartód (40 km) és Szencsed (20 km) környéki, nagy távolságra lévő havasi birtokainak kezelése lehetetlen lett volna a lófogat nélkül. A gazdának a faluközösségben betöltött vezető szerepe és rangja szerinti díszes kocsiszekér állandó készenlétet igényelt.

A közteljesítésben hagyományos „postaszer” (levelek, üzenetek kézbesítése és kiküldött hatósági személyek szállításának kötelezettsége) végzéséhez is a megfelelő lófogattal kellett rendelkeznie egy ilyen gazdaságnak⁶⁶, a szántás-vetés, termény-betakarítás soron következő munkálatainak folyamatos elvégzéséhez állandóan 4 db ökröt tartottak. Az ökrtenyésztésre utal a székelységnek azon kötelezettsége is, hogy a királynak fia születésekor az ünnepi ökörsütéshez ökörral adóztak. A kiöregedő igások pótlására és a család, meg a kisegítő és bedolgozó személyzet szükségleteinek ellátására 5-6 fejőstehenet tartottak. Ezek mellett a növendékmarhák és borjak állománya elérte a 6-7 darabot. A Hegyi Ferenc Jegyzőkönyvében a

66. Jkv. Adó, postaszer:

1924 évre az adoban fizettünk 714 leit

1928-ra lettem 2 rövid postát és egy szencsedi postát

1928 évi ado 1626 lei 56 bani, meg a Ferencé 199 lei 45 bani

1940. évre községi potadoban atam elore 500 leit, Sente Simon felesége vitte

el nyugtát nem kaptam ere apenzre május 16 adikán Geréb Domokos

március 9 edikén fizettem I só fertályra 500 leit, megint 672 leit

1928 ban a búza 175, árpa 20

1928 ra lettem 2 rövid postaszert és 1 szencsedi postát

1929 az erdészt kivitette a Hegybe postaszerbe, megint Szencsedbe 300 leiert

1931 erdésznek fizettem a köteles részben 2800 leit

szaporítást célzó megtermékenyítési tevékenység nyilvántartására szolgálnak a vemhességi naptári bejegyzések.⁶⁷

A havasalji, földművelő-állattenyésztő vegyes gazdálkodásnak nélkülözhetetlen eleme a juhtartás. A gondos gazda naplójában pontosan vezeti a tavaszi seregekbe kiadott fejők, meddűek (pároztatásra még nem érett) és pünkösdiék (az ünnepre levágásra szánt bárányok és anyjuk) számát, amelyek 20-30 darabot tettek ki évente.

A tenyésztésük a család és a gazdaságban dolgozók sajttal és hússal való ellátása mellett a ruházati alapanyagot, a gyapjút is szolgáltatta. Gazdasági szempontból a szarvasmarha és az aprómarha (juh) tenyésztése a szegény havasalji földek termőerejének utánpótlását, a nélkülözhetetlen szerves trágyát adta. Jól kiszámított érdek diktálta az állatállomány létszámának állandó fenntartását. A sertésenyésztés ősi formája volt a havasalji szokásnak egészen a második világháborúig. A falu kedvező fekvése kínálta a vegyes tartást: a háztáji, benti és az ugarhatári nyári legeltetést,

67. Jkv. vemhességi bejegyzések: „1911 november 23 madikán fojatos meg a tino, azután újra fojatos; 1920 április 18 adikán lett a hodos borju; 1921 év április 18 adikán a Piros tehén megfojatos; A Szilaj megborjuzot új év napján 1924-ben; a Szürke megcsikóztot május 1-án 1922-ben; a Piros csikóztot 1924 május elsején; a Rigó megborjuzot április 28; 1924 évben a Rigó tehénmegfojatos szeptember 21; a Szilaj tehén december 21; a Szürke let fedeztetve május 15; a Piros let fedeztetve május 16; Szilaj borjuzott március 15, a Szilaj lett fedeztetve május 17; 1927 ben a Rigó tehén megborjuzott november 1 sjen; a Szilaj 24, 27, 28 –1928; a Virág február 22 tedikén; 1931 a Rigó megfojatos november 29; 1932 március 21 edikén a kiseb Szilaj megfojatos, a kicsi tehén megfojatos augusztus 14; 1934 a Kajla tehén megfojatos március 22 dikén; 1938 A Ruzsa tehén és a Zimbo tehén megüzetek agusztus 21 edikén 1939 évben fizetem 180 leit fedezési díjban; Zimbo ujbol megfojatos 1939 szeptemberben; A Ruzsa tehén és a Bojtos megfojatos 1940. július 4 dikén; A Bojtos tehén meg fojatos július 8-adikán 1940 évben; A Zimbó tehén megfojatos 1939 szeptember 8-adikán; 1904 év február 22 tódikén Sz Keresztúron 130f-on 2 éves korokban Szászkeresztúri szásztól a két kanca csitkót vettük; 1938-ban a malac ára 250 lei db, párja 500lei, egy anyadisznó 1400 lei, két napi kaszálás 60 lei;

valamint az őszi makkoltatást a falu határában és a Szencsed bőséges makktermő havasi erdőiben.⁶⁸

Az ételmezési szükség és a gabonatermelés arányában háziszárnyasokat a hagyomány szerint tartottak: „*egy eke után kilenc tyúk és egy kakas járt*”, jelen esetben a két eke utáni szárnyaslétszám is megvolt. A Felszeg, ahol a Hegyiek élete zajlott, a Nyikó-patak alkalmasnak mutatkozott a liba- és rucatenyésztésre, ezt ki is használták. A Jkv-ben tükrözött korban a Hegyiek egyaránt kultiválták a bel- és külterjes állattenyésztést. A bejegyzések tükrözik a falubeli telken lévő istállóban tartott állatok gondozására és a más gazdasági munkák végzésére fogadott szolgák bérezési megállapodásait, a havasi vagy a falu melletti határban legeltetett marhacsordák, juhse-

68. Erdély rövid története, Akadémiai Kiadó, Budapest 1989. 503.: A mezőgazdaság átalakulása;

Egyed Ákos: Tenyészállat-kiállítások és vásárok Székelykeresztúron a XIX. század végén és a XX század elején. In 25. A székelykeresztúri Múzeum emlékkönyve, Csíkszereda, 1974, 229–241

Állatlétszám: Székely Naptár az 1869-dik évre szerkeszti és kiadja: Lőcsey Sp. Sándor, Maros-Vásárhelytt, 1868. A gazdasági bejegyzések számára fenntartott helyen ez van beírva: „*Az 1869-edik évben ment az esztenára 14 darab fejő ju a pünkösztin kívül eben van 7 fejér 7 szürke ezn kívül 1 fejér a pünköshti öszvesen 15. /Itthon maradot 2 nagy berbécs két milora berbécs, két szürke milora 5 fekete bárány 4 fejér öszvesen 15 darab/ Az őszi seregben van 29 darab ju: 15 fejő 13 medű; 1896-ban ment az esztenára 13 fejő a pünkösztivel együtt eben van 4 bárány 4 kos; 1897-ben ment az esztenára 14 fejő itthon van a pünköshti 8 berbécs 4 berbécs a bárányokból / 2 fekete juh 5 fejér 3 szürke bárány 1 nagy öszvesen 17 eből egyet megöltem marad 7 bárány / az őszi seregben van 23 darab ebből 11 fejér 12 szürke; 1898-ban ment az őszi seregbe 24 darab ju eben van 10 fejő, barány van 5 eből egy kos / 1898-ban ment az esztenára 13 ju 1 pünköshti öszvesen 14; 1907 évben az esztenára ment 9 darab 4 fehér 5 szürke Május 6-án / pünkösztinek maradot 2: 1f. 1 sz. / tavai bárány 1 kos szürke 5 nöstén eből 3 fehér 2 szürke öszvesen 6 darab és még van 1 berbécs és 1 medő 2 pünkösztivel öszvesen 10 darab / idén bárán van 6 fehér 4 szürke öszvesen 10 darab / a medű pásztor előtt van öszvesen 20 darab; 1925 ben ment az esztenára a pünkösztin kívül 9 eben van két fekete, össz 12; a honi seregben 3 szürke 3 fejér, még 1 bárány fejér; 1926 az esztenára ment 16, 4 fejér, 2 fekete, a pünkösztivel; itthoni seregben 3 berbécs, 1 milora 2 fejér bárány, 3 fekete, összesen 8 darab; 1930ban ment az esztenára fejő 9 darab a pünkösztivel együtt, eben van 5 szürke, négy fejér, 1 szürke megdöglött; itthoni seregben van 11 darab, eben van nagy 3 szürke 3 fejér, a berbécset eladta, bárány: 3 fejér 2 fekete;*

regek és sertéskondák pásztorainak fizetésfolyósítását is (lásd a 23-as, 24-es számú jegyzetben is).

VIII. A néphagyomány szerepe a Hegyiék gazdálkodásában

Itt elsősorban a szóbeli és írásbeli néphagyományra gondolunk, amely akkor az időjárás megfigyelésében szerzett tapasztalatok átadásának szándékára és a különböző mezőgazdasági tevékenységek elvégzésének időpontjára vonatkoztak. A gondos elődök szóban és írásban igyekeztek átadni tudásukat a következő nemzedéknek. Ezt figyelembe is vették az utódok a munkálatok megtervezésénél és végrehajtásánál.

A tárgyalt korban nagy szerepük volt falusi tájékoztatásban és „ismeretterjesztésben” kalendáriumoknak. Az írás-olvasásban jártas Hegyiek a Jkv. szerint is a falu előkelőségei közé tartoztak, akik megengedhették maguknak, hogy a Székely Naptárt (1869.) megvásárolják és hasznosítsák is ezt. (A Népújságra is előfizettek, mert a szerkesztőség címét megtaláljuk a Jkv.-ben). Ez a Naptár a Hold változásai és bolygók állásának a csillagászati megfigyeléseire alapozta teljesen a korabeli időjárás előrejelzéseit (meteorológiai prognózisait), természetesen a korabeli „tudományosság” színvonalán. Ezen nem szabad mosolyogni, de a Százesztendő s jövendőmondó jóslatait olvasva már minden jóhiszeműségünk mellett el kell húznunk a szánkát. Nem csodálkozhatunk, ha a Jkv.-ben több alkalommal (50-60 éves távon) rögzíti a rendtartó gazda időjárás megfigyeléseit. Nyilván ezek tudatában szervezte és vezette a gazdaságát. Például az 1869. évet a Mars bolygó uralja és a Naptár „szárazságra hajlandó, s meleg inkább, mint hideg tavaszt jósol” stb. A mezőgazdasági tanácsok ehhez alkalmazkodnak. A Jkv. – írónk a Naptár jegyzetek számára üresen hagyott lapjaira elkezdte a megfigyelései rögzítését már az év első napján:⁶⁹

A hagymakalendárium készítését is gyakorolták. Az egyik változat szerint Luca napjától Karácsony első napjáig jegyezték a 12 nap időjárás (nedvesség-szárazság) változásait, a másik változat szerint a fejhagyma 12 szelvényének Karácsony éjszakáján történt változásai (nedvesség-szárazság) szerint jósolták a következő naptári év hónapjainak csapadékos

69. „Az 1869 edik év első napján hajnalban az ég egy kisé megéget miről az öregek aszt tartyák sok szélvész lesz azon évben.”

70. A hagymakalendárium ezt mutatya úgy mint:
1. Januárius nyirkos

vagy száraz előrejelzését. Ezt találjuk a Hegyi Ferenc Székely Naptárja üres lapjára bejegyezve.⁷⁰

Elemi csapások cím alatt jegyezte be a Jkv.-be a gazda, feltevésem szerint, nem minden nap, naplószerűen, hanem egy rendkívüli alkalom kapcsán az előző hasonló eseményt is rögzítette. Az 1893-as árvívről hiányos a visszaemlékező feljegyzése.⁷¹

A Domus História pontosabban meséli el az eseményt. Az 1913-as árvívről nem találunk tudósítást a Jkv.-ben, pedig a falu emlékezik⁷², a plébánosa által is a Domusban, erre is⁷³:

2. *Februárius hasonló vizes*

3. *Március – „ – „ –*

4. *Április – „ – „ –*

5. *Május – „ – „ –*

6. *Június – „ – „ –*

7. *Július ugyan száraz*

8. *Augusztus vizes*

9. *Szeptember vizes és ugyan mind végig vizesek*

71. 1893 május 13-án délután olyan nagy záporosó lett. Oroszhegy felől jött. Oly nagy zápor lett a bogárfalvi határon, hogy bogárfalvából elvitt a víz két házat, s egy csúrt, két asszonyt s egy gyermeket. Szentlélekről is, Geréb Domokosnak a házát, csürét, feleségét, gyermekit. Bíró Mózesnek a csürét, Bíró Ignácnak a házát, s az anyját.

72. Sente Dénes id. (1893-1980) közlése:

„Az 1893-as árvívről mesélték, hogy 9 embert vitt el az árvíz Bogárfalváról és Szentlélekről. Az akkori pap, Péterffy méltóságos úr, bément a harangozóval a csűrkerthez, hogy takarjanak fel egy buglya szénát a Nyikó martján. De olyan sebesen jött az ár, körülvette őket. Fel kellett menniük egy kőrísfára, egymást felhúzták, egymásnak meggyóntak félelmükben, mert nem reméltek szabadulást.

1913-ban akkora volt a Nyikó, hogy a felszege fedeles hidat lehozta a Simórértbe, a bogárfalvi hidat elvitte, s temetőnél való nagy hidat is, pedig új volt az. A papilakot építette Bándi, s én is ott dolgoztam. Lementünk a temetőhöz, hogy az árvizet megnézzük. Hajdó Mátyás 30 kalangya búzáját hozta a víz. Jött két koszorúfa, keresztbe fordult a hídnál, nekinyomta a sok vizes búzát a gerendáknak, nagyot recsentek, szerencsére az ár tovább sodorta a törött gerendákat s a búzát, így nem vitte el Simó Áron házát. A víz feljött egészen hozzánk, a Sente utcába. Velünk szemben a Csáki utcán a malacot vitte lefelé az ár.” A B. F. említette beton hídlábakra a második világháború után fahíd épült, amely helyett az 1970-es évek elején a Farkaslaka község néptanácsa (az 1968-as területi átszervezés után Szentlélek falu is ide sorolódott, egyike a 9 helységnek: Farkaslaka, Nyikómalomfalva, Bogárfalva, Kecset,

„Péterffy idejében történt az 1893. évi árvíz-katasztrófa. Június hó 7-én, délután óriási felhőszakadás következtében a bogárfalvi patak annyira megáradt, hogy mindent, amit útjában talált, magával sodort. Tizennyolc kisebb-nagyobb épületet pusztított el. Tizennyolc család maradt hajléktalanul, s hét emberi élet is áldozatul esett. Bogárfalván az árvíz többek között elsodorta a község házát, Gáspár Józsefné Sz. Fancsali Veronika szüleinek házát, csűrét és melléképületeket; Szentléleken Geréb Domokos házát, csűrét, melléképületeket, Bíró András házát, Bíró Mihály házát, Bíró Mózes csűrét, Geréb István házát, csűrét és Czigány Sándorné házát. Amikor Bogárfalváról a megáradt patak hozta az épületeket, s Szentlélekre Geréb Domokosékhöz értek az épületek, ott a patakparti fákban megakadva, úgy feldugták a vizet, hogy hamarosan keresztül loccsant a Geréb Domokos csűrének tetején. A hét vízbe fült ember közül négynek a nevére emlékeznek a mostani öregek. Ezek a következők: Geréb Domokosné sz. Geréb Etelka, ennek 3 éves kislánya Etelka, Bíró Mihály édesanyja, ez utóbbinak 3 éves kislánya, Veronika. A többi háromnak a nevét a mostani emberek nem tudják. Péterffy plébános a fenti szomorú dolgot jelentette a püspökségnek, s Ferenc püspök 50 Ft. segélyt küldött az árvíz-károsultaknak.”

A Jkv. Ben olyan időjárás rendellenességeket is bejegyeztek a Hegyiek, amelyekről máshol nem találtam feljegyzést. Gondolom, hogy ezek közlése nem érdektelen a meteorológia szakemberei számára.

„1896 augusztus 12-én délután 5 órakor, naphaladtakor oly erős idő jött, hogy a jég a tavaszhatáron a zabot, a törökbúzát egészen tönkre tette, A házakról a cserepeket s a zsendelyt leverte. Akkora jegek hulltak mint egy kis csirke tojás és olyanok mint a cseber füléből amely karikát szoktak kifűrní, oly formák.”

Kisfalud, Firtosvára, Székelypálfa és Szencsed) új beton hidat építetett a község költségén. A felszegi fedeleshíd helyébe többször is megújított fahíd került, de az emlegetetthez hasonló zsendellyel fedett hidat csak az 1990-es évek elején épített a falu közmunkával Balog Kálmán bíró vezetésével. Ezt a fedeles hidat ismét és tizennégy házat, sok mellék épületet elsodorta vagy megrongálta, felbecsülhetetlen károkat okozot, és két asszony életét követelte: a 85 éves öz. Hajdó Lázárné szül. Hegyi Juliánna és a 72 éves öz. Tóth Pálné szül. Hajdó Anna, a 2005. augusztus 23-i minden eddigi árvizet meghaladó méretű áradata – megj. B. D.

73. Szentléleki Római Katolikus Egyházközség Domus Históriaja (Lázár Albert plébános kézírata) 43-44. o.

„1903 év nyarán két részben volt oly nagy víz, hogy a rétből a kertek fűvét mind elseperte, oly erős üdők voltak júniusban, júliusban az idő még jó volt egész nyár, az ősz mind jó száraz idő volt. A szárazság miatt forgatni nem lehetett (ti, az ugarhatárban végzendő szántásról van szó – B. D.) Ősszel a szüret után lett egy kis eső, ami után nagy bajjal vetést végeztünk. Azóta szép karácsonyig a juhok kijártak. Hó nem lett. Mind száraz idő volt. Az új év száraz hideggel telt egész február 14-ig. Akkor egy éjen annyi eső lett, hogy a jeget felszaggatta, azóta eseegett, néha keveset havazgatott.”

„1904. évben oly nagy szárazság volt, hogy a Férnyikó feneke mindennütt megszáradott. A göbök helyén, ami csepp víz maradt, az oly bűdös volt, hogy a marhák szomjan kellett üljenek. A felső malomtól kellett egy csepp vizet hozni, egyebütt nem lehetett kapni”.

„1907 év május 25-én egy kis dergéssel, kelet felől, oly hatalmas forgószél jött, hogy Farkaslakán a templom előtt a zádofákat mind kifacsarta. Onnan megkezdve az út mellett le (fele) a házakat, a csűröket mind összerombolta. Szentlélekre érkezve, Hegyi Ferencnek a csűrit a Lokra kihánta, a házáról a cserepet mind lehánta, s alább a Sebestyén utcában két csűrt és két házat egészen széjjelrombolt, és kerteket, fákat, ahol útjában volt, mind összerombolta.”

„1910-ben június 22-én a Hargitán felazon bé Oláfalváig hó lett és hűvös éjjelek lettek, de mégis nem ártott”.

„1911. év rendes hóval kezdődött, de kemény hideggel. Áprilisban megkezdődött az esős idő, attól fogval tartott karácsonyig. Azon a nyáron meleg egész kevés volt. Két-három hétben legfeljebb három nap, ha volt meleg, azonnal kezdődött az eső. A határon a földek vetetlenül maradtak. Ősszel a zabok a mezőn kalongyákba kizöldültek, a jobb része elrothadt a fűnek, sok helyen lekaszálatlan maradt. A sarjuk, kit nyersen meg nem etettek, elrothadt.”

„1917. év április 30-án mindenféle fa ki volt virágozval, és egy szárközépig érő hó lett, május másodikán újból még nagyobb hó lett. A virágos fákból sokat lerontott.”

IX. A mezőgazdasági munkák tervszerűsítése, a munkálatok idejének megállapítása és végrehajtása

szorosan függött az időjárás előrejelzéstől és a faluközösség hagyományos termelési rendszerétől (a vetésforgó falutörvény által előírt rendjé-

től⁷⁴, a terméseredmények e tényezők összehangolásának vagy szerencsés egybeesésének a következményei. Különös hangsúlyt kapott a kenyérgabona megtermelése és terméseredményének rögzítése a Jkv.-ben így rögzítik a Hegyi gazdák a mezei munkák megkezdésére, befejezésére és eredményeire vonatkozó adatokat, nyilván azzal a céllal, hogy ezeket majd saját maguk és az utódaik tevékenységükben hasznosítani tudják:

Jkv.: „Az 1898 évben megkezdjük az aratást Julis 27 tedikén végeztük Aug. 11.

Lett ez évben rozs összesen 86 kalongya

búza 149 – „ -

egész összeg 235 – „ -

zab 200 – „ -

elvetettünk búzát 50 vékát

ez évben megőrlettünk 173 vékát

Cséplési eredmények:

1899 a gépész elvit 15 véka búzát és 26 véka zabot

1908 búza 2821 kiló vám 8,5: 226

1910 rozs 11mázsa 67 kg 82 vám

búza 46 m 72 327

zab 37 09 299

összesen 698 vám (1 mázsában van 7 litervéka)

Az 1899 évben megkezdjük az aratást Július 19 edikén Lett ősz gabona összesen 207 kalongya

Az 1902 évben tavaszi vetést megkezdjük Március 20 adikán végeztük Április 12 tődikén

1904 ben kezdjük a zabot vetni március 23 végeztünk április 15 ikén a terebuzát elvettük március 24 és 26 végeztük április 12

1907 évben lett búza 4990 kilo zab 4930 kilo

1910 évben a répát elvetettük március 10 az árpát vetettük április 1 sején szárazba

1914 évben raktunk a sarju bugjában 6 szekérrel a rétből,

Szencsedi buglyában es 6 szekér, Tódugásbeli bugjában 3 szekér

1918 évben lett búza 4623 kilo zab 1140 kilo árpa 323 kilo

1934 ben vettünk árpát május 15 tődikén”

74. Imreh István: A rendtartó székely falu, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1973. 156.

X. A gyümölcsstermesztés

Nagyon kezdeti stádiumban volt a Székelyföldön a XIX. század végén. „A mindenütt megtalálható szilva adta Erdélyben a mindenütt megtalálható gyümölcsfajták kétharmadát”⁷⁵

A Tusnádi Kongresszuson (1902) vetődik fel az egyeduralkodó hagyományos természetőről a nemesített fajtákra való áttérés javaslata. A gyümölcsstermesztés fellendítésére a Székely Akció 20.000 db oltoványt osztott ki a Székelyföldön: Udvarhelyvármegyében 1905-ben 942 darabot, 1906-ban 4534 darabot.⁷⁶ A Hegyiek is ebből az Akcióból részesülhettek. A Jkv. dátumának egyezése erre enged következtetni. A Nyikómentén ugyan már előbb megkezdte az almafák nemesítését a székelyszentmiklósi Tiboldi István tanító⁷⁷. A Török Bálint almafajta az ő alkotása. A Hegyi gazdaság a hagyományos szilvatermesztés mellett, mint pálinkafőzési felszereléssel és hatósági engedéllyel működtetett mellékfoglalkozás gyakorolója, példát mutat a nemesített gyümölcsfajok meghonosításában is.^{78 79} A Jkv.-ben a következőket olvashatjuk:

„1895 szeptember 12 a pálinkafőzéshez megkivántatott edényeket hitelesítették a törvénykezők:

egy jártató korsó 8 literes, második 8 " literes, a harmadik 10 literes, bemérőfazék 2 liter, feltöltő kártya 9 liter, vízfordócseber 52 liter, a nagy kád 25 liter;

1905 november 9 edikén ültettünk:

20 darab oltoványt: az életre, 2 aranypárment, a konyhavégénél 2, a csüszregénél belől és küjél 2, Jonathán a kapunál Török Bálint,

az aszalónál elöl hátul 3 Török Bálint, bejeb 2 batul, a konyha megett 4 van Jonathán, 2 batul;

1606 március 26 ültettünk a kertben 4 májusi cseresznyefát, a favágóra késeji disznódi cseresznyét;”

75. Erdély rövid története, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1989. 5051

76. Balázi Dénes: Ne nézze senki csak a maga hasznát..., Haáz Rezső K. E., Székelyudvarhely, 1995. 26.

77. Ürmösi Kálmán: A szentgericei unit. eklézsia, Ín Keresztény Magvető 29/1894

78. Kanyaró Ferenc: Tiboldi Búcsú-levele Szentgericzen, Ín Keresztény Magvető 38/ 1903. 3. füzet.

79. Ürmösi Kálmán: Tiboldi István, Ín Keresztény Magvető XVI. évf. július – augusztus 1881. 4. füzet.

XI. A birtok üzemeltetésének vizsgálata

A Nagy Hegyi birtok üzemformáját tekintve az uralkodó típus a közép-paraszti mintára szervezett, szántóföldi növénytermesztést és állattenyésztést is folytató vegyes gazdaság. Nem piacorientált. A termelés tényezőit alig tapasztalt mértékben igazították a piaci követelményekhez, általános volt a biztonságra, a status quo megőrzésére, a kockázatkerülésre összpontosító stratégia. A tradicionális termelésben az önellátásra, az önfenntartásra felhasznált javak mellett a készletekből a felesleget a presztízssorientált befektetésekre (birtokvásárlás, építés stb.), családi és társadalmi pozíciók és kapcsolatok megerősítésére (alapítványtétel az egyház részére, keresztállítás a falu iskolája elé, hársfaültetés a templom elé, a lánytestvérek kifizetése a birtokrészből stb.), nem a bővített újratermelésre és a piaci fokozottabb részvételre fordították. A Jkv. bevezetőjében erre konkrét utalást találunk. Bár 20 holdon felül gazdálkodtak a Nagy Hegyiek, s túlsúlyban idegen (családon kívüli) munkaerőt vettek igénybe, mégsem nevezhetjük árutermelő paraszti nagygazdaságnak⁸⁰, tekintettel a havasalji talaj és időjárás viszonyokra. Másfelől a kapitalista jellegű bérmunka alkalmazása összefonódott a feudális eredetű ledolgozással (Ld. 65. sz. j. „*adtam dologra*”). Könyvvitelében felfedezzük ugyan a piaci értékesítés és vásárlás tételeit, de ezek nem rendszeresek és nem tömegesek. (Lásd Mérleg) A z alkalmiság jellemző rájuk. Nem hangsúlyos a termelés fokozása érdekében alkalmazott gépesítés és modernizálás. Uralkodó a hagyományhoz való ragaszkodás. A kapitalista termelésre jellemző pénztöke felhalmozás és kamatoztatás jelenségét megtaláljuk, de ez nem alapvető jellemvonása ennek a Nagy Hegyi gazdaságnak.⁸¹ A Jkv.-ben szereplő hadikölcsön bejegyzése az egyetlen utalás a pénzügyekkel való kapcsolatra.

80. Egyed Ákos: Falu, város, civilizáció, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1981. 208-210

81. Kölcsönadás: Ambrus József 18 ?

Hajdó Ignácnál 120 magyar forint

Geréb Andrásnál 159 – „ – „ -

Hegy Józsefnél 68 – „ – „ -

Hajdó Miklósnál 70 – „ – „ -

Hajdó Antalnál 30 – „ – „ -

Szász Zsiginél 300 – „ – „ -

Hegy Mártonnak adtam kölcsön 5 pengő forintot Április 1-ig,

Demény Ferkőnek adtam 15 forintot értékben Április 12-ig,

Rupinál van 15 Ft. 33Kr. keresztúri vásárig, marad Szentmihály napig 2 Ft. -
ra, s a két Ft. hátra van s azon kívül egy inget elviselt 90 Krajcárban

tukra.⁸² Ezt inkább a falu vezetőségének az élén álló gazda saját presztízsének megőrzésére tett lépésnek, hazafias tettetnek vélem elkönyvelni. A falusi szövetkezeti mozgalommal való kapcsolatukat bizonyítja, hogy a Hegyiek birtokában lévő kertben indították meg a gattert (fűrészüzemet)⁸³, de a Mérlegben nem találjuk az innen származó jövedelem elkönyvelését. A Mérleg (Így neveztem el a Jkv. 1900. januárjától decemberéig vezetett könyvelését, amely a bevételek és kiadások tételes rögzítését és összegezését tartalmazza.) vezetése, ebben a szabályos formában, nem folytatódott, de alkalmi adás-vételi, földbérleti⁸⁴, pénzkölcsönzési-törlesztési, testvé-

82. 1914-ben megkezdődött a VILÁGHÁBORÚ.

Az azelőtti évben a szerbek meggyilkolták a trónörökösöt és nejét is, mire a szerbek megtámadták a magyarokat és németeket. Azután meg az oroszok, meg a románok, kik is 1916 október havában kijöttek, elfoglalták Gyergyó, Csík, Háromszék és Udvarhely megyéket, aholis raboltak, öltek és égettek. 13 napig voltak itt is, azonban jöttek a németek és a magyar sereg, és visszaverték Romániába. Újból ránk jött az olaszok angolok, franciák, és ily veszedelemben teltek az évek. 1918-ban kezdtek a békekötéshez, előbb a...

1916-1917. években az államnak a sok háború miatt oly sok kiadása lévén, hogy kéntelen volt az állam adós kötvényeket bocsátani ki, amikor én is az államnak hatszázalékos kamatra adtam az udvarhelyi agrát bankba 10000 Korona. Farkaslakiba 4000 Kr., Kolozsvárnak 1000 Kr., még Farkaslakára 1000 Kr. Összesen 15000 Kr.,

Kamatkivétel: február 1 Ft, május 1 Ft, augusztus 1, november 1,

Ferencnek 2200 korona., Összesen 17200 Korona;

Ily veszedelmes világba jutván oly drága volt minden, amit nagy bajjal megszerezhetett az ember:

1 véka búza 95 Forint

1 véka terebúza 90 Ft.

1 pár férficsizma 280 Ft.

1 tyúk 9 Ft.

1 pár ökör 400-500Ft.

1 közepes tehén 1500Ft.

„A világháború költségeinek fedezetéről a résztvevő államok költségvetésük keretén belül nem tudtak gondoskodni és ezért kötvények kibocsátása útján kölcsönöket, ú. n. Hadikölcsönöket vettek fel”. Új Lexikon, Negyedik kiadás, Dante- Panteon Kiadás, Budapest 1936. 1602.:

83. Benedek Fidél: Belső harc, In Balácsi Dénes: Székelyszentlélek 670 éve, Udvarhelyszék Kulturális Egyesület, 2003. 49-50.

84. Földbérlet (Árendába adás)

Hajdo Áronnéval megegyeztünk két darab földnek az egy évi haszonbérében 500 leiben, amelyet köteles 1940 edik évben lefizetni 250 leut lefizet 250 leut

rektől megváltott birtok részének törlesztési szilvórium⁸⁵ és tűzifa értékesítési⁸⁶, állatvásárlási és eladási, vemhességi és állatlétszám nyilvántartási bejegyzéseit, az évek folyása szerint, vegyesen találjuk a Jkv. többi lapjain. A Mérleg rovat úgy néz ki, mintha egy új kezdet új lendülettel indult volna. Nem tudtam kideríteni, hogy ezt a pénzügyi szabályossággal elindított könyvelési technikát miért nem folytatta II. Hegy Ferenc. A Jkv.-t tovább vezetőket bejegyzéseit az „*adtam dologra*” tételek uralják pénzügyi szempontból. Véleményem szerint gondolkodásukat nem a tőkés közigazgatási látásmód határozta meg. Emiatt nem tudtak tovább lépni az iparosodás felé, mint Albert István, aki cséplőgépet vásárol, havasi gatert létesít és a szövetkezeti bolt üzletrészeit is megszerzi, és így válik a falu első kapitalista vállalkozójává. A Nagy Hegyiek megmaradtak a hagyományos gazdálkodás keretei közt a falu első gazdáinak.⁸⁷

ledolgozik a fia kaszálással 1940 évben március 27 edikén (Geréb Domokos gazda – B. D.)

Hajdo Áronnéval a két darab földel ujból megegyeztünk a Nagyhegy és a Szilvápatak két darab földel 1941 évre 20 Pengővel melyet köteles lefizetni július 24 edikén egy évi haszonbérben, 1941 április 6 odikán. Bérben adó Geréb Domokos. Kis Péter bogárfalvi lakos adott a rétbeli hely adóságában 45 leit 1938. év június 29

85. Pálinkafőzés

1895 szeptember 12 a pálinkafőzéshez megkivántatott edényeket hitelesítették a törvénykezők egy jártató korsó 8 literes, második 8” literes, a harmadik 10 literes, bemérőfazék 2 liter, feltöltő kártya 9 liter, vízhordóceber 52 liter, a nagy kád 25 liter;

86. Erdőkitermelésből befolyt anyagok: Szencsedben van 9 s fél ölfá tőke 3 öles 13.. (olvashatatlanok)

Faportéka ára 35 forint –1892

1893 július 28 tőke van 3 öles 6 2 öles 4; 1895 Szencsed végében van 14 feyőfa jegyeztetve

87. Mérleg

Folyó-szám	Az 1900. Évi	Bevétel		Kiadás	
		Ft	Kr	Ft	Kr
Jan. 4.	cukor				25
	liszt				24
	kása				16
	tea				10
	gyertya				10
	szivar				5
	bor				60

Jan. 7.	szilvórium	1	20		
	dohány				10
	szilvórium		40		
Jan. 9.	vám				20
	gyertya				15
	szappan				15
	alma	4			
	szilvórium		30		
Jan. 16.	szilva előleg		90		
	talpért				70
	liszt				18
	nádméz				25
	élesztő és fűszerszám				8
Jan. 22.	két ökörért	160			
	Vérinek			100	
	kávé				20
	szivar				5
	dohány				10
	papnak			2	50
	szappan				20
	kasza				22
	talp			1	
	nyakravaló				30
	sóért			2	80
	vám				16
	szivar				5
	sóörlöért			3	
	almáért	6	60		
	orvosságért				60
	szilvórium	1	60		
	szivarért				5
Összeg		115	00	114	54
Február 6.	Almáért jött	1	60		
	Szilváért	3			
	vámba adtam				16
	Két pakk fonalért			3	80
	Kásáért				22
	Dohányért				14
10.	Fotogénért				1

	Vámban adtam				24
	Két szekér fáért jött	3	20		
Febr. 11.	dohányért				8
	Ferencnek a bérbe				30
13.	Dénesnek			1	
	Jött szilvoriúért		30		
	Szerszámért				6
	Szivar				5
17.	Fonalért				30
	Vámban				24
	Két szekér fáért	3	40		
21.	Masina fonalért adtam			1	90
	Két ökör borjúért			46	
	Húsért kiadtam				80
	Cukorért s fotogénért				42
	Mű Ferentzünknek				60
28.	Lakatos Jánosnak				40
	A két legénynek			1	50
	Szivarért				10
	Dénesnek adtam				20
	Tojásért jött	1	70		
Március 10.	Két véka szilváért	2	20		
	Legénynek adtam				10
	Kántornak tandíjat				10
Márc. 12.	két szekér fáért	3	50		
	szilváért	4	50		
	egy pakét fonalért			2	10
	cérnáért, egyet-másért				80
	vámban				24
Márc. 18.	két szekér cserefáért			2	20
	egy szekér fáért jött	1	90		
	egy pár talpért			1	30
	fő bőrért			1	
	egy fejsziért			1	10
	tojásért				20
Márc. 20	két véka szilváért	2	40		
	szivar				5
	bor				40
	kan díjban				96

	egy pár talpért szénáért jött				80
		20			
Összeg		34	50	11	35
Április 1.	Vérinek adtam tojásért és kásáért			20	
				1	35
	- „ „ - „ - csenderektől jött	48	28		75
	fejtő			1	50
	szapan			1	42
Április 12.	Ferencnek adtam répamagért			1	65
	gyertyáért				60
	tojásért		60		
Április 27.	Ferencnek adtam gyufa, gyertya			7	20
	Dénesnek három hónapra			3	30
	Ferencnek pityókáért	7			50
	egy juhért	7	50		
Május 2.	jött	20			
	ment			16	
	ment			1	
8.	jött sarjúból	10	20		
	kiadások			5	
	két pár csikóra			16	
	gabonáért	6			
	talp és gyoles			2	80
	Vérinek			1	40
	kaszten takaró és l			1	20
	két ökörvasalás				60
	két kánta vaj			2	10
	csináltatása			1	
	két szekér fáért	4			
	pünköstre szerszám			1	
Június 7.	két bárányért jött	4	70		
	sarjuért	2	50		
	Csíkбайарó fuvarért			3	50
	húsért			1	42
	borért			7	50

	vízért több összefogás			1	70
	fáért	1	80		
	vám				12
	sóért			1	64
	gyapjúfonalért				50
	gabonáért jött	7	40		
	egy szekér fáért	1	60		
	egy szán czepeüért			4	20
				50
	egy liter terebúza		90		
Július 1.	egy szekér fa ára	1	70		
	két véka fuszujka ára	1	80		
	még Vilmának kiadtam				90
	két véka terebúza	1			
2.	jött egy csitkóért	31			
	akkor elkelt				70
	két véka terebúza	2			
	egy véka rozs		80		
	Csenderektől jött	48			
	Vérinek adtam				50
	Terinek egy ágyért				7
	adóba adtam				10
	Vilmának				15
	három véka terebúza ára	2	90		
	tinó bőrreért	8	50		
	szappanért			80	
Aug. 6	Hajdó M. Ferenctől évi kamatba	5			
	két véka tiszta búzáért	1	90		
	bélyegért Terus folyamodványáért			3	
	Hajdó Lajosnak kaszálásért			1	20
	szappan és sóért				80
Szept. 8.	egy kancáért	34			
	két legénynek			11	
14.	két juhért	5			
	talpért			4	50
25.	méter véka (mázsa) terebúza	7	80		
	női gúnyáért			5	40
26.	nyári dologért			3	
	három véka terebúzáért	3			

	egy kis ujasért			3	
	csenderektől jött	47	27		
	2 szekér fáért és 4 véka rozsért	6			
Október 2.	négy véka rozsért	3	20		
	a marhák fizetésébe			6	
	két szekér fáért	3	20		
	vám				24
	malomfalvi adóba				13
Okt. 24.	gabonából jött	3			
	tehén bőréért	9			
	egy szekér fáért	1	40		
	házi szükségre kiment				80
	Vilmának egy varrógépert			40	
	a papnak			2	
	káposztáért			5	80
	három szekér fáért	4	20		
	vámba elment				36
	sóért kiment			2	64
	csürkékből jött	2	40		
	házi szükségre			4	
	két szekér fáért	3			
	6 véka gabonáért	4	80		
	vámba				40
	az adóba			6	21
	négy véka rozs	4	40		
	kiment				60
December	két szekér fáért	3			
	gabonáért	9			
	vámba és egyébért			2	
	két szekér fáért	2	60		
	négy sing posztóért	2	40		
	adóba			2	
	ravatalba			11	
	egy ujasért			13	
	egy pár strimfliért			1	50
	a legénynek			3	
	egy kalapért			1	70
	Ferenc kapott napszám	2	50		
1900.	ÉVI KIADÁS			585	65

XII. A népi vallásosság egyes elemei a Nagy Hegyi Család életében

A Hargita Havasaljának szomszédságában fekvő Szentlélek lakói a római katolikus vallást gyakorolják. A Nagy Hegyiek gazdasági és politikai helyzetüknél fogva is az egyházközség világi vezetésében fontos szerepet tölthettek be. Amint már említettük, megyebíró és egyháztanácsos tisztségeket tölthettek be, és adományokat tettek az egyházközség tisztviselői fizetésének a biztosítása javára. Érdemei elismerésének jeléül püspöki kitüntetésben is részesült. Az oklevelet kegyelettel őrzik az utódok. A családot mélyen megrázta az utolsó vérszerinti Hegyi ági leszármazott, Hegyi Berta és férje, Geréb Domokos, egyetlen leányának a tíz éves Geréb Magdolna-Veronikának (1923. március 29. – 1933. július 24.) a korai, tragikus halála. A dédnagyapa, a Jkv. író II. Hegyi Ferenc vagy a nagyapa, III. Hegyi Ferenc és a nagyanya, Szabó Regina a szülőkkel együtt siratták porba hullott reménységüket. A szülői és a nagyszülői kegyelet állította azt a fészületet, amely ma is az egykori római katolikus elemi iskola előtt a Magduska és az öt torokgyíkban (diftériában) tragikusan elhunyt tanulótlarsa emlékéét őrzi. A Jkv. Csak a kórházi költségek és a temetés költségeit őrzi, de nincs említés a kegyeleti emlékmű készítésének kiadásairól. Feltehetően Tököli Menyhárt síremlék készítő neve után szereplő pénzösszegek és hízott sertés bejegyzése erre a tényre is utalnak. A család előzőleg már állítatott egy rangjukhoz illő, méreteiben és kivitelében a többi temetői keresztfák és sírkövek fölé emelkedő síremléket, amelynek stílusa a Tököli Menyhárt kőfaragó mester alkotásaira hasonlít.

A család népi vallásosságának több bizonyítékára lelünk, például a karcsonyi kántálási szövegeket őrző füzet és a halottvirrasztási énekgyűjteményt tartalmazó irka. Az Egyenlegben és a Jkv.-ben elszórtan ilyen formában: „*pünköstitiek*” – a tavaszi juhsereg kiszállásakor megjegyzett bárányokat csak pünkösdig adták számba a majornak, mert akkor az ünnepre a család fogyasztására és a piacra haza hozzák az esztenáról. Az ünnep előtti kiadások közt szerepel fűszerszámra és borra kiadott összeg, amelyek jelzik, hogy a család felkészült a vidék előkelő rokonok és barátok családjai tisztelgésének fogadására. A csíksomlyói búcsúval kapcsolatos szövszerinti utalást nem találunk a Mérleg kiadási rubrikájában, de feltételezem, hogy egy időponti egybeesés arra utal, hogy saját fogatán kívül a népes családja számára a gazda más szekeres fuvarát is igénybevette, hogy mindenki eljuthasson a búcsúra, ünnepszombatján (bejegyzés a Mérlegből:

1900. jún. 7. – *Csíkbajárás, fuvarárt kiadva 3 Ft. 50 krajcár*), mert pünkösd ünnepén a székelyszentléleki templom védőjének, Szentlélek Isteni harmadik személynek a búcsú napjára haza siettek, Csíksomlyóról. A falu többi kegyes hívei és a szomszéd falvak katolikusai is gyalogosan zászlóaljakra szerveződve indultak Csíksomlyóra az ünnepet megelőző szerdán, csütörtökön vagy pénteken, attól függően, hogy hány napi járóföldre tudták lakhelyüket a bűnbocsátó szent kegyelem elnyerésének helyétől. A csodatevő Szűz Mária hitének ősi gyökerei mélyre nyúlnak a Hargita mindkét oldalán. A Hegyi Ferenc Jkv.-be nem véletlenül került be gyöngybetűs írással bemásolva „*A La Salettai titok*”⁸⁸

A jövődőlés beteljesülésének hitték az első világháborút és annak következményeit, mert ugyanazon az oldalon jegyezte be: „*1914 ben meg kezdődött a világháboru...*”. Mit írt volna be az ötvenes évek után Geréb Domokos, a vej, aki végig járta a romániai Gulág poklait?

88. Ennek a misztikus hitnek az alapgondolata az Újszövetség 1 Jn 2, 18: „Gyermekeim, itt az utolsó óra. Hallottátok, hogy eljön az Antikrisztus. Most sok Antikrisztus támadt, ebből tudjuk, hogy itt az utolsó óra”. A hit szerint az utolsó órában nemcsak a sátán kap hatalmat, hanem Mária is, aki megjelenéseiben figyelmezteti hívőket a kegyes, Istennek tetsző életre és a sátán csábításaival szembeni ellenállásra. 1846. szeptember 19-én a franciaországi Alpok Mount Planeau vidékén a La Salette csúcsából kicsapó füst gomolyagból kibontakozott Szűz Mária fényes alakja a teheneiket a csúcstól nem messze legeltető két hegyi pásztor gyermeknek: a 14 éves Mélanie Matheunak és a 11 éves Maximin Geraudnak közölte a figyelmeztetéseit és azokat a csapásokat, amelyek az európai országokat és azok vezetőit érik. A Jóslatokat nemcsak a XIX., de a XX. századra is alkalmazva magyarázták a misztikusok.” *La Salettai titok*” 22 pontban összefoglalt szövegét és az áldásokat azok számára, akik leírják, olvassák és terjesztik ezt – találjuk a Jkv.-ben. Bővebben tájékozódhatnak az érdeklődők az alábbi kiadványból:

Michael H. Brown: *Az utolsó óra, Marana Tha* sorozat 25., Kiadó: Az Emmausz Katolikus Közösség, Marana Tha 2000 Alapítványa, Budapest, 1994. 32-36

II. Az önművelés igényének megjelenése a Nyikómentén.

A Székelyszentmiklósi Olvasó Egylet 50 éve.

Amikor azt olvastam a falu jeles szülöttének a szülőhely iránti kegyelettől indított munkájában, hogy „*a nyikómenti falvak közül Székelyszentmiklósról végeztek a legtöbbet középiskolát vagy egyetemet, a falu lakosságához viszonyítva. A falu lakosságának 37%-a rendelkezik felsőbb iskolai végzettséggel!*”⁸⁹, akkor elhatároztam, hogy utánanézek a dolognak. Honnan meríthetett ennyi erőt egy ilyen kicsi falu? Szándékom megvalósításában első segítségem éppen ő, maga az említett dolgozat szerzője lett azzal, hogy a kezembe nyomott egy vaskos iratcsomót, amelyet ő köttetett be: A Székelyszentmiklósi Olvasó Egylet félévszázados jegyzőkönyveinek gyűjteményét.

Ebből sok mindent megtudhatsz rólunk, ha figyelmesen átolvasgatsz! – ennyi volt az ajánlása.

Utánanéztam a dolgoknak. A faluról és lakosairól pontosan az ő dolgozata tájékoztat bővebben⁹⁰. Az alsó-nyikómenti kis falu ma Siménfalva községhez tartozik. Neve az 1333. évi pápai jegyzékben szerepel először, mint a vidék központi plébániája. A lakosság száma 1995-ben 84. Az egykori virágzó kis falu sorsa az elnéptelenedés. Az egykori eklézsiaközpont ma a volt leányegyházközség, a siménfalvi unitárius lelkész filiája. Temploma, iskolaépülete és művelődési otthona jó karban van, csak éppen az nincs, aki használja. De nem így volt ez ötven évvel, sőt száz évvel ezelőtt, amikor élet, zsongás volt itt, akár a méhkasban. Orbán Balázs 1868-ban 172 lelket említ, később 1890-ben 195, 1900-ban 195, 1941-ben 162 volt a lakosok száma. Szorgalmasan és eredményesen gazdálkodtak a szentmiklósiak. Semmiben sem akartak lemaradni a szomszédos, egyre fejlődő Siménfalvától, ahol a szellemi pezsgést már az 1830-ban elindította Wajda István unitárius lelkész, aki „*népművelési társaságot*” hozott létre. Saját házuk és könyvtáruk volt. Az ő idejében 40 db könyvvel és folyóirattal gazdagodott a könyvtáruk. Gazdasági tárgyú előadásokat is hallgatott a kör 43 tagja. 1895-ben itt alakult meg az első Udvarhely megyei hitelszövetkezetek egyike, és 1905-ben Siménfalván indította el a Székely Akció az első Udvarhely megyei népi mintagazdaságot⁹¹

89. Szentannai Mózes: Nyikómente az ezredvégen, Székelyudvarhely, 1999, 61-66

90. Ürmösi Kálmán: Alsó-Siménfalvi Unitárius Eklézsia, Ín Keresztény Magvető XIV. köt., 1879. május-június

A siménfalvi események közt logikus összefüggést látok, feltételezem, hogy ezt fedezték fel a szentmiklósiak szellemi vezetői is, ti. az olvasókörön kiművelt emberek hamarabb felismerik a jobb és civilizáltabb élet felé vezető utat. A közeli jó példák szaporodni kezdtek, a szomszéd falvak már elindultak a siménfalvi példa nyomán. Kadácson 1870-ben, Firtosváralján 1874-ben, Énlakán 1880-ban és Medeséren szintén 1880-ban alakult meg az ifjúsági olvasó egyesület. Innen csak egy lépés kellett, s ezt megtette a lelkes pap, Gálfalvi Sámuel és a hozzáértő tanító, Gelei Vilmos, akik hivatásuk magaslatán álltak, illetve az őket becsülő és a rájuk hallgató szentmiklósiak. 1884. december 15-én megalakították a 32 tagot számláló „szent-miklósi olvasó egyesületet”⁹².

Igazságtalanok lennénk, ha elhallgatnánk, hogy a Nyikómentén Szentmiklóssal nem fejeződött be a civil szervezeteket létrehozó mozgalom. A székelyszentmihályi Deák Miklós lelkész a parókiájához tartozó Kobátfalván és Szentmihályon, Gyarmathy Dénes tanító Bencédben szervezte meg 1885-ben az ifjúsági önképzőkört. A székelyudvarhelyi unitárius egyházkörben 16 működő egyesületről tud a krónikás. Különös figyelmet érdemel a vargyasi olvasókör, önképzőkör és ifjúsági egyesület, amelynek tehetősége és lelkes elnöke Kiss Károly tanító, aki olyan Alapszabályzatot szerkesztett, amelyet 1905-ben államilag is elismertek.⁹³

Ha esetleg azt hinné valaki, hogy ezeket az önművelést célzó civil szervezeteket csak a Nyikómentén és csak az unitáriusok találták volna ki, az akkor tájékozatlan lenne. Nem tagadhatjuk, hogy ez erdélyi jelenség, s ha mélyebbre ásunk, reformkori általános jelenség – Széchenyire és Wesselé-

91. Balázs Dénes: Ne nézze senki csak a maga hasznát..., Haáz Rezső K. E., Székelyudvarhely 1995. 13. és 24.

92. Gyerő Dávid: Kéveköttök, Az erdélyi unitárius ifjúsági mozgalom története, ODFIE, Charta Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2000. 58. o.: „Székelyszentmiklóson Darkó Lajos tanító alapította meg 1892-ben”. – Téves állítás, ti. a rendelkezésemre álló eredeti jegyzőkönyvtömbben a „A szentmiklósi olvasó-egyesület alapszabályai. (Az egyesület alakult 1884. decz. 15-én.)” Aláírás: Gálfalvi Sámuel lelkész, egyesületi elnök, Gelei Vilmos tanító, egyesületi jegyző. 1892. év január 18-ántartott első, „évi alakuló gyűlésén” Darkó Lajos tanító „ideigle-nes elnök” neve szerepel, de már 1888-ban Göntz Károly lelkész, olvasó köri elnöksége idején Darkó Lajos tanító, egyesületi könyvtáros javaslatot tesz egy másodosztályos est megszervezésére.

93. Gyerő Dávid: i. m. 59.. Gyerő Dávid i. m. 59. oldal: A városfalvi ifjúsági és olvasó egyesületnek Bartalis Márton (nem Barabás!) a létrehozója – helyesbíti B. D.

nyire gondolunk –, sőt európai, újvilági, észak-amerikai „fertőzésre” is bizonyítást kapunk, ha a Bölöni Farkas Sándor által 1833-ban Kolozsváron alakított polgári kaszinóra⁹⁴, és a mellette 1834-ben létrehozott Olvasó Társaságra gondolunk. A kolozsvári főgimnáziumok és papnevelő intézetek diákjainak reformkori újító szellemét és az elfojtott szabadságharc eszméit a fiatalos nemzeti dac érzésébe mentette át a Bach-korszak elnémetesítő dermedtségével szemben az olvasóköri, egyleti szervezői láz, amely a magyar nyelv ápolására és a szabadságharc költészetének megismerésére serkentette a tanuló ifjúságot. Ezek az egyleti ifjak, köri tevékenységben felkészült egykori diákok lettek azok a vidéki papok, tanítók és hivatalnokok, akik Erdély szerte fennen hordozták a népművelés fáklyáját. Amikor a Magyar Királyi Vallásügyi és Közoktatási Minisztérium 1911-ben kiadja az egyletek működését egységesítő rendeletét, akkor már komoly tapasztalatok és szabályzatok alapján dogoztak ezek az öntevékeny civil szervezetek. Nyilvánvalóan a helyi szükség és jó példa szerencsés találkozása kellett ahhoz, hogy a legeldugottabb falu egyletében is áldásos tevékenység bontakozzon ki.

A Székelyszentmiklósi Olvasó Egylet első, alakuló gyűlését 1884. december 15-én tartotta, amint erről az I. számú Jegyzőkönyv is tanúskodik. Az alakuló gyűlést a falu unitárius lelkésze, Gálfalvi Sámuel vezette. Az első jegyzőkönyvi pont arról árulkodik, hogy a tagság már találkozott már néhányszor ebben az ügyben, mert a hiányzók bejegyzése után azt a határozatot fogadják el, hogy „*a mulasztókra az alapszabályokat csak új év után alkalmazza*” az egylet. Tehát már létezik egy alapszabály, amelyet megtárgyaltak, és életbe fogják léptetni majd, mert a hivatalos elfogadása a gyűlés 3. pontjaként szerepel. Ezt megelőzi a 2. napirendi pont: az egylet vezetőségének a megválasztása. Elnök: Gálfalvi Sámuel lelkész, jegyző és könyvtárnok: Gelei Vilmos tanító, pénztárnok: Farkas József, ellenőrök: F. Vári István, Sófalvi István, Márton András, Lukácsi János lettek. Az újonnan megválasztott jegyző felolvasta az Alapszabályt, hogy a gyűlés általi elfogadás után egy példányát felterjesszék megerősítés végett a miniszterhez. A 4. pontban a Jegyzőkönyv egy határozatot rögzített, amely szerint az

94. Utazás Észak-Amerikában, 1834. Bölöni Farkas Sándor (1795-1842) író, az MTA tagja (1834). 1830-32-ben Nyugat-Európában és Észak-Amerikában tett utazást; korában nagy érdeklődéssel fogadott útinaplója (Utazás Észak-Amerikában, 1834.) a nyugati polgári demokrácia és az amerikai demokrácia vívmányairól számol be. A Vasárnapi Újság megalapítója (Kolozsvár, 1834.) Kiadva: Napnyugati utazás - Napló (1984). Akadémiai Kislexikon, Akadémiai Kiadó Budapest, 1989. I. k. 273.

egylet az új év első vagy második vasárnapján dalárdai fellépéssel és szavalatokkal egybekötött ünnepélyt fog tartani. Megválasztják a rendezőség tagjait, és megállapítják a belépti díjakat. Az 5. pont alatt kijelölték a következő gyűlésen szavaló tagokat. Határozat: „*Tudomásul vétetik*”, azaz vállalták a szereplést. A 6. pontban jegyezték, hogy lapokat és könyveket az ünnepély után fognak rendelni. (Kitaláljuk, hogy miért? – mert az akkor megvalósított bevétel teszi ezt lehetővé). Aláírták az elnök és a jegyző. Ebből az egyetlen dokumentumból is tájékozódhattunk az indulásról és az egylet előtt álló távlatról.

Hogy az Alapszabály helyi-e, eredeti-e vagy pedig egy szomszédból átvett, jónak és alkalmasnak látott szöveg, nem vitathatjuk az idő távlatából, de hogy ez helyi szükség kielégítésére alkalmas volt, azt nem kérdőjelezhetjük meg⁹⁵.

95. „*A szent-miklósi olvasó-egylet alapszabályai*”.

(Az egylet alakult 1884. decz. 15. én.)

I. Az olvasó egylet czime: Szent-miklósi olvasó egylet.

II. Az egylet célja. Az egylet célja: összejövetelek alkalmával eszme cserélése s így az általános műveltség egymás között való terjesztése.

III. Az egylet tagjai. Az egylet tagja bárki lehet, a ki az egyletbe beiratkozik és a tagsági díjat fizeti. A tagsági díj községbelitől: 20 krj, más községbelitől 25 krj. A tagsági díj csak egy évre szól, még pedig új évtől számítva a másik újévig. A ki újra be nem iratkozik az az egyletnek nem tagja, s így annak vagyonához semmi joga nincs. Ha az egylet tagjai annyira megfogynak, hogy az egylet magát fenntartani nem tudja, akkor az egylet vagyona lezáratik, el nem adható, hanem úgy marad míg az egylet újból meg nem alakul.

IV. Az egylet tagjainak munkássága: Az egylet gyűléseket tart, minden héten egyet. A gyűléseken keblí ügyek intézettek el, továbbá szavalatok, felolvasások tartatnak, az egylet mint dalkör énekeket tanul, az egylet könyvtárából a tagok könyveket vesznek ki s azokat olvassák, az egylet lapot is járát. A szavalás és felolvasás ajánlkozás alapján történik. Ha az ajánlkozó nem szaval vagy felolvasást nem tart 5 az öt krj. büntetést fizet. A mulasztó csak betegséggel igazolhatja magát.

V. Az egylet tisztviselői: Egyleti elnök, jegyző, pénztárnok és könyvtárnok.

a. Az elnök kötelessége a gyűléseken megjelenni, a gyűléseken a tanácskozást vezetni.

b. A könyvtárnok kötelessége: az egylet könyveit és lapjait kezelni, rendben tartani s annak állásáról minden órában jelentést tenni.

c. A jegyző kötelessége: a gyűléseken felmerülő ügyekről jegyző-könyvet vezetni s azt a jövő gyűlésen hitelesítés végett felolvasni. A jegyzőkönyv hitelesítése az elnök aláírásával történik.

d. Pénztárnok kötelessége: az egylet pénzét kezelni, a bevételeket és ki-

adásokat a pénztári könyvben pontosan kimutatni. A pénztár állásáról minden év végén jelentést tenni.

e. Az egylet választ három ellenőrt, a kik minden negyedik hó mulva megvizsgálják a pénztárt és könyvtárt, s annak állásáról jelentést tesznek.

f. A tisztviselőket az egylet vagy titkos szavazat vagy közfelkiáltással választja egy évre. A hanyag tisztviselőt év közben is jogában áll hivatalától megfosztani.

g. Az egylet a gyűlésen határozza meg miféle lapokat és könyveket vásárol. Azok megrendelésével a jegyzőt bizza meg. A kiadást a gyűlés szavazza meg, a jegyző utalványt ír, s az elnök is alá ír, s erre fizeti ki a pénztárnok a szükséges pénzt.

VI. A gyűlésen való megjelenés. A gyűlésen kötelessége minden tagnak megjelenni, ki meg nem jelenik öt krajczár büntetést fizet. Büntetés alól csak betegség vagy oly elfoglaltatás aminek el nem végzése káros következménye menti ki a mulasztót. A büntetést a pénztárnok 5 nap alatt beveszi.

VII. Az egylet vagyona. Az egylet vagyonát képezi minden pénzbeli bevételek, melyek tagsági díjakból, büntetésből és ajándék útján folynak be. Továbbá lapok és könyvek, melyeket vagy maga az egylet veszzen vagy ajándék útján kap.

VIII. Az egylet lapjaihoz és könyveihez joga csak egyleti tagnak van. Ha nem egyleti tag az egyletet megkárosítja, mint egyesületnek jogában áll, bármiképp is az illetővel a kárt megtéríttetni. Ha egyleti tag az egylet lapját vagy könyvét elszaggatja annyira, hogy használhatatlan lesz, megfizeti, ha kevésbé rongálja meg a kárt a gyűlés ítéli meg.

IX. A ki az egylet határozatának alá nem veti magát, azt az egylet kebeléből kizárja, de a tagsági díjat vissza nem adja.

X. Az egylet meghatározza, hogy a lapok a könyvtárnoknál lesznek. Vasárnap az iskolából nem viheti el senki. Más napokon a könyvtárnok adja ki: egynek pld. reggeltől estig vagy estétől reggelig. Aki vissza nem viszi első esetben öt, másodikban 10 krj., harmadik esetben kizáratik az egylet kebeléből.

XI. Könyvet a könyvtárnok ad ki, a kivevő köteles egy hét elteltével azt visszaadni, vagy megújítani egy hétre. A mullasztó 2 az az két krj. büntetést fizet. Az olyan tag aki nem egyleti tagnak az egylet lapját vagy könyvét átadja olvasás végett 20 az az húsz krj. büntetést fizet.

XII. Az egylet pénztára gyarapítására ünnepélyeket is rendez, dalárdával, szavalatokkal egybekötve.

Ezen alapszabályok az egylet alakuló gyűlésén felolvastattak s az elnök és jegyző aláírásával hitelesítették.

Kelt Szent-Miklóson 1884., december, 15én.

Gálfalvi Sámuel sk
egyleti elnöki

Gelei Vilmos sk
egyleti jegyző

A fent közölt két dokumentum és az azokat időrendben követő jegyzőkönyvek, valamint a három volt egylettag visszaemlékezése alapján próbáljuk összerakni azt a képet, amely beilleszthető a nyikómenti egykori egyletek freskójába. Az Egylet (a következőkben ebben a rövidítésben használom) élettartama hosszabb volt, mint a jegyzőkönyvekben rögzített 45 év (1884–1930), mert a második világháború előtt és utána is (1948-ig) kisebb pangásokkal folyt a tevékenység.

Az Egylet első alapszabályát fogadom el tárgyalási vezérfonalamnak ebben a monografikus leírásomban.

I. Az Egylet neve („*czime*”) a kezdetben, 1884-ben felvett „*olvasó-egylet*”-től az 1930-as nyomtatott meghívóban szereplő „*Dávid Ferenc Ifjúsági Egyletig*” több változáson ment át. A névváltozás bizonyos külső kapcsolatfelvétel és befolyás eredményének tudható be. A kezdeti megnevezésben, sem az alapszabályban nem jelölték meg a tagok életkorát, tehát, hogy „*ifjúsági*”, habár a célból lehet következtetni, hogy elsősorban az iskolából korán kikerült fiatalokat célozta meg. Talán ezt és más bizonytalanságot akart kiküszöbölni a vidéki egyletek irányvonalából az Unitárius Egyház központjában, Kolozsváron, a Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet vezetősége, amikor elkészítette működésének új irányát meghatározó szabályzat-tervezetét (1908), amelyet az Unitárius Közlöny népszerűsített. S talán nagyon gyorsan reagáltak erre a szentmiklósiak, mert 1908. január 17-én javaslatot tett, és január 21-én el is fogadták az új alapszabályt, amely már „*olvasó és ifjúsági egylet*”-nek nevezi a civil szervezetet. Az eddigi elnöki funkciót igazgatóinak nevezik, betöltője Darkó Lajos tanító lesz. A 16-21 éves ifjak művelésére, oktatására és nevelésére a Magyar Királyi Vallásügyi és Közoktatásügyi Minisztérium hivatalosan is felhívja a vallásfelekezetek központjainak figyelmét, hogy egységesítsék az egyleti mozgalmat (1911)⁹⁶. 1925-ben és 1926-ban a nyomtatott táncmulatsági meghívón már „*A székelyszentmiklósi Dávid Ferenc Ifjúsági Egylet*” szerepel, mint rendező, de a jegyzőkönyv ekkor is röviden vagy megszokásból csak ifjúsági egyletnek nevezi magát, pedig már Erdély-szerzte Boros György püspök szorgalmazására a felekezeti valláserkölcsi nevelés hangsúlyosabbá tétele érdekében nemcsak nevében, hanem tartalmában is átszervezték az ifjúsági-művelődési mozgalmat.

II. Az Egylet első alapszabálya tömören „*az általános műveltség... elterjesztését*” jelöli meg célul. Megvalósítási módként ajánlotta a kölcsönös önművelést, „*eszmecserélést*” az „*egymás között való terjesztés*” által. A

96. Gyerő D. i. m. 48.

miniszteri és egyházközponti utasítások egészen részletesen és konkrétan megmondták, hogy az egyesület tevékenység célja az iskolaköteles koron felüli fiatalok hazafias és valláserkölcsi szellemben való nevelése, valamint a szükséges gyakorlati-gazdasági ismeretek elsajátítása és civilizált viselkedésre szoktatása az olyan foglalkozásokba és szórakozási formákba való bevonásuk által, amelyek távol tartják a fiatalokat a kocsmáktól és a kártyázástól. Az 1908-i alapszabály megvitatásakor az egyik hozzászóló kéri a gyűléseken való dohányzás eltiltását is. Az állami tervezet a felekezeti és politikai orientáltság kizárását követeli.

III. Az Egyesület tagságának feltétele bizonyos életkor betöltése, az első alapszabályban. Lehet, azért nem kötötték szigorúan egy meghatározott életkorhoz, mert a kis faluban az Egyesület volt az egyedüli lehetőség a még nem középkorúak összefogására, és a megfelelő létszámra is szükség volt a tevékenység sikeres megszervezéséhez, például dalárda és színjátszó kör működtetése alkalmával. Az évente újraalakuló egyesület névsorában nem tüntették fel egyszer sem a tagok életkorát. Adatközlőinktől tudjuk, hogy a konfirmált (14 évet betöltött) ifjakat vették fel a szervezetbe.

Szentmiklós lakossága 1890-ben a következőképpen oszlott meg életkor és nemek szerint: 195-ből 101 férfi és 94 nő; 6 éven alul: 35, 6–14 közöttiek: 28, *15–19 közöttiek*: 35, 20–60 évesek: 77, 60 éven felüliek: 26 személy volt nyilvántartva. Az Egyesület tagsága szempontjából a 15–19 évesek korosztály volt elsősorban a megcélzott. Tehát a fentiek szerint az a 30-35-ös létszám könnyűszerrel meggyőzhető volt a hivatalos belépésre, bevonható volt az Egyesületbe. A tevékenység kiterjeszhető volt a 19 évet meghaladó korosztályra is. Az iskoláskorúakra nem számíhattak. 1894. január 11-i jkv.-i javaslatra határozat születik, hogy „*14 éven aluli növendékek, miután csak zavart okoznak a gyűlésbe ne járjanak*”. Pártoló tag megjelölés is létezett: a műsoros ünnepélyekre, bálokra tiszteletbeli meghívottként érkezett előkelő birtokosok, vezetők és értelmiségiek nevét külön felvezették az adományozott összeg bejegyzésével.

Kültag megnevezés is gyakori volt, azok számára, akik a szomszéd falvakból jártak, s iratkoztak az Egyesületbe: Elekes Zsigmond (Siménfalváról), Molnár Mihály (feltehetően Tarcsafalváról), Fekete Károly és Szatmári Péter (Kedérből). Tudvalevőleg már saját falujukban is működött egyesület. Miért jártak ide? Csak a tevékenység, a foglalkozási formák és tartalmak vonzották Szentmiklóásra?

A szolgálégyenyek is beléptek az Egyletbe.⁹⁷ Varga János csak 10 krj tagsági díjat fizet, mert ő nem kölcsönöz könyvet (ti. nincs ideje az olvasásra, de az összejöveteleken való részvételt igényli.). Adatközlőm szerint nők is szerepelnek az Egylet tagjainak sorában: Molnár Anna, Bándi Zsuzsánna kültag, Göntz Károlyné kültag (papné), Szentannai Zsuzsánna, Farkas Zsuzsánna, Szederjessi tanítóné, akik különböző alkalmakkor szavalatokkal vagy énekszámokkal és színdarabszerepek vállalásával vettek részt az egyleti tevékenységben.

A tagok létszáma változó volt: 10-től 37-ig is felment a rendes tagok száma. A jegyzőkönyvek adatai szerint 15-25 tag jelent meg a gyűléseken. A tagsági díj 10-20 krj volt a rendes tagoknak, kültagoknak pedig 15-25 krj. Ez azonban változott évenként és a cél megkívánta igények szerint. A jelenlétet komolyan vették, és a hiányzókra pénzbüntetést rótták ki.

A tagság megvonása csak súlyos fegyelmi vétségek esetén volt kilátásba helyezve. Erre példát nem szolgáltatnak a jegyzőkönyvek.⁹⁸

97. Piros Imre ny. erdész, sz. 1919. Nyikómalomfalva. Emlékezik, hogy két nagybátyja szolgált a székelyszentmiklósi gazdáknál: Vári Ferencnél Piros Pál és Vári Dénesnél András Ferenc. A szolgálak szabadidejét nagyon tiszteletben tartották a gazdák. A harmincas években itt látott életében először paradicsomot enni, és az örves sertést is itt ismerte meg.

98. A szent-milósi olvasó-egylet tagjai 1885-ben: Gálfalvi Sámuel lelkész, Gelei Vilmos tanító, Vári András, F Vári István, A Vári István, Vári Áron, Márton András, Farkas József, Sófalvi Dénes, Lukácsi Mihály, Lukácsi Mózes, Lukácsi János, Sófalvi Mihály, Tiboldi Zsigmond, Sófalvi András, Farkas Ferenc, Szentannai Mózes, ifj. Szentannai János, Tiboldi Elek, Molnár Mihály, Benke Lajos, Péterfi Sándor, Farkas Mózes, Tiboldi Mózes, Lukácsi Áron, Szentannai Dániel, Tiboldi Ferenc, Márton Mózes, Fekete Károly (kültag), Szentannai Ferenc, Simó Mihály, Szathmári Péter (kült.)

A Székelyszentmiklósi „Olvasó Egylet” 1914. január 10-én tartott „alikuló közgyűlésén”, az Egylet tagjai: Tiszt. Göntz Károly lelkész úr, egyleti elnök, Márton András, Farkas József, könyvvizsgáló (ellenőr), L. Sófalvi Dénes, Tiboldi Elek, Lukácsi Áron, Józsa Pál, Lukácsi Ferenc, Farkas Domokos, Demeter Ferenc, Vári Mózes, Szentannai Sándor könyvvizsgáló (ellenőr), Vári Ferenc, Szentannai Dániel, Vári Mihály, Szentannai Mózes, Farkas Elek, Farkas János, Lukácsi József, Tiboldi Sándor könyvtárnok, Bálint Domokos, Szentannai Domokos, Tiboldi József, Tiboldi István egyleti jegyző, Vári Dénes, Farkas Lázár pénztárnok, Lukácsi Áron, Márton Dezső, Sófalvi János, Tiboldi Dénes, Farkas Péter, Szentannai Dénes, Tiboldi Mihály, Lukácsi Mózes, Darkó Lajos tanító úr, Sófalvi Dénes, könyvvizsgáló (ellenőr), Szentannai Ferenc

IV. Az Egylet tagjainak munkássága

Az önművelés érdekében szavalatokat vállaltak minden összejövetel alkalmával, amelyeknek megtartását nagyon komolyan vették mind a jelentkezők, mind a hallgatók. A választott versek statisztikája igazolni látszik a dolgozatunk elején tett kijelentésünket, miszerint az egyleti tevékenység tartalmi szempontból a negyvennyolcas irodalom népszerűsítését és a hazafias szellemben való nevelést igyekezett szolgálni. A kimutatás élén Petőfi Sándor vezet 80 költeményével, ezt követően Arany János 11, Vörösmarty Mihály 8, Tompa Mihály 5, Bajza József 3, Berzsenyi Dániel 2, Gyulai Pál, Czuczor Gergely, Kölcsey Ferenc, Csokonai Vitéz Mihály egy-egy versével szerepel. Nem hiányoznak az erdélyiek sem, pl. Szász Károly, sőt az Udvarhely környéki Fekete Mihály vagy a nyikómenti Tarcsafalvi Albert költők versei sem. Jelen vannak a népballadák és a humoros népi versek is a repertoárban.

A prózai művek felolvasásának listáján Jókai Mór elbeszélései és regényei vezetnek. A korabeli irodalmi lapok és füzetek írásai gyakran szerepelnek, amíg meg nem érkeznek az értékes és hozzáférhető színvonalas könyvek. Álljon itt az 1885. január 7-i gyűlésen elfogadott könyvmegrendelés listájából (a kolozsvári Stein J. könyvkereskedő által felajánlottakból) néhány:

Petőfi Sándor összes költeményei – 1Frt. 50 krj

Tréfás versek gyűjteménye (Győrffy István) 50 krj

Jósika Miklós: Zólyomi. Regény 50 krj

Jókai Mór: Sonkolyi Gergely 40 krj

Jókai Mór: A kalóz király 40 krj

Jókai Mór: A Petki Farkas lányai 40 krj

Jókai Mór: Regék 40 krj

Jókai Mór: Koronát szerelemért 40 krj

Összesen 25 db könyvet és egy Képes Néplapot rendeltek a műsoros népnünpély 22 Frt 61 krj bevételéből, amelyből 10 Frt-t letettek az Egylet alaptőkéjéhez. 10 könyvet adományozott Lukácsi János tag és 2 könyvet még Gellei Vilmos tanító. 1992. február 6-án 35 db könyv szerepel az Egylet leltárában. Megrendelték a Tolnai Világlapját, a Politikai Újdonságot, a Világ Krónikát, az Unitárius Közlönyt, valamint olvasták és hasznosították az évente kiadott unitárius könyvnaplókat, az ún. kalendáriumokat.

Kik szavaltak? Felfedezhető néhány azonos név, de ösztönöztek minden tagot, hogy alkalmassá váljon majd mindenki az önálló szereplésre, a helyes kiejtés gyakorlására, az önreprezentálás és a tehetsége kibontakoztatására. A szavalás a színdarabokban való szerepvállalás előszobája volt. Kialakult lassan a kritikai és önkritikai érzékük, s a kiválasztott új színdarab szereposztásakor tudták, hogy ki milyen szerepre alkalmas, illetve ki az, aki a darab sikere érdekében a legjobbat tudja adni.

A színjátszás mozgatta meg a legalaposabban az Egyletet és a kis falu lakosságát is. Minden farsangra egy nagy színmű bemutatásával készültek. Ezekre meghívták a vidék előkelőségeit, rokonokat, barátokat és a szomszédos egyletek érdeklődő fiatalságát. Év közben még sor került egyfelvonásosok, bohózatok, rövid vidám jelenetek és monológok bemutatására is. A korabeli divatos népszínművek bemutatása hozta a legnagyobb sikert. Felsorolok belőlük néhányat:

1908. március 3-án Géczy István: Gyimesi vadvirág,

1922. április 4-én Gerő Károly: Kis madaram,

1923. február 16-án Tóth Ede: A falu rossza,

1925. január 18-án Tóth Ede: A tolonc,

1926. február 21-én egyfelvonásos vígjátékok: A végrehajtó, Táncos Feri fogsága,

1928. február 26-án Péterfy Gyula: Piros rózsa, fehér rózsa,

1929. március 3-án Guthi Soma és Rákosi Viktor: Tartalékos férj,

1930. február 22-én Molnár Ferenc: Doktor úr című darabja.

Az Egylet tevékenységében fontos szerepet töltött be a Dalkör. Az éneklés öröme életkedvvel töltötte el a résztvevőket, és a hazafias és vallási érzéseket művelő, legközvetlenebbül ható eszköze lett. A közösségi szellem megteremtőjének és az Egylet fő mozgósító erejének bizonyult a dalkör. Az egyleti tagság egyben dalköri tagságot is jelentett. Karmestere a kántortanító. Szólóénekes-tanulás és egyéni énekszámok bemutatása is szerepelt az egyleti összejöveteleken. Minden kedden este dalkört tartanak, amelyről nem szívesen hiányzott egy ifjú sem. 1914. január 22-én Darkó Lajos tanító két szólamra betanította a Himnuszt és a Szózatot. A műsoros esten bemutatta a dalkör a következőket: Mátra hegye... c. népdalt (2 szólamú), Krasznahorka büszke vára, Pusztán, Nem bánom, hogy elhagytál, A toronyban delet harangoznak, Rákóczy kesergő, Balogh Ádám nótáját és más dalokat. A népszínművek betétdalait mindannyian megtanulták, a szerepeket is hasonlóképpen. Nem okozott különös gondot egy-egy szereplő betegség miatti kiesése, mert mindjárt került egy beugró, aki helyettesíteni tudta. A jegyzőkönyvek őrzik a női énekesek és dalköri kültagok nevét is.

Az 1908-as előadásra hívó lapot aláírták: Darkó Gizi, Lukácsi Juliánna és Ida. Megtaláljuk Szentannai Juliánna, Szentannai Ida, Deák Zsuzsánna, Sófalvi Juliánna és Eszter nevét is a dalkörösök és az énekes szindarabok szereplői között. Kiváló szereplőként emlegetik Tiboldi Bandi komikust, id. és ifj. Szentannai Sándort. A jegyző, Tiboldi István gyönyörű írása és pontos fogalmazása 1909–1930 között értékes dokumentumai az Egyletnek. Szavalatokkal, szólóénekekkel és monológok előadásával szerepel. (A fél évszázaddal korábban, 1793–1880 között élt Tiboldi Istvánt, a Szentgericéről nyugdíjba hazakényszerített népköltőt, anekdotagyűjtőt, pomológust, néptanítót juttatja eszünkbe). A hangszeres zene is helyet kap a műsorokon, a harmóniumvásárlás után Szederjesi József kántortanító, egyleti jegyző szóló- és kardalokat tanít be harmónium kísérettel.

Az általános műveltséget terjesztő és tudománynépszerűsítő előadások megtartása és hallgatása a köri tagsággal járt. Felolvasást tartott az Alkohorról Sófalvi Dénes egyleti tag, Egészségvédelmi tanácsokat ismertet Göntz Károly lelkész, előadásokat hallgattak meg a balesetek alkalmával szükséges elsősegélynyújtásról, az agyról és az idegbetegségekről, a veszettségről; Darkó tanító úr beszélt a babonák káros hatásáról és az igazi orvoslásról, tűzvédelmi ismeretekre tanították, számoló esteket tartottak a gazdálkodás jövedelmezőségének a kiszámítása, ellenőrzése érdekében. A világegyetemmel kapcsolatos ismeretekből is jut a hallgatóknak: Az üstökösök, Laknak-e a Holdon?, A technika világából: A repülő ember címmel, illetve a történelemből: Deák Ferenc és mások.

Az ünnepélyek műsorának előkészítése, megszervezése és levezetése az egyleti élet kiemelkedő eseményei közé tartozott. Különös hangsúlyt nyertek a hazafias szellemben való nevelés szempontjából a március 15-i ünnepélyek. Az 1914. február 26-án tartott gyűlésen hangzott el L. Sófalvi Dénes egylettag ez irányú javaslata: „... mivel Március 15-dike, nemzeti ünnep és épen vasárnapra esik, rendezzen az egylet erre a napra egy lélekemelő és a nagy nap jelentőségének megfelelő szép ünnepélyt, hogy a már úgylis kialvó félben lévő hazafias lelkesedést mindnyájunk kebelében felújítsuk.” A határozat szerint a táncmulatsággal egybekötött ünnepélyt a következő műsorszámokkal teszik emlékezetessé:

„Nyitányul hazafias éneket énekel a dalkör, vezényel Darkó Lajos tanító,

Ima: Göntz Károly unit. lelkész, egyleti elnök,

Hazafias szavalat: L. Sófalvi Dénes egylettag,

– „ – „ – „: *Tiboldi István egyleti jegyző,*

Hazafias ének,

*Hazafias beszéd: Göntz K. tiszteletes,
Hazafias ének,
Hazafias szavalat: Szentannai Sándor egyl. t.,
Hazafias szavalat: Farkas Péter egyl. t.,
Hazafias ének.*”

Sajnos az 1914-es évből a március 12-i gyűlés jegyzőkönyve az utolsó, és a következő már csak az 1921. december 21-én tartott gyűlésről szól. Így nem tudjuk, hogy melyek voltak azok a hazafias dalok és versek, amelyeket előadtak. A két gyűlés közt lejajlott az első világháború, amelynek nyomait nem az Egylet jegyzőkönyvei, hanem a székely-magyar nép tragikus történelme őrzi kitörülhetetlenül. Hasonló pangás állt be az egyleti tevékenységbe a második világháború végén 1944-45- ben is.

Az Egyletnek az egész falu lakosságát mozgósító, sőt a vidékre is kiterjedő kulturális rendezvényeiből már említettem a nemzeti-hazafias jellegű, március 15-i ünnepélyeket, de az egyházi-vallásos jellegű, lelkeszebeiktatási és Dávid Ferenc halála évfordulóján tartott ünnepélyekről nem esett szó. Bensőséges és családias jellegűek voltak a „*kosaras táncvigalmaknak*”, ahol a házastársak, komák, barátok és rokonok élettársaikkal együtt jelentek meg, és a kosarakban hazulról hozott ételek-italok fogyasztása közben énekeltek és táncoltak. Természetes, hogy a színdarabos bálokat, az úgynevezett táncvigalmakat, táncmulatságokat a farsang végén tartották. Erre az egész egyleti tagság készült, és részt is vett velük együtt a falu és a vidék művelődni, szórakozni vágyó lakossága. Ezeknek a „*színelőadással egybekötött táncvigalmaknak*” az előkészítésére és levezetésére bizottságot küldött ki az Egylet. Például az 1892. február 12-i „*táncvigalomra*” rendezőknek Farkas Mózes, Szentannai Mózes, Márton András, Vári Eszter, Szentannai Zsuzsánna és Tiboldi Márta voltak megválasztva. Pénzszedéshez Farkas Józsefet és ellenjegyezni Sófalvi Dénest tették. Muzsikásfogadók Farkas József és Ferenc voltak. A „*hegedűsöknek*” ebédet adtak Farkas Mózes, vacsorát Tiboldi Márta, másnap „*frustokot*” Tiboldi Elek. A következő egyleti összejövetelen pénztári vizsgálatról és a kiadás – bevétel egyenlegéről beszámoltatták a pénztárnokot, majd elhatározták, hogy a jövedelmet mire fordítják.

V. Az Egylet állandó „*tisztviselői*” az 1884-es megalakuláskor lefektetett alapszabály szerint: elnök, jegyző, pénztárnok, könyvtárnok és könyvvizsgáló ellenőrök, alkalmilag megválasztották a rendezvény szervezőit, akik időleges feladatokat kaptak. Az 1908-as miniszteri rendeletre történt újraalakuláskor nem elnököt, hanem igazgatót választottak és ez az iskola

tanítója kellett, hogy legyen. Jelen esetben Darkó Lajos vállalta el ezt a tisztséget.⁹⁹

VI. Az Egylet vagyonát a tagsági díjak, büntetések, adományok és a rendezvényekből megvalósított jövedelem képezte. Ezek forgatásából (kölszönzés kamatra) még befolyt összegekkel gazdálkodott az Egylet. A könyv- és újságmegrendelésekről már beszéltünk mindjárt a megalakulás évében, de még 1930-ban is vásárolnak könyvet, és végeztetnek újrakötést. Az iskolának a teremhasználatért bérleti és fűtési díjat fizettek. A pet-

99 . A Székelyszentmiklósi Olvasó (és Ifjúsági, majd Dávid Ferenc) Egylet tisztviselői:

Dátum	Elnök (igazgató)	Jegyző	Pénztárnok	Könyvtárnok
1884. 12. 12	Gálfalvi Sámuel unit. lelkész	Gelei Vilmos tanító	Farkas József	Gelei Vilmos
1885. 11. 18.	Gelei Vilmos	Vári András	- „ - „ - ” -	- „ - „ - „ -
1887. 12. 19.	Göntz Károly unit. lelkész	- „ - „ -	Sófalvi Dénes	Darkó Lajos tanító
1890. 11. 08.	Darkó Lajos tanító	Sófalvi Dénes	Farkas Ferenc	Darkó Lajos
1992	- „ - „ -	- „ - „ -	Farkas József	- „ - „ -
1893	- „ - „ -	- „ - „ -	- „ - „ - „	- „ - „ -
1894	- „ - „ -	Márton András	Farkas József	- „ - „ -
1896	- „ - „ -	Vári Dénes	Farkas Mózes	- „ - „ -
1898	- „ - „ -	- „ - „ -	- „ - „ -	- „ - „ -
1899	- „ - „ -	Sófalvi Dénes	- „ - „ -	- „ - „ -
1900	- „ - „ -	Tiboldi András	Tiboldi Sándor	- „ - „ -
1908.01. 17.	Darkó Lajos igazgató, Sófalvi Dénes elnök	Farkas Elek	Vári Mihály	Tiboldi Sándor
1809	Darkó Lajos	Tiboldi István	Farkas Domokos	- „ - „ -
1914.01. 10.	Göntz Károly	- „ - „ -	Farkas Lázár	- „ - „ -
1921. 12. 23.	Szederjesi József állami tanító	- „ - „ -	- „ - „ -	- „ - „ -
1922–1925	- „ - „ -	- „ - „ -	- „ - „ -	- „ - „ -
1928	- „ - „ -	- „ - „ -	Ifj. Márton András	- „ - „ -
1929	- „ - „ -	Lukácsi Elek	Ifj. Tiboldi S.	- „ - „ -
1930	Szederjesi József	Lukácsi Elek	Ifj. Tiboldi S.	- „ - „ -

Ellenőrök:

1884-ben: F. Vári István, Sófalvi András, Márton András, Lukácsi János;

1885-ben: Lukácsi János, Sófalvi Dénes, Vári András;

1892-ben: Lukácsi János, Farkas Ferenc, Sófalvi András;

1896-1900: Lukácsi János, Farkas Ferenc, Sófalvi András, Farkas József

róleumlámpák (világítás) üzemeltetése is pénzbe került. A könyvtári könyvek javítása is pénzbe került. Könyvszekrényt rendeltek a könyvtári könyvek megőrzése érdekében 1908-ban a siménfalvi Józsa József asztalosnál 24 koronáért. Már 1909-ben felvetődött egy „*otthon*” gondolata, amelynek létesítésére alapítványt tesznek. 1922-ben újra „*Köz-otthon alap létesül*”. Közben fűtőkályhát, színpadi függönyt vásárolnak. 1922-től két alkalommal is szerepel a bejegyzés, hogy az énekeket harmóniumon kísérte Szederjesi József tanító. Nyilvánvaló, hogy az Egylet az első világháború utáni zűrzavarban elveszítette azokat a jegyzőkönyveket, amelyekben a harmóniumvásárlásról volt szó, de a vagyontárgy létezett, és sikerrel használták. 1925. januárjában felavatták a „*Tánc Terem, Ifjúsági Otthont*”, erről az ünnepélyről a január 22-i jegyzőkönyv tesz említést.

Karitatív tevékenység is folyt. Az 1922. április 4-i rendezvény jövedelmét a hadiárványknak ajánlották fel. 1886. február 3-án befolyt 3 Ft. 56 krj. összeget a Keresztúri Középtanoda javára adományozták. 1898-ban az Eklézsia (Unitárius Egyházközség) gondnokának orgonajavításra 46 Korona 86 fillért kölcsönöztek.

Működött egy, a tagságot megsegítő kölcsönpénztár-féleség. Természetesen kedvezményes feltételek mellett jutottak hozzá a tagok az igényelt összeghez. Például:

Farkas József az 1885. március 11-én felvett 27 Ft-ért 30 Ft-ot fizet vissza november 1-jén,

1885. november 2-án árverésen adták kölcsön a több kamatot ígérő Sófalvi Mihálynak a 10 Ft 62 krj-t,

1898 január 5-én Darkó Lajos tanítónak 10 Forintot kölcsönöz az Egylet 8%-os kamatra,

1899. március 31-én „*a tagoknak kiadva*” 10 Ft 53 krj,

1908. január 5-én 46 Korona (összsvagyon) kiadva.

Büntetést fizettek az idejében vissza nem hozott könyvekért: 1886-ban 2 Ft-ot Vári András és Szentannai Ferenc, igazolatlan hiányzásért az alapszabály által előírt büntetés alkalmazására nem került sor, mert a tagok igyekeztek utólag igazolni távolmaradásukat a következő gyűlés alkalmával.

A műsoros táncmulatságok belépti díjai változóak voltak évenként és a jövedelem előre meghatározott felhasználásának megfelelően is:

1888. január 17-én a táncvigalom belépti díját 10 krj-ban határozták meg, és 3 Ft-ot fizetett Sófalvi Mihály muzsikásfogadó a zenészeknek, „*hegedüsöknek*”,

az 1894. január 21-i kosaras táncvigalom alkalmával: egyedüli személy számára 15 krj, családnak 20 krj, +1 családtag esetében 10 krj volt a belépti díj,

1925. január 18-án a színelőadással egybekötött táncmulatságra a belépti díjak: I. ülőhely 30 Leu, II. ülőhely 25 Leu, állóhely 20 Leu,

az 1926. február 21-én műsorral egybekötött táncmulatságra a belépti díj: I. hely 35 Leu, II. hely 30 Leu, állóhely 20 Leu,

az 1928. február 26-i, színelőadással egybekötött jótékony célú táncmulatságra I. hely 35 Leu, II. hely 30 Leu, állóhely 25 Leu,

1929. március 3-án I. hely 40 L., II. hely 35 L., állóhely 25 L.,

1930. február 22-én I. hely 40 L., II. hely 30 L., állóhely 20 L.

Az előadások tiszta jövedelmét és a tagsági díjak összegét érdemes megvizsgálni:

1885. január 7-én az „*ünnepélyjövödelme és tagsági díj*”: 29 Frt 73 krj,

1898. évi pénztári készlet: 16 Frt. 79 krj,

1908. február 16-i bál tiszta jövedelme 44,50 Korona,

1908. évi tiszta maradvány 10 Korona,

1909. február 7-i tiszta maradvány 38 Korona 66 Fillér,

1911. február 12-i mulatságon megmaradt 45 Korona 76 Fillér,

1922. április 2-án megvalósított bevétel 1592, 25 Lei,

1923. március 18-i műsoros bál bevétele 1262,65 Lei,

1925. I. 22-i Dávid Ferenc Ifjúsági Otthon felavatási ünnepélyének jövedelme: 6214, 50 Lei

1926. II. 21-i műsoros táncmulatság jövedelme: 3786 Lei,

1928. II. 26-i műsoros táncmulatság jövedelme 4505, 85 Lei, évi összbevétel 14186, 85 Lei,

1929. III. 3-án műsoros táncmulatság jövedelme 1896,70 Lei, évi összbevétel 2499,70 Lei

1930. február 22-i műsoros táncmulatság jövedelme 3642 Lei, évi összbevétel 6472,70 Lei.

A pénztári helyzetről a könyvvizsgálók havonta jelentést tettek, ezt az Egylet soron következő gyűlésén megvitatták, és elfogadták.

VII. Az Egylet tagjai ősztől tavaszig, a mezőgazdasági mezei munkák szünetelése alatti szezonban hetente kétszer-háromszor találkoztak. 1908-ban szerdán és pénteken, 1914-ben kedden és csütörtökön, 1921-ben kedden és pénteken este voltak az egyleti összejövetelek. Kedd este dalkört tartottak. A nagy színdarabok megtanulása idején majdnem minden este találkoztak.

A rendes gyűlések megszokott napirendje a következőképpen alakult: 1. elnöki megnyitó, 2. az előző ülés jegyzőkönyvének meghallgatása és jóváhagyása, 3. a jelenlét tisztázása, 4. Javaslatok a következő időszak akcióira, 4. Különböző tárgyú előadások, szépirodalmi művek részleteinek felolvasása, 5. A vállalt szavalatok, énekszámok bemutatása, 6. Vállalások a következő összejövetelre: szavalatok, ének és előadások. Havonta vagy szezon végén pénzügyi és gazdasági jellegű megbeszélések is sorra kerültek. Ezek a gyűlések egyfelől a civil szervezet önzetési, másfelől az önművelés magasiskolái voltak. A bátortalan és szokatlan ifjak teret kaptak arra, hogy megszólaljanak, véleményt mondjanak és megtanuljanak jegyzőkönyvet írni.

Epilógus. Az Egylet az utókor emlékezetében úgy él, mint egy hősi korszak, amikor elindultak a szentmiklósiak az önművelődés útján. Az elődök iránti tisztelet vezette Szentannai Mózes tanárt, amikor terjedelmes dolgozatban felmérte a Nyikómente ezredvégi helyzetét, és szülőfalujában felkutatta a második világháború alkalmával el nem pusztított írásos emlékeket, hogy azokat a kallódástól megóvjá, mint például a hajdani Egylet jegyzőkönyveit, és azokat unokaöccsével, dr. Szentannai Dénessel lefénymásoltassa, és beköttesse. Nem ok nélkül, mert szüleik és nagyszüleik az egykori Egylet tevékeny tagjai voltak.

Megpróbáltam emberközelbe hozni a múltat, ezért kerestem fel a Szentmiklósról elszármazottakat, hogy valljanak elődeikről és önmagukról. Farkas Dénes földművest egykori hajlékában, mint nyaraló vendéget találtam, mert a teleket fiánál, ifj. Farkas Dénes unitárius lelkésznel, Kolozson, és lányánál, özv. Csongvai Attila unitárius lelkészné szentgericei otthonában tölti.¹⁰⁰A családi és falusi élő krónikából tudja, hogy a nagyapja, Farkas József (3. sz. az 1914-es egyleti tagsági listán) tevékenyen részt vett az Egylet munkájában. Hasonlóképpen Farkas Jánosról (18. sz. a listán, Farkas Albert tanító apjáról) és testvéréről, Elekről (17. sz.), hallotta, hogy egyleti tagok voltak, az utóbbi jegyző is volt. A 21. sz. alattit, Bálint Domokost a Bálint Dezső nagyapjával azonosítja. Dénes bácsi felidézi a saját első fellépését A vén bakancsos és a fia, a huszár című színdarabban, amelyben cigány szerepet kapott. Jó komikus volt, abban az időben Tiboldi Bandi és ifj. Szentannai Sándor, az idős Szentannai Sándor is kiváló sze-

100. id. Farkas Dénes sz. 1918 nov. 22. Székelyszentmiklós 9. sz. unitárius, földműves, VII. o.-t végzett, abszolvált, a falujában többször volt világi és egyházi vezető;

replő volt. Élettársa, sz. Szentannai Julianna¹⁰¹ elmondja, hogy édesapja Szentannai Sándor (12. sz.) egyleti vezetői tisztséget töltött be, és nagybátyja, Szentannai Dániel (14. sz.) is tagja volt 1914-ben az Egyletnek. Juliánna néni édesanyja, Sófalvi Eszter és az ő unokatestvérei mind szerepet vállaltak az akkor betanult szindarabokban. Nostalgiaiával idézi, hogy „*még énekeltem is abban a darabban*”. Lídia szerepét alakította, de már nem jut eszébe a mű pontos címe. Jakab Gáspárné, Szentannai Ida (Jakab Zoltánnak, aki az ötvenes-hatvanas években Nagykadácsban volt tanító, az ő édesanyja) aki a Piros rózsza, fehér rózsza című szindarabban és még sok szerepben remekelt akkor. Id. Szentannai Sándor szépen énekelt.

Lukácsi Domokos ny. tanárt a jegyzőkönyvekben előforduló Lukácsiak felől kérdeztem. Az Egylet számára 10 db könyvet adományozó Jánosról (1885) azt állítja, hogy a gyermektelen család örökbe fogadta Sófalvi Dénest, akinek a nevét L. Sófalvi Dénes alakban nagyon sokat olvastuk: mint aktív egylettag az Egylet vezetőségének az élén állt, jegyző, pénztárnok, ellenőr és 1908-ban elnök. Lukácsi Domokos édesanyja, Farkas Zsuzsanna szenvedélyes olvasója volt az Egylet könyvtárának. Szépen énekelt, és a dalkör tagja volt. Lukácsi Julianna, apai nagynénje is tevékenykedett kültagként az Egyletben. Farkas Albert tanító kollégát és kortársát emlegeti, akinek a nevét mi is több egyleti rendezvény kapcsán felfedeztük a dokumentumokban. Feltehetően tanulmányai megszakítása közbeni télidőben, amikor otthon volt a szülőfaluban, akkor vállalt megbízásokat és szerepet az Egylet tevékenységében. Farkas Albert (Farkas Árpád költő édesapja) szép néprajzi monográfiával adózott a szülőfalunak (Farkas Albert: Szülőfalum, Székelyszentmiklós. Sepsiszentgyörgy, 2003). Lukácsi Domokos Szederjesi tanító feleségére és Göntz nejére és pap lányára emlékezik, akik bekapcsolódtak, és segítették az Egylet művelődési és nevelő tevékenységét. A kortársak közül Lukácsi Mózeset említi, aki diákként és lelkészként is az Egylet ügyét szolgálta. Bálint Dezső tanító (1929–2006) Visszaemlékezéseit (kézirat a család tulajdonában) megerősíti azzal az észrevételével, hogy tud arról, mert a második világháború végén hadifogságban szenvedő apja helyett a gazdaság gondjainak viselése miatt otthon rekedt diák az apja szabadulásáig együtt élte a falu fiataljainak téli szezonját, s mint az Egylet könyvtárosa tevékenykedett.

Külön kérdés volt a Tiboldiakról való tájékozódásom. A húszas években az Egylet gyönyörű kézírással vezetett jegyzőkönyveinek szerzője,

101. Farkas Dénesné, sz. Szentannai Julianna, 1920. június 1-jén (mh. 2004 V. 29.) VII. osztályt végzett, unitárius vallású, háziasszony

Tiboldi István nem azonos a Szentmiklós hírnevét megalapozó, azonos nevű előddel. Lukácsi Domokos szerint a népköltőnek nem maradtak utódai. Tiboldi István pomológus és néptanító (1793–1880) az egyleti mozgalom kibontakozása előtt került haza Szentgericéről. Élete végéig szülőfalujában és Kis- meg Nagykedében tanítóskodott, a néphagyományokat ápolta és a gyümölcsnemesítést gyakorolta. Az Egylet jegyzőjéről tudjuk, hogy nem a módosabb ág leszármazottai voltak, sem István, sem Sándor. Tiboldi István olvasottságához társult zenei tehetsége is. Lukácsi tanító úr Kadácsban rendezett egy hazafias ünnepélyt, amelyen a meghívott Tiboldi István Rákóczi-dalok tárogatón való előadásával gyönyörködtette a közönséget.

Lukácsi Ferenc, a Domokos édesapja egyleti tagként szerepel (8. sz.). Kiváló gazdaember volt. Nyilván az egyleti gazdasági előadások és megbeszélések hatására társaival, Márton Andrással, Szentannai Mózesrel és Vári Mihállyal elsők voltak a nyikómenti gazdák közt, akik az ipari növények: cukorrépa, lenn, napraforgó és a takarmánynövények termesztésére korán rátértek. A Székelykeresztúri Vajgyár létesítése után (1937) jól tejlő tehénfajtákat honosítottak meg.

Vári Mihály ökörhizlalással is megpróbálkozott, de a Rozman-panama áldozata lett, és egész vagyona ráment, úgy, hogy a faluból is el kellett költöznie, egy kedei szegényes házikóban húzta meg magát. Szentmiklóson a gazdálkodási mód is fokozatosan korszerűsödött. A kettős vetésforgóról áttértek a hármás, a négyes és a szabad vetésforgóra is, amint azt a piaci igények (az ipari növények, a tej, tojás és a hús értékesítése) megkívánták. Ennek következtében a civilizációs szint is emelkedett. A vidéken egyedülálló, 991 méter hosszúságú vízvezetékét létesítettek. Vasárnap délután a faluközpontban nagy érdeklődéssel hallgatták a pihenő gazdák az ablakba helyezett egyetlen telepes rádió Budapestről sugárzott műsorát. A bevezetőnkben említettük, hogy a szentmiklósiak 37%-a közép- vagy felsőfokú iskolát végzett, az országban vagy a világban gyarapították a székely nép hírnevét, de akik otthon maradtak, azok sem ragadtak le a sárba, a maguk rendjén a vidék gazdasági és művelődési életének élvonalába verekedték magukat.¹⁰²

102. Lukácsi Domokos sz. 1917. március 7-én, Székelyszentmiklóson, és 1938-ban szerzett tanítói oklevelet a székelykeresztúri román tanítóképzőben. Nagykadácsban volt tanító, az 1950-es években Udvarhely rajoni tanfelügyelő, az 1670-ben kiadott nemesi oklevél szerint Szentmiklóson törzsgyökeres család a Lukácsi

III. A népi jogszokások HOZOMÁNYLEVÉL, PEREFERNUM KÉSZÍTÉSÉ- NEK HAGYOMÁNYA A NYIKÓMENTÉN

A népi jogszokások egyike a hozománylevél készítésének hagyománya. Ez szerves része a lakodalmi szokásnak, annak egy meghatározott mozzanatában születik meg, és rögzíti a lányt elbocsátó család jogi viszonyát az új családhoz és az ifjú házaspár jogi-gazdasági helyzetét.

1. 1 A *perefernum* szó etimológiája

1. Hozomány – dos¹⁰³
2. Dos (dotis) s. f. – 1. zestre – hozomány, 2. dar – ajándék, calitate – minőség, tulajdonság, merit – érdem¹⁰⁴

1. 2. A hozomány jogtörténeti és néprajzi meghatározása

– hozomány-móring; dotă, zestre; Mitgift. 1863: „A kül-magyar utzai... házak és telkek nőm hozománya lévén, a mennyiben nékem abban, két harmadom van, tehát az egész két telket teljes tulajdoni és szabad rendelkezési joggal hagyom Nőm Konnerth Ers' ébethnek (Kv; Végr.).”¹⁰⁵

– „(hozományként / örökségként) hoz/visz magával vmt; a aduce / duce ceva (ca zestre/ moștenire); etw. (als Mitgift / Erbe) mit sich bringen...” 1573: Dorko azzon Zep Martonne Azt vallia hofi Twgia Mindent valamit Apatinenak az Annya hozott volt mykor darochy Matiashoz Ment... Mindeneket ely vit Apathine (Kv; Tjk III/3. 157)... 1785: Vagyon nékem elég miből főzzen, ne hánnya nékem mit hozott (Mv; Dlev. 4. XXXVI. –Ti. a férjnek a feleség).”¹⁰⁶

103. Magyar–latin Szótár, Burián János, Franklin Kiadó, Budapest, 1907. 210.

104. Dicționar Român–Maghiar, Editura Științifică, București, 1962. 235

105. Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár V. Akadémiai Kiadó, Budapest, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1993. 322.

106. Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár V. Akadémiai Kiadó, Budapest, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1993. 310. 12.

1. 3. A hozomány családjogi meghatározása.

– „dos” (amelyből a „dotalitium” szó ered) és az ajándék, meg a jegyajándék egymástól nagyon különböznek, mi mégis, a kifejezés összezavarásával, a hitbért és ajándékot egybevéve „dotalitiumnak”, vagy csakis „dos”-nak, azaz hitbérnek mondjuk. S ez nem egyéb, mint a feleségnek szüzessége vesztéséért és elhálásáért a férj javaiából adnak.¹⁰⁷

– „Jegyajándéknak pedig mindazokat az ingó javakat nevezzük, amelyeket a férj vagy a szülők vagy az atyafiak vagy bárki más a menyegző vagy az eljegyzés avagy a kézfogás szertartásának idején adnak a nőnek...”¹⁰⁸ a férjnek gyermekek hátrahagyása nélkül történt halálával a menyasszony vagyis felesége részére... azokat ki kell adni”...¹⁰⁸ ha az asszony a férje iránti hűségét megszegvén, házasságtörést követ el... utóbb elválás következik be, hitbérét elveszti, nem jegyajándékát...”¹⁰⁸

1. 4. A hozomány néprajztudományi meghatározása

– „hozomány, allatura (lat.): általában minden (ingó vagy ingatlan) vagyon, amelyet a nő hoz a házasságba a könnyebb megélhetés érdekében. Feudális jogunk szerint csak az az ősi ingó jószág volt hozomány, amelyet a nő a fivéréivel vagy a szüleivel való osztozkodáskor kapott, vagy maga keresett és férjének átadott. Helyi formái, ill. nevei voltak: – kelengye (Kalotaszeg), parafernum (Székelyföld), menyasszonyi ágy vagy menyasszony ládája, – láda, tehát azok a tárgyak képezték a hozomány tárgyát, amelyeket a menyasszony ezekben kapott, kiházásítás, stafíring stb. Kezdetben, néhol századunkig, nem az ágy tartozott a hozományhoz, hanem az ágynak nevezett ágynemű.”¹⁰⁹

„A leány hozománya... talán, jelképes az, hogy a leány kelengyéje az, ami a lakást otthonossá teszi: bútor, ágynemű stb. ... Amikor a leány férjhez ment, leltárt készítettek a házasságba vitt ingóságokról. A leltárt vagy a menyasszony apja készítette, vagy egy írástudó rokont kért fel erre, és a vőlegény két tanú jelenlétében aláírta. Ez azért történt, hogy ha a házastársak a későbbiek során nem tudtak volna együtt élni, akkor becsületesen

107. Dr. Márkus György: Magyar Magánjog, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1906. I. 309

108. Dr. Márkus György: Magyar Magánjog, Grill Károly Könyvkiadó vállalata, Budapest, 1906. I. 290

109. Magyar Néprajzi Lexikon, Főszerkesztő: Ortutay Gyula, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979. 590

osztozzanak meg, illetve a váláskor a fiatalasszony visszakaphassa a házasságbavittértékeit.”¹¹⁰

– A *perefernum* szót népi-nemzeti örökség/hagyomány ápolása értelemben használják ma is az alsónyikómentiek, amikor a jeles kezdeményezést folytatják. A *perefernum* névvel az örökségbe kapott értékeink megőrzésére buzdítják a vidék ifjúságát.

– „*perefernum-vetélkedőt*”, honismereti versenyt rendeztek a nyikómenti Siménfalván H. Szabó Gyula helybeli tanár vezetésével a végzős VIII. osztályos tanulók részére 1976-ban.¹¹¹

1. 5. A hozománylevél megírása

A két család első döntéshozó találkozása alkalmával, *kikérés*kor történt a hozománylevél megírása. Az egyezséget rögzítő dokumentum magániratnak számított, amelyet az igényes szerkesztés hivatalos rangra is tudott emelni, adott esetben.

Szentléleki mai gyakorlat az, hogy a lakodalmat (hivatalos állami és egyházi esküvőt) megelőző eljegyzéskor a közvetlen család tagjai: szülők és testvérek, valamint a meghívottak: édeskeresztszülők (akik a keresztvíz alá tartották), bérmaakeresztszülők (akik majd a lakodalomban násznagyok lesznek) és az unokatestvérek (akik vőfélyek és koszorúslányok lesznek) vagy a legközelebbi rokonok, barátok, munkatársak, esetleg szomszédok (akik közül kikerül majd a szószóló) ajándékot adnak (használati vagy emléktárgyat, újabban pénzszeget), amelyet *jegvajándéknak* tekintenek (nem azonos a lakodalmi ajándékkal). Csak azért rögzítik írásban, hogy alkalomadtán az új pár viszonzza az őket megajándékozóknak. A *lakodalmi ajándék* feljegyzése hasonló célból történik. Ezek nem képezik a leány külön kapott vagy szerzett hozományát, tehát nem csak a leányé, hanem közös vagyonként tekintendő.

A *hozományvitel* szokására nem emlékeznek Szentléleken, hogy valamikor gyakorolták, azt a Tájházunkban összegyűjtött szép számú festett és faragott hozományos ládáink és vetett ágyaink bizonyítják. A legrégebb 1750-ből és a legújabb 1892-ből való. Régi emlék, hogy a pencilasszonyok kísérték a hozományt vivő ökrös szekeret, amelyiken szállították a vetett

110. Nagy Ödön: Népi joghagyományok Havadon. In Néprajzi Látóhatár, II. évf., 1993/4. sz. 22-23.

111. Ki volt Tiboldi Márton? Oláh István riportja a Hargita megyei újság IX. évf. 147. (2156) számában

ágyat és a tulipános ládát. A pencilasszonyok a fiatalok összeszerzői voltak, és ilyenkor jól mulattak a sikeres házasság áldomásán.

Szentléleki szóbeli közlésből tudok olyan esetről, amikor a házaselet folyamán az após, a fiatal férj apja, minden puliszkafőzés, és az azt követő reggeli alkalmával felemlegette az ifjú asszonynak, aki éppen a puliszkát kiborította a lapítóra: – Állj félre, Éliza, mert apád nem adott neked török-búza földet!¹¹²

Itt a hozománylevelekből hiányzó föld adományozásának szokásáról van szó, amelynek a megsértése súlyos következményekkel járhatott. Férjek emlegetik a leánynak a házasságba hozott földjéről, hogy „*apósomtól kaptam p... pótlásba*”.

A Felső-Maros mentén¹¹³ a háztűznézés alkalmával a leánykérés és a lakodalom időpontjának megtárgyalásakor „*arra is módot és alkalmat találtak, hogy értésére adják egymásnak, gyermekük mit visz magával a házasságba*”. Itt a megegyezés írásban való rögzítéséről nem tesz említést a szerzőnk. A szakirodalom¹¹⁴ a leánykérés érdembeli tárgyának tartja – a leány férjhezmenetelébe való beleegyezés mellett –, hogy milyen anyagi feltételek mellett biztosítják a fiatalok további közeledését a leányt elbocsátó szülők. A hozomány komoly vitát, esetleg nézeteltérést okozhatott a szülők között, ami útját állhatta a házasságkötésnek.

Nem érdektelen az sem, hogy kik voltak a *hozománylevelek jegyzői*. Szentléleken 1905-ben idős Geréb Márton neve szerepelt. A falu halottkéme és földész (iskolai beírási napló szerint), egyházi és világi előljáró. Az iratainkban tanúként és írástudatlanok névirójaként is előfordul az aláírása. Később (1913-tól) fia, ifj. Geréb Márton is átveszi ezeket a szerepeket. Lakatos Mihály bírósági író és Geréb Péter előljáró is volt tanú, illetve leltárvezető. Egy esetben (Egyed Eszter „*Perefernális levelében*”) nem *tanút, hanem kezes* szerepeltet (a vőlegény nagybátyját, Fodor Lajost) a hozománylevél, és csak a leendő férj, mint átvevő írja alá. Ugyancsak átvevői megnevezéssel írja alá az okmányt a szentléleki Tamás Agoston. A jövődöbelije aláírása hiányzik. Nyilván abból a meggondolásból, hogy az ifjú férjjel ismertetik el az átvett hozomány valódiságát. Más esetekben mindkét fél, fiú és leány is aláírja, hogy a szülőktől átvették a megbecsült értékeket.

112. Adatközlő: Sente Dénes 1915-1989, Szentlélek 6. sz.

113. Palkó Attila: A Felső-Maros menti magyarok lakodalmi szokásai. In Néprajzi Látóhatár, IV. évf., 1995. 1-2. szám, 71. o.

114. Magyar Néprajzi Lexikon, III. kötet, 543.

A *becsüsök* (értékelők) általában nőszemélyek a közeli rokonságból, keresztszülők, szomszédok voltak, akiket a férjhez menő lány szülei kértek fel erre a nem könnyű feladatra. Ebben a bizottságban helyet kaptak a testvérek is, különösképpen akkor, ha vagyonmegosztás is szóba jött. Pl. Geréb Rózánál bátyja Albert, Sente Mózesné leányai egyességénél a falu bírója és egyik tekintélyes vezetője.

1. 6 A hozománylevél formai és szerkezeti elemei

A rendelkezésemre álló *hozománylevelekben* a férjhez menő leány ingóságait és ingatlanjait rögzítő iratnak a megnevezése térben és időben elég változatos. Ugyanabban a faluban sem találunk két azonos címzésű iratot. A Fehér-Nyikó felső folyása mentén épült Szentléleken¹¹⁵ a következő formában fordul elő a hozománylevél népi írásos jogi formula: az 1905-ös és az 1913-as nem használ címzést, az 1923-asban „*kiállításban staférungr*” kifejezést használja, az 1927-es Jegyzék címet kapott, 1935-ben Jegyzőkönyvnek nevezték, 1951-ben G. R. Kiállítása staférungrja szerepel a bevezető megnyitójában, 1952-ben kiemelt *Becsübizonyítvány* nevet adtak az okiratnak. Az 1920-as kisfaludi *Becsülevél* és a korondi 1892-es *Jegyzet* címet kaptak. Az eddigiek alapján a jegyzet és a jegyzék a jegyzőkönyv megnevezés előfutára, egy jogi aktus rögzítése kíván lenni. A staférungr, a kiállítás az okirat tartalmára utal, a becsülevél és a becsübizonyítvány a hozománylevél létrehozásának célját jelöli meg a címben. Figyelemre méltónak találok, hogy mind magyar nyelven keresik a megfelelő cím megfogalmazását. Az 1879-ből, Máréfalváról származó okmány „*T. Á. testákájáról való lajstrom*” kifejezést használ, amelyet a testamentum latin szó magyarításának vélek, a lajstrom is meghonosodott névjegyzék értelemben. A homoródmenti 1935-ös hozománylevél népiesített latinosságu: „*perefernalis*” és egy magyar szó: levél összeházasításából született: perefernalis levél.

Csíkban is hosszú utat tett meg a szó a fogalom latin megjelölésétől a szép magyar névig. 1869-ben Madarason még *Inventarium*, majd 1929-ben Inventárium (ékezettel!), Leltár lesz belőle 1935-ben Csíkkarcfalván, de 1941-ben még *Perefernumlevél* és 1946-ban *Perefernalis levél* nevet viseli Csíkcsekefalván. 1967-nek kellett eljönnie, hogy megszülessen a néprajztudományban is elfogadott „*hozománylevél*” címzés Felcsíkban, Göröcsfalván. Ha nagyon erőltetném a fejlődési vonal kimutatását, akkor

115. *Székelyszentlélek*, könnyebb megkülönböztetés végett a Magyar Autonóm Tartomány idején

tévedhetnek, mert az Erdővidéken már 1897-ben Benedek jegyző úrék sikeresen magyarították szép magyarsággal a latin megnevezést „*nászhozományá*”-ra.

1. 7 A hozománylevelek elemzése időrendi és területi megjelenésük szerint

1. 7. 1. Kiemelt cím nélkül, a dátum megjelöléssel kezdődik: „*Folyó 1905...*”, helységnévvel folytatódik: „*Szentléleki*”, a leány szülei: „*Imre Antal és neje Tamás Trézia*” azonosítása után megnevezi a leányukat: „*Imre Mária*”, az írás elkészítésének alkalma, majd célja következik: „*megyen férhez, hogy amit által adnak azt megbecsülnök*”. (Bútor, ágynemű és női ruha szerepel a felsorolásban.)

1. 7. 2. „*1913... Szentléleki Bíró Mihály (az anya nevét nem említi)... leánya Bíró Trézia megyen férhez hogy a miket által adott azt becsülnök meg*” (bútor, ágynemű és női ruha)

1. 7. 3. „*(Szente) Juliánnának kiállításba staférum*” (A leány hozományában szerepel 1 db marha ára 1000 lei értékben, és külön felsorolja a leány saját keresetéből vásárolt ruháit és textíliáit. Ezen leltárt megelőzi egy „*Egyezmény*”, amelyet hagyatéki okmányoknak tekinthetünk, mert „*Szente Mózesné sz. Márton Anna a néhai Szente Mózes hagyatékát élvezetileg átengedi a két leányának az alább megnevezett birtokokban...*” – földterületek nagyság és határ szerint megnevezve – „*... Szentléleken 1923 évi július 1én*”)

1. 7. 4. „*Jegyzék*” – cím után figyelemre méltó szöveg következik, mintha az esküvő (a lakodalom) utáni eseményt rögzítenének: „*Szente Simonné, Benedek Márta ingóságai tárgyának megnevezése és becsértékről*”. Már a férj utáni nevét használják az új asszonynak. Az aláírás is ezt támasztja alá: „*Átvettük Ifj. Szente Simon és neje Benedek Mártha*”. A záró formulában viszont megnevezik, hogy a „*leírt ingó tárgyakat mint. .. menyasszonyi hozományt... vettük át...*” (A visszaemlékezések és a hagyomány szerint a hozománylevél megírása általában a két család, a lányt elbocsátó és befogadó család egyezkedő kikérésekor szokott megtörténni, a lakodalom előtt). „*Szentléleken 1927. év Julius hó 10-én*”.

1. 7. 5. „*Jegyző könyv felvételét Szentléleken az Hajdó Tamás házában az Erzsi leánya ingóságairól az alábbiakban*” – bevezető formula és a záró rész sem beszél férjhezmenetelről, csak a becslő bizottságnak az elkészített jegyzőkönyv felolvasását és aláírásának tényét rögzíti. Az aláíró Roth Jozsefról tudja a család, hogy ő volt a csíkcsicsói sógor, a vőlegény. „*Kelt Szentléleken 1935 Junius 3 án*.” Itt bejön egy érdekes adat, ti. a ho-

mánylevél 1. számú tétele: 1. drb tehén... 2000 lei értékkel. Az állatok perefernumban való feltüntetése, amint a későbbiekben is tapasztalni fogjuk, Máréfalván, a Homoródok mentén, Erdővidéken és Csikban volt szokásban.

1. 7. 6. „*Leltár a budapesti szoba berendezéséről*”. A fenti leltárhoz kapcsolódik: Tamás Albert, sz. Szentlélek, 1915. febr. 15-én, és Jakab Erzsébet, sz. Farkaslaka, 1922. aug. 26., ifjú pár 1943. okt. 28-án kötött házasságot (házassági anyakönyvi kivonatának másolata szerint). A leltáron nincs keltezés, sem a leltárkészítésen résztvevők megnevezése, valamint a leltározás céljának megjelölése is hiányzik. Az utód, Tamás Albert (sz. 1954) bocsátotta rendelkezésemre a fenti iratokat. A nagyobb testvérek visszaemlékezése szerint az ifjú pár a lakodalom után Budapestre ment dolgozni. A Leltár szobájuk berendezési tárgyait foglalja magába. Arról nem tudnak, hogy ezeket itthonról vitték-e vagy onnan hozták volna haza a háború után.

1. 7. 7. (Geréb Rózának) *Kiállítás a staférungra* (1951) Bútor, ágynemű és ruhanemű van bejegyezve, „*az értékelők és az átvevő: Tamás Ágoston*”, vőlegény aláírásai.

1. 7. 8. „*Becsübizonyítvány*” címmel indul, majd így folytatja – „*Amely létrejött Geréb Domokos és neje Hegyi Berta a nevelt leányuk Gagyi Erzsébetnek menyasszonyi hozományként adott házi szőttes dógoknak leltári értékéről*”. A záró részben leltárvezetőnek nevezi a nevelőapa testvérét (Geréb Pétert), értékadók maguk a nevelő szülők, becsüsök Hajdó Ferencné (csak egy aláírás) és átvevők: Geréb Albert, vőlegény (az apa közeli rokona) és Gagyi Erzsébet, menyasszony (az anya közeli rokona). A leltárban bútorok, ágyneműk, ruhaneműek és fel nem dolgozott textíliák, szőttművek vannak felsorolva 1–62-ig (A leggazdagabb hozomány Szentléleken.)

1. 7. 9. A felső-nyikómenti (Farkaslaka község) Kecsetkiszfaludból is előkerült egy „*Becsülevél*”.

A bevezető formulában a lány, Varga Róza után a szülőket nevezi meg (Varga Mózes és Szász Anna), akik „*maguk javaikból kiadták*” a leányuknak szánt hozományt, amelyet két becsüs (asszonyok) becsült meg közvetlenül az impériumváltozás és pénzcseré (1920) utáni időben, megegyezéses alapon, de még a régi pénznemben: 3288 koronában. A leltárban a sifon és a két ágy után az ágynemű felsorolása következik. A lány kapott konyhai szőttműveket, a gazdaságban szükséges zsákot, durgát és átalvetőt és a legnélkülözhetetlenebb ruhadarabokat: fersinget, posztókabátot, blúzt és fehér alsószyoknyát. Földekről, állatokról és gabonáról nem esik szó. Az ingatla-

nokat Varga Mózes csak az 1929-i Végrendeletében adja gyermekeinek: Zsigmondnak, Lajosnak, Sándornak és Rózának (Kiserdő alatti dűlőben 10 vékás szántót, A Cserébe 5 vékás szántót).¹¹⁶

1. 7. 10. László István¹¹⁷ emlékezik, hogy hozománylevet írtak Nyikómalomfalván, amikor László Ilonát (sz. 1938), a mai Ilyés Elekes Ilkát Kecsetbe adták/vitték férjhez (előzőleg ott már örökbe fogadták). A kiállításáról írást készítettek.¹¹⁸

Ugyancsak Malomfalvára a módos Bálint családba hozott farkaslaki Demény-leány staféringjáról is készült hozománylevél. Sajnos ezeknek nyomuk veszett.

1. 7. 11. Leltár készült az anya elhalálózása alkalmával Malomfalván. A hátramaradott árva gyermekek számára rögzítette az anya hozományát az Árvai szék, amelyik elárverezte az ingóságokat, és a pénzt az árvák nevére az udvarhelyi bankban helyezte el.¹¹⁹

1. 7. 12.. Hozomány, illetve kelengye bejegyzését találtam a Bibliában, Székelyszentmihályon (kb. 1940) Pap Zsuzsánna férjhezmenetelével kapcsolatban. Csak az ágynemű van felsorolva darabszám szerint. A vőlegény (Tóth József kéményseprő) nevére csak a család szóbeli közléséből tudunk következtetni.

A Nyikómentével szomszédos Sóvidékre áttekintve – az összehasonlítás kedvéért – például Korondon, tizenöt évvel korábban, mint Szentléleken, hasonló helyzetet találunk.

1. 7. 13. „*Jegyzet Mely felvétellett KORONDON 1892. évi Junius ho 19-én az Imre György lejánja Imre Rákhel férjhez menése alkalmával házi butorok és ágylepek felvétele és meg becsüléséről*” Feltűnt, hogy a „becsüsök”, az aláírás szerint, csak nők és külön 7 férfi aláíró szerepe eddig nem tapasztalt eseményre enged következtetni: „Az alul irt holmik az az tárgyakat hogy mi az Imre Rákhel férjéhez szálítottuk Vintzezi Imréhez igazoljuk”. Itt egy lakodalmat megelőző olyan szokásról lehet szó, amelyen nemcsak az összeszerző pencelasszonyok, hanem a rokonság férfi tagjai is jelen voltak. Farkaslakán a lakodalom hetében a férfiak is jelen vannak a lakodalmas háznál, ott ügyeskednek és mulatoznak a konyhán segítő asszonyok körül. Erdély más etnikumainál is ismerünk ilyen előzetes lakodalmi mulatságot. A leltár külön rovatában négy alkalommal jegyezték be, hogy

116. Mellékelve a Végrendelet, Székelykeresztúri Molnár István Múzeum, Lsz 231. Köszönet érte Sándor-Zsigmond Ibolyának.

117. László István, sz. 1927, Nyikómalomfalva

118. Adatközlő: Páll Árpád, 50 éves Kecset, 100. sz

119. Piros Imrétől kaptuk a tájékoztatást, 86 éves, Nyikómalomfalva

„*saját keresménye*” vagy „*saját szerzeménye*”. Hasonló esettel találkozunk már a szentléleki 3. sz. hozománylevélnél.

A Hargita Havasalja, az egykori Udvarhelyszék Szentlélektől kb. 16 km-re, keletre fekvő római katolikus falujából, Máréfalváról származik a következő hozománylevelünk, amelyik a legkorábbi az eddig felkutatottak közül. Már ennél fogva is érdekes következtetéseket kínál.

1. 7. 14. A négyrétben összecsomagolt négyoldalas (A5) iratsomó a következő címezést viseli: 1879.

„*Tózsér Ágnes férjhezmenetele testtájkájáról való lajstrom. Május 5-én. Kinek férje Bíró János. C./ jegyzet.*” Itt két eddig ismeretlen szóval találkozunk: a „*testtáka*” feltételezésem szerint a testamentum – hagyaték, örökség – latin szó a népi jogi nyelvezetben kialakult kicsinyítő képzős formája, és a „*lajstrom*” a máig fennmaradt értelemben leltárt, listát jelent.

A tulajdonképpeni leltár úgy kezdődik, mint a szentlélekiek: „*Folyó 1879. évi Május 5-én Tózsér Ágnes férjhezmenetele alkalmával, mely javakat vitt magának Tózsér Péternő házából, vagyis mint gyermek szülői háztól: C. jegyzet.*” Itt jegyzem, hogy csak az anya nevét említi az irat, régiesen a férje utáni besorolás szerint: „*-nő*” azaz a mai „*-né*”-nek megfelelő formában. Feltételezem, hogy az apa már el volt halva (hasonló helyzettel találkozunk már a 3. sz. hozománylevélnél). A záró részben is előfordul egy hasonló jelenség: Papp Ferencnő, tehát ez a „*-nő*” képző általános használatnak örvendett. Tózsér nevű személy egy tanú: László, aki néviró és a leltár írása szerint ítélve a jegyzőkönyvvezető is volt. Kalligrafikus írása és „*helyesírása*” után ítélve tanult emberre utal, amelyet igazol Kovács Piroska: (A Máréfalvi Iskola 210 éve 1786–1996, Székelyudvarhely, 1996, 42. o.) „*Tózsér László a Székelyudvarhelyi Római Katolikus Főgimnázium tanulója 1878-82-ben, később papi pályára lépett.*” A jelen hozománylevelél másolatát a Máréfalvi Tájházból Kovács Piroska tanárnő (sz. 1932., Máréfalva 73.) – volt szíves eljuttatni hozzám. (Köszönet érte.). A hozománylevelél szerkezete is erre utal, hasonló iratok szerkesztésében való járatosságát bizonyítják az oszlopokra való felosztás: Folyó szám, Megnevezése a *felkelhető és fekvő vagyonoknak*, az ingó és ingatlan megnevezésére máshol nem használt kifejezésekkel találkozunk. (Mintha a nyelvújítás korában élnénk), Becsérték, osztrák értékben (Frt., Kr.). A fejezetcímzések is a fenti kijelentésünket támasztják alá: Ruha neműekben (1–14), *Parafernale* (15–21), Asztalnemű (22–25), és nem nevezi meg, de külön sorolja a bútorokat (26–30), Gazdasági szerekben c. fejezetben egy pálinkafőző üst árát említi, majd az adományozott állatállományban felsorolja a kapott tehén, juh, kecske és sertés árát. Meglepő, hogy itt ismeri a leltárké-

szító a *parafernále* kifejezést, de csak az „*ágyneműek*”-re, az „*asztalneműek*”-re és a bútorokra vonatkoztatva használja. A gazdasági eszközökről, és az állatok adományozásáról eddig csak a szentléleki 3. sz. hozománylevelében találtunk említést.

A záró részben két férfi és egy nő tanúsítja „*az előírt vagyon és portéka*” valóságnak megfelelő értékét. Az átvevő ifjú pár neve alá ezt írta a jegyző: *völegény, vőleány*, ismét egy sajátos helyi megnevezés a menyasszony szó helyett.

1. 7. 15. Udvarhely megyei *Homoródújfaluról* származik az egyetlen deákos címzése a hozománylevelünknek: *Perefárnális Levél*, amelyik a parafernum megnevezésre emlékeztet. 1935-ben keltezték, Satu Nou-ban, amikor az unitárius székely falu nevét hivatalosan román nyelven írták. (Nó – hibásan a Nou-t, akár a hozománylevel megnevezése is a hallás után író, gazdaember, gyakorlatlan jegyző: Dénes József torzításában jelenik meg. A helységnév román nyelvű formájának használata az iratnak hivatalos jelleget kíván adni, hogy később az esetleges vitát hatóság elé lehessen vinni). A bevezetőben megnevezik a férjhez menő Egyed Eszter szüleit: Egyed Pétert és Burjány Julist. A leltár végén az 57. sorszám alatt feltüntetik a menyasszonynak adott „*egy drb négy éves előhasú borjuzó szimentali tehenet – 4800 lei*” értékben. A záró részben aláírják a hozományt Balási János átvevő (vőlegény) és egy-egy *kezes* mindkét család részéről (Fodor Lajos, Recsenyéd, és Dénes József, Homoródújfalú). A leltár összértékét: 29092 leit összehasonlítva az ugyanabban az évben Szentléleken kiállított 5. számú (Hajdó Erzszi) hozománylevelének összegével: 12.860 lei-vel, nagy különbséget veszünk észre. Hajdó Tamás Szentléleken közepes gazdának számított¹²⁰

A dolgozatunkban tárgyalt gazdaságok a következő táblázati sorszám alatt, értékpapírban és készpénzben részesültek: 159... Tamás Terézia leánya: Imre Mária/0/ 46 frt, 18 kr – a mi 1. szám alatti Imre családuknak a szegényebbek közé sorolható; a 32... Bíró Terézia szülei: 100 /19 frt., 29 kr., a mi 2. sz. alatti gazdaság közepesnek számítható; a 276... Sente Juliánna szülei, Sente Mózes: 150 /3 /14, a mi dolgozatunkban a 3. szám alatti – jó közepesnek mondhatók; a 96–133. sorszámok közötti Hajdók – általában: 50/ 25 /50., a mi számozásunk szerint 5. Hajdó Erzszi szülei közepes vagyó-

120. „Az 1892. évi február hó 22-én helyesbített és hitelesített egyéni birtokkimutatás, illetve aránytáblázat” szerint, melyet a Székelyudvarhelyi Királyi Törvényeszkék a szentléleki italmérési jog kártalanítása iránti ügyben hozott Ítélete, Sz. 3102-1892. / polg. alapján állított össze

ni helyzetű gazdák voltak; a 69-70... Geréb Károly és társai, 300 /32 /17; majd 0 /15 /63. alatt, a mi sorszámunk szerint 7. Geréb Róza szülei – jó gazdának számítottak; a 137... ifj. Hegyi Ferenc 550 /8 /08., a mi sorszámunk 8. pontja alatti Gagyi Erzsébet örökhagyói a falu első gazdáit, okleveles primipili, a lány férjhezadásakor kuláknak nyilvánítottak. 1930-ban ifj. Hegyi Ferenc pénztáros Szentlélek község Közbirtokosságának Arányjog kimutatása szerint az elébb említett gazdaságok a következő besorolásban jelennek meg: 102. sorszám Imre Antal (Mária apja) 6 arányjog, 8. sorszám Bíró Albert testvére, Mihály, a Terézia apja 34 arányjog, 37. sorszám özv. Sente Mózesné (Juliánna anyja) 13 arányjog, 53. sorszám Benedek Lajos (Márta apja) 14 arányjog, 48. sorszám Hajdó Tamás (Erzsi apja) 15 arányjog, 31. sorszám Geréb Károly (Róza apja) 13 arányjog, 11. sorszám ifj. Hegyi Ferenc (Gagyi Erzsi nevelőanyjának, Hegyi Bertának az apja) 80 arányjog. Itt jegyzem meg, hogy a nagyon szegények 1, 2 vagy 3 joggal rendelkeztek, 149 sorszám (gazdaság) összesen 1983 hold 166 négyzetöglől közbirtokossági területet birtokolt.) Viszont Egyed Péter Homoródújfalun a közepesek szintjéig ért fel. A két lány kiállításában mutatkozó különbség okát a két vidék mezőgazdasági termelésében mutatkozó szintkülönbségben látom. A szentléleki havasalji és havasi birtok jövedelme alacsonyabb, mint a Kis-Homoród mente enyhébb éghajlatú és domborzatú vidékéé, bár egyik besorolás szerint¹²¹ egy osztályba tartoznak, viszont a kapitalista termelési módra (gépesítésre, szövetkezesítésre, ipari növények termesztésére stb.) már korábban rátért a Kis- és Nagy-Homoród mente¹²²

A szentléleki közmondás szerint is: „*Módtól függ a tarisznyalás*”. Ehhez nem szükséges bővebb magyarázat. Az 1937-ből való „*Lertár*” („-r”-elírás – megj. B. D.) Gidró Gizella hozományába, Csíkkarcfalván, 1–36. sorszámig felvett ingóságokat (beleszámították a három marha árát, 15.000 leit is) végösszegben: 50.970 leire értékelték. 1929-ben Csíkmadarason Ványolós Erzsébet hozományát 76.778 leire becsülték. A csíki hozománylevelek az ingatlanban kapott földterületek és az állatállomány értékét is beszámítják. Ványolós Erzsébet esetében ez 30.000 leit jelent, tehát ennyivel emeli a végösszeget. Más vidék, más szokás. Hadd lássuk a Kis-

121. Molnár Jenő: Táj és társadalom, Agora, UKE, Székelyudvarhely, 2004. 178

122. Balácsi Dénes: Ne nézze senki csak a maga hasznát, Haáz Rezső K. E., Székelyudvarhely, 1995. 69.

Homoród mentével szomszédos néprajzi zónát, *Erdővidéket*, ahonnan a hozománylevél mintapéldányát kaptuk.¹²³

1. 7. 16. „*Nász-hozománya Csorba Juliánának ifj Benedek huszár Jánosral egybekelésük alkalmával szülői Csorba György és Ráduly Borbára által adományozott jóvai az alábbiakban jegyeztetnek fel u. m...*” Erről a bevezető részről annyit, hogy a stílusa nem az eddig ismert latin/deákos szaknyelv, de jól magyarított, ízes formában rögzíti a lényegét. A református kollégiumi nevelésnek a hatását vélem felfedezni ebben a magyarosításban. A Benedek huszárok közül sokan jártak az Udvarhelyi Református Kollégiumban, némelyek négy kollégiumi osztállyal maradtak, és otthon gazdálkodtak, s mellette deákoskodtak is.¹²⁴

A kalligrafikus írással megszerkesztett leltár betűit az aláíró vőlegény grafijával azonosítom. A hozománylevél fejezetekre való felosztása a máréfalvi (13. sz.) leltárt juttatja eszünkbe. Ez a kisbaconi az ismert ingóságok mellett ingatlanokat, kapott birtokot, „*vagyonok*”-at (szántókat, kaszálókat) is értékeli. A fejezetek címei:

Ruhaneműekben (1–20)

123. A kisbaconi születési nagy székely írónk családi irattárából jutott el hozzám az alábbi oklevélmásolat (Benedek Huszár Borbála, Boriska, a Benedek Elek, nagy székely író lányának, Flóra néni unokahúga. Nem apai, hanem anyai ágon való rokon, ti. Benedek Elek édesanyja is Benedek, Marcella, egy másik kisbacini azonos nevű család leszármazottja.) 1918-ban végezte a gimnáziumot és az érettségi vizsgán elválták román nyelvből. Vigasztalásul a bátyja vásárolt egy írógépet, és arra biztatta Boriskát, hogy tanuljon meg írógépelni, majd alkalmazni fogja a Cimboránál titkárnőnek. 1922–1926-ig sikerrel töltötte be ezt a nemes hivatást a gyermeklapnál. Boriska néni 1980 tájáig Székelyudvarhelyen lakott. Itt adományozta a nála található értékes családi okiratot: „*Nász-hozomány*”- levelet Szócs Lajos korondi tanítónak, akiben hűséges Benedek Elek tanítványt ismert meg. A Nász-hozomány levélből hiányzó dátumozást is a család még élő tagjai következtették ki: 1897. április. A gyászjelentés szerint özv. Benedek Huszár Borbála életének 93. évében 1997. február 9-én csendesesen elhunyt. Köszönet Szócs Lajosnak a dokumentumok másolatainak kölcsönzéséért.

124. A vőlegény: ifj. Benedek János, Huszár nagyapja: Benedek János, sz. 1816., nótárius, birtokos, ifj János apja: B. Gábor, sz. 1843., körjegyző, állami anyakönyvvezető, aki az írónak, Benedek Eleknek a tetvére, sz. 1859. – ld. Pálmay József: Udvarhely vármegy nemes családjai, Kiadja Betegh Pál, Székelyudvarhely, 1900. 30.; Benedek Elek Emlékkönyv, szerkesztette Lengyel Dénes, Budapest, 1959. 9.

Ágyneműekben (21–38)

Asztalneműekben (39–54)

Butorneműekben (55–72)

Konyhaedényekben (73–85) folyik a sorszám, de tovább a kenyérsütés, szapulás-mosás, kender- és gyapjúfeldolgozás eszközeit nevezi meg és értékeli (86–99),

Gabonaneműekben (100–106),

107. s. sz. alatt *egy szalona négy sódor,*

Házi állatokban (108–112),

Ingatlanokban (113–121).

A leltár 121. sorszámmal és 3049 Frt 59 Kr összeggel zárul. Nyilván, hogy az állatok és a birtokok ára viszi messze a szentléleki, máréfalvi, és a homoródújfalvi értékek fölé az összeget, de a székely primor család („*huszár*” ragadványnév katonai rangot jelentett a székely határőrségnél) vagyoni helyzetével és az erdővidéki gazdasági viszonyokkal is magyarázom a különbséget. Az elbocsátó szülőknek az „*egybekeltek*”-ről való távlati gondoskodása mellett (szántók, kaszálók és állatok) felfedezhetjük a közeli, máról holnapra való lét biztosítására törekvését is a fejőstehén, az 1 drb szalonna, négy sódor és a búzával vagy a rozssal bevetett szántók adományozása által, hogy már az egybekelés első percétől biztosítva legyen az új család mindennapja. Ehhez hasonló esettel Csíkcekefalván találkoztam, amikor a késő ősszel új életet kezdő fiatal párnak (Páll Annának és Miklós Istvánnak a „*Perefernumlevele*”) „*2 zsák búzát, 1 zsák rozstot, 1 zsák zabot, 4 zsák pityókát*” adományoztak a szülők. Ugyanebben a faluban, a Részegh Rozália „*Perefernalis levelében*” a földek és az állatok adományozása mellett gabonát (2 zsák rozstot) is említenek. Ezek után megállapíthatjuk, hogy míg a szentléleki hozománylevelek csak a férjhez menő lány ingóságát, addig az Udvarhely megyei más falvakban (Máréfalván, Homoródújfalun) a kapott állatot is, míg az erdővidéki Kisbaconban és a csíki Csekefalván a birtokot is a leltárunkba veszik, sőt élelemmel is ellátják az új életbe indulókat. Tehát a perefernum fogalma (a lány kelengyéje) kibővül, kiszélesedik, itt az ingóságok és az ingatlanok együttesét jelenti.

Az alábbiakban kitérünk a csíki hozománylevelek elemzésére.

1. 7. 17. „*INVENTÁRIUM Csík Madarasi Bőjte István hajadon lányának Rózáliának minden névvel nevezendő perefernumba számlált javainak összeve irása az alább következők u. m.*” – ez a bevezető már elárulja, hogy a közéleti iratok szerkesztésében járatos egyén a hozománylevél szerzője, az aláírással igazolja is magát Csáki János jegyző. A stílusa és a szókinése

a XIX. század közepének a dokumentuma. Az eddig megtalált legrégebb hozománylevelünk keltezésekor 1869. január 17-t írtak. Tíz évvel öregebb a Méréfalván talált T. Á. „*tesztákjáról való lajstromnál*”. Az okirat megnevezése latinus iskolázottságról árulkodik, nem is csoda Csíksomlyó szomszédságában. Ugyanakkor a közéleti okiratokban használatos szerkesztési gyakorlat birtokában van a jegyző. Viszont nagy örömeinkre a népi nyelvi fogalmazás és szókincs is érvényesül: „*Vagyon láda zárostól*”, „*Vagyon derekaj héjastól*”, „*Vagyon ágy takaró magok szötte*”, „*Vagyon bunda ujjostól*”, „*Vagyon csizma párjával*”. Ezeket olvasva a Kodály Zoltán gyűjtötte Tiszán innen, Dunán túl kezdetű népdal jut az eszünkbe: „... *van egy csikós nyájastul*”. Az arhaikus tájszavak: maradvái (utódai), tőke (kikotort faág) gyertyatartó, küpü méh (fakéreg kaptárban a család méh), diszke (1-2 éves tinó) tehén, fijas (vemhes, fiadzó) juh, vánkos (párna), cserge (állatszörből és gyapjúból szőtt takaró), festékes (csíki színes-mintás szőnyeg vagy takaró) stb. nemcsak nyelvtörténeti értékek, hanem kultúrtörténeti dokumentumok is. A népi festett bútorok jelenlétéről tanúskodnak: festett pad, festett asztal, kendőszeg és fogas, karos szék stb. A csíki, híres gyapjú- és más szőttesekről beszélnek a festékes, cserge, kendőző kendő, abrosz, rúdra való lepedő (a rúd a gerendák közé felerősített alkalmasosság a kényesebb ruhák tárolására), kendőző kendő és takarató (takaró ruhák és szalvéták), ágy takaró magok szötte (osztovátán a háznál szötte a gazdaasszony). A női ruházat állapotáról is tájékozódhatunk: hosszú bunda, fekete zeke, szoknya (bolti és maga szötte), rokoja, elő ruha (kötény), főre és nyakra való keszkenő, lájbi, ujos, kurti (rövid kabát), bunda ujjostól, ing ujjostól, gyolcs ing (ünneplő). Nem hiányzik a mezőgazdaság akkori fejlettségi fokán használatos ponyva vagy durga csíki megfelelője: búza aszaló (a kézi cséplésnél a csűr földjére leterített kenderlepedő). Viszont a hozományleveléből hiányoznak az edények, csak egy tormaeszélet említ meg. A leltár a bútorokkal kezdődik és az ágyneművel folytatódik, majd a ruhaneműk következnek. A 32. sorszámtól pedig gazdasági dolgok és az állatok felsorolásával, a 36. sorszámmal fejezi be az ingóságok értékelését. Az új család megélhetését biztosító állatállományt egy hároméves tehén, 1 éves borjú, két vemhes juh és 1 bárány jelentette. Ezek számára takarmányt a két darab ingatlan, kaszáló biztosította, amelyeket pontosan meghatároztak a hozománylevelben. Aláírók hárman hitelesítették az Inventáriumot: Bogáts Imre Ágoston, valószínű a vőlegény, Juhász Ignác, tanú és a jegyző, Csáki János. A leltár összértéke: 398 frt 68 krj.

1. 7. 18. Az 1929-ből való *Inventárium* csak a címét kölcsönözte az előző családi dokumentumnak. A bevezető formula már új elemeket is tartal-

maz. Míg Bőjte István egyedül, a felesége nevének megemlítése nélkül leltározatja fel leányának „*minden névvel nevezendő perefernumát*”, addig madarasi Ványolos István már a nejével, Süket Juliánnával együtt szerepelnek, mint adományozók, akik „*ingó és ingatlan vagyont*” jegyeztetnek a leltárba. Tehát hatvan év alatt a népi jogi dokumentumok átveszik a hivatalos magyar szakkifejezéseket. Itt jegyzem meg, hogy a Nyikómentén, az iskolai oktatás utáni fiataloknak a téli időszakban az olvasóköri körön az általános műveltségi ismeretek mellett gazdaságtant és közéleti iratok megszerkesztését és tanították. Csíkbán oklevelek készítését is tanulták a római katolikus elemi iskolákban már a XIX. század közepe táján. Feltehető, hogy innen származik a népi jogi iratok nyelvezetében és szerkesztésében mutatkozó fejlődés.¹²⁵ Tartalmi szempontból vizsgálva ezt az Inventáriumot, gazdagabbnak találjuk, mint az előzőt (17. sorszám). A Bőjte Rozália hozománylevele 36. pontban vette fel és értékelt a szüleitől kapott javakat, Ványolos Erzsébet hozománylevele 54 pontot leltároz és értékelt. Ugyan megegyeznek abban, hogy mindkettő tartalmaz az ingóságok mellett ingatlanokat is, a csíki hagyományoknak megfelelően, de a család vagyon helyzetének és a kor igényeinek megfelelően Ványolos Erzsébet, jövődöbéli háziasszonyi munkáját elősegítendő, eszközökkel jobban el volt látva, mint anyósa. Sütőteknőt, törzsölő teknőt, mosogató csebet, evőeszközöket, edényeket, kávéórlót, rézmozsarát, vasalót, varrógépet, függőlámpát és zsákokat hozott az új család számára. A női ruhák tekintetében is nagy a különbség. Itt a kor divatjáé a szó, ami a változatosságot illeti. Pénzbeli értékének összehasonlítását nem tudom elvégezni, mert az előző osztrák pénzben számolt (398 frt 68 krj) és későbbi leltározó román leiben (76778). A záró részben az ifjú pár: Bogács Tamás és Ványolos Erzsi saját kezű írása jegyzése alá nem mulasztják el odaírni: Köszönettel fogadjuk.

1. 7. 19. A Bogács Imre feleségének 1967-ben Göröcsfalván jó magyarsággal megnevezett „*Hozomány level*”-et állítottak ki. A bevezető részben nem fontoskodnak a szakszerű jogi formulákkal: „*létre jött Göröcsfalván Kosa Ignác házánál leánya Teréz férjhezmenetele alkalmával felvett javairól*”. Nincsenek gazdaasszonyi eszközök, mert nincs rájuk már szükség. Itt csak ingóságokról van szó, a 22 leltári sorszám alatt értékelt vagyonban nincs szó állatokról, sem földekről, azaz ingatlanokról, ti. már öt éve annak, hogy Romániában kollektivizálták a falvakat, és a földek, az

125. Szöcs János: A gyimesközéploki iskola című monográfiájában közölt órarend alapján, ld. Székelyföld, Csíkszereda, X. évf. 2. sz., 2006. február, 95. o.

állatállomány a „közös vagyon” tulajdonába ment át. Ezzel már nem rendelkezett a család, ezt nem hagyományozhatta az utódokra, viszont a polgári igényeknek megfelelően állították ki a lányt, és az értéke leiben 38030-at tett ki. Tehát az ingatlanok nélküli összeg megközelíti a Bogács Imre vőlegény édesanyja hozományának értékét. A záró részt az adományozók: Kosa Ignác és Ignácné, az átvevők: Bogács Imre és Kosa Teréz, valamint a tanúk: Szöcs János, Szöcs Jánosné és Csiszér Árpádné, valamint a jegyző (az írás karaktere alapján következtetve) Bálint Jakab írták alá hitelesítésképpen.

1. 7. 20. Felcsíkból, Karcfalváról egy „Leltár” címszóval indított dokumentumot kaptam: ¹²⁶

„Azon ingo és ingatlan vagyonrol, amelyet *Gidro István és neje, Gizella nevű leányoknak férjhez menése alkalmával adnak, amelyeket magával visz az Antal Sándor lakására*”. Ez a bevezető igazolja, hogy az ingóságokkal ingatlant, földeket is adtak a lány hozományába Csíkkarcfalván is 1937-ben. A leltár formai és tartalmi szempontból egyezik az előzőkkel. Érdekessége, hogy a sorszám után a darabszámot betűvel is utána írták. A földeket „*Ingatlan vagyonok*” alcím alatt dűlők, szomszédok és területnagyság vagy a termés hozam (egy szekér szénát termő) megnevezésével sorolja fel, de folyóárban nem értékeli. A záró részben közli, hogy az új tulajdonost teljes jogaiba helyezi: „*azokat sértetlenül használhatja*”, ti. „*amelyeket visz az Antal Sándor lakására*”.

1. 7. 21. Alcsikban készült a „*Perefernumlevél Mely Fölvétetett Csíkcekefalvi Páll Dávid házánál leánya Páll Anna férjhez menetele alkalmával, amit elvisz az apai háztól ingó és ingatlan vagyonokban*”. Bár nem használ a leltárkészítő fejezetcímezt, de felfedezhető az alábbi rendszer:

1–14. s. sz. bútorok (*varrógép!* – új dolog),

15–31. s. sz. ágynemű, házi textíliák (*drapériák, székelly varrottas falvédők!* – új)

32–33. s. sz. zsákok, szőnyegek,

34–38. s. sz. női ruhák,

39–40. s. sz. lábbelik,

126. Köszönet Páll Antal Sándor tudományos kutatónak, aki a családi levéltárából ajándékozott meg ezzel a másolattal és Csíkmadarasról két, Göröcsfalváról még egy hozománylevél másolatot küldött.

41. s. sz. *függő és asztali lámpa!* (az eddigiekben gyertyatartót sem emlegettek !)

42–55. s. sz. edények (*mázás és porcelán* készletek!),

56–57. s. sz. sütés és mosás eszközei,

58–60. s. sz. állatok: tehén, juh és sertés,

61. s. sz. termények: búza, *rozs, zab, pityóka*, vagyis burgonya (helyi jellegzetességek!).

Sorszámon felül: szántók, kaszálók, *havasi birtok* (helyi jellegzetesség!).

A dült betűs szavak jelzik a kor – 1941. november 20-at írtak! – és a vidék (Csík) sajátosságait.

A perefernum írója feltételezésem szerint a vőlegény, ti. az ő aláírásával azonos a levél kalligráfiája. A jelen hozománylevél tartalmában megfelel a felszíkiaknak, csupán a címzése üt el az előbbiektől. Hasonlóan a következő is.¹²⁷

1. 7. 22. „*Perefernalis levél, amely felvétellett Csikcsekefalván Részeg József és Péter Apollonia házánál Részeg Rozália Lötényi Ignácához való férjhez menetele alkalmával minden nemü ingo és ingatlannal együtt név szerinti és darab szerinti megjegyzéssel a mai ár-viszonyoknak megfelelő alapján*” 1946. július 10-et írnak, és az értékeket leiben számolják közvetlenül a második világháború után. A 16. sz. „*perefernum*” viszont a bécsi döntés után született, amikor pengőben és fillérben értékelték. Az impériumváltozások alapvetően nem változtatják meg a hozománylevelek formáját és tartalmát, az árviszonyok azonban módosultak a gazdasági, politikai összeomlás és az infláció miatt. Ezek feltárása túllépi kutatásom lehetőségeit, de összehasonlítási alapul szolgálhat a Gyergyóalfaluból Bogárfalvára hozott Baricz Ilona leltára (23. sz.) 1946. július 22-ről, amelynek összege: 26. 597.000 lei, ezzel szemben a Részegh Rozália „*perefernalis levele*” (gabona, állatok és földek nélkül): 39. 640.000 lei értéket állapít meg. A két vidék: Csík és Gyergyó között nincs különbség földrajzi-gazdasági és vallási szempontból, a két család gazdasági erejében és a helyi hagyományban kereshetjük a különbségek okát. A két csikcsekefalvi hozománylevél 80 körüli sorszámig megy el, a felsorolás ugyanazt a sorrendet követi. Az 1941-es modell szerint készült az 1946-os, csupán az írás nem azonos.

127. A Csikcsekefalván készült hozománylevelek másolatáért köszönet Burus János tanárnak.

Az előbbi szép, olvasható, míg az utóbbi egy gyakorlatlan kéz nehezen olvasható írása. Feltűnt a Részeg Rozália hozománylevelében a „*8 drb férfi ing és 4 drb lábravalo*” (alsónadrág) beletározása. Ezt a lány hozta a vőlegényének.

A Leltár az ágyneműk érkekezésével kezdődik (1–13), a ruhaneműekkel (14–23) és a lábbelikkal (24–27), majd a bútorokkal (28–36) folytatódik. Az ingatlanok (37–41) érték nélkül kerültek be a Leltárba.

1. 7. 23. „*Leltár azon ingóságokról melyek Baricz Ilona férjhez meletekor kapott illetve s. tulajdonát képezi...*” Ez a hozománylevelé Gyergyóalfaluban készült 1946. július 22-én. Átvevők, akik aláírják: Szente Gyula (vőlegény) és Baricz Ilona (menyasszony). Tanúk: a falu segédjegyzője, Ambrus István, aki a lány rokona és Lackó János. A leltár lejegyzője Ambrus István volt, özv. Szente Gyuláné vallomása szerint. Az 1–51. s. sz-ig bútort, női varrógépet, női ruhát, cipőt, ágyneműt, textíliákat és edényeket értékel. Tehát itt nincs szó marhákról és ingatlanokról. Nem áll módomban, hogy ezt egész Gyergyóra általánosítsam, viszont azt tudom, hogy a menyasszonyt az udvarhelyszéki Bogárfalvára hozták, ahol nem volt szokásban a földek adományozása lakodalomkor, az állatok adományozása is esetleges a szomszédos Szentléleken. Feltűnik, hogy az átadó szülők nevét nem tüntetik fel sem a bevezető, sem a záró részben.

1. 8. A hozománylevelé tartalmi része

Magába foglalta „*az ingóságok megnevezését*”, darabszámát, értékét az aktuális pénzben, esetleg sorszámozást is. Külön leltári tételként szerepeltetik a jószágrészen kapott tehenet vagy annak az árát. Pl. Szente Mózesné a Juliánna lányának „*marha ára*” címen 1700 leit adott (1923), Hajdó Erzsinek 1 db. tehenet adtak 2000 lei értékben (1935). Itt az átvevő vőlegény, Roth József aláírása (és a család szóbeli emlékezete) arra enged következtetni, hogy más községbe (Csíkcsicsóba) vitték a lányt, és vagyoni kielégítést is kapott a családtól. A homoródújfalvi Egyed Eszter hozományába Balácsi János recsenyédi férjjelölt átvett egy db. négy éves, előhasú, borjúzó siementhalai tehenet 4800 lei értékben (1935). Tíz udvarhelyi hozománylevelé közül csak ebben a háromban találtuk ezt az adomány formát, a csíkiakban az adományozott földek is szerepelnek.

1. 9. A népi bútorzat és textília változásai a hozománylevelek tükrében

Általában a bútorok felsorolásával kezdődött a „*becsár*”-ak megállapítása. A bútor garnitúra 1905. és 1935. között nem mutat nagy változatossá-

got. Hozományleveleinkben 1905-től már kasztenek (a ládánál nagyobb térfogatú és fiókos kelengyetárolók) szerepelnek. Feltételezem, hogy ezek akkor jöttek be divatba. A festett padláda helyett kanapét adnak. Nincs külön szó a vetett ágyról, csak háló ágyat (1905), s 1 asztalt, két karos széket írnak. 1913-ban a falu egyik módosabb családjából kiházasított lánynak (Bíró Trézsinék) sifont (ruhás szekrényt) és varrógépet is adtak a szülei. Itt szerepel 1 tükör, két fali kép (szent kép?) és 1 esőernyő. 1923-ban Szenté Mózesné Juliánna lányának üvegest, sifont, kasztent kanapét, egy asztalt két székkal és 3 ágyat adott (ez lehetett az akkor már divatba jött vásári, barnára festett, ecset-nyom mintával díszített, magas lábú vetett ágy is). 1927-ből való Benedek Márta leltára ugyancsak: üvegest, sifont, 2 ágyat, kanapét, két széket és kerek (!) asztalt sorol fel. 1935-ben Hajdó Erzsi 2 ágy, 2 szekrény, 2 asztal, 4 szék, 2 kanapé mellé toalett-ét és két nádszéket is kapott. 1951-ből való staférungról összeírásban egy leltári tétel alatt: egy szobaberendezés megnevezéssel elintézték a bútorok dolgát. Itt az érték bejegyzésen volt a hangsúly, mert a lányt a fiútestvérek ki akarták fizetni az atyai örökségből. Az 1952-ös „*Becsübizonyítványból*” megtudjuk, hogy asztalosnál rendelt, modern kőrisfa bútort kapott az örökbefogadott rokon lány, akit a gyermek nélkül maradt örökbefogadói egy ugyancsak rokon legényhez adtak férjhez.

Összehasonlítási alapot képez a homoródmonti Egyed Eszter „*perefárnális levele*”. Nemcsak egy más tájegység, hanem más vallásfelekezetű (unitárius, míg Szentlélek római katolikus) is a vidék lakossága. Közös alapul szolgál a két család: a szentléleki Hajdó Tamás Lázár és a homoródújfalvi Egyed Péter gazdasági helyzete. Mindkettő 3-4 hektáron gazdálkodó kiscgazda, és a keltezés is 1935. év júniusa és júliusa. A Hajdó Erzsi bútordarabjai közül a toalett és a nádszék jelent újat, de kevesebb értékű (3500) lei, mint a szentléleki 1923-as (3900 lei) vagy 1927-es (4000 lei) hozománylevéiben szereplő bútorok, ellenben több az újfalvinál, amely pedig darabszámra is meghaladja az előbbit, s mégis csak 2200 leire értékelték az utóbbit. Az árkülönbséget az asztalossal való egyezésben látom. Egyed Eszter bútorát a kor divatos bútorasztalosánál rendelték, aki sorozatban gyártotta a vásári bútorokat, s feltételezem, hogy a mesternek így is megérte, mert volt folyamatosan munkája. Viszont a falusi szobaberendezések történetében beállott változást megállapíthatjuk: nincs többé kaszten, saroktáca, tálal-kendőszeg, kamarásasztal, kontyosszék és karosszék, de helyettük van sifon (ruhásszekrény), üveges, éjjeliszekrény, edényfogas és tükör (toalett).

A szomszédos Korondon 1892-ben a leltár a hagyományos népi bútorokból a régi ládát, kanapét, kasztent, karosszéket, kalántartót, üvegtartót, asztalt és karosszéket sorolja fel, de nem emleget festett bútort. Talán a „régi” jelző engedi meg ezt a sejtést.

Hargita havasalji Márafélván 1879-ben Tözsér Ágnesnek hagyományos festett bútort adtak hozományul: festett láda, festett pad, festett asztal, új kasztenláda (feltételezzük, hogy festett), 2 db szék (nem jelzi a milyenségét).

A felcsíki Madarason 1869-ben Bőjte Rozália is a hagyományos festet bútort kapta a szüleitől: láda zárostól, festett pad, festett asztal, kendőszeg és fogas, karosszék és gyertyatartó. Ugyanabban a családban nyomon követhetjük a hozományozás szokását a nagyanya, a fenti, majd az anya, madarasi Ványolós Erzsébet és a Bogács Imre göröcsfalvi feleségének, Kósa Teréznek a hozománylevelei alapján. Az első kettő az inventárium címet viseli, bizonyára a család birtokában lévő előbbi keltezésű okmányt mintául használták. Az időköz 60 év, Ványolós Erzsébet inventáriumát 1929-ben keltezték. A bútorok felsorolásánál nem találjuk „*a festett*” vagy „régi” jelzőt: ágy, kanapés (talán ez utal a hagyományos bútorra?) pad, asztal, karosszék (!), kaszten-láda (ez már a festett bútor utáni kor terméke, de nem a vásári sorozatban gyártott polgári bútor). 40 év múlva, 1967-ben már polgári szobaberendezést adnak Kosa Teréznek a szülei (szobabútort, háló- és konyhabútort, sezlonnal, meg varrógépet).

Alcsíkban, Csíkcekefalván Páll Anna sezlont (1941), Részeg Rozália sezlont (1946) is kapnak terítővel, mosdóasztalt, vízszéket, mosogatószekrényt is, függönyráma mellett. A gyergyóalfalvi Baricz Ilona hozomány levele is azt bizonyítja, hogy 1946-ban itt is ruhásszekrényt, éjjeliszekrényt, fonókereket és varrógépet adnak a leánynak az ágy, az asztal stb. mellett. Tehát Udvarhely, Csík és Gyergyó vidékének falvaiban beköszöntött a polgáriasodás. Szóbeli közlésből tudjuk, hogy bizonyos esetekben, amikor a férjhez menő lány anyjának a bútorai jó állapotban volt, és kellett a hely az egyik fiútestvér jövendőbelije bútorai számára, a család úgy határozott, hogy a lány kapja az anyja bútorát, és azt viszi el. Ezt pénzbeli felértékelés után pénzzel pótolják majd¹²⁸.

A textíliák külön csoportját képezték a hozománylevélnek. Először a szoba- vagy konyhabútorhoz tartozó szőtteményeket sorolták fel. Szinte mindenik a derékalj értékelésével kezd. Ebből kettő mindenik háznál ta-

128. A szentléleki Benedek Ignácné, sz. Hajdó Ágnes Márta (1928), saját bevallás szerint

lálható volt, a hozzávaló 1-2 héjjal (huzattal). Utána következett a szalmazsák (surgyé vagy dusza – mindkét tájszó előfordul a régebbi iratainkban), az ágyvetésnél a szalmazsákra tevődik rá a derékalj. A lepedők felsorolásánál a csipkés lepedő említése, az egy széles, két vagy három széles lepedők mellett arra enged következtetni, hogy még létezett vetett ágy is a hozományban (a húszas években), vagy, ha már nem is a magasra vetett ágyban, de a hálóágyban is összevetéskor használták a hímes lepedőt, és a 6-8-10 párna szerepeltetése is ezt az állításunkat erősíti. A negyvenes évek táján beszélnek díszpárnáról is. A „*földirongyot*” (rongyszőnyeg), csergét és pokrócot meg a „*takarozót*”, majd a paplant a szentléleki nagygazda lány 1952-es leltára említi, de az újfalvi lány, aki egy cipézmester felesége lesz, saját szolgálati keresetéből rendelt paplant visz a házasságba már 1935-ben. Hasonlóképpen a gyergyóalfalvi lány is (1946). A tarka párnahéjról tudjuk, hogy, az vagy takácsmunka, vagy bolti áruként jutott el a stafírungra. 1935-ben a régi házi szöttesek mellett sifonyolcsot és garnitúrákat adnak a lánynak. Az ablakra való függönyöket régebb lenből és gyapotból szöttek, és télen a havon fehéritették, lyukhímzéssel¹²⁹, szátkihúzásos eljárással tették áttetszőbbé azsúrozással¹³⁰, vagy csipkével díszítették a szegélyét. Még az ötvenes évek elején megtaláljuk a hozománylevélben a csikos posztótarisznyát és az átalvetőt, amelyiknek a szövésmintájáról és a különböző színösszeválogatásáról azonosítani tudták egymást a falusiak. Az ágyterítőknél észlelhetjük a polgári ízlés nagy betörését. Itt össze kell kapcsolnunk az asztalterítőkkal is a vizsgálatot, mert a régi szöttek ágy- és asztalterítő (gyapjú, kender és len) mellett megjelennek a gyári bútorterítő mintás garnitúrák. Kis-Küküllő vidékén¹³¹ gyapjú falvédőt és függöny helyett az árát és „*egy népi hímzéssel kivarrt falvédőt meg néhány csipketerítőt kapott a lány*” (1962). Nálunk a giccs hamarabb belopódzott a hozományba a vásári falvédők, kanáltartók és kefetartók formájában. Előre nyomtatott „*életképek*” és rémes rimelvényeket varrtak ki az ügyes lánykezek, és azt hitték, hogy már ezzel a polgáriassulás, városiasodás útjára léptek, ha ezt a konyhájukban kiakasztják a falra. A régi szép hímes abroszo-

129. Lyuggalással, stickolással –lásd németül: Stickerei, Magyar Néprajzi Lexikon III. kötet, Akadémiai K., Bp. 1980. 475.

130. Francia eredetű – Gazdáné Olosz Ella: Kézimunkázók könyve, Kriterion Kk., Buk. 1986. 172., 275.

131. Nagy Ödön: Népi joghagyományok Havadon. In: Néprajzi Látóhatár II. évf., 1993. 4. sz. 23.

kat, törülközőkendőket, takaróruhákat és szalvétákat kezdték a fiókba rejteni, mert a kartonra nyomtatott vásári portéka megtevesztette őket.

A kenderből, a lenből és a gyapottal szőtt (elvegyes) textíliák, mint mindennapi használati kellékek még szerepelnek ezután is. A szép pántlikás (fejtős) zsákokból, hímes törülközőkből, csíkos takaróruhákból és szalvétákból alig maradt néhány mutatóban. A radinás (pocitás) vagy a húsvéti ételszentelésre vivő kosár és a csipkés terítője is szerepel a hozománylevelben.

A havadi leány hozományában, kelengyéjében a bútor, ágynemű stb. szerepelt¹³².

A stb-ről nem tesz említést a további elemzés során sem. Feltételezem, hogy a lány ruhájáról és a háztartásban, konyhában használatos eszközökre gondolt. A mi hozományleveleinkben tételesen fel vannak sorolva a ruhadarabok (Egy esetben: Szente Juliánánál az a megjegyzés, hogy „*saját szerzeményéből*”) és a háztartásban használatos edények, evőkészletek stb. Ezeknek értékét beleszámolták a hozománylevel végösszegébe.

Különösen érdekelt *a székely ruha jelenléte* a leltárban. Ezzel a megnevezéssel 1952-ben Szentléleken készült „*Becsübizonyítvány-ban*” találkoztam. A leltár 42. f. sz. alatt: székely ruha 1 rend 350 lei, majd az 50. f. sz. alatt 5 méter székely ruhának való 175 lei értékkel van felvéve.

Vegyük időrendi sorban az Udvarhely környéki hozományleveleinket, és vizsgáljuk meg a leány magával hozott/kapott ruháit.

1879. Máréfalva: 10 db fersing; 8 db vereses szöttes; 10 db setét szöttes; 9 db előruha (kötény): 5 db szőr, 2 db szöttes, 2 db karton; 2 db lajbi (új, szőr); 2 db posztószoknya; visike (?): 2 db oleanz fekete, 2 db szőr, veres rozsdás, 1 db szürke, 1 db flaner; 1 db fekete selyem ruha virágos szélyű; posztóruha: 1 szürke rojtos, 1 kávészínű, 1 veres kockás, 1 setét lila szín, mindegyik rojtos szélyű; szőr ruha: 1 kávészínű, rózsás, 1 szürke szín, lilás, 1 fekete szín, rózsás; szőr ruha: 2 fekete földű, 3 kávészínű, mind veres rózsás szélyűek, 1 tiszta fekete; 2 előruha, egy szoknya tisztességes állapotban és ahhoz való karton ruha; 2 pár jó csizma, 1 pár viselő csizma. Módos család lánya Tözsér Ágnes, talán árva, mert az anya szerepel csak a bevezetőben, mint adományozó. A leltárban szereplő szöttesek a székely viselet erőteljes jelenlétét bizonyítják.

132. Nagy Ö. i. m.

1892. Korond, 2 szerviz ruha, 8 rendbéli öltöző ruha és fejre való ruhák, 5 db kendő és ruha, 1 lájbi és 1 fejer fersing, 1 pár új csizma. Az itt felsoroltak után a székely viseletre nehezen lehet következtetni.

1897-ből való erdővidéki „*nász-hozomány*” nem tekinthető mindenben megfelelő összehasonlítási alpnak az Udvarhely környékiek számára, mert az egy magasabb társadalmi rétegű, anyagi és műveltségi szintű családnak a helyzetét tükrözi, de a hagyományhoz való ragaszkodást meg lehet állapítani a leltárból. A népi bútorok és ágyneműk mellett: 1 rend posztóruha, 4 rend szöttes ruha, 3 fehér szoknya három derékkal, 1 posztó felső, 2 posztó derék, 2 nagy posztókendő stb. A textíliák anyaga is abban az időben hagyományos: gyapjú, kender és gyapot. Ezek mellett a rang és a mód kifejezői abban az időben a szőr, a vadmon, a szatén, a gazmét, és a hárász anyagokból készült ruhák, vagy az olyan ruházati cikkek, mint: nyakkendő, kesztyű, strimfli és esernyő. Ezt a szintet csak ötven év múlva éri el egy székely parasztcsalád. Lásd az 1935-ös, 1952-es vagy az 1967-es keltezésű hozományleveleinket.

1905. Szentlélek: Két rend szőr gunya, Egy rend szöttes gunya, Három rend szöttes rokolya, Két rend szatin gunya, Egy fejre való nagy kendő, Hat darab fejre való ruha. A szöttesek a székely ruha viseletére utalhatnak.

1913. Szentlélek: Tíz darab fersing (női felsőruha/köntös – Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár IV. Kötet, Kriterion, Bukarest, 1984. 72.), Egy kobát, Hat darab buluz, Négy darab fejkendő;

1920. Kecset-Kisfalud, 3 db szöttes fersing, 4 db szőr fersing, 1 posztó-kobát, 6 db blúz, 4 db fehér alsó szoknya. A szöttesek jelenléte a népviseletre utalhat.

1923. Szentlélek: 2 rend ruha, 3 fejkendő, 3 bluz, 1 ing, 6 gyolcs ing ingaljjal, 2 szőr rokolya, 3 rokolya, 1 bluz, 4 fejkendő;

1927. Szentlélek: 1 rend posztó ruha, 1 rend fekete szöttes ruha, 1 szöttes rokoja blúzal, 1 szőr rokoja blúzzal, 1 szöttes rokoja piros lájbival, 1 kék karton rokoja fehér blúzzal, 2 fejre való kendő, 1 nagy ruha, 1 rend selyem vászon (elírás!) ruha, 2 rojtos ruha, 2 alsó fehér szoknya. Népviseletre utaló darabokat is találunk.

1935: A szentléleki Hajdó Erzsineél az ágynemű után nincs egyetlen ruhadarabról sem említés a felvett 18 leltári tételben, ellenben szerepel 40 sing gyolcs (elvegy?) és 12 méter sifon gyolcs (feltételezem, hogy fehér ing, blúz és alsószoknya készítésére is szánták).

1935: A homoródújfalvi Egyed Eszter 68 tételes hozomány-leltárában a szüleitől kapott dolgok mellett saját szerzeményei is szerepelnek (ezt csa-

ládi szóbeli hagyományból ismerem, ti. 3 évet szolgált Brassóban a Reiser Ida kereskedő családnál, és keresetét a saját ruházására és stafírungozására fordította). A 68 tételből 18 (25–42) tételen át sorolja fel a következőket:

8 drb alsó ing, 6 ingalj, 5 fehér rokolya, 1 rend felső ruha, szöd ször (szödör?), 1 rend felső ruha, drap, 1 rend felső ruha, fekete selyem, 1 rend felső ruha, vászon, 1 rend felső ruha, parkét, 1 rend felső ruha, piros, 4 drb ünneplő bluz, 4 drb lájbi, kötény, 5 fejkendő, új, 2 rend ünneplő ruha, bluz és rokolya, 1 drb barna hárászkenő, 1 szvetter, 2 pár száras cipő, 1 pár félcipő; 12 rend ünneplő ruha, 3 rend kosztum, 2 rend viselő ruha, 4 ünnepi fejkendő, 6 női ing, 2 hálóing, 1 alsószoknya, 2 télikabát, 2 pár félcipő, 1 pár női szárascipő.

1951. Szentlélek, a Geréb Róza staférunója:

9 db ing, 1 pár száras cipő, 2 hosszú kabát, 1 kosztüm, 3 szövet ruha, 2 selyem ruha, 1 karton ruha, 2 szoknya, 3 bluz, 3 fejkendő;

1952. Szentlélek, a Gagy Erzsébet „*becsübizonyítványa*”, 62 tételből 22 tétel ruha és lábbeli: szürke kosztüm 1 rend, fekete szövet ruha 1 r., lerekott szövet szoknya 1 db, selyem ruha 2 r., selyem bluz 2 db, parkét ruha 2 r., karton ruha 2 r., *székely ruha* 1 r., téli nagykabát 1 db., bundás kabát 1 db, viselő kabát 1 db, szvetter 1 db, 1 szoknya és 2 db bluz, hárászkenő 1 db, fejkendő 4 db, 5 méter *székely ruhának való*, bakancs 1 pár, félcipő 1 pár, félcipő viselő 1 pár, száras cipő viselő 1 pár, zokni 5 pár, harisnya 4 pár.

Ezek után megállapíthatjuk, hogy a szentléleki lányok hozománylevelei közül a leggazdagabb a Gagy Erzsébeté, hiszen ő a falu első gazdájának egyetlen leánya. *A polgárisodás és a jó mód jele a ruhák változatossága*, az alkalomnak megfelelő (viselő, ünneplő) formák jelenléte, pl. téli nagykabát, a bundás kabát, a hárászkenő helyett vagy vele párhuzamosan, és a lábbeliknél hasonlóképpen: bakancs, félcipő (viselő, ünneplő), száras cipő, hócipő stb. A székely ruha megnevezése a korszellemnek is köszönhető. Tudjuk, hogy a harmincas években a vidék falusi művelődési életet megpezsdítő mozgalma a Gyöngyösbokréta volt. A kecsetiesek országot jártak a lakadalmassukkal. Szentlélekre is behozták 1934-ben a szüreti mulatságot bemutató díszes felvonulást, de alföldi magyar népi öltözetben jelentek meg a szüreti táncosok az első években. Majd rádöbbenek, hogy a saját népviseletük, a székely ruha nem alábbvaló, és aztán a székely legények és leányok saját népviseletükben rendezték meg a szüreti bált. A tudatosításban fontos szerepe volt a Kaláka- és a Kalot-mozgalomnak, amely megrendezte Csíksomlyón az 1000 székely lány találkozót. A házi szöttek ruhák szerepelnek a hozománylevelekben már előbb is, de itthon magunkat szé-

kelynek tartjuk, akkor is, ha ezt nem mondjuk ki naponta, s a ruhánkat sem kellett addig megkülönböztetnünk, amíg nem kezdtük a másét majmolni. A székely menyasszony (maga szötte) szötte szoknyában és hozzávaló mel-lényben, a fején koszorúval jelent meg az oltár előtt (nem beszélek a díszítéséről). A középosztály és a falusi értelmiség is példát mutatott a szöttebálok megrendezésével a székely népviselet tudatosítására.

Az első hozománylevelekből hiányoznak a konyhai edények és eszközök. Oka az lehet, hogy ezeket a lakodalomban, mint ajándékot kapta az ifjú pár, s ha az eljegyzés előtt elkészült a hozománylevél, akkor csekély számú edény és tárgy kerülhetett be a jegyzőkönyvbe. Ezt erősíti meg az az észrevételünk is, hogy Egyed Eszter hozománylevelének két lezárása van. Az első rész az 57. sorszámmal zárul. Szabályos záróformulával, majd a következő oldalon az 58. sorszámmal folytatják, ahol kimondottan edények és konyhában, háztartásban használatos tárgyak szerepelnek szép számmal. A varrógép már egy 1913-as levelünkben is szerepel, fonókerék is van felvéve, darálók, konyhamérlegek stb. a civilizáció jelei a háztartásban. A vendéglátás kellékei: a kancsók, poharak, tálca stb. szintén erről tanúskodnak.

A csíki hozománylevelekben felleltározott női ruhaneműek vizsgálata jó összehasonlítási alapul szolgál az Udvarhely környéki női viselet tanulmányozásákor.

Az 1869-ben Csíkmadarason keltezett hozománylevélben a 13. sorszámtól a 23-ig sorolja fel, és értékeli a lány ruháit: szoknya bolti és maga szötte – 5 db, rokolya bolti és maga szötte – 6, elő ruha – 8, főre és nyakra való keszkenő – 14, lajbi – 5, ujos – 2, kurti – 4, bunda ujjostól – 8, ing ujjostól – 6, gyolcs ing – 6, csizma párjával – 3. Itt a maga szötte ruhák, előbb a magok szötte takarók, festékesek felsorolása, valamint a festett bútorok jelenléte arra enged következtetni, hogy Csíkban ebben az időben a hagyományos székely népviselet teljében virágzik.

Ugyancsak Csíkmadarason, 1929-ben ugyanabba a családba érkező lány a következő ruhaneműket hozza: 11 db főre való kendő, 4 hársz kendő, 12 rend ruha, 2 rend kosztüm, 1 db télikabát, 1 hosszú kabát, 1 nagy kendő, 12 db ing, 4 kötény, 1 pár csizma, 3 pár cipő. Lényeges változást nem észlelünk. Bizonyos ruhadarabok kicserélődnek ugyan, de ez nem jelenti a hagyománnyal való szakítást. Pl. a bundafélék helyett nagykabát és télikabát jön be divatba. Változik a név: előruha helyett kötényt mondanak. Megjelenik a készruha, a kosztüm, de a bútorokban és a szötteeményekben a helyi, a népi dominál.

1937-ben a csíkkarefalvi menyasszony, Gidró Gizella hozománylevelébe a következő női ruhadarabokat veszik fel értékelés céljából: 18 db ing, 6 db bugyigó, 1 db hosszú kabát, 2 db kabát, 8 db fejkendő, 2 db hárászkendő, 2 db alsósoknya, 1 pár félcipő, 1 pár csizma, 1 pár hócipő, 1 pár bokacipő. Az előbbi leltárhoz viszonyítva a polgári bútorok mellett a női higiénia is helyet kap (a 6 db bugyigó), a lábbelik változatossága a városi élet igényeihez igazodott. Nincs háziszőttes ruházati cikkekről már szó. A hócipő és az utazókosár azt juttatják eszünkbe, hogy a városi környezetből, ahová az utazókosárban vitte a holmiját, valami újat is hozott haza: a hócipőt. Lehet, hogy a kávékészletet is volt gazdaasszonyától kapta ajándékba a szorgalmas szolgálóleány.

1941-ben Csíkcekefalván Páll Anna hozománya a polgári kiállítás igényeihez igazodik. A bútorzat, az ágyneműk, a konyhafelszerelés, edények és a lakást díszítő kézimunkák majdnem mind a polgári ízlés szerintiék. Azért találunk festékes ágyterítőt, piros csergét, két vég szőnyeget, 24 zsákot és székyel varrottas falvédőt is. A ruházat értékelésekor felsorolnak: 18 db női inget, 2 db női kabátot, 1 kosztüm ruhát, 6 szövetrohát, 6 nyári ruhát, 5 pár cipőt, 3 pár harisnyát, 3 pár kesztyűt. Feltehetően a lány városi szolgálatából keresett dolgok is bekerültek a leltárba.

1946-ban ugyancsak Csíkcekefalván Részeg Rozália perefernális levelében szembeötlő, hogy a lány 8 db férfiinget, 4 db lábravalót (férfi alsónadrág) kap a szüleitől, feltehetően ajándékol az eljövendő férjének a részére. Ezután következnek a női ruhadarabok: 14 db női ing, 5 db női szövetrouha, 9 db nyári ruha, 1 téli és 1 tavaszi kabát, 1 ujjas bunda, 1 fekete hárászkendő, 2 cvetter, 6 fejkendő, 2 kötény, 1 pár csizma, 1 pár bokacipő, 3 pár félcipő, 3 pár harisnya. Már az előbbi leltárban észrevehettük a harisnya megjelenését. A nyári, tavaszi és a téli ruhák, kabátok itt is megjelennek, a kötött ruhafélékkel először itt találkozunk (cvetter). Nincs szó a székyel népviselet ruhadarabjairól.

1967-ben a csíki Göröcsfalván írt „*Hozomány level*”-ből teljesen hiányoznak a falusi gazdaasszony munkáját elősegítő eszközök. Teljesen a polgári életre készítik az új családanyát. A városról most érkezett a falusi otthonába a leendő háziasszony. Ezt igazolják a hozott tárgyak: 2 db utazóbőrönd, 1 kézitáska, 3 pár kesztyű, 1 esernyő, 7 pár félcipő, 1 pár csizma. Szerencse, hogy 2 imakönyvet és feszületet is kapott a lány, hanem azt hinnők, hogy a pártiskolából most szabadult ki, de az is lehetséges, hogy nehéz gyári munkával kereste meg mindezt, miután megszabadult a kollektív gazdaság rabszolgaságából. A szükséges polgári bútor és a hozzá való korszerű ágyneműk, meg az edények, konyhai kisgépek stb. mellett Kosa

Teréz a XX. század második felének megfelelő higiéniai és civilizációs színvonalú ruhatárral jött a házasesetbe. A leltár nagyon beszédes: 6 db kötény, 13 kombiné, 2 alsószoknya, 5 melltartó, 7 hálóing, 20 bugyogó, 24 zsebkendő, 13 fejkendő, 3 télikabát, 2 tavaszi kabát, 1 rend ruha, 1 tergál szoknya, 9 rend szövtruha, 11 nyári ruha, 2 kosztüm, 8 pulóver, 5 szvetter.

A hozománylevél felsorol csipkegarnitúrát, díspárnákat és különböző terítőket, de nem beszél a díszítés stílusáról, így csak sejteni engedi, hogy ezek a népművészet akkori megújulásának termékei lennének.

1946-ban a gyergyóalfalvi Baricz Ilona leltárában a bútorok után mindjárt a ruhák következnek: 12 rend ünnepi ruha, 3 rend kosztüm, 2 r. viselő ruha, 4 db ünnepi fejkendő, 6 női ing, 2 hálóing, 1 alsószoknya, 2 télikabát, hosszú, 2 pár félcipő, 1 pár női száras cipő. A bútorok, az ágyneműk, konyhai és háziasszonyi segédeszközök az Udvarhely és a Csík vidéki korabeli civilizációs szintnek felelnek meg. A gyapjúgarnitúra (ágyterítők, takarók), törülközők stb. helyi népi mintával, házilag voltak szöve és kötve. A 12 rend ünnepelő ruhából székely ruha is volt egy rend, szóbeli közlés szerint.

1. 10 A hozománylevél készítés gyakorlatának szövegszerkesztési és informális jellege

A hozománylevelek – elsősorban – *a népi családi jogszokások dokumentumai*. A népi joggyakorlat forrása, amelyik a hivatalos polgári jogból származik. A rendtartó székely falu családi életre kiterjedő joggyakorlatának egyik megnyilvánulási formája. A hozománylevél készítésének hagyománya a gyermekek jövője iránti szülői gondoskodás és felelősségtudat bizonyítéka.

1. 11 A hozománylevelek a felbecsülhetetlen gazdag szókinés és a magyar népi jogi stílus dokumentumai

Mint írásos emlék, *a nyelvészeti tudományos kutatás szempontjából* is felbecsülhetetlen érték. A magyar nyelv népi jogi és néprajzi szókinésének megbízható szótára és a jogi, valamint a néprajzi nyelv fejlődésének hű tükré. A néprajzkutató számára a népelet tárgyi világának névanyagát térképezi fel és rögzíti.

A gazdasági élet kutatója számára a mindennapi használati dolgok folyó árát kínálja összehasonlítási alapul. Népünk civilizációs igényei fejlődésének a fokmérője is lehet.

A nyelvész a tájszavak zamatát ízlelgetheti, változatosságukban gyönyörködhet. Tanúi lehetünk írástudóink azon törekvésének, hogy nyelvünket felszabadítsák a latinosság béklyóiból azáltal, hogy keresik és megte-remtik a találó, a megfelelő magyar nevét a már ismert vagy az új fogalmaknak.

Önismeretünk elmélyítésének egyik jelentős forrása. A hagyományörzésre buzdít a hozománylevelek és a hozomány-ajándékozás szokásának ismerete.

III. / B. FONÁKSÁGOK

Nyikómenti anekdoták

1. 1 Bevezetés. Fonák, fonákol – tájnyelvi szómagyarázat. A humor forrásai, műfaji és formai meghatározása

A székely tájszólásban jól ismert a „*fonák*” szó és származékai: fonákol és fonákság. Ellentétpárja a „*szín*”: a dolgoknak van színük és fonákjuk, pl. a ruhának a színe és fonákja, azaz külseje és belseje, bélése vagy viszszejá. Amikor valaki a dolgok jelentését az ellentétével állítja szembe, szándékosan kifordítja, visszájára magyarázza, akkor azt mondjuk mi, nyikómenti székelyek, hogy az illető fonákol. (Ezt pozitív jelentésében értelmezem, mert negatív fonákolást, bugyutáskodást, agyalágyult beszédet, eszetlenkedést is jelenthet tájnyelvi használatban.). A kifordítás, a szándékos, a tudatos torzítás, túlzás a kommunikációban a komikum egyik forrása lehet. A jelölés képességével együtt tehát magából a nyelvből született tréfa mégis, mint az emberi civilizáció egyik legősibb közlési eszköze – akárcsak a mítosz, a mese, a közmondás vagy a találós kérdés – mindenkor a legszívósabb, legelőbb eleme, műfaja volt és maradt a folklórnak.

A székely népköltészetben: mesékben, mondákban, adomákban stb. ismeretes ez a gondolkodásmód, amelyet furfangosságnak, agyafúrtságnak neveznek, mi mondjuk csak friss észjárásnak!

Jó példa erre a juhász és a látogatója társalgása:

Aluszol-e, te juhász? Hejje-hujja-haj!

Nem is álmodom.

Jártanak-e farkasok? Hejje-hujja-haj!

Nem is angyalok.

Vittek-e el báránykát? Hejje-hujja-haj!

Nem is hoztanak... stb. (Krizsa János: Vadrózsák, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest 1975. 251. o. /485.)

A nyikómenti humor jeles egyéniségének, Krizsa János barátjának és munkatársának, Tiboldi Istvánnak, a tréfamondó, tréfacsináló és gyűjtő egyetlen emberben szerencsés hármassá ötvöződött személyiségének hagyatéka számos példát szolgáltat a székely ember eme sajátos gondolkodásának a bemutatására (Lásd „*veszekedő-verseit*”! – hivatkozik Mészáros József az Adomák és tanítómesék című gyűjteménye előtanulmányában, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1988. 42. o; Tiboldit Hermányi Dienes József kiváló utódjának és követőjének tudja Mészáros). Tiboldi emlegeté-

se azért is alkalmas ezen a helyen, mert az ő életművéből nemcsak a nyikómenti (szentmiklósi), hanem a marosszéki (szentgericei) ember gondolkodását is megismerjük. Ti. gyermekkorát, ifjúságát és öregkorát Székelyszentmiklóson, férfikorát, alkotóképességének javát a marosszéki Szentgericén töltötte, mint néptanító. Alkotásait Mészáros József „*félnépi eredetűek*”-nek nevezi, mivelhogy ezek „*olyanok, amelyek a nép között, vele együtt élő ismeretlen vagy esetleg ismert, úgynevezett népköltőktől származnak, amelyeket azonban az illető közösség el- és befogad, de rendszerint át is alakít*”. „*Tiboldi István összekötő láncszem is a 18. és 19. századi népköltészeti mozgalomban*”. Jakab Elek, volt tanítványa és barátja írja: „*Mester volt Tiboldi az alkalmi versek írásában is, írt: lakodalmi és sírverseket, koporsófeliratokat, halotti búcsúztatókat, főként pedig névnap verseket*”. A „*veszekedő versek*”, ahogyan azokat a tanítványai nevezték, különböző tárgyúak voltak, dicsőítették az erkölcsi elveket vagy polgári erényeket, vagy valamely társadalmi bűnt, s egyéni hibát ostoroztak. Mészáros József (i. m. 440–442. o.) közöl egy példát a „*veszekedő vers*”-re, amelyben elítéli a feleségét verő férjet.

Az öreg:

Lassabban, fiaim! Ne háborogjatok,

A páros élethez más képen fogjatok.

A lakodalmak alkalmával a vőfélyek (néhánykor a Tiboldi mester iskola tanulóit tanulták meg, és adták elő) a „*veszekedő versekkel*” egymást túllicitálták, a hallgatóság nagy derűtségére és okulására. A kéziratgyűjteményből (Tiboldi István művei és folklorisztikai gyűjtései. „*Veszekedő versek*”. Részletek Mészáros József sajtó alá rendezett kéziratok kötetéből. Lelőhely: Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltára, Kolozsvár. Mészáros József hagyatéka.) egy másik példát idézek:

– A kocódó új házasok és a jóra intő öreg -

Lakodalmi ünnepségen szavalt a három tanuló: egyik férjnek, másik nőnek, a harmadik készített fejér hajjal öregnek öltözve – 1821-ben...

„*A férj:*

... A vidék leányit rendre látogattam,

Mint más ifjak, bennök én is válogattam.

Végre a sok közül vettem akit vettem,

De úgy látom, vele a szurkot megettem.

Arany szabadságom engem elhagyott,

Hogy ezt elgondolám, sóhajték egy nagyot.

A feleség:

*Ezt végig hallgatám nagy áhítatosan,
Te, híres gaz ember! Mért szólsz ily mocskoson?
Ha jól megtekintjük benned a sok hiba,
Mégis reám gágogsz, mint egy hitván liba.
Ősz hajamra mondom, így ti, meg nem éltek,
Romlásnál egyebet hijába reméltek.
A meg hasonulásnak romlás a vége,
Mert ez a jó rendnek makacs ellensége.*

A férj:

*Könnycsepp kendnek, apó! Kend könnyen beszélhet,
Meghalt felesége, s attól nem félhet,
De én nem tűrhetem, hogy engem rágjon
Egy asszony, s a kontya a kalapomra hágjon.*

A feleség:

*Hallgass! Fogd meg a szád, ne bosszants engemet,
Míg rád nem önteném felforrott mérgemet.*

Az öreg:

*Mi bajotok? Talán ördög bújt belétek,
Hogy ti magatokból csúfot tevétek.
Ha mégis kocódtok, ma reátok hányok,
Talán csak nem vagytok sátoros cigányok?...”*

Ez a veszekedő vagy inkább versengő, egymást beszédben legyőző, egymásnak felelő vőfélyek vetélkedése ismeretes a lakodalmi szokásokban a Nagy-Homoród mentén is. A városfalvi vőfély a szomszéd falusi, jánosfalvi kollégáján vesz elégtételt, mert amaz egy előbbi lakodalomban a városfalviakat sértegette emezek fonákságainak felemlegetésével. Ezek a versek a pástílussal (paszkvillus, gúnyvers) rokoníthatók (a népi irodalomban, a szépirodalomban a persziflázshoz állnak közel). Konkrét esetre utal a Balogh Domokos szerzőségére valló vers (Csiki Ferenc lakodalmán, amelyen a jánosfalviak is jelen voltak, hangzott el. Az eset, amelyre utal a gúnyvers, az volt, hogy a jánosfalvi vezetőség apaállatot, kant vásárolt a sertésállomány feljavítása érdekében. Jó áldomást ittak a sikeres vásár kontójára, csupán annyit hibáztak, hogy nem vették észre, hogy a kan éppen abban fogyatékos, amiben jeleskednie kellett volna. László Miklós egykori vőfély visszaemlékezését lejegyezte Gedő Géza tanító 1994-ben.) A vőfélyvers inkriminált részére még ma is emlékeznek:

„Megállj, hé! Ki vagy? Eleget mondottál.

A becsületünkkel eleget mozdítottál.

*Előbb törülközz meg a saját kendődbe,
S azután nézz bele a kristály tükörbe!
Különben igaz a ti szavatok,
Ti vettétek a féltőkű malacot.”*

Ilyen szavakkal hallgattatta el a vetélytárs jánosfalvi vőfélyt.

A Felső-Maros mentén is ismerik a „*vőfik vagdalkozását*”, azaz vetélkedőjét, amelynek során az egyik a házasságot dicséri, a másik meg azt ócsárolja a jelenlévők szórakoztatására (Palkó Attila: Felső-Maros menti magyarok lakodalmi szokásai – In: Néprajzi Látóhatár IV. évf. 1995. 1-2. sz., 80. o.).

Székely íróink éltek az örökség hasznosításával. Mikes Kelemen Törökországi leveleiben olvassuk, hogy „... úgy megszerettem már Rodostót, hogy el nem felejthetem Zágont” (37. levél). A magyar irodalomba berobbanó Tamási Áron stílusának fő ismérve lett a székely beszéd és gondolkodás diadalra vitele (Ábel, a „*feleselő novellák*”, az Énekes madár stb.).

„– *Rusnya legény vagy! – fogadta Bódi.*

– *Láss szebbet! – mondta a másik.*

– *Azért ülj le, lám, hogy esik – szólott, ismét.*

A legényecske lassan leereszkedett a másik mellé a földre.

– *Tán kúdulni jársz? – mosolygott Bódika.*

– *Oda.*

– *Van is kitől.*

– *Fenn van az Isten.*

– *Ő fenn!*

Meg tudtak felelni egymásnak.

– *Lám, ereszd el magadat! – biztatta Bódikát ismét.*

– *A dologtól ráérek.*

Melléjük feküdt.

– *S hát te mi járásbeli vagy? – kérdezte.*

– *Én-e?*

– *Te.*

– *Még van üdönk.*

– *A van, bezzeg.*

Hibáikban s jó sajátságaikban is székelyek voltak mind a ketten. De tudták is úgy tartani a tempót, hogy ember úgy nem.

– *Fordulj ide, nezzelek meg! – mondta a rongyos.*

– *Sokra mész véle.*

– *A sükei leán is sokra ment volt...*

– *Hogyhogy?*

– *Hát addig s addig nezte a csillagokat, amíg kettesivel gyermeke lett. Eltűnődtek az eseten.*

– *Téged hogy hínak? – kérdezte aztán kicsi Bódika.*

– *Engem úgy, hogy „jeride”, a nevem meg Berze Ferenc. S téged? – tette hozzá.*

– *Engemet vasárnap úgy, mint ennek előtte egy királyt, aki hármásban járt, művesnapon pedig Bódinak.*

Tartózkodás nélkül firtatták tovább egymást.” (Tamási Áron: Szűzmáriás királyfi 3. 28-29.)

„*Tovább újra kérdést tett valami csizmadia:*

– *Mivel fogtátok?*

– *Füttyszóval s kalappal – mondta Ferke.*

– *Likban, úgy-é?*

– *Nem, met fa hegyiben.*

– *Nagyon vattok el.*

– *Rókánk vagyon, lehetünk nagyon – mondta Bódika rímbe.*” (Tamási Áron: Szűzmáriás királyfi 14. 87.)

A humor a székely ember szellemi fegyvere, amellyel képes legyőzni a mostoha sorsa hétfejű sárkányát. „*A humor lételeme a munkálkodó, építő-alkotó embernek. Mert van egy ilyen jelenség is: a humorát elveszejtő ember előbb-utóbb életkedvében, munkásságában is sorvadozni kezd. Ez nemzetre, sőt az emberiségre kiterjesztve is érvényes*” (Mészáros i. m. 47.). Népünk megismerésének kiváló forrása is egyben. Jókai Mór írja 1888-ban: „... *semmi népleírás nem rajzolja oly jól egy nép életét, jellemét, érzéskörét, mint ahogy az maga képes önmagát rajzolni adomáiban. Minden adoma egy tanulmányvázlat, mely egyént, osztályt, korszakot, s abban uralkodó eszmejárást jellemez, s ezekből alkothatja meg a korfestő az egész képet.*” „*Az adoma, ha jó, mindig embert jellemez, s az egyénben egyszermind az emberiségnek egy kis vonását látatja*” (Brassai Sámuel, 1860).

Szerény gyűjteményünk példával szolgál a nyelvi komikumra, amelyet az azonos alakú (omonimák, pl. a fej ige: a tehén nincs megfejve, tehát fejetlen, de a fej főnév: a tehénnek nincsen feje, tehát fejetlen.), és a több-jelentésű szavak (poliszemiák: az élet szó az irodalmi nyelvben a latin „*vita*”-nak felel meg, a székely tájnyelvben a telek a latin *fundus*-nak, a kapu és a csűr közti térnek, ahol a gazdasági élet folyik) mesteri használata teremt meg, illetve a helyzetkomikumra, meg az iróniára is találunk példát. A szatíra sem idegen a székelytől, szellemesen használja azok ellen, akik arra okot szolgáltatnak, megérdemlik. A persziflázst is remekül alkalmazza.

Gyűjteményünk darabjait nem könnyű beskatulyázni a műfaji kategóriák dobozaiba, mert ezek a történetecskék nem egy letűnt, régmúlt kor alkotásai, hanem ma is élő vagy a közelmúltban elhunyt emberek születésnyei, esetei, amelyek még élő-eleven formában közkezen forognak, szájról szájra járnak. Az anekdotáink besorolhatóak, de az adomáink osztályozásáról lehetne vitatkozni. (szívesen veszem az építő észrevételeket).

Tóth Béla meghatározása klasszikusnak számít: *„Az anekdotában élő személyek, ismertek és ismertebbek szerepelnek, ki-ki a nevén; az adomában csupa ismeretlen ismerősök: típusok – az obsitos katona, a cigány, a fukar, az aggszűz, az iszákos.”* Ettől eltérő, tágabb és szabadabb a Katona Imre meghatározása: *„Az egyéniség – közösség, szerzőség – ismeretlenség, hagyomány – újítás és egyéb látszólag egymásnak ellentmondó ellentétpárok éppúgy összefonódva jelentkeznek az adomák esetében is, mint más szóbeli (népköltészeti, közköltési) műfajok körében...”*

A témában tekintélyes hazai szakembernek tartom Vöö Gabriellát (Székely ésszel, humoreszkek – Kolozsvár, 2005, Tinivár kiadó), aki nem tesz különbséget az anekdota és az adoma közt, amikor Előszavában a komikumot mai megvilágításban elemzi. (A kötetben közölt humoreszkeket Tóth Béla, szerény véleményem szerint, az anekdoták közé sorolná.) A megnevezésen nem akadunk fenn, mert a lényegét kiválóan ragadja meg és fogalmazza meg: *„A komikum-helyzetek társadalmi, családi, faluközösségi területen alakulnak ki, melyek együttesen alkotják a székelyek életterét, és a Székelyföld emberi kapcsolatainak változatos formáiban jönnek létre... A székely anekdoták komikumának magvát rendszerint az a mód képezi, ahogyan a székely atyafi a véletlen, az akarat okozta konfliktushelyzeteket megoldja.”*

Műfaji besorolás alapján felismerhetjük az anekdotákat, amelyek Tamási Áron, Orbán Balázs, Márton János színművész és más, mai híres vagy nem éppen általánosan közismert emberek nevéhez fűződnek. Az utóbbiak az adoma kialakulásának egy korai/fiatal formái, ti. vidékünk ismert közemberei a szereplői vagy előadói. Közül sokan eltávoznak az élők sorából, és meglátásunk szerint egy-két nemzedék múlva nevük feledésbe megy, s akkor már adomák hősei lesznek, akiket úgy emlegetnek majd, hogy *„egyszer egy ember”* vagy *„a székely”*... Esetleg mint személyhez, helyhez és időhöz nem kötődő, konkretizálás nélküli szólásmondás-magyarazatként maradnak fenn, így fog emlékezni rá az utókor. Mi nyakon csíptük az adoma születésének pillanatát. Az olvasó majd eldönti, hogy sikeres volt-e a kísérlet.

Még egy érdekes jelenséget figyelhetünk meg: a tréfamesterek (tréfacsinálók) nem a népköltészet homályában, névtelenségében rejtőznek, hanem a mában élő vagy a közelmúltban létezett, és jól ismert személyek. Ők az anekdoták szerzői, akik szerzeményeiket, mint saját élményt színesen és plasztikusan adják elő, akiket a közösségük elismeréssel és bizonyos tisztelettel vesz körül, s megfelelő alkalmakkor (lakodalom, kaláka, közmunka, családi vagy kocsmai összejöveteleken) igénylik a fellépésüket. Így például a nyikómalomfalvi Lakatos Mihály lakodalmak és társas összejövetelek szószólója volt. Ma már a neve említésekor elkezdik mondani a szellemes tréfáit. Az érdekes az, hogy született beszédhibás (akadozó, nyekegő ember) volt. Nagy elégtétel volt számára, hogy rá figyelt a közösség és elismerte eszességét. Még a plébános is megengedett magának bizonyos csipkelődést, amin felbátorodva, Mihály is viszonzott. Dicsérik bátorságát, amellyel a diktatúra ferdeségeit, fonákságait kipellengérezte. Anekdotáinak, tréfáinak jelentős részét a nyelvi komikumra, szójátékra építi.

Elekes Jánosnak (Gyurka Jancsi a ragadványnevén, de szerintem ez becenévnek is vehető, mert az iránta érzett szimpátiának a kifejezője is a Jancsizás; a Gyurkát, az Elekes családok közötti könnyebb megkülönböztetésért a György nevű apja után örökölte, kapta) a rendszert kigúnyoló szatirikus énekei-versei szájról szájra jártak, s ezért üldözték, tehát csak szűk baráti körben emlegették a nevét. Ő maga csak az ital hatása alatt felbátorodva kockáztatta meg az előadásukat. Ma már anekdotái hősként emlegetik, s nevéhez talán újabb történeteket is társítanak.

Albert Elek (*Mónár* melléknevet a családi malom után kapta) kőműves a kocsmai társaság kedvelt előadója volt, aki saját furcsa, fonák eseteit adta elő fordulatossá, ízes székely nyelven. Kópéságain ma is jól mulat a vidámságot kedvelő közösség. Pap Károly élcei a népi szellemességnek a bizonyítéka, a faluközösség, amelyben él, értékelte szellemes szókimondását.

A gyűjtemény darabjai sok társadalmi-történeti, antropológiai és tájnyelvi elemet tartalmaznak, amelyeket nem akartunk kilúgozni, mert dokumentum értékűnek tartjuk azokat. A kommunista diktatúra sötét éveire világítanak Elekes János (Gyurka Jancsi) szatirikus rigmusai, kicsúfoló esetei, Pap Károly szellemi kelecsei, amelyet a kollektívszervezőknek vagy a milicistának kínált fel nagy tettett jámბorsággal.

Viszont nem olyan egyszínűen sötét az élet még a kollektívben sem. A humor napja derűt és fényt lop be a szürke hétköznapiakba. Lakatos Mihály egészséges humora feloldja az alkalmi feszültségeket (pl. *a gépnél, az IFET*). Nevetve verjük el a port a szélhámos vállalkozón, a kapzsi kocsmároson és a pulykatolvajon. Ítéletet mondunk magunkban a szegénnyt kicsú-

foló, gőgös nagygazda felett. Jól szórakozunk a lakodalmi szószólók szó-párbajára emlékeztető szellemes feleseléseken (Lakatos Mihály). Az egykori civilizációs szokások elevenednek meg Albert (*Mónár*) Elek történetében (villa a csirkepaprikáshoz). A humor forrása lehet a gyermeki elszólás (Marcsa sír, olvas). Sok tréfa születik a kocsmában. A „*félhúsban*” lévő mulatozók szellemesek szoktak lenni (Menyek-e vagy jövök, Szerencse, hogy nem póknak születtem). A romák tudatlansága, babonássága gazdag forrás a tréfacsinálók számára.

A gyűjtemény közlése bizonyíték kíván lenni arra, hogy a nép szellemi alkotó ereje kifogyhatatlan és megfélékezhetetlen, még a kommunista diktatúra sem tudta elhallgattatni a humorában az elnyomók fölé emelkedő népet.

A székely ember humora az a tükör, amelyben meglátjuk, hogy soha sem volt úgy, hogy valahogy ne lett volna. A legnehezebb időkben is felül tudott emelkedni a sors megpróbáltatásain lényének alapvető vonása, a derülítésének köszönhetően. A közelmúltban (a diktatúra idején) is születtek a nyikómenti ember ajkán fekete virágok, adomák.

***1. 2. Vidékünk humoristái, a tréfamesterek és anekdotáik:
Elekes János – Kecset, Lakatos Mihály – Nyikómalomfalva,
Albert Elek – Farkaslaka, Pap Károly – Székelyszentmihály,
Albert Gyula – Farkaslaka és mások***

1. Orbán Balázsról maradt fenn a következő történet.

A szejkai házában írogatott. Munka közben, amint kitekintett az ablakon, gyönyörködött a libasorban egymás mögött haladó kaszások munkájának ritmusán. Figyelte és hallgatta a kaszafenés zenéjét. Észrevett szerinte egy érdekes dolgot: a kaszások kiviszik a rendet a parcella végére, s aztán a vállukra veszik a kaszát, és visszajönnek, s kezdik előlről vágni ismét a rendet.

– Mi lenne, ha visszafelé jövet is kaszálnának? Időt takarítanának meg – gondolta, s meg is akarta mondani ezt a munkásainak. Kinyitott az ablakot, hangtölcsért sirített egy papírlapból, és magához szólította a kaszásokat.

A bárónak nem csak esze, de szíve is volt. Töltött az embereinek egy pohár lengyelfalvi szilvapálinkát, s aztán előadta az ötletét.

Bence Balázs, a keresztúri unitárius gimnázium vakációzó diákja, aki maga is élvezte a bárói alapítvány jótéteményét, tisztelettel engedélyt kért:

– Méltóságos báró úr, tessék megengedni! Méltóságod, amikor ír a tolválal, a sor végétől visszafelé is szokott írni?

Orbán Balázs rögtön megértette, hogy lehetetlen az, amit kér, s hogy elvegye az élt a felsülésének, így zárta le a jelenetet:

– No, elég volt a pihenésből. Emberek, menjenek vissza, s dolgozzanak úgy, ahogyan tanulták az elődöktől. Te Balázs, látom, hogy nem hiába költjük rád a pénzt Székelykeresztúron.¹³³

2. Tamási Áron egyik hazalátogatására így emlékezett az író sógora, Sípos Ferenc:

– A sógor úr megsürgönyözte, hogy mikor érkezik az udvarhelyi vasútállomásra, és ott várjuk őket szekérrel, mert a feleségével jön. Hazafelé jövet a szombatfalvi kocsmánál megálltunk, hogy a sógor egy italt fizessen a fuvarosnak. Furcsa látvány fogadott a fogadónál. A kocsmából hanyatt-homlok menekültek ki az emberek. Belülről heves és széles karcsapásokkal ütlegelők biztatták a menekülőket az utcára való kitódulásra. Az író felesége városi úriasszony volt, aki ilyen még nem látott. Megkérdezte sógortól, hogy ezek kicsodák. Tamási mindent tudóan pisolygott:

– Farkaslakiak!

– Honnan tudod? Miről ismered őket?

– A kezük járásáról.

Akkoriban elég gyakoriak voltak a kocsmai verekedések a környéken, főképpen Farkaslakán.¹³⁴

3. Az öreg kántor,¹³⁵ aki népes családot tartott fenn, még nyugdíjas korában is tanított. Az utolsó években csak az első osztályt adták a keze alá.

133. Orbán Balázs, miután ellenségei a választók félrevezetésével elbuktatták az országgyűlési képviselőválasztáson a keresztúri kerületben, alapítványt tett, hogy a népfelvilágosító szabadelvű oktató-nevelő munkát végző Székelykeresztúri Unitárius Gimnáziumban vallásra és nemzeti hovatartozásra való tekintet nélkül kedvezményesen tanulhassanak a tehetséges szegény diákok. Bencze Balázs is ezt az ösztöndíjat élvezte, onokaöccse, Bencze Márton visszaemlékezése szerint, elmondta a Székelyszentléleki Általános Iskola Tamási Áron Irodalmi Körének lengyelfalvi látogatása alkalmával. A beszélgetést a Fejér-Nyikó című iskolai folyóirat 1972/5. számában közzöltük

134. A beszélgetést a Székelyszentléleki Általános Iskola Tamási Áron Irodalmi Körének tagjai jegyezték le, és a Fejér-Nyikó iskolai folyóiratunk 1972/5. számában közzöltük. Sípos Ferenc: Amikor Tamási Áron haza akart költözni c.visszaemlékezését, Cseke Péter bevezetőjével, a Falvak Dolgozó Népe 1972/19. szám, 11. o. közölte.

135. Márton János színművész édesapja, Márton Lajos, kántortanító volt Zetelakán. Márton János is tanítóként kezdte, majd tehetséges műkedvelőként

Az egyik lurkót, a gyenge előrehaladása miatt, így korholja a szülője:

– Tanulj, te, mert megbuksz, s megint az első osztályba tesznek!

– Nem baj az, mert az öreg kántor is megbukott, a tavaly is az első osztályt tanította – válaszolta a kisokos lurkó.

4. Az 1940-es években Kiss Kálmán kecseti gazda országgyűlési képviselő volt. Budapestről az általa kiharcolt autóbusszal utazott haza. Korondon erővel feltolakodott a buszra *Gyurka Jancsi*¹³⁶ is, pedig a sofőr eléggé magyarázta neki, hogy Kecsetnek nincs buszmegállója, csak Udvarhelynek.

– Nem baj – mondta Gyurka Jancsi. Már felfedezte a falubeli képviselőt, akinek ő szolgálja is volt. Lehet, azt gondolta magában, hogy Kiss Kálmánnak biztosan megáll majd a busz.

Már ereszkedni kezdett a busz lefele a Kalondán, amikor Kiss Kálmán azt mondja Jánosnak: – Te, ez az ember nem tréfál. Nem fog megállni nekünk Bak Sándor fogadójánál. Én eldöntöttem, hogy bemegyek Udvarhelyre.

Jánosnak mi fordult meg az agyában, mi nem, egyszer elkezd nyögődzödni. Tolakodik előre a sofőr felé.

– Mi van magával, ember? – kérdezi a sofőr.

– Jaj lelkem, vezető úr, olyan hascsikarásom van, hogy nem bírom tovább!

tovább képezte magát, és kiváló hivatásos színművésze lett a Kolozsvári Magyar Színháznak. Elmondta Simon József, sz. 1922. Bogárfalva, 93 szám

136. *Gyurka Jancsi* (becsületes nevén Elekes János, 1906. április 11. – 1975. november 4., Kecset, elődje Elekes György volt, aki után kapta a Gyurka megkülönböztető nevet, mert a faluban sok Elekes család volt) jókedvű, szellemes székely gazda volt, aki szerette az italt és a vidám társaságot. A vidék emlékezetében úgy él, mint nagy tréfamester, akiről sok mulatságos történetet mesélnek. A kommunista diktatúra idején többször összeütközésbe került a hatóságokkal. Emiatt sok kellemetlensége volt. A rendőrséggel és az állami biztonságiakkal is volt dolga. Verésekben, pénzbírságban és börtönbüntetésben is volt része. A hosszabb börtöntől úgy szabadult meg, hogy bolondnak tetette magát. A következő sorszámú, Gy. J. nevéhez fűződő anekdotákat: 4, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 14 – Sófálvi Bak Albert (sz. 1950, Kecset 11 szám), a 8 és 12 számúakat Pap Sámuel (sz. 1920. Alsó-Bencéd, 19 szám), a 11. számút Pap Károly (sz. 1929. Székelyszentmihály, 41 szám) közölte.

De továbbra is jajgatott, s nyögődözött, s talán erőlködésében elszalasztott egy görényfiút, mert a gépkocsivezető felhorkantott erre, mint a paripa, amelyik farkast szimatol. Ráförmedt:

– Hallja maga, ha nem bírja visszatartani, szálljon le rögtön!

Ez hiányzott Gyurka Jancsinak, mert a kecseti letérőtől már csak egy baloghajtásra voltak. Kiss Kálmán képviselő úrnak sem kellett biztatás, mert ő is János után hamar lesuvadt a buszról. (Pap Károly szóbeli közlése)

5. Erdélyt vissza, mindent vissza – fújta a kocsmából hazamenőben *Gyurka Jancsi* az orosz-román bejövetel után. A csendőr nyakon csípte, s máris vitte az őrsre.

– Mi bajuk van velem megint? – méltatlankodott ő.

– Vrei Ardealul, măi banghine? (Erdélyt akarod vissza, te hazátlan?) – mert értett magyarul a csendőr.

– Én hogy mondtam volna ilyent – hevesen tiltakozott János –, én azt mondtam, hogy árdét (a paprika neve román jövevényszóval) ettem, s mind jó vissza.

Így szabadult meg a büntetéstől.

6. *Gyurka Jancsit* büntetésből kirendelték falusi postaszerre, hogy a kollektív szervezőket fuvarozza be Székelyudvarhelyre. A Baknya-hágón kifelé leszállította az elvtársakat a szekérről, hogy kíméljék a lovakat, mert „*még sok máccor (máskor) van*” – mondta a gazda. Amikor kiértek a tetőre, az egyenes útra, felülhettek az elvtársak. Az egyik megkérdezte a lépésben hajtó kocsistól:

– Bácsi, nem futhatnék egy kicsit?

– Dehogynem, de a lovakat kire hagyjuk? – volt a Gyurka Jancsi válasza. (Ugyanezt a történetet Szentléleken Fancsali Pistának is tulajdonítják.)

7. Egy szomszéd falusi gyorstalpalású elvtársnő tartotta a demokrata nők gyűlését Kecsetben. *Gyurka Jancsit* a pógár (polgár, kisbíró) értesítette, hogy ő lesz az elvtársnő hazafuvarozója. János a kocsmában állt meg rögtön. Felhajtott már egy-két deci pálinkát, amikor megérkezett a sejtítkár (kommunista párt alapszervezeti titkára), aki számon kéri, hogy hol a kirendelt fogat. János készségesen válaszol:

– Rögtön eléállok, csak az elvtársnő legyen elkészülve! Máris kifordul a kocsmából, s a szomszéd kapu mögül előhúzza egy gyalogszánt (korcsolyának is nevezik), amivel télen a gazdaságban szalmát, szénát vagy fát szoktak szállítani kézi vontatással.

– Tessék beszállni, elvtársnő! – kajánkodott Gyurka Jancsi.

A kocsmából kitódult ivók kuncogása kíséretében felháborodottan tiltakozott a csúfot üzés ellen az elvtársnő.

Az államosítás és a kollektivizálás idején több rigmust költött Gyurka Jancsi. A népi emlékezet megőrzött belőlük néhányat:

8. Kié ez a szép nyárfás?

Ugye tiéd, kedves elvtárs?

Ha visszajön a gazdája,

Mehetsz aztán a p... ba!

Hej tovaris, tovaris,

Mit csináltál tovaris!

Kutyafa... t a kulákból,

Főminisztert a cigányból!

Ugye bánod, tovaris?

9. Van tehenyem, de nincs szénám.

Eladnám, de nincsen kinek,

Kecsskéje lesz mindenkinek.

Kollektívnek LÁNG a neve,

Aludna ki mindörökre.

Megjegyzés: a kollektivista csak 1 db tehenet tarthatott, de soknak még arra sem volt lehetősége.

10. Tehenyem az istállóban,

De nincs széna az odorban.

Eladnám, de nincsen kinek,

Kecsskéje lesz mindenkinek.

11. Gy. J. betért a kocsmába. Ott találta a fiát a barátjával, akik már jó hangulatban voltak, de azért észrevették, hogy az öreg sűrűn kezdi rendelni az italt. Felkerekedtek, hogy mennek haza, és azt szeretnék, ha velük tartana.

– Már elég volt, apám – mondta a fia.

– Nektek igen, de várjatok, hogy érjelek utol tütököt! – s azzal a söntéshez ment, s egy fél liter pálinkát rendelt, azzal lépett a fiáék után. Az utolérést az elfogyasztott ital mennyiségére értette.

– Na, most már mehetünk. Úgy lehet, hogy el is hagylak tütököt!

12. A milícia és a szekuritáté állandóan figyelte *Gyurka Jancsi* „ellenpropagandáját”, és alkalmas pillanatban letartóztatták. Törvényszékre került az ügye. Az ügyvédje kioktatta, hogy tegye magát bolondnak, mert csak így szabadulhat meg a súlyos tömlöctől.

Az orvosi bizottság előtt azt kérdezte az elmeorvos, hogy mondaná meg János, mikor vagyunk most, karácsony előtt vagy után. János azt válaszolta, hogy két karácsony közben. (Az orvos értette a székely beszédet, de hallgatott vele, mert az elvtárs, a komisszió elnöke, bolond beszédnek számította a választ.)

Süketnek, rövidlátónak, mindennek próbálta tenni magát, de csak a bolondságát fogadták el úgy, hogy elmeorvosintézetbe csukták. Amikor felöltöztették a csíkos kórházi pizsamába, végignézett magán, s elkiáltotta magát:

– Ej édesanyám, ha látnál, hogy milyen tarka bikabornyút hoztál a világra!

13. Elmesélte, hogy egy valódi bolond kórházi társa megfogta, és ki akarta dobni Jánost az emeleti ablakon, hogy repüljön egyet. János rászedte a bolondot. Azt mondta neki, hogy könnyű innen kirepülni, de lám azt tedd meg, amit én: lemegyek az udvarra, s onnan felszököm ide hozzád. Tetszett a bolondnak a *Gyurka Jancsi* ötlete. Hát így hagyott békét neki.

– Tudja-e, sógor, nehéz épeszű embernek bolondot játszani – mesélte az élményeit Pap Sámuelnek a kiszabadulás után.

14. *Gyurka Jancsi* a feleségével sem volt egyenesben. Amíg otthon tartott a házifőtt szilvóriumból, Jánossal nem lehetett bírni. Nem törődött semmivel, csak illározott egyfolytában. A feleségének emiatt sok leleményességre volt szüksége, hogy a pálinkából valamennyit megmentsen a családi ünnepek alkalmaira. Az asszony soha sem tudott túljárni a férje eszén, pedig minden leleményességét latba vetette. Megpróbálta elrejtetni a gabonás szuszékba, a szalmakazalba. Még a földbe is elásta, a ribizlibokor tövébe. Most is talált egy rejtekhelyet. Nyugodtan ment a hetipiacra. János egyedül otthon mindent felforgatott, de nem volt sikere. Leült az udvaron a favágótökére, szivarra gyújtott, s így töprengett magában:

– Te János, ha egy ilyen itkányos (részeseg) embernek lennél a felesége, akkor hova dugnád el a pálinkát előle?

– Hát hova egyebüve, ahol nem is gondolják! – válaszolt magának. – Ahol senki sem jár, nem is keresik!

Felállt a csutakról, s körbehordozta a tekintetét az udvaron. Régóta nem tudtak disznót tartani, mert Jánossal nem lehetett spórolni disznóra is. Hát üresen állott az ól.

– Lám, békukkintok oda – biztatta magát. Tele volt szalmával. Csodálkozott, hogyan került ide a szalma. Nem emlékezett, hogy ő hordta volna oda.

– Ez furcsa, meg kell nézzem jobban – morogta, s kezdte a villával piszkálgatni a szalmát. Hát megakad valamiben.

– Csak óvatosan! Nehogy korsó lenne, s eltörjem.

Valóban rátalált a sarokban a korsó pálinkára. Fel is szentelte. Addig illározott, hogy mire a felesége megérkezett a városból, János már daloló kedvében volt.

– Te Isten átka, ejsze nem akadtál rá a korsóra! – kiáltotta a kapunál a felháborodott feleség. Sietett, hogy mentsen meg valamennyit a korsó pálinkából.

15. Az is megtörtént fiatal házas korokban, hogy *Gyurka Jancsiék* szerencsésen hazaértek a kocsiszekérrel a hetipiacról. Ahogy betértek az udvarra, azt mondja boldogan a feleség:

– Hála Istennek, szépen megjártuk a várost. Ez célzás volt arra, hogy az italozás nem járt semmi különösebb bonyodalommal. Erre János rácsapott a lovakra, s a gyeplőt elhúzta, s a szekeret a trágyadomb mellé felborította.

– Na, asszony, nyugtával dicsérd a napot! – vigyorgott kajánul Gyurka Jancsi.

16. *Lakatos Mihály*^{137.} és László Domokos nyikómalomfalvi székelyek egymás mellett mentek a falu között, a gödrös-pocsolyás úton, amikor mellettük elrobgott egy fekete pártautó, s lelepcsentesette őket.

– Hogy vinne el az ördög mind, ahányan vagytok! – szakadt ki László Domokos szájából az átok. (Szokatlan volt az ilyen hang tőle, mert ő az ideiglenes néptanács elnöke volt nem is olyan régen.)

– Ó, te Domokos, ezt te csak most mondd, de mi mióta mondjuk nekik ezt – jegyezte meg cinikusan Lakatos Mihály.

137. Adatközlő: Pap Sámuel sz.1921, Alsó-Bencéd

17. *A szántóból hazafelé jövet* találkozik L. Mihály a falubelijével. Azt mondja neki:

- Te, k-komám, akkora v-varjút láttam, mint a tehén!
- Az nem létezik.
- Pedig a-akkorának látta a-a te-tehén is. ¹³⁸

18. *A kollektív gazdaság* (mezőgazdasági termelőszövetkezet) idején az állatok abrakolására takarmányliszt szállítmány érkezett. Nyáron, amikor mindenki a mezőn volt, a brigádos csak két öreget talált a faluban, L. M. dadogóst (beszédhibást) és B. D. nagyothallót (süketet), őket hívta a liszt lerakására. A lisztet lapáttal kellett leüríteniük a raktár padlójára. Nagy port vert fel a két öreg. Az odaérkező mérnök nem tudta őket megközelíteni a lisztporfelhőtől, emiatt kiáltania kellett, hogy hagyják abba a lapátolást, és más módszerrel próbálják leüríteni a lisztet. L. M. hallotta, de a társa, aki háttal is állt, süket is volt, folytatta a munkát, mintha semmi sem történt volna. A felindult mérnök, nem ismerve B. D. hibáját, szidni kezdte az öreget. L. Mihály a rá jellemző öniróniával csillapította a mérnököt:

– Hagyja, mérnök úr, D. annyira sem hall, mint ahogy én tu-tu-tudok beszélni!

19. *Raktári munka* alkalmával L. M. és komája, Sz. G. beszélgettek.

– Nagytudó vagy, Mihály, azt mondják, hogy táltos vagy – kezdte az ug-ratást Sz. G.

– Aza-a-a, még le-le-legyet is tudok teremteni – vette a lapot Mihály.

– Azt hogy, te Mihály?

– Azt úgy, hogy mindent úgy csinálsz, ahogy én mondom. Most felmá-szol a zsákrakás tetejére... úgy, most felemeled a bal kezedet, most a job-bat...

A szótlan várakozás után megszólal Sz. G.:

– No komám, hol a légy?

– Hhh-hát, bé-bé-bévallom az igazat, nem sikerül, legyet nem tudtam te-te-teremteni, de ahhhharég fel tudék állítani egy nagy szamarat, tiszta in-gyen.

Ha nem komák közt történik meg ez, bizonyára verekedéssé fajul a do-log. Egy déci (dl) pálinkában kibékültek.

138. Hegyi Miklós adatközlő, sz. 1917, Szentlélek

– Hát nem kellett volna éppen így megszegényíts! – tette a szemrehányást Géza.

– Ki gondolta, hogy neked csak ennyi eszed van! – vette el a tréfa élet Mihály.

20. Műtrágya leürítésekor Mihály új gumicsizmában feszít. Társai felfigyelnek rá, s érdeklődnek, hogy honnan szerezte. Mihály dicséri, hogy milyen kényelmes és csak 50 lejbe került. Rácsap a jobb lábán lévő csizmára, és megismétli, hogy ez a csizma 50 lej.

Az olcsó csizmavásár felcsigázza az érdeklődésüket. Mihály szívesen igazítja útba őket, hogy itt vásárolta a helyi szövetkezeti boltban, s úgy vette észre, hogy fogyóban van az olcsó áru.

Az egyik sietősebb munkatárs máris átszaladt a boltba, hogy félretévesen magának egy pár csizmát. Fel is próbálja, s kéri a boltost, hogy ebéd-szünetig tegye félre a számára a csizmát.

S úgy indulóban megkérdezi a boltost, akkor ugye 50 lej. A boltos hamar rájön a félreértésre, s rávágja:

– Ez igen, 50 lej és a társa is 50 lej. A háta mögött a boltajtóban ott vi-gyorog L. M. nagy elégtétellel.

21. A kicsi búcsú (augusztus 6-án, új búzazsenge másnapján) napján is folytatni kellett volna a kollektívben az aratási kampányt. Ez pártfeladat volt, s a mérnök mozgósította volna az embereket, akik ilyenkor össze-gyűltek a szomszédságban, s mulatni szoktak magukban, vendégek nélkül. Ez már nem is vallási ünnep, inkább népi hagyomány, ezt addig sem tudta eltörölni a pártpropaganda.

A mérnök, aki erélyes ember volt, maga mellé vette a mezei brigádost és házról házra járt, hogy az embereket mozgósítsa az aratásra és a meg-kezdett cséplésre, mert ez a munka nem várat magára. Máskor az augusztus 6-i búcsúra új búzából sütöttek kalácsot a malomfalviak.

Egy olyan házhoz kopogtak be, ahol éppen együtt volt a szomszédság és javában folyt a mulatozás. L. Mihály is köztük volt.

– Most mindenkinek gépnél van a helye! – szolt a mérnöki felszólítás.

– Ne mérnök úr, én reggel óta a gép mellett vagyok – mutatott a kanapé végénél lévő varrógépre Mihály. A társaság elnevette magát, s az oldott hangulatban a mérnöknek is igazat adtak.

22. A kollektív gazdaság évi nagygyűléséről elkésik Mihály bácsi, s mások is szotyogva érkeznek. A jelenlévő községi pártaktivista megdorgálja a

későket, így mutatva meg a megyei elvtársnak, hogy itt a rendre és a fegyelemre is adnak a helyi vezetők:

– Mit gondolnak az elvtársak, hogy ez mise, az áldásra elérkezhetnek ide is, mint a templomban?

Mihály nagy alázatosan kér bocsánatot a késésért, s megtoldja egy széken megjegyzéssel:

– Bocsásson meg nekünk, titkár elvtárs, mi falusiak ilyenek vagyunk. Münköt mindenütt szidnak, pedig mindenütt eleget akarunk tenni. Engedjen meg nekünk, hogy elmondjam, hogy maga beszél jó pénzért, hogy nincs Isten, a pap a templomban jó bérért hirdeti, hogy van Isten, s mindenki mondja a magáét jó fizetésért, mi mindenkinek mindent elhiszünk tiszta ingyért.

A titkár ledorongolja Mihályt:

– Könnyű ilyen felelőtlenül böleszködni.

– Könnyű be-be-beszélni annak, aki tud, de l-l-lám nekem nem mejen olyan kö-kö-könnyen – vette el a bírálat élet az öniróniával Mihály, a terebeliek helyeslő morajlása közben.

23. A mérnök sóhajt a kollektív gazdaság irodájában:

– Úgy meguntam már ezt a tavaszi kampányt!

– Én még meg sem szerettem! – csattant a Mihály válasza.

24. A malomfalvi kultúrházban az elvtársak gyűlés tartottak a falu számára. Nagy böszön sorolták, melyik állat után mennyit kell beszolgáltatni az államnak. Amikor a tyúkhoz értek, mondták, hogy egy tyúk után évente 80 db tojást kell beszolgáltatni. Erre Mihály bácsi szót kért és kapott is:

– Elvtárs, maga mit gondol, hogy a tyúk feneké golyószóró?

25. Sinka Áron a kollektív gazdaság belső brigádosa lett. Szerette a földművelést, s az állattenyésztést. Nagy elismeréssel beszélt Bethlen grófról, aki a kollektív agrármérnöke volt, de szidta a kollektív szökevényeket, mert – szerinte – szorgalommal és kemény munkával itthon a föld mellett is meg lehet élni. Egy ilyen beszélgetésnél a falu piacterén jelen volt Lakatos Mihály is, akinek nemrég sikerült megszabadulnia kollektívából. Érintve érezte magát, s gyorsan vissza is vágott:

– Emlékszel-e, Áron, arra, hogy mit mondott volt a hittanórán nekünk Fülöp esperes a világ teremtéséről? Az Úristen megmutatta volt Szent Péternek azt a raktárt, amelyben az ész van elhelyezve, amit ki kell osztania az emberek számára. Figyelmeztette, hogy csak annyi ész áll a rendelkezé-

sére, amennyi a raktárban látható, és ezt úgy kell szétosztania, hogy mindenkinek jusson. Péter elég figyelmesen osztotta, de egyszer csak a végére ért, s megrökönyödve látta, hogy egy embernek nem jutott belőle. Az Úristenhez sietett, hogy mitévő legyen. Az Úristen azt tanácsolta Péternek, hogy tegye meg azt az embert brigádosnak a kollektívbe.

26. Az IFET fafeldolgozó vállalatnál dolgozott Mihály bácsi is. Korán reggel, amikor az igazgató napi ellenőrzését tartotta, köszönés nélkül ment el a dolgozó munkások mellett. Mihály odaszólt az egyik munkatársának:

- Te, ez az igazgató nem járt iskolába?
- Miért? – kérdi a kollégája.
- Mert a köszönést az első osztályba tanítják.

27. Mihály bácsinak sikerült megszabadulnia a kollektívtól. A városi fakitermelő vállalathoz (IFET) került. Egy idő leteltével magasabb fizetési osztályba való besoroláshoz vizsgát kellett tennie Mihálynak is. Ez szakmai, munkavédelmi és politikai ismeretek vizsgálatából állott. A bizottság egyik kérdése az volt Mihályhoz, hogy mondaná meg:

- Mi az erdő legnagyobb ellensége?
- Az IFET – válaszolta dadogás nélkül Mihály. A bizottság tagjai már ismerték őt, s ezért elnézően mosolyogtak a szellemes válaszon, mert mindenki tudta, hogy féktelen erdőirtást végez az állami vállalat.

28. Vasárnap délután karonfogva sétálnak hazafelé vecsernyéről a nyikómalomfalvi lányok. Megelőzik az andalgó Mihály bácsit, aki mosolyog magában. Az egyik lány bizalmasan megkérdezi:

- Mihály bácsi, minek örvend?

Mire az öreg:

- Hát miért szomorkodnék, nem vagyok állapotos.

29. Estendőn (estefelé) Mihály a háza utca felőli tornácában állt, s figyelte az úton le-feljáró falusfeleket, akikhez hozzászólt, vagy azok szóltak Mihály bácsihoz.

Éppen hazafelé dülöngélt L. Á., akinél ez napirenden volt. Irredenta nótázás miatt börtönt is viselt. Most is fújta:

- Nem ér ez az élet semmit...

– Hát a cs-cs-cs-csűrkeret mennyit ér, Á-á-árpád? –szólt hozzá Mihály hutcutul. (Az élet – tájszóként – az udvarnak a csűrön elüli része a bennvalóban.)

30. Mihály bá az állatokat itatta a kútnál, amikor egy felvidéki szekeres megállt az úton és megkérdezte tőle:

- Maguk ebből a kútból isznak-e?
- Nem.
- Hát akkor miből?
- Csi-csi-csiporból! – csattant a válasz.

31. A városi vendéglő négyszemélyes asztalához leül Mihály és a komája, hogy egy sört igyanak meg cukorrépa beszállítás idején. Odajön egy román ember, és mutat a szabadon lévő két helyre:

- Ocupat? (foglalt)

A gesztikulálásból megértette Mihály, hogy mit akar a román, hát miért ne ülhetne le ő is, gondolta, s mondta is felét magyarul:

– Fél cupat (értsd úgy, hogy csak fele foglalt az asztalnak). Mihály megértését és a jóindulatát mosollyal nyugtázta az idegen.

32. Reggel a csordahajtás után a tejsarnok előtt találkozik Mihály a komájával. Rámutat az egyik tehénre, amelyiknek szokatlanul nagy és tele van a tőgye.

- Ne, azt fejtellenül csapták ki a csordába – kacag a koma.
- Mit beszélsz, koma, ha *fejtelen* lenne, hogy tudnák megkötni a jászolhoz – válaszol ugratóan Mihály.

33. Egy halottvirrasztáson történt. A virrasztók halottas éneket énekelnek, és rózsafüzért mondanak közben. Ez néha hosszadalmas, ha az imavezető olyan személy. Az egyik alkalommal a vezető belezavarodott az imákozásba, elvesztette az ima fonalát, s feltűnő ismétlésbe kezdett. A szomorú gyászolók észrevették, hogy mindjárt csúnya felsülés lesz. Mihály mentette meg a helyzetet a közbeszólásával:

– Olyan képpen, amilyen képpen, de már egyszer le-le-legyen v-v-vége! Ámen!

Így oldódott meg a kínos helyzet a jelenlévők nagy megkönnyebbülésére.

34. Más alkalommal az igen buzgó pap azt ajánlotta a híveinek, hogy mise végén végezzék el a keresztutat. Jöttek az állomások: I, II, III, IV... Mihály kezdte sokallani az állomásokat. Oldalba bökte a kórusban mellette ülő komáját, s megkérdezte:

- Hány ilyen állomás van?

- Összesen tizennégy – válaszolt a koma.
- No, akkor én a következőn leszálllok – határozta el magát Mihály.¹³⁹

35. L. Mihály a székelyudvarhelyi hetipiacra indult, de az alsóbb falvakban úgy megtelt az autóbusz, hogy Nyikómalomfalván meg sem állt. Gyalogszerrel már nem először járta meg a várost, most is így próbálkozott. A falun kívül utolérte őt a helybeli plébános, Hajdó István, s betessékelte Mihály bácsit a kocsijába. A városban, leszálláskor M. vájni kezdte a zsebét, hogy fizessen. A plébános leintette:

- Mit akar, Mihály bácsi?
- Hát fizetni, plébános úr, bepótolok a benzinbe.
- Szó sem lehet róla. A plébános mástól sem szokta elfogadni a pénzt
- De kérem, atyám – erősködött Mihály.
- Na, ha éppen annyira óhajtja, akkor mondjon el értem egy Miatyánkot.
- Kettőt is, plébános úr! – hálálkodott Mihály

Egy idő múlva a falu utcáján hevesen inti le a plébános kocsiját.

- Mi baj van, Mihály bácsi, ismét utazni óhajt?
- Dehogy, plébános úr, cs-cs-cs-csak azt akarom mondani, hogy az atya tartozik nekem öt fuvarral, mert nem csak két Miatyánkot, hanem hatot mondtam el magáért.

36. L. Mihály és a falu plébánosa gyakran szópárbajra hívták ki egymást a papi primícia (felszentelt pap első miséje) utáni ünnepi ebéden, a mulató közönség jó hangulatának fokozása érdekében úgy, mint a szószólók a székely lakodalmakban.

Mihály azt a találós kérdést tette fel a papnak, hogy melyik a legszebb imádság.

- Óh, Mihály bácsi, ezt mindenik első hittanos kisiskolás tudja. A Miatyánkra gondolt, ugye
- Dehogy, plébános úr, az Óh, én édes Istenem-re, mert utána lehet lefeküdni.

37. – Plébános úr, annyit tanult, hát tudja-e, mitől függ Gyergyószárhegynek a becsülete? – ugratja L. Mihály a papot.

139. A Lakatos Mihály nevéhez fűződő anekdoták adatközlői: Andrási Péter, Nyikómalomfalva, 1924-2001; Piros Áron, Nyikómalomfalva, 1935-2001; Geréb Imre, Szentlélek, sz. 1942; Hajdó Mihály, Szentlélek, sz. 1946.

- A híres kolostorától, Mihály bátyám –hangzik a válasz.
- A mán nem! – tiltakozik Mihály.
- Meg a restaurált Lázár várkastélyától.
- A’ sem! Látom, maga hejába tanót, ha ennyit sem tud. Hát megmondom én: Szárhegy becsülete attól az egyetlen kicsi vonástól függ, amelyik az á betű felett van.

38. L. Mihály avval dicsekedett, hogy teológus korában H. I. arra kérte őt, hogy legyenek búcsús pajtások. Mihály avval háritotta el a baráti javaslatot, hogy ez lehetetlen, mert a búcsúí visszavendégelésre nem kerülhet sor, mert Bogárfalván nincs templom, tehát búcsúja sincs.¹⁴⁰

39. Lakatos Mihály, hogy ott volt Gyulafehérváron H. I. pappá szentelésén, a püspököt megkérte, hogy ezt a kicsi papot nevezze ki Malomfalvára. A püspök beleegyezett, de arra kérte a jövődő híveket, hogy gyámolítsák, és gondját viseljék az ifjú lelkésznek.

– Mü aztán addig gondoztuk, s csiszoltuk, hogy a szomszéd falnak megtetszett, s elvitte a mü papunkot. Most bánjuk, hogy annyit idomítottuk, bár maradt volna úgy, ahogy kaptuk – mondja Lakatos –, akkor még ma is a mü papunk lenne.¹⁴¹

40. Egymást sűrűn követték a fiatal öngyilkosok temetései. A fiatalok, mint ahogy szokás, székely ruhásan, koszorúval vonultak a faluközpont felé. Lakatos Mihály, hogy kérdezzen valamit, azt mondja:

– Hát tük megint hova mentek?

140. Akkor Bogárfalva még a közös szentléleki templomba járt, és a búcsújuk pünkösd napján volt. Azóta Hajdó István lelkesítő biztatására és hathatós segítségével a bogárfalviak gyönyörű kis templomot építettek, és a búcsú napját május 13-án tartják, a Fatimai Szűzanya, Mária megjelenésének napján.

141. Lászlóné, Bálint Irén bocsátotta rendelkezésemre azt a kazettát, amelyre felvettek néhányat a humoreszkek eredeti elhangzása alkalmával Nyikómalomfalván. András Péter, Piros Áron és mások is elismerték előszóban az általam ismert anekdotaváltozatokat 1990-ben.

Hajdó István gyergyószentmiklósi római katolikus esperes is közölt Lakatos Mihály nevéhez kapcsolódó anekdotákat (A Vasárnap évkönyv 2001, Glória, Kolozsvár, 2000. 190-199), amelyekből sokat felhasználtunk. A főtisztelendő Hajdó István esperes úr jelen közléshez való szíves hozzájárulását hálásan köszönjük

Elmondták, hogy a szomszéd faluban egy vénlegény felakasztotta magát, s annak a temetésére mennek.

– Ej, ezeket a mai fiatalokat az úristen sem győzi meg kötéllel! – szakadt fel az akasztófahumor az öreg lelkéből.^{142.}

41. A nagy misén Hajdó István plébános bejelentette, hogy elhelyezték Gyergyóújfaluba. Mihály bácsi hazament, és újságolta a nagy hírt a feleségének, aki nem tudott elmenni a templomba:

– Hallod-e, hogy elhelyezték a mi drága papunkat?

– A fene enné meg azt a püspököt – mondta az asszony –, azt hittem, hogy engem még ő fog eltemetni.

Mire Mihály bácsi:

– Ne búsulj, azt mondta, hogy egy hónapig még itt marad.

42. A plébános megkérdezte Lakatos Mihályt, mikor gyónt legutóbb. Az öreg azt válaszolta, hogy nagyon rég.

– Hát miért, Mihály bácsi?

– Há azért, mert azt még ki tudom mondani, hogy „*én vétke*”, „*én vétkem*”, de azt nem, hogy „*igen nagy vétkem*”, a szentnek sem tudom ki-mondani.

43. – Mihály bácsi, volt-e cigány szeretője?

– Az nem, de cigányné az lehet.

44. Mihály bácsi szomszédja, Gergely Albi hangoskodott, hogy ő külön ember, mint Gergely Bandi. Mihály bácsi közbeszólt:

– Különb annyival, hogy fel sem tetszik.

45. A vasárnapi misében a prédikáció alatt Mihály bácsi mindig félhangosan „*kommentálta*” a hallottakat: igen, úgy van, ez igen, jól mondta stb. Boldizsár Áront, a falu kovácsmesterét zavarta a sok morgás, és megszólította:

– Ejnye, te Mihály, mennyit beszélsz!

Erre Mihály bácsi:

– S há-hát még ha nem a-akadoznék!

142. Sinka Áron, 1914-1998, Nyikómalomfalva

46. Mihály bácsi felesége, Berta néni egy hideg reggelen a városba indult. Megkérdezte az urát:

– Te Mihály, vegyek-e szvettert?

Mire az öreg:

– Vegyél, ha lesz pénzed.

47. Egyik este Mihály bácsi az istállóban fejte a tehenet. A szomszédja benézett a pajta ajtaján, és megkérdezte:

– Mihály bácsi, maga a setétbe' fej?

– Nem, a sétárba – jött a válasz.

48. Gergely Albinak a rádiója elromlott, és vitte a városi javítóba. Találkozott Mihály bácsival, a szomszédjával, aki azt kérdezi:

– Hova viszed a rádiót?

– Viszem a javítóba, mert nem fogja a Kossuthot.

– Hát akkor fogjad a Bethlen utcát! – szellemeskedett az öreg.

49. Egy alföldi bácsi megrészegetett Székelyudvarhelyen, és Malomfalván beesett a sáncba. Nem tudott kikászolódni, hát elkezdett sírni. Mihály bácsi odalépett hozzá, és megkérdezte:

– No, miért sírsz, mi a baj?

– Jaj, jaj, úgy megrészegettem, hogy nem tudok hazamenni, s itt halok meg mindjárt.

– Az nem baj, mert nálunk is van temető! – vigasztalta huncutul Mihály.

50. Disznóvágáskor Mihály belépett Lakatos Lőrincékhez.

– Isten áldjon meg! – köszönt illendően.

Te Annuska, nincs üres bélre szükségetek? – szólította meg a ház aszszonyát.

– Nincs, Mihály, a disznó jó nagy vót, s elég lett a bele –felelt az aszszony.

– No, akkor mehetek én az üres béllal – azzal fordult is ki a házból Mihály.

51. Kecsetben kemencét rakott Mónár Elek. A gazda, ismerve szenvedélyét, munka közben is kínálgatta a mestert, hogy jobb kedvvel dolgozzon. Hamar elkészült a kemence. A gazda jó áldomással vendégelte meg Eleket. Úgy, hogy hazafelé már dalolgatott a mester. Még ki sem ért a Bak

Sándor fogadójához, amikor az utána szaladó gyermek kiáltására lett figyelmes:

– Elek bácsi, Elek bácsi, álljon meg! Azt üzeni édesapám, hogy jöjjön vissza, mert beomlott a kemencéje!

– Mondd meg apádnak, fiam, semmi sem tart, míg a világ! –s ezzel folytatta is az útját Elek Farkaslaka felé.¹⁴³

52. Házat építettek. Jó ellátásban volt részük. Haladtak is a kőművesek a falrakással. Emelkedett a téglafal. Egyszer elkiáltja magát az egyik:

– Elek bácsi itt megingott valami alattam!

– Falra fiúk, dől az állás! – adta ki a parancsot a pallér, de nem az állással volt a baj, amint hamar kiderült, hanem az eltraktált kőművesek fuser falrakásával.

53. Udvarhelyen, a városközpont parkjában egy padon üldögélve várta Mónár Elek, hogy sorra kerüljön a törvényszéki tárgyaláson. Bámulta a munkában meggörnyedt arató lány szobrát, a hajlott hátú, fejszét fenő fávávágót. Úgy látta Elek, hogy mindenik alak gondterheltséget sugároz magából.

– Ejszen ti is templomot vállaltatok, azért vagytok olyan szomorúak? – sóhajtott fel hangosan Elek.

Ti. Elek elvállalta egy templom renoválását, amelyre fel is vette az előleget, természetesen el is költötte már a pénzt, de a munkához hozzá sem kezdett. Az egyház törvényszékre vitte az ügyet. Erre a tárgyalásra várt a parkban.¹⁴⁴

54. Mónár Elek vállalkozói úton volt. Ilyenkor szokás szerint felöntött a garatra. Most is jól be volt állítva. Malomfalván alul lenyomta az ittasság terhe a sánctartra, s az egyik útszéli almafa alatt mély álomba szenderült. Amikor magához tért, azt sem tudta, hogy hol van, s a nap melyikórájára ébredt meg. Lassacskán eszébe jutott, hogy mintha Bencédbe indult volna, de arra már nem emlékezett, hogy már járt volna ott. Kutatgatta a zsebeit, de egy árva fityinget sem talált egyikben sem. Töprengett, hogy vajon már

143. Albert (*Mónár*) Elek sz. 1909, mh. 1974 (Albert a családi neve, a *Mónár* ragadványnevet a Nyikó melletti vízimalmukról kapta) farkaslaki építővállalkozó nevéhez sok mulatságos történet fűződik. Adatközlőm fj. Albert Elek sírkőfaragó

144. Az 51, 52 és 53 sorszámúak adatközlője Györgydeák Árpád, Bogárfalva, sz. 1922

felvette volna az előleget, s azt mulatta volna el, vagy még nem járt Ben-
cédben, s akkor ezután fogja megkapni a pénzt. Bár így lenne! Éppen arra
jött egy ember, akit megkérdezett:

– Jó atyafi, mondja meg nekem igazán, hogy én jövök-e vagy menyek?
Ha menyek, akkor jó, de ha jövök, akkor régen rossz nekem

Az ember bámulta, s tanácstalanul nézte, hogy ez vagy bolond, vagy ré-
szeg.

55. Mónár Elek ittasan érkezett haza. A felesége kellett, hogy lehúzza
csizmáit. A sok hasonló bosszúságot megelégett asszony, amint lerángatta
nagy nehezen az egyik csizmát, mindjárt a részeg ura fejéhez vágta azt,
hasonlóképpen a másodikat is. Ekkor jegyezte meg Elek:

– Szerencse, hogy nem póknak születtem, mert most mind a négy pár
lábamról lerángatott csizmát a fejemhez csapdosnád!

56. Az egyik kocsmárosról azt beszélték a faluban, hogy vízzel hígítja a
bort, amikor az ivók már olyan állapotban vannak. Mónár Elek ezt megfi-
gyelte. Egy pohár bort kért. A kocsmáros megkérdezte, hogy nem fröccsöt,
vagy külön bort és külön vizet?

– Hinnye, a szentségét – emelte fel a hangját Elek –, hát annyira részeg-
nek néz engem, hogy ne tudnám megkülönböztetni a vizet a bortól? Mind
huncut gazember, *aki a borba vizet tölt.*

A mulatóban jelenlévők helyeslő morajlással jelezték, hogy megértet-
ték, mire céloz Elek.

57. Cigány napszámos segédlettel is dolgozott M. Elek. A munka vé-
geztével asztalhoz hívták őket. A csirkepaprikás ínycsiklandóan párolgott a
terített asztalon. A szokásos két pohár pálinka után jó étvágyat kívánt a
gazdaasszony. Minden rendje-módja szerint volt, csak egy hibázott, éspe-
dig az, hogy csak egyetlen egy villát tett a gazdaasszony az asztalra, s azt is
a mester elé. (Akkoriban a család minden tagja az ujjbegyei közé csípett
darab puliszkát mártotta a lábasba, s a húst is az ujjjaival fogta meg, s úgy
evett.)

Mónár Elek hamar észbekapott, amikor meglátta, hogy a roma a fekete
ujjai közt a puliszkával készül mártani a lábasból.

– Hó, Rupi, megállj, ez a villa a tiéd, téged illet, ma itt te vagy az úr! –
adta ki a helyreigazító utasítást a furfangos mester.

Az ilyen szokás volt nála, tehát Rupi sem tévovázott, hamar a villa után nyúlt. Az asztaltársak megértően mosolyogtak, s a mester is csupasz kézzel jóízűen kezdett mártogatni.¹⁴⁵

58. A farkaslaki apa és fia egy fedél alatt éltek, s egy asztalnál ettek. A rosszmájú koma, tudva a két nemzedék közti súrlódásokról, amelyeknek oka a fiatalember könnyelműsége, megkérdezte:

– Ugye ti jól vagytok egy kenyéren a fiaddal?

– Az igaz, hogy egy kenyéren vagyunk, mert a fiamnak nincs, de az is az én bajom, koma, s mi közöd ahhoz – szólt az elutasító válasz.¹⁴⁶

59. Hét végén azt mondja az öreg farkaslaki a fiatalember fiának, akivel egy fedél alatt éltek:

– Fiam, gyere, ma együtt menyünk a kocsmába, fizető kedvem van!

A fiatalembernek szokatlanul hangzott a meghívás, mert a vasárnap délutánt ki-ki a maga kortársai társaságában szokta eltölteni. Valamit sejtett, mert a két asszony, az anyós és meny közti viszony nem volt éppen zajtalan. Ezt mind a ketten, apa és fia egyformán tudták, de hét közben, fent a havasi kaszálón, ahol dolgoztak, nem hozódott elő ez a téma, pedig ott csak ketten voltak. Este, amikor hazaérkeztek, mindkét asszonynak ki volt verevedve a szeme, bizonyára ismét veszekedtek és sírtak. Remélte, hogy most napirendre kerül a kérdés.

A két férfi elfogyasztotta a kocsmában a kikért üveg bort, de ez alatt sem esett szó a fehérepekről. Az utolsó pohár bor felhajtásánál azt mondja az öreg a fiának:

– Én fizetek. Most pedig hazamenyünk, s otthon rendet csinálunk, megveri ki-ki a maga feleségét, s nálunk több marakodás nem lesz!¹⁴⁷

60. Mártát, a farkaslaki menyecskét jól hordozták a legények a táncban. Az ura a kocsmában mulatott, de egy idő után benézett a táncba, s látta, hogy Mártnak jó keletje van. Nem unja magát az ura nélkül. Kartõn ragadta, s kiadta a jelszót:

– Elég volt, hazafelé! Márta ismerte az urát, tudta, hogy ilyenkor nem érdemes vele ellenkezni, hát elindultak. Alig léptek ki a teremből, az ura

145. A 54, 55 és 56 számú történetek adatközlője: Demény Sándor tanár, 1932-1987, Farkaslaka

146. Adatközlő: Geréb István, sz. 1963. Szentlélek

147. Adatközlő: Márton Géza, sz. 1932, Farkaslaka

elkezdte a fenyegetőzést, hogy érjenek csak haza, lesz aztán haddelhadd. S ez így ment egy darabig, amíg Márta meg nem unta, s szembeállt az urával az út közepén:

– Legyen elég már a fenyegetőzésből, essünk túl azon a verésen, ne hallogassa hazáig!

Az ember kővé dermedt az asszony váratlan bátor fellépése láttán¹⁴⁸.

61. Albert Gyula mondta egyik lakodalomban, amikor szószóló volt:

– Az én anyám olyan tisztá asszony, olyan tisztán főz, hogy a tányér alján tisztán látszik a virágdísz. (B. Gy. anyját jól ismerték a szomszédok a fősvénységéről.)¹⁴⁹

62. Azt a kérdést tette fel az egyik lakodalomban nekem a jópofáskodó Géza:

- Tudod-e, hogy miért vagy te csak ekkora?

Ő meg is adta a választ, hogy ne találgassam: – Azért, mert *anyád e- egeret evett*, amikor veled állapotos volt.

Erre nagy röhögés támadt, mert a hallgatóság tudta, hogy a néphit szerint, ha a tyúk egeret, eszik, akkor a szokásosnál kisebbet tojik.¹⁵⁰

63. Fancsali Vencel bátyám, aki lakodalmi zenész volt, egy alkalommal azt mondja nekem kissé csúfondárosan, mert ő 2 méter 5 centis volt, én csak 1 méter 50 centi:

148. Adatközlő: Tamás András, 1911–1978, Szentlélek

149. Adatközlő: Albert Gyula, sz. 1942, Farkaslaka

150. Farslaki Bütü Gyula (Albert a becsületes neve. Azt hinné az ember, hogy a „bütü” ragadványnevet az átlagnál jóval alacsonyabb termete miatt kapta. A „bütü” tájszó jelentése: rövidebb oldala vagy a vége valaminek. Gyula elmondta, hogy a nagyapja, Albert Tamás szelypített iskolás gyermek korában. Petresné tanítványa volt. A betű helyett azt mondta, hogy bütü. Sehogy sem tudta kijavítani a tanítónő a gyermekkel a helytelenül ejtett szót. Haragjában azt mondta a: -Legyen minden utódod „bütü”! Így ragadt a családra ez a megkülönböztető név. Farkaslakán szinte mindenkinek van „csúfneve”, de ezt nem veszik zokon, mert sok ember visel azonos családi és keresztnévet, és a megkülönböztetésre szükség van. B. Gy. nagyon szellemes ember. Az önirónia eszközével emelkedik az esetleg sértőnek is vehető ragadványneve miatti kisebbrendűségi érzése fölé. Lakodalmi szószólói minőségében gyakran példát szolgáltatott erre.

– Te, Gyula, valamilyen rigmust kellene, csináljunk, hogy a népnek legyen kedve, mulatassuk őket. – Öcsém, te nem tudod azt megcsinálni, amit én. – Nagy csend volt a kultúrotthonban.

– Nem hinném. Én, igazán meg! – s erre nagy kacagás lett megint.

Feltett a polcra egy tárgyat, hogy én azt onnan vegyem le. Ugrándoztam, de nem értem el, de kaptam egy pálcát, s azzal levertem onnan.

– De, maga, nem tudja meg tenni azt, amit én mondok. – S erre nagy kacagás lett megint a teremben. Levettetem a kabátomat:

– Na, Vencel bátyám, legyen szíves ezt öltse magára! – Erre aztán még nagyobb kacagás tört ki a teremben.

64. – Hogy jártam én? 1978-ban tettem le a sofőr vizsgát. Az első nagy utam Marosvásárhelyre volt. Mikor jöttem vissza a klinikákról, egyedül. Az első nagy szemafornál, ahol meg kellett álljak, az útszéli oszlopnál ott állt egy nagydarab rendőr. Láttam, hogy a távbeszélővel úgy mond. Közben zöldre váltott a szemafor. Én izgalmamban addig tökéletlenkedtem, hogy a lábam lecsúszott a kuplungról, bedöglött a motor, a mögöttem jövők dudáltak, közben a könyvem is leesett a bordról, s utána le kellett hajoljak, úgy, hogy egyáltalán nem látszóttam a volán mögött, igaz addig sem igen. Valahogy aztán elindultam. Hát, ahogy jövők ki Vásárhelyről a koronkai ellenőrző pontnál, az út közepén áll egy fehér kesztyűs forgalmista rendőr. Meg kellett, hogy álljak.

– Actele vă rog! Kérem az iratait!

Odaadtam neki, de láttam, hogy valami nagyon jól eshetik neki, mert pisolyog. Magyarul kezdett beszélgetni. Megbátorodtam én is látva a barátságos képét:

– Örmester elvtárs, mit tetszik pisolyogni? Azt mondja magyarul:

– Legyen szíves, szálljon ki a kocsiból! Amint meglátta, hogy olyan kicsi ügyes vagyok, még jobban kezdett kacagni.

– Na, legyen szíves mondja meg.... !

– Én azt kacagom, hogy az előbb bentről a kollégám kiszólt a távbeszélőn: – Átment az imént itt egy 6504-es rendszámú HR jelzésű sárga Dacia, embert nem láttam benne, s ha tudod állíts meg!

65. Mentünk ötön Temesvárra a nagynéném temetésre. Az öcsém vezetett Segesvárig. Láttam, hogy olyan lassan haladunk, hogy a temetésre nem érünk ki idejében, hát átal vettem a volánt. Nyomtam egészen Lugosig. Aztán 110-120-on alul nem hagytam. Egyszer az ángyom síró- könnyörgő hangon megszólal:

Kicsi Gyula, légy szíves a volánt ad ét Dénkónak, mert úgy elfáradtam.
Hogy a csudába, ángyom, hát nem maga vezet?
Jó-jó, de amióta te vezetsz a fenekünk az ülést nem éri.
Úgy féltek a gyorsaságtól.

66. Mónár Elek bátyám vállalkozó volt. Solymosi Ferenc, Sípos Mátyás és Magyarai Vencel voltak a kőművesei. Elek bátyám akkor már betegeskedett, s hagyományozott az embereinek:

Hogyha meghalok, s visztek ki a temetőbe, a bodega (korcsma) előtt tegyetek le, egy-egy decit igyatok meg az én lelkem nyugalomára, de nagyon megkérlek, hogy Vencel, Magyarai, ne vigyen, mert úgy reszket a keze, hogy elráz valahol.

67. Mónár Elek bátyám elvállalta egy templombelső renbetételét. A szobafestője Solymosi Ferenc volt. Fent az állványon festegetett, s közben füttyörészgetett. Jött a plébános, s meghallotta. Azt mondja Elek bátyámnak, hogy mondja meg az emberének, a templomban nem illik füttyörészni. A következő alkalommal ismét füttyörészve talált a festőt a pap. Rögtön a mestert, Elek bátyámat vette elé a pap. Elek bátyámnak sem kellett több. Felkiáltott az állványon dolgozónak:

– Te, Feri, nem megmondtam, a Szűz így meg úgy.....!, hogy a templomban ne füttyölj! – Jóformán be se tudta fejezni az istenkáromló beszédét, amikor a pap karon ragadta Elek bátyámat, hogy hagyja már, hadd, inkább füttyöljön, csak csendesen, hogy az arra járó hívek ne botránkozzanak meg.

68. Pálfi plébános urat én szoktam hordozni a kocsimmal. Akkor még csak tíz kocsi volt Farkaslakán. Szeretett engem. Megkért, hogy vigyem el Nagyernyére a volt gazdaasszonyának a temetésére. Én korán felmentem a plébániára, de a plébános úr addig erre, s arra, hogy tíz óra már el volt múlva, s mi tizenegyor ott kellett volna, hogy legyünk a remetésen. Szóltam neki, hogy így nem érünk el. Felbosszantott, hogy én idejében ott voltam, s őmiatta késsünk el. Aztán gondoltam, hogy behozom a lemaradást. Kezdtém szúrni a kocsit. Ahajt az igyenesbe úgy felvette a sebességet a kocsi, hogy Bak Sándor fogadójánál már éreztem, hogy nem tudom annyira levenni a sebességet, hogy az előttem lévő kanyart be tudjam venni. Ráadásul szemből jött egy nagy, hosszú autótérn. Hirtelen nem volt mit tennem, eresztettem tovább egyenesen, ki a régi pálfalvi úton. Amikor ott a hágó megfogott, s megálltam. Azt mondja a plébános úr:

Mi nem Pálfalvába indultunk, kicsi Gyula! Rávágtam rögtön:

Nem is Szent Péterhez, plébános úr!

Aztán ahogy mentünk tovább, s a Kalondán béfelé a kanyarokat úgy szeltem, hogy sirtak a gumik. Beakartam hozni a késésből. Azt mondj egyszer a plébános úr:

Kicsi Gyula, ne hajts úgy, mert még élni szeretnék!

Ne szarjon bé, plébános úr, én es, maga es legény, nem hagyunk árvát.

A pap aztán lenyugodott, s azt mondja egyszer:

Kicsi Gyula, ne hajtsen úgy! Ha nem érünk el a temetésre, majd elérünk a torra.

69. A torokban és a lakodalmakban jópofa volt Pálffy plébános úr, csak a temetéseken volt baj, mert olyan hosszú lére eresztette a beszédeit, hogy alig tudott a végére érni. Volt, hogy esős időben elszivárogtak a hívek a koporsó mellől. Egyszer hideg volt januárban. A pap olyan témát kezdett, hogy alig tudta abba hagyni. Temetés után azt mondja neki jóindulatúan a kántor: – Plébános úr, az Istenre kérem, ne menjen beszédeiben túl a tengeren, mert nem tud vissza érni még a temetés végére sem.

70. Egy öreg pap két falut gondozott. Kerékpárral járt át egyik faluból a másikba. Egyik vecsernye után megkésétt, sötétben indult haza lámpa nélkül. A rendőr megállította, s mivel este lámpa nélkül közlekedett, a papot 50 lejre bírságolta. A lelkész elismerte vétkességét, és elővette a pénztárcáját, hogy fizessen. A bukszában egymás mellett lapultak a százasok.

– Plébános úr, maga nem fél ennyi pénzzel járni, hogy leütik?

– Nem, őrmester úr, mert mindig velem van az Isten.

– Akkor 100 lei a büntetés, mert két személynek tilos egy kerékpáron közlekedni.

71. Az udvarhelyi unitárius templom javítását vállalta volt el Mónár Elek Bátyám, de az elkészítési idejéig még hozzá sem fogott. Jött- ment, hogy anyagbeszerzés, s egyebek után járt, de ő mindig a Szabótól a Fényesig, onnan a Zöld Bodegáig rendezte a dolgait. Albert Imre s én voltunk a segítők Magyarai Vencel mellett. A tiszteletes úr jött oda, s a méreg ölte meg, hogy nincs haladás, de a vállalkozót nem tudta soha elkapni. Egyszer elleste, hogy merre jár a vállalkozó, s este felé, amikor visszajött Elek Bátyám, az a termetes nagy esperes elkapta, felemelte, s úgy megrázta, hogy a félcipő kihullott a mester lábából. Miután elment a pap, azt mondja bátyám:

– Látjátok-e, az eszem megjárta volna, hogy kivágjam a papnak a belét, de mit csináltunk volna itt, a templomban ekkora béllal? Megvert volna érte az Isten!

72. A szentléleki kőművesek Oroszhegyen dolgoztak. Hétfőtől szombatiig, hajnaltól sötétig hosszú volt a műszak. Csordahajtáskor már az álláson voltak. Így köszönt el sóhajtván Geréb Józsi a kicsapott tehéntől: – Ó, szégyen Riska, mikor jössz majd te vissza!

73. Egy farkaslaki legény megkérdezte a sokak által csodált és irigyelt Fancsalí Anti tréfás zenésztől:

– Úgy-e, A. bácsi magának sok fehérnépe volt, igaz-e, hogy nagy kurvás volt maga?

F. A. önelégülten mosolygott.

– No, hány volt ugyanbiza? – faggatózott tovább a legényecske. Antinak kényelmetlen lehetett az intim kérdés.

– Hát, ide figyelj, anyád: – egy, Mariska nénéd: kettő, Rebi ánygod: három....

– Ne velük kezdje!

– Anyád egy...

– Nem érti ne vele kezdje!

– Avval kell, hogy kezdjem, akivel kezdtem annak idején is! – Ezzel bedugta a száját a kíváncsiskodónak.

74. Egy másik kíváncsiskodó megkérdezte F. A.-tól, hogy miért nincs nekik csúfnevük. Azt válaszolta A., hogy azért, mert ők adták a mellékneveket az egész falunak¹⁵¹

75. *Ambrus Ferenc* a régi román időben képviselő volt. A környéken nagy ismeretségnek örvendett. Elment Varságra a búcsúra. A mise után várta, hogy valaki elhívja ebédre, de ott maradt, mert senki sem hívta vendégségbe, s aztán a kocsmába kötött ki. Másnap kérdezték itthon, hogy milyen búcsú volt Varságon. Azt válaszolta, hogy attól függ, kinek, mert én sok helyre mehettem volna ebédre, a román jegyzőhöz, a bíróhoz... stb.

– Hát miért nem ment? – szakította félbe az egyik kérdező.

Mert nem hívtak – ismerte be kényszerűen a szomorú valóságot¹⁵²

151. Adatközlő: Boldizsár János tanár, sz. 1934. Szentlélek,

152. Adatközlő: Tamás András

76. Kecsetben dolgozott az egyik felső-nyikómenti *építő csoport*. Vezetőjük katolikus egyházi megyebíró volt, akivel minden déli harangszókor együtt, levett kalappal imádkoztak a munkások. Egyik szombaton, a déli ima után, ahogy eltávozott haza a mester, azzal állt elő a furfangosságáról jól ismert kőműves, hogy nem találják ki a társai, milyen ötlete támadt az imádkozás alatt.

– Azt gondoltam, hogy az öreg most hazamegy, s nem is jön vissza ma, s ha engem elengednétek, akkor elhoznám azt a szekér száraz fát, amit tudok régóta, nehogy más elvigye, eladnám, s holnap, vasárnap délután meginnók az áldomását.

– Beleegyeztek a társak, s be is tartotta a szavát F. – mondta el az egyik résztvevő.

77. *Kosztá Gyurka* bá pulykát lopott (de egyebet is, amikor tehetette, amihez hozzáfért, nem volt forró, azt ő megfogta, s vitte is). A milícia elriasztó példaként a lopott pulykát a tolvaj hátra kötötte, s a falun végighordoztatta vele. Közben kiáltania kellett, hogy aki pulykát lop, mind így jár. Gyurka bá tudta, hogy a milicista gyengén beszél magyarul, hát megpróbált cselezni.

– A pulykák mind így járnak! – kiáltotta, s huncut vigyorral figyelte a milicistát. Az pedig nem értette meg a csalafintaságot, s biztatta:

– Aşa, mai Gyurka, zi, mai zi! (Így, te Gyurka, mondd, még mondd!)

A vén tolvaj vigyorgott, s a falubeliek a becsapott rendőrön mulattak, nem a gazember huncutsága miatt háborogtak.¹⁵³

78. H. L. messzi *idegenből hozott feleséget*. Akkoriban nem volt szokás a faluból kimenni asszonyért. Az a szólás járta, hogy ne menj a szomszéd faluba disznóért, ha a faluban malacot kapsz. H. L. házassága nem sikerült, az asszony itt hagyta. Ezután kezdték mondogatni, hogy ez is olyan, mint H. L. házassága, azt is csak Vak Mihály bá látta volt jónak.¹⁵⁴

79. K. Á. is beütötte magát egyszer a kocsmába. Elég ritkán jutott neki erre módja. Igyekezett is arra, hogy észrevegyék a „*rendeslátogatók*”, hogy íme, ő is itt van. Megállt a söntésnél, s kért egy pohár fröccsöt, mert csak

153. Elmondta: Hajdó Mihály, sz. 1946, Székelyszentlélek, nr. 146.

154. Adatközlő: Geréb István Szentlélek, sz. 1956.

ennyire volt pénze. Körül nézett, hogy, lám, észre vették-e, s hogy biztos legyen a hatás, oda köszönt a közelben álló „jólmennő” kőműves kollégájának, aki mindenapos volt itt:

Szerusz, koma, erőt, egészséget! Hát te is itt vagy? – s mintha magyarázni akarná saját jelenlétét, így folytatta: – Beütöttem magam megint, mert csürkepaprikást vacsoráztam, s azt leszoktam öblíteni.

A koma megérezte K. Á. szavai mögött bujkáló ostoba hencegést, s kaján vigyor kíséretében csapott le az oktalan dicsekvőre:

Tényleg, koma, *ott látom a csirketollát a melleden!*

K. Á. önkéntelenül lenézett, s keserűen tapasztalta, hogy a szegényes vacsorájának nyoma, a lecsorgatott savanyótej, ott éktelenkedik a mellén.
155

80. G. J. jó serdülő legényecske volt. Sokféle munkát rá lehetett bízni a gazdaságban, mint például a trágyakihordást is. Az apja elmondta neki, hogy öthoncsoknyit (rakást) terheljen a szekérré, s a Baknyatetőn lévő földjükön egyenlő távolságra üritse le. Addig folytatja ezt, ameddig kiér a szántójuk végére. Az ötödik szekérről már leürített négy honcsokot, amikor észrevette, hogy egy rakásra való még megmarad, de az apja utasítása szerint végezve a dolgát, kiért a föld végére. Úgy gondolta G. J., hogy befejezte a munkát, s az ötödik rakást nem ürítheti a szomszéd földjére, hát akkor a szekéren hagyta, s hazahozatta a tehenekkel az udvarra. Az apja meglátva a szófogadó fiát, csak vakarta a fejét, mást nem tehetett. Azóta maradt fenn a szólás, hogy *hazahordja a ganyét, mint G. J.*⁵⁵

81. A. F. bá' a két világháború között parlamenti képviselő volt. A hatvanas években szeretett volna a gyermekeihez látogatóba utazni, Magyarországra. Többször beadta a kérését az útlevélosztályon, de mindig elutasították. Valaki azt tanácsolta, hogy kérjen kihallgatást a milícia főnökénél, s adja elő, hogy ő nem osztályellenség, és nem akar kint maradni, sem ország ellenes propagandát kifejteni, csupán családi indokai vannak az utazásának. A kihallgatást elintézte számára egy jóakarója. A fogadáson azt a választ kapta, hogy öregségére való tekintettel aggódnak érte, s ez a kérése elutasításának az oka.

155. Adatközlő: Geréb István

156. Elmondta Ambrus Ferenc 88 éves, 1975-ben. Szentlélek

157. Elmondta Ambrus Ferenc 88 éves, 1975-ben. Szentlélek

– Uraim, én *nem gyalog akarok menni*, nekem kifizetik a gyermekeim a vonatjegyet! – vágta a kétszínkedők szeme közé a leleplező igazságot.¹⁵⁶

82. A. F. bá'-t is behívták a kollektív gazdaságszervezők az irodába. Ott addig forgatták jobbra- balra az öreget, hogy meguntá már, felállt a székről. Tette magát, mintha ki akarna jönni a teremből, de a ruhafogasnak tartott, ahonnan leakasztotta a neki legjobban tetsző kabátot, és kezdte felöltöni. A tulajdonos elvtárs rászólt:

– Hó, tata, megálljon, az nem a magáé!

– Mit számít egy kabát, *maguk az egész életem munkáját akarják el tulajdonítani*. – volt az A. F. szót beléjük fojtó válasza.¹⁵⁷

83. Menyek a betonúton bé Udvarhely felé, gyalogosan, ahogy szoktuk. Jön velem szembe a forgalmi milícia kocsija. Feltűnt nekem, hogy az egyik milicista mintha igen megnézett volna engem. Rögtön észbe kapok:

– Hát, szép Szűz-Máriám, én nem jó oldalon közlekedek, a gyalogosnak ez a drágábbik útszéle!

Gondolom magamban, hogy amíg valaki észre venné, de különösképpen a forgalmisták, hátraarcot csinálók, s mindjárt a jó oldalon leszek. Elindulok visszafelé. Hát a rendőrautó is megfordult a Baknyatetőn, s lám jönnek szembe velem.

– Most légy okos Domokos, mit mondok nekik, most?

A kocsi lassított, mihelyt velem egy irányba ért.

– Ilyen hamar megtért, bácsi? – kérdi a rendőr.

– Meg én, hallják-e, mert itthon felejtettem a városba járó szemüvegem.

– Éppen vettem észre, tudja bácsi, *én is székelly vagyok*.⁵⁶

84. Haldoklik az öreg rák. Hagykozik a fiainak:

– Fiaim, ti menjetek mindig csak előre!

– Apám azt hogy tegyék, mert magától olyant nem láttunk soha!

Legjobb tanács a példaadás – zárja be a tanítómesét ezzel a csattanóval
Tamás András.

85. Az újszülöttnek nem szabad levágni ollóval a körmét, csupán az anyja fogával rághatja le, mert ellenkező esetben, a hiedelem szerint, tolvaj

lesz a gyermek. Az unokája születése után Tamás András éppen akkor topant be a házba, amikor a csecsemő körmeit kezdte lerágni az anyja.

– Állj meg, leányom, legalább az egyik kezén hagyd meg a körmeit, mert *a mai világban nem lehet megélni egy-egy kicsi lopicskálás nélkül.*

86. A Székelyudvarhely- Farkaslaka közti műút építései az útmester a temetőben legeltette a lovait éjnek idején, hogy senki se lássa. A készülőben lévő gidres-gödrös úton egy latyakkal tele kátyúba beledöccent a korondi edényes szekere. A szegény fuvaros mindhiába biztatgatta a gebéit, nem sikerült kikecmeregni onnan. Türelme fogytán felkiáltott:

– *Jertek, halottak, segítsetek!*

– Hányan mennyünk! – hangzott az útmester kísérteties válasza.

Nem lehet tudni, hogy a szekeres vagy a lovak ijedtek-e meg jobban, tény az, hogy a hajnal a Baknyatetőn virradt reájuk.¹⁵⁸

87. Sz. S. elitkánosodott (részegesedett). Alig tudott haza tántorogni a kocsmából. A felesége így korholta: – Miért nem iszik rendivel!

S. a következő alkalommal ugyancsak tántorogva-szédelegve érkezett haza, de talán inkább tettette magát, s a ahogy benyitott a házba, előre tolt a komáját, a téglavető mestert, Rendit:

– No, asszony, látod-e, *Rendivel ittam.*

88. Az asszony nem értette a tréfát. Azon nyomban felfogadtatta az urával, hogy többet nem iszik.

A fogadalom nem sokáig tartott. Egyszer jön a komaasszony, hogy a koma ismét a kocsmában dáridózik. Uram Isten, mit láttak szemei: az ura egy tányérból kanalazta a pálinkát, mert megfogadta, hogy többet nem iszik, hát akkor eszik, gondolta ő. Pap elé hívatta azután az emberét, hogy valamiképp megszabaduljon az átoktól. Ott is kiforgatta a szót:

– Esküszöm, tiszteletes úr, *többet nem iszom*, de annyit ezután is igen, amennyit eddig ittam.

– Kutyából nem lesz szalonna, ha lesz is, csak kutyaszalonna – mondta kiábrándult feleség, s otthagya örökre az urát.

89. *Beteg a purdé.* A dádé próbálja a lelket tartani benne: – Ó, ne hajj meg, lelkem-gyermekek! Mindent ide hozok neked. Mondd, mit kívánsz?

158. A 75., 76., 77. és 78. sorsz. Adatközlője: ifj. Sente Dénes, 1915- 1989, Szentlélek

– Epröt, mánát!

– Hogy a fene egye ki szüvit, máját, minek kíván télen epröt, mánát!

90. Szentléleken temették Kiss Károly, a bírót. A család nem a falu plébánosát hívta a szertartás elvégzésére, mert haragban volt az elhunyt a pap a szövetkezet miatt. A bíró és a falu vezetősége kölcsönkérték a keresztény szövetkezet tőkéjét a plébánostól, aki ügyvezetője volt a szövetkezetnek. Jött a konverzió (1930 után), a román állam rendeletileg eltörölte az adósok visszafizetési kötelezettségeit. A falu népét a vezetőség a pap ellen hangolta, ő pedig rámutatott a bűnös klikkre. Innen származott az ellentét.

Az udvaron volt felravatalozva a halott. Szóltak a harangok, s a kapuban megjelent a megyetanácsosok kíséretében Gegő plébános. A bánatos özvegy, amikor meglátta a bevonulókat hangosan feljajdult:

– *Még is eljőve a gyalázatos!*

Mindenki tudta kiről van szó, de vegyes érzésekkel, s fanyar derűvel fogadták az özvegy Anikó nén' keserveit.¹⁵⁹

91. Mint *fonákjára sikerült halottsiratót* emlegették, s adták elő a legények Szentléleken a kórusban és a színdarabpróbákon. A fiatal férj oldalzsebes, bársonyszegős zakót rendelt a falubeli úriszabónál. Nagyon tetszett az új divatú, szép kabátja. Különösen az, hogy az oldalzsebekbe kényelmesen bedughatta a kezét, ha fázott. A hirtelen, tragikusan elhunyt ifjú férjet így siratta a szomorú özvegy: – Milyen jól állt neki, mikor tette belé, s vette ki!... (Ti. A kezét az oldalzsebébe)

92. H. D. nagydarab ember volt, a felesége takaros kicsi asszony. Farsangoláskor, amikor szomszédasszonyok, komámasszonyok és sógornők összegyűltek és a csöröge-fánk és a kisüsti vagy a köményes pálinka mellett felszabadultak a beszélgetés korlátai, azt kérdezi az egyik komámasszony: – Te, Erzsi, te olyan kicsi vagy, s az urad akkora, hogy tudtok együtt élni?

Ha azt akarod tudni, hogy D.-é mekkora, tudd meg, hogy éppen jókora. Ha az akarod tudni, hogy az enyém milyen, hát nem hallottad, hogy a vékás zsáknak is akkora a szája, mint a négyvékásnak.

Igazad van, komámasszony, *kicsi béka nagy száját tát*. – Hagyta helyben a harmadik.¹⁶⁰

159. Adatközlő: Udvard Róbert, 1926, Szentlélek

93. M. Á. részeges pap egész szombat éjszaka kártyázott. A harangozója megkereste, hogy a vasárnapi istentiszteletre az első harangszót elhúzhatja-e. Rábólintott a pap, hogy mehet. A másodiknál hasonló képen. A harmadik harangozás előtt az egyházi nem hagyta ennyire, figyelmeztette a papját, hogy hagyja abba a kártyázást, mert ő megy beharangozni. Elengedte, hogy menjen a szolgatársa, mert rögtön követni fogja ő is. Nem így lett, s a harangozó karon fogta a főnökét, és mint akik teljesen egyet értenek, elindultak a templomdombon kifelé. A hívek, akik nem egyszer járták meg, hogy a beharangzókor nem volt ott a papjuk, látva, hogy az meneget ki azon, ők is elindultak szép csendesen. Amikor, azonban a templom kapujához értek, meglepődtek, hogy a tiszteletes a paláستtal a karján jön szemben velük:

– Már lejárt, hol szédelegnek maguk! – s ezzel sietett vissza, hogy a kártyapartnereit még ott találja.

Ezt a magatartást az esperes a diktatúra erkölcs sorvasztó egyházellenes aknamunkájának rovására írta.¹⁶¹

94. A kántor egész éjszaka dorbézolt. A kártyapartiról egyenesen a templomba ment. Az ima alatt elszenderedett. A pap köhécselésére tért magához, s rögtön a szendergés hangulatát folytatva lenyomta az orgona billentyűit és elbődülte magát:

– Zúg az erdő, zúg a nádas...

A pap felkiáltott:

– Zúg magának a feje, szálljon le az orgonától!

95. Karácsonyi légáció előtt a gyakorlati teológia professzora meghallgatta az ünnepi szolgálatra kiküldendő diákjait, hogy miként vannak felkészülve a tiszteletes urak. Az egyik felületes, s még ráadásul drukkos teológus megy fel a szószékre. Elkezd mondani a betlehemi utazás történetét. Jön a hatásvadász kérdés:

Bírod-e még, Mária?...

Valami megzavarja a szónokot. Talán a padokban ülő kollegái arcán fedezett fel valami visszajelzés szerűt? Ki tudja! Ismétli a kérdést... Szünet... Ismétlés, de elég síró, könyörgő hangon.

160. Adatközlő: Boldizsár Mária sz. Simó, 1937. Atyha

161. A tarcsafalviak vallomásait 1962-ben B. D. rögzítette, a 67.,68 és 69. s. sz.-t is

Lehet, hogy Mária még bírná, de mi már nem! Tiszteletes úr, szálljon le szószékről!

96. *Fancsali István* első világháborús orosz fogságot szenvedett, Azt mondta, miután hazajött, hogy a vörösekkel együtt harcolt, s ő tudja, mi a kommunizmus. A második világháború után, amikor a faluban gyűléseket kezdtek tartani az elvtársak, egyik alkalommal, a kulákok szorongatása idején, felszólalt Pista bá:

– Emberek, én a kommunizmust úgy képzeltem el, hogy én is olyan jó-módú leszek, mint a kulák G. D., s nem pedig azt, hogy belőle is olyan szegény lesz, mint én.¹⁶²

97. Az egyik székelypálfalvi családban, mint máshol is a keresztények, étel előtt imádkozott a család. A nagyapa, aki vezette az imádságot, igen hosszúra nyújtotta a szertartást, s az éhes unoka közbeszólt:

Ámen, táti, kihűl a puliszka!¹⁶³

98. C. F. *oroszhgyi embernek meghalt az anyósa*. Elment a plébános-hoz, hogy bejelentse. A pap jól tudta, hogy C. F. régóta el van maradva az egyházfenntartási hozzájárulás kifizetésével. Most elérkezettnek látta az időt arra, hogy meggondolkoztassa a hívét, s azt mondta neki, most nem ér rá, hogy vele foglalkozzon. Jöjjön máskor. Az ember megértette, miről van szó, s tudta, hogy szépszerével nem fog menni a dolog. Váltott az esze:

Plébános úr, én hazamenyek, elkészítsük anyósomat, s koporsóba tesz-szük, s idehozzuk magának, hogy amikor ráér, majd temesse el.

99. *A kollektív-szervezőskor* P. K.-t is hívták az irodára, hogy írja alá a belépési nyilatkozatot. Azt kérdezte P. K.:

- Mondják meg nekem, hogy milyen az a kollektív?
- Elvtárs, ezt magyarázzuk magának, mi ebben olyan érthetetlen?
- Azt mondják meg nekem, hogy kerek-e vagy hosszú?
- Mit akar ebből kihozni?
- Én azt, hogyha kerek, akkor nincs vége, de ha hosszú, akkor annak vége lesz, akármilyen hosszú is legyen.

Erre aztán felhorkant az egyik türelmetlenebb elvtárs, de egy helybéli sűgött neki valamit, s még mutatott is P. K. fele. Mintha azt lehetett volna

162. A 85. és 87. s. sz. adatközlője: Tamás András

163. Ilyés Péter Árpád sz. 1907, Székelypálfalva

kitalálni ebből, hogy: – Elvtárs, evvel nem érdemes foglalkozni, csak rá kell nézni és látszik, hogy ki az.

Békét hagytak P. K.-nak az elvtársak. A falubeliek viszont nem győzték csodálni a bátorságát és a szellemességét a testi fogyatékos fiatalembernek.

164

100. *Léggömbök* keringtek az ország felett. A hatóság minden eszközzel tudtára adta a lakosságnak, hogy ezek az imperialisták propaganda anyagát hivatottak leszórni a fiatal demokratikus ország dolgozó népének a félrevezetésére. Egy ilyen reggelen találkozik P. K. a milicistákkal, akik a ledobott anyagok után kutattak.

– Na, K., mondjon valami hírt! – szólítja meg az őrsparancsnok, s látva azt, hogy K. vállat ránt, s hümmög magában valamit, provokáló vigyorral folytatja:

– Hallom, hogy borjút vágott!? (Tilos volt a borjúvágás magánszemélyeknek.)

– Én igen, tiszta igaz, ma reggel, amikor a csordába csaptam ki a marhákat.

– Ej, maga nagy hólyag, K. elvtárs.

– De még mekkorák keringnek odafent a levegőben!

– Magával nem lehet komolyan beszélni, K. ! – mondja tettetett haraggal a parancsnok.

– Hát nem jól pászol a szónk, parancsnok elvtárs!

101. *Csunyi Péter székelyszentmihályi* roma az Erdő utca végén lakott. A sükei ember beszólt hozzá, az udvaron foglalataskodóhoz, hogy segítsen rajta a szekere megjavításában, mert az erdőn át befele meglazult a szekér lórúdja. Csunyi Péter így válaszolt:

– Drága jó ember, szívesen segítenék. Tudja meg, hogy a sok jó szer számot megszereztem, s jöttek ide ezek a magyarok, üsmerték meg, s viték el.

102. Felsőbencédi Mátéfi Elek és József a bárói udvarban udvarban kádárok voltak. Mesterember létükre sem haladtak előre, szegények voltak. Elek vénlegény volt, elment leánykérőbe:

– Adja hezzám Ilonát, bátyámuram!

– Nem eladó ez a leány, mert nem tud sem főzni, sem sütni – utasította el a kérőt az apa.

Éppen ilyen kell nálunk, mert nekünk úgy sincs, amiből süssön.¹⁶⁵

103. Kadácsban parciálist tartott a keresztúri unitárius egyházkör. A gyűlés nagyon kinyúlt, s a közebedre késő délután került sor. Az asztalnál két papkolléga egymás mellé került. Az egyik éhesebb, s talán mohóbb is volt, mert ahogy az első kanállal a forró levest felhörpintette, bosszúsan felkapta a fejét, és a parókia gerendás mennyezetére meresztett a szemét, mintha suttogott volna valamit. A cinikus kolléga megkérdezte:

– Miért nézed úgy azt a mennyezetet?

– Vajon hol faragták ezeket a szép gerendákat? – szólt a mentegetőzés.

A fújd meg patakában, komám! – csattant a válasz.

104. *A nagykadácsi templom cinterem ajtaja* közvetlenül az utcára nyílik. A vecsernye alatt az öregasszonyok a cinterem padján szoktak ülni. A csordából hazatérő kecske bekukkintott a pitvarajtón, s a bóbiskoló vénasszonyt tüркölni készülő társának hitte, mert visszahőkölt, s mint szokásuk, szembetürkölt a vénasszonnyal, aki nyomban leesett a padról. A pap, aki sokat bosszankodott a templomba csak szundikálni menők miatt, amikor ezt meglátta, nagy elégtétellel mondta:

– Ember vagy kecske, helyettem tetted!

105. Az alsó-nyikómenti falvakban az istentisztelet után a templomból kijövő férfiak karéjban állnak a templom előtt, és elbeszélgetnek a lelkésszel, s egymás között. Néha jó kedélyre derülnek, ha tréfára fordul a szó. Az egyik faluban a kelekótya harangozó is szellemeskedni próbált:

– Tudja-e, tiszteletes úr, én is voltam Lengyelfalván bihal lelkész (a lelképásztor és a bivalypásztorból a pásztor felcserélte a lelkésszel, ami nem azonos jelentésű ebben az esetben)¹⁶⁶

106. Egy felsőbencédi öreg édesanya azzal a kéréssel fordult a lelkészhez, hogy az ő részeges fiának beszéljen a lelkére, mert mindjárt tönkremegy. Egyszer már Udvarhelyen majdnem belefagyott a Küküllőbe, Szentmihályon ittas állapotban szivarral a szájában elaludt egy szénacsúr-

165. A 91., 92., 93., 95 és a 99. s. sz. a Pap Sámuel szóbeli közlése

166. Balácsi Dénes saját feljegyzése

ben, és szinte benne égett a fia, Áron. Az aggódó, bánatos édesanyának megígérte, hogy ha elhozza a fiát a templomba, akkor megpróbál segíteni.

Részeget Áron és az anyja ott voltak a templomba. A pap gyönyörűen prédikált, a tékozló fű példázatából indult ki. Mindenki sírt, aki ott volt, és hallotta prédikációt. A templomból kijövet az édesanya hálálkodott a papnak, de a fia a legutolsók közt jött ki, s amikor kezet fogott a lelkésszel, azt monda vigyorogva:

– Tiszteletes úr, érti a lúd a vezsegetést (hessegetést)!

A várt fordulat nem állt be a R. Áron életébe.

107. Siménfalván Gellért Imre lelkészsege idején bevásároltak a keblitanácsba egy rendes roma családfőt is. Mindjárt megbízatást is kapott. A magyar egyházzfival el kellett, hogy járják a tehetősebb roma családokat az egyházfenntartáshoz való hozzájárulásra mozgósításuk érdekében. Az egyik családnál előadják jövetelük célját, hogy képét (régén gabonában fizették a lelkészt és az énekvezért, akkor tértek rá a pénzbeli hozzájárulással való fenntartási díjra) szednek. A románé nem ismerve a szó jelentését, megkérdezte az új presbitert:

– Te Jánó, miféle kefért kér ez a magyar?

108. Egy módos romát temettek Siménfalván. Saját gyermekük nem lett, s ezért örökbe vették egyik rokonuk fiát. Az nem sokáig bírta a testvéreitől való távolságot és hazaszökött, de a temetésen mint családtag ott állt, s mögötte az édesapja is. Az özvegynek a sirató „*vájkárálása*” közben egyszer kihallatszott az édesapa korholó hangja:

Te átok purdé, nem tudtál volna még egy kicsit maradni? Látod-e, most ez a szép nagy ház reád szakadt volna! (örökölted volna).¹⁶⁷

109. Fialat roma férjet temettek Siménfalván. A háromgyerekes fiatal özvegy magán kívüli állapotban jajveszékelt. Fenyegetőzött, hogy megöli magát, mindjárt a sírba ugrik az ura után. A testvérek, rokonok, akik gyámoltították, karon fogták, csillapították a szegény özvegyet:

– Ne bolondozz, Máriskó, ne menjen el az eszed, csak nem teszed meg!

Az őt komolyan nem vevő rokonok kezéből egyszer csak kiugrott az özvegy, de nagy meglepetésükre úgy átrepült a sírgödör felett, hogy szinte leverte a lábukról a túlsó szélén álló rokonokat.

167. A 96., 97. és 98. s. sz. adatközlője Jakab Dénes unit. lelkész sz. 1939 Siménfalva

Itt volt szükség papi önfegyelemre és szolgálati komolyságra, hogy a szertartást annak rendje és módja szerint be lehessen fejezni!

110. Az árvátfalvi kocsmáros a Medgyes környékbeli szásztól szállította a bort. Megegyeztek két hordó borban. Azt mondja székely a szásznak: – Ne, most nincs pénzem, de visszajövök, s akkor kiegyenlítem az adósságot. Itt hagyom zálogba az egyik hordót.

A székely elhozta az egyik hordó bort. A szász csak utána gondolta meg, hogy ez így nem jól fog kijönni. Eljött fel Udvarhelyre, de sem a falu, sem a kocsmáros nevét nem tudta pontosan megjegyezni. Így érdeklődött a vásárfeles társa után:

– Hol van falu, melyik nem van sem apád, sem anyád?

– Valahogy kisütötték a jóakarató emberek, hogy az Árvátfalva kell legyen. Az emberét meg így írta le:

– Kerek kalap, szakáll szürke, posztónadrág, felszökik meg leszáll.

– Az Felszegei László lesz! – ismertek rá a szász magyarázata alapján a falubelijükre az árvátfalviak

111. ALUSZ-jelentést (Szovjet–Román Baráti Társaság) is kértek az ötvenes években a falusi tanítóktól sok egyéb más munkaterv és munka mellett, amelyek közül a legtöbbszörnek semmi köze nem volt a tanítói, iskolai oktató-nevelői munkához, mint például: az évenkénti állatösszeírás, az állami terménybeadás (kvóta) behajtása, a vetési, a cséplési stb. kampányokra való mozgósítás és a kollektív szervezésében való részvétele. A Vörös Kereszt, a sportmozgalom támogatása vagy irányítása szintén a tanító nyakán volt. Itt még nem beszéltünk a falusi ifjak és felnőttek kulturális és politikai, meg mezőgazdasági-szakmai oktatásáról és kommunista szellemben való neveléséről. Mondanom sem kell, hogy csordultig volt a pohár. Éjt nappá téve, pihenés nélkül rohantak, hogy teljesítsék legalább látszatra, színlelve, ahol lehetett, a feladatokat, mert a tanügyi, az állami és pártszervek állandó ellenőrzéssel tartották sakkban őket. Történt, hogy M. L. tanítóra rásürgönyöztek, hogy a jelentésekből hiányzik az ARLUSZ-jelentés. Hamar összehordott hasból, ami eszébejutott, s mert tudta, hogy legtöbbször el sem olvassák, odakanyarította a végére, hogy aki ezt a jelentést elolvassa, csókolja meg ott, ahol a nap nem süti. Ha nem sürgetett jelentés lett volna, valószínű, hogy el sem olvassa senki, de az ördög nem alszik, éber volt a pártunk is. Megtörtént az osztályellenség irgalmatlan leleplezése is. Szinte az állásába került szegény M. Lacinak ez a merész könnyelmű-

sége. Szerencséje volt az egyik rajoni titkárral, aki jó vadász kollégaként húzta ki a csávából M. L-t.

112. L. telefonszolgálatra volt beosztva a néptanácsnál cséplési kampány idején. A napközben beérkezett cséplési eredményeket este 8 órakor kellett jelenteni a rajoni elnöknek.

Hogy ne unja magát, kártyapartit szervezett. Az idő gyorsan tovaszállt, nyolckor, amikor a rajon hívta, L-nak semmi adat nem volt a kezében. Nem ijedt meg, mert tudta, hogy országosan sok hasból odavetett adat jelenik meg a statisztikákban. K. rajoni elnök kérdezte, L. mondta, hogy ennyi búza, ebből annyi tavaszi, árpa stb. A végén azt kéri a rajoni elnök:

- Elvtárs, ismétlje meg az adatokat! M. L. hallgat.
- Elvtárs, hall engem, ismétlje meg a jelentést! M. L. hallgat.
- Elvtárs reggel nyolc órakor jelentkezzen nálam, megértette?
- Igenis, elnök elvtárs.

Kemény szankciót róttak ki rá, s még megtoldották egy világvégi faluba való áthelyezéssel is.

113. Az egyik községi néptanácsnál az alkalmazottak fizetésnapj mulatságot tartottak munkaidő utána a hivatal gyűléstermében. Az altisztet, aki beteges és kissé szellemi fogyatékos is volt, oda tették telefonszolgálatra. A rajontól sürgős telefonüzenetet érkezett. A feladó pár szóból megállapította, hogy a drót másik végén értetlenkedik valaki. Szerette volna, ha megbízható ember t hívhatott volna az altiszt. Ezért kérdezte meg udvariasan:

- Elvtárs, magán kívül van-e ott még valaki?
- Elvtárs, itt *magánkívül* van mindenki!

114. Félévi rajoni tanügyi munkaelemző plenáris ülésen a jelentésben felolvasták L. J. homoródújfalvi tanítót, hogy párttag léte nem végzi elég példaadóan a munkáját, mert a kimutatásokból kitűnik, van egy levezgázatlan regruta analfabétája és egy beiskolázatlan negyedik osztályos tanulója. Hozzászólásában elmondta L. J., hogy a levezgázatlan regruta analfabéta roma legény elszöktette a negyedik osztályos roma tanuló lányt. Amikor a lányka anyjától számon kérte az esetet, hogy a kiskorú és iskolaköteles gyermekét miért engedte férjhez menni, azt felelte Rózáli néne:

- Akkor szép a rózsa, tanító úr, mikor leszakajtsák!

A teremben kitört elismerő nevetés és moraj véget vetett a további elemzésnek.

115. Az analfabéta tanfolyamon nehezen haladt előre a regruta roma le-
gény. Különösen az írással volt a baj. A kemény pléhes munkában eldur-
vult ujjak nem akarták oda vezetni a ceruzát, ahová kellett volna.

– Tudja mit, tanító bácsi, én ezeket a betűket mind kivágom pléhből.
Jó, Jankó, de előbb próbáljuk meg csak ceruzával megrajzolni.

116. A népes favágó család első gyermeke elkésett az iskolából. Az első
osztályos Karcsi sírva állított be az osztályba.

– Miért sírsz, Karcsi? Valami családi tragédiára gondolt a tanító, mert
gyakran megesett, hogy a vágterről ittasan hazatérő munkások riogatták a
családjukat.

– Azért, mert a tyúk nem akart megtojni. Cincogás, röhicskélés az osztá-
lyban.

– S hát azért mit kell sírnod?

– Mert anyámnak nem volt miből nekem reggelit készítsen.¹⁶⁸

117 – Miért sírsz, Marcsa? – szólítja meg a tanítónő a kislányt.

– Azért, mert Árkó lerajzolt.

– Hát azért nem kellene sírnod.

– De a p... mat is oda rajzolta.¹⁶⁹

118 A szülői segítség szükséges, különösen az első osztályosoknál. Né-
mely szülő helytelenül értelmezi ezt. Marcsa folyékonyan olvassa az ábécé-
céskönyv kis leckéit. A tanítónő észreveszi, hogy a kislány előtt fordítva áll
a könyv, s figyelmezteti.

– Nem baj, tanító néni, *én így is tudok olvasni.*

119. Nyílt órán ott vannak a körzet tanítói. A tanító drukkolása nem
alaptalan. Ilyenkor a szórakozottságon nem lehet csodálkozni.

– Fiam, miért nem másolod le te is a táblai vázlatot? – szólítja meg a ta-
nító az egyik tanulót.

– Tanító bácsi, édesapám otthon eltetszettél venni a tollamat, s nem tet-
szettél még visszaadni – válaszol a tanító saját gyermeke.

168. A 100-105. sorszámig adatközlő: Bálint Dezső tanító, sz. 1928-2006,
Székelyszentkiklós

169. A 106., 107. s. sz. adatközlője Pap sz. Sinka Eszter tanítónő, sz. 1936.
Nyikómalomfalva

120. *Bandit*, az országos csavargót a milícia hozta vissza. Amíg itthon tartózkodott, rendszeren eljárt az iskolába, de otthon soha sem készített házi feladatot. A tanító ezért visszatartotta, amikor a tanítás befejeződött, hogy együtt pótolják a hiányokat. Ismerte a tanuló helyzetét a tanító, öreg és beteges apjával gyakran éhezett a gyermek. Ilyenkor Bandi kapott a tanítótól egy szelet vegyes ízzel megkent kenyeret. Ez folytatódott egy ideig, de egyik nap a tanítónak gyűlésbe kellett mennie, s hamarabb befejezte a tanítást, hogy a tanyai megállónál elérje a város felé vivő egyetlen buszt. A gyermekek örömmel iramodtak haza a távoli tanyai házak felé, csak Bandi tétovázott az ajtóban:

- Tanító bácsi, nem csináljuk meg a házi feladatokat?
- Majd otthon, Bandi, most el kell mennem. Anna néni odaadja a kenyeret, s indulj te is hazafelé!

121. Kiváló középiskolai fiatal tanárral is megesett, hogy *szórakozott* volt. Különleges tanfelügyelői ellenőrzést várt a tanár. Az első órára nem érkezett meg a vendég, hát az izgalma fokozódott. A második órára a tanfelügyelő az igazgatói irodából egyenesen a kijelölt osztályba ment, és ott elhelyezkedett az egyik hátsó padban. A tanárunkat értesítette az igazgató, hogy mehet az órára, mert várja már a vendége. A kolléga besietett az osztályba, hogy amíg bejön a tanfelügyelő az igazgatóval, addig elvégzi a házi feladatok ellenőrzést. A füzeteket nézte csupán, s röpké megjegyzések kíséretében firkantotta alá a feladatokat, fel sem egyenesedve az egyik padtól a másikig.

– Fiam, hogy lehet ilyen trehányul írni! – teszi a megjegyzést az utolsó padban lévő füzetnél, amelynek a gazdája rögtön felállt, s kirohant az osztályból. A távozó tanfelügyelő láttán kővé dermedten maradt az üres pad mögött a szórakozott tanár.¹⁷⁰

170. A 108., 109. és a 110. s. sz. Balázi Dénes tanító visszaemlékezései

Mellékletek

I. Fejezet

PAÁL SÁNDOR RUGONFALVI FÖLDMŰVES ÉLETÉNEK LEÍRÁSA, Kézirat, Rugonfalva, 1966.

A dolgozatban nem idézett, de a gazdálkodásra és a vidék életére nézve fontos információk:

10. o.: „1906 tavaszán Rugonfalváról s Betfalváról is Amerikába kényszerültek. Az útlevelel kéréseket a jegyzőségen kellett megcsináltatni”

29. o.: „Apámmal kimentünk megnézni az állatokat. Volt szépen. 4 tehén, mind borjús, 2 szép fehér ökör már meg voltak hizlalva, és még a község bikája is ott volt. 16 darab fejős juh már otthon voltak a legfelső pajtában. S több disznó is volt, már jó kövérek s már egyet le is vágtak a régebbi szokás szerint, mivel ősszel a gazdaembernél szükség volt korán disznót ölteni, ahol ilyen nagy család is volt.”

36. o.: „Igen jó termés volt mindenből 1911-ben; sok törökbúza lett, megtelt a kas s a nagyház padlása és még a mi házunk padlását is megtöltöttük, s azt apám nekünk is adta, hogy legyen mivel külön is disznót és egyebet is tartunk a jövő esztendőben.” (Az ifjú házások- meg, B. D.)

– Az időjárásról – 37. o. – 1912 „... július utolsó napján kezdődött az esős idő, s minden munkát s a termények betakarítását is megakadályozta, s ott a mezőn rothadt el minden, mert elhozni semmit sem lehetett. Minden nap esett az eső s szekérrel a mezőre kimenni nem lehetett, elsúlyed a szekér s állat, s még az ember is kellett féljen, olyan elázott, s vízzel letelve mindenütt. A Nyikó mindennap kiöntött, s a teres helyekről a terményeket elsodorta, megsemmisítette. A hegyes dombos helyek megcsuszta, akár kaszáló vagy szántó volt. Még a falukban is történt, hogy a dombos részen a házak és más épületek 20-30 métereket csúsztak el, az épületek sok helyen összeomlottak. A 80-90 éves emberek ilyent még nem értek, mint akkor volt 1912. augusztus 1-től 1913. április közepéig. A Székelyföldön még ma is vannak nyomai ennek a rendkívüli időjárásnak. 1912 őszén búzát vetni nem lehetett, a földet előkészíteni búzavetésnek, nem lehetett. Ahogy nehezen a törökbúzát leszedtük, úgy a kocsány közé elvettettünk a hat véka búzát, még megboronálni sem lehetett, a nagy eső kivert; mások meg sem próbáltak búzát vetni. Még az erdőre szekérrel menni is nehéz, félős volt, elsúlyed a szekér, állat, s csak a nagy hídon lehetett menni, mert a Nyikó mindig nagy volt. 1913 április közepén kezdődött, hogy 1-1 nap kez-

dett maradni az esőzés, fel kezdett melegedni s lassan elkezdődött a tavaszi munka. Május 15-ig elvégeztünk, vetettünk mindent.”

– A szolgák hozzájárulása a gazdálkodáshoz:

9. o.: *„1902-ben apánk bíró lett s ezzel is szaporodott a dolga. További s kellett cselédet tartani, hogy a gazdaságban a sok állatot legyen aki el-
lássza, és a szántás és egyéb munkákat rendesen végezhesük.”*

29.: *„Ádám Izsák volt a szolgánk, bözödi legény, híres jó munkás volt. 80 forint, egész ruházat és karácsonyi csizma évi bér. Ez abban az időben olyanérték volt, hogy erre egy igen jó tehén kellett, hogy ki lehessen fizetni. Meg is kérdeztem apámtól, hogy Izsáknak még mennyivel tartozik. A biza még csak 20 forintot kért ki még csak újévkor, még hatvan forint kell. Megnyugtattam apámat, hogy nekem még 60 forintom van, ebből ki lehet fizetni. No, fiam, akkor te egy esztendő alatt szinte 1500 forintot kerestél” (Amerikában- meg. B. D.)*

31. o.: *„... az 1908 őszére elkészült közepesen sikerült terményeket betakarítottuk, s az őszi búzavetést is már szeptember végére akkori szokás szerint elvégeztük... Berei Zsiga nálunk lakott, olyan 16 éves jó kemény legényecske volt, minden munkát bírt végezni. Már akkor lovunk volt, azt azért vettük, hogy a fejős teheneket kíméljük, jobban tejelnek. A lovakat felhasználtuk arra is, apám kavicsbordást vállalt ide a kőhídtól Kobátfalváig az útra hordani. a 10 km-es útszakaszra időközben kihordtuk. Ez a cseléd bérét s még egyebeket is segített, jól megfizették”.*

33.: *„A nyár eltelt Az ősszel felszántott földben is törökbúza termett. Mikor vetjük be géppel csak boronáltuk. A többi részében is törökbúza volt abban a táblában. Ahogy kezdtük a kapálást, első volt az őszi szántott, de az olyan könnyű volt, hogy az ember kívánta, de hogy belementünk a tavaszi szántásba, ott megálltunk s nem esett jól a nehéz kötött földnek a kapálása... Nehezen meglett és még egyszer. Az őszi szántást háromszor is megfutottuk. Szeptember 20-án leszedtük, hamarabb érett és sokkal jobb volt, mint a többi. Ekkor mondta apám: No, Sándor ezután ősszel mind meg kell szántania földet, csak az a baj hogy neked menni kell katonának s nem lesz ki négyes fogattal szántson. Berei Zsiga vállalta, hogy ő mind megszántja, s meg is tette, 4-es fogattal meg is szántotta ősszel... Bevomultam 1909 szeptember 3-án Udvarhelyre.”*

„Ahogy elvégeztük a terménybetakarítást, négyes fogattal egy holdnyi földet jó mélyen, amennyire MISKOLCI EKÉVEL lehetett felszántottuk Zsigával. Apám nézte s a fejét csóválta...”

34. o.: „1910-re apám Zsigával újra megegyezett, 100 forint és egész ruházat bérért. Ez jó bér volt abban az időben, de Zsiga megérdemelte, jó munkás legény volt...”

„Zsiga elmondta, hogy az őszi szántást. .. mind elvégezte, a két lovat egész nap hajtotta, délelőtt ezzel a két tehénnel, s délután a más kettővel, a lovakat elől fogva Juli a gyeplővel hajtotta; sokszor az öreg is eljött s így elvégezték az őszi szántást. A tehének teje nem is apadt, mert azokat künn is etették, kettő délelőtt s a másik kettő délután s az ekehúzást is inkább a lovak vitték, azok elől fogva sebesebben is mentek, de azokon sem látszik, mert jól éltek az őszön.”

Dénes András

Dénes András (sz. 1926. Farkaslaka, 134) gazdálkodó a következőkben foglalja össze az általa ismert és alkalmazott vetésforgók történetét:

Az 1930-as években a hármas határ rendszerben művelték a földet Farkaslakán. Az egyéves ugarolás alatt, a nyomáshatárban, pihentették a földet, juhokkal kosaraztatták, vagy istállótrágyával ganézták meg a földet, majd ugart törtek, forgattak, és előkészítették bele. Utána való évben kapásnövényt: pityókát (burgonyát), törökbúzát (kukoricát) vagy tavasziakat: zabot, árpát tettek bele.

Magyar időben (1940-1944) között, apósom, Hadnagy József, aranykalászos gazda, a négyes vetésforgót alkalmazta. Ezt zöldugarolásnak is nevezték, mert az ugaron hagyás helyett takarmánynövényt: herét vagy lucernát vetettek, ezzel nem csak a talaj termékenységét növelték, de kiváló állati eledelt is nyertek. A négyéves forgó így következett: első évben búza (szalmás), második évben kapásnövény, a harmadik évben szalmás (tavasziak: árpa, zab), és a negyedik évben takarmánynövényt vetettek a földbe. A Kalot-tanfolyamon, amelyen Dénes András is részt vett, a székelyföldi viszonyoknak megfelelő Norfolk-féle vetésforgót ajánlották. A kormányzat akciófajállatok juttatásával támogatta a gazdákat az állattenyésztés fellendítése érdekében. A hegyes vidéki talajnak megfelelő takarmánynövényeket: baltacím és szarvaskerep meghonosítását segítették. Akkor ismerték meg a nagy hozamú itt is megfelelő búzafajtákat: az odvasit, a bánkútít, a konopit (csupasz fejű), a haratyit (kalászos). A sovány, köves talajt is bíró napraforgó termesztését vezették be a vidéken. Ekkor épült az Albert Géza olajütője a malma mellett.

Mi az, amit átmentettek ezekből az évekből a székely gazdák? A társas gazdaság idején (a kollektív gazdaság megalakulása előtt) még megengedett az állam bizonyos helyi vezetésbeli önállóságot. Akkor Jakab Árpád

felelősségére megpróbálták alkalmaznia négyes vetésforgót. Nagyon szép-here vetés sikeredett. A kölcsönkapott heremagot vissza kellett volna adni, de nem volt honnan, mert a tagság neki esett, és a szép magnak való herét beérés előtt lekaszálta és hazavitte, mint takarmányt. Kénytelenek voltak kifizettetni a heremag árát, hogy lehessen megvásárolni a piacon a magot. Utána a here földben rekord búzatermés lett. A cukorrépa termesztése már új dolog volt ezen a vidéken. Az egyéves állami tervek (1949-1950) idején elkezdődött Udvarhely rajonban, de Farkaslakán a kollektív gazdaságban Persánszki mérnök kezdte el, nem sikertelenül, mint ahogyan azt egyes kollegái jósolták. A len termesztést is ekkor kezdték el. Sztojka Dénes volt a székelykeresztúri, majd a makkfalvi lenfeldolgozó farkaslaki begyűjtő központjának átvevő alkalmazottja.

A kollektívvel sem lett volna baj, ha azt a Dán szövetkezeti mintára szervezték és működtették volna, úgy ahogy azt a Kalot-tanfolyamon tanították Csíksomlyón – fejezi be visszaemlékezéseit Dénes András.

Agrofruct Részvénytársaság

Tulajdonosa Deák Dénes. 825 millió alaptőkével rendelkezik, amely a volt Állami Gazdaság vagyonából tevődik össze (épületek, gépek, valamint 1,2 ha belterület: udvar és a rajta lévő épületek).

A fő tevékenység gyümölcstermesztés és állattenyésztés volt 240 ha területen.

1994-ben 100 db. szarvasmarha volt, ami teljesen felszámolódott, mert a területek visszakérültek a volt tulajdonosok birtokába.

A magánosítás 2001. december 17-én történt. Az állami (ADS) vagyon-alaptól Deák Dénes megvásárolta a részvényeket.

Főfoglalkozás: állattenyésztés, növénytermesztés és kis mértékben fafeldolgozás.

Földterület: 80 ha amiből

- 30 ha öröklés a szülők után
- 20 ha vásárolt földterület
- 30 ha bérelt földterület, legelővel

Állatállomány:

- 35 db szarvasmarha, amelyből
- 25 db fejőstehén

Gépek:

- traktor 3 db
- kombájn 1 db
- vetőgép 2 db

- szállítóeszköz 4 db
- vegyszerező gép 1 db
- trágyaszóró 1 db
- silózó gép 1 db
- kalapácsmalom 1 db
- fejtőgép 2 db

Foglalkoztatottak száma:

Gépész: 2-3, akiből egy a tulajdonos és a második ennek az agrármérnök fia és alkalmi besegítő szezonalban még egy szakmunkás.

Állattenyésztő: 2 dolgozó és a család tagjai.

Főfoglalkozás:

- Tejtermelés évi átlagban 70-80 ezer litert tesz ki.

- Növénytermesztésben az állatok takarmányozásához és a család ételmezéséhez szükséges gabonafélék művelésével foglalkoznak.

A takarmányszárítás 80%-ban gépesítve van. A szükséges takarmányt a természetes kaszálókról és a vetett takarmányok betakarításából biztosítják.

A tejet a bogárfalvi Gordon Prod Kft-nél értékesítik.

A fejlesztési lehetőség szűkös, mert nem nagyon jut erre a megtermelt áruk értékesítése után. Az állam által nyújtott támogatások minimálisak és későn érkeznek el a gazdálkodókhoz. Az európai pályázatok által ígért segítségben reménykednek...

Siklódi Albert

Siklódi Albert Álmos mezőgazdász-mérnök (sz. 1967, Kobátfalva) mezőgazdasági termelő és értékesítő magánvállalkozást vezet. Fő termelési ága az állattenyésztés. Ennek érdekében 28 Ha lucernát, 6 Ha bükkönyt, 7 Ha silókukoricát, 10 Ha zabot és 30 Ha burgonyát termesztett az elmúlt évben. Emellett 20 Ha búzavetése is volt. Gépi ellátottsága a következő: 8 db traktor, 7 db eke, 2 db tárcsa, 2 db trágyaszóró, 1 db műtrágyaszórógép, 2 db gabona vetőgép, 1 db krumpli ültetőgép, 3 db aratócséplőgép, 1 db burgonyapergető, 3 db kaszagép, 1 db gereblyegép, 1 db szénaprés, 1 db kukorica silózógép, 1 db TIH, 1 db RCU (ciszterna), 1 db permetezőgép és 1 db papucs Dácia kisgépkocsi. Állatállománya a következő: 13 db előhasú tinó, 28 db tejelő tehén, 11 db borjú, 1 db ló, 2 db anyasertés, 25 hízó sertés. Helyi termékfeldolgozással nem foglalkozik. A termésközlésért a szabadpiacon és az állami kereskedelmi vállalatokon keresztül értékesíti. A további fejlődést a tej és hústermelés fokozásában, a gomba és a kosárnak való vesszőtermesztésében látja.

Mai állattenyésztő farmergazdák:

Farkaslakán: Márton Géza, Fancsali Vince, Pakot Antal, Dénes Simon, Orbán József, Handnagy Géza, Kovács Géza, Hadnagy Gábor és mások állattenyésztő és növénytermesztő farmargazdák.

Szentléleken: Geréb Domokos és Geréb György állattenyésztő és növénytermesztő farmergazdák. Hajdó Mihály mezőgépesítési kis gépparkot működtet. Hajdó Levente sikerrel próbálkozik fűzfavessző termesztéssel.

Malomfalván Székely Csaba agrármérnök és Magyar József vezetése alatt tevékenykednek a mezőgazdasági társulás útján létrejött farmok. Ígéretes Sinka Lajos éticsigatnyésztése.

Kecsetben Bakk István mezőgépesítési csoportja szolgálja ki a kisgazdák igényeit.

Kobátfalván Török Mihály állattenyésztő és növénytermesztő gazdasága mellett a tarcsafalvi és tordátfalvi gazdák igényeit is kiszolgáló gépparkot is működtet.

Rugonfalván Mészáros Lajos farmergazda állattenyésztéssel és növénytermesztéssel foglalkozik. Virágkertészettel is sikerrel kísérletezik.

GORDON PROD Kft

GORDON PROD Kft, tejfeldolgozó üzemet 1993-ban jegyezték be és egy év múlva meg is kezdte a Nyikómente és Etéd környéke állattartó gazdái tejtermelésének a feldolgozását. 500 liter begyűjtésével kezdte, ma 25 000 liter tejet dolgoz fel 150 munkakönyves dolgozó. A begyűjtési területük is kibővült Derzs környékére is. Suceván is működik egy fiók vállalata, 5000 literes termelés megvalósításával. Az európai pályázási lehetőségek figyelembe vételével megnyerték: Magyar Árpád és Péter János tulajdonosok a Sapard program keretében egy új európai igényeknek megfelelő gyár felépítésének támogatását, amely 2006. októberében 40.000 liter tej feldolgozására lesz képes. A vezetőség igyekszik megnyerni az állattartó gazdákat, hogy kapcsolódjanak be a farmprogramba, amely az együttműködő gazdákat megfelelő segéllyel látja el, hogy a tejtermelésük technológiáját az európai normák színvonalára tudják emelni.

GORDON kisvendéglő

GORDON kisvendéglő – Farkaslakán – a faluturizmus információs és irányító központjának a bejegyzése 1992-ben történt. Dr. Csáky Csabával a kapcsolatot Jakab Árpád és Gáll Ödön mérnökök teremtették meg. 1996-

ban már húsz személy állandó fogadására voltak képesek. Ma Kovács Sándor ügyvezető 32 minősített családi háznál 200 Tamási Áron szülőfalujába látogatni óhajtó vendéget tud fogadni. A vendégforgalom lebonyolításában nagy segítséget jelent a két farkaslaki bejegyzésű nemzetközi személyszállítási autóbusz kft.: a (Demény Attila) Transp. Tur International és a (Sándor Tamás) Scorpió Transp. International, amelyeket külföldi (Budapesti) utazási irodáknál is meglehetősen lehet rendelni. Egy kiváló előnye ezeknek az utaztatásoknak, hogy a helyi gépkocsivezetők jól ismerik a turista útvonalakat.

Székelyszentléleken is beindult a falusi vendéglátás. Húsz háznál (esetleg + 10) 100 vendég fogadását és igényes ellátását biztosítják Márton Mária és Hadnagy Júlia irodavezetők. Reményre jogosít Szente István Tájház Vendégfogadó faluturizmusra beállított vállalkozása.

TERFIN Kft

TERFIN kft Székelyszentmihályon már 1992-ben elkezdte a tv parabola antenna gyártását. Az első kimondottan ipari jellegű vállalkozás volt az Alsó-Nyikómentén. Az alsóbencédi születésű PAP JENŐ és ANNA (élettársak) gépipari almérnökök az alapítók és tulajdonosok.

A nyersanyag és üzemanyag árak emelkedése, valamint az informatika gyorsfejlődésével nem tudták tartani a versenyt, és egy új termék gyártása mutatkozott ígéretesnek, ti. a fejjőgépgyártás, amely a kevés megrendelés miatt nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket.

A vidék szükségletinek figyelembe vételével indították meg a pékséget. Hat évig kifizetődőnek látszott. A német gépek és a helyi kézi munkaerő már nem tudták felvenni a versenyt az automatizált, alagútkemencés, legújabb európai igények szerint elindított nagygalambfalvi pékséggel.

Visszatértek az antennagyártáshoz, de most ebben az esetben a legmodernebb igények szintjén. A rádiómodemes-internetes rendszerekhez készítenek és szerelnek fel antennákat. (Kábel nélküli internetes kapcsolat-rendszerek kialakításával foglalkoznak)

A Terfin 18 alkalmazottjának biztosítani próbálják az állandó kereseti lehetőséget, de már megjelent a globális konkurencia az új műholdas-internet kapcsolatok csalóka ígéretével, s ez a vállalkozó rugalmasságát, gyors alkalmazkodó képességét mozgósítja.

Pap Jenőék a vidék embereinek, a helyi lakóságnak próbálnak megélhetést biztosítani, hogy ne kelljen a szülőföldről messze vándorolniuk a nyikómenti székelyeknek. Ráharaptak a faluturizmusra is. Vendégcsábító panziót építettek a falufelletti domboldalon. A gyümölcsös közepét díszítő

épület nem véletlenül kapta az ARANYALMA nevet. A 40 személy teljes kényelmű elszállásolására alkalmas panzió társa Fenyéden a DIÓFA vendéglátó egység (52 személy befogadására és minden igényeket kielégítő ellátására van felkészülve, az év bármely évszakában.) Sajnos a turizmus jövedelmezővé tétele már túllépi a Pap család hatókörét. A Nyikómentén a foltozott –toldozott, csupa gödrös út nem csábítja, de el riasztja azt a turistát is, aki tudja, hogy itt mit kellene megnéznie és megismernie, esetleg a pénzt hozná ide, hogy hozzáférhetőek legyenek az egyetemes kultúrkincsek. Pap Jenő bevallása szerint az ipari műhelyek jövedelméből foltozza a panziók bevételi hiányait, de unitárius létére hisz a feltámadásban, a vidéki, a falusi turizmus feltámadásában, mert most több az eszkimó mint a főka, több a vendégfogadó, mint a vendég. Ezt nem zárhatjuk le csak Madáchi-módon. Isten őrizzen, hogy Tamásival mondjuk, hogy a Firtoslován elaludt...

Építkezési és fafeldolgozó Kft

Építkezési és fafeldolgozó kft. Pap Balázs és Pap Benczédi Gyula közös (50%) vállalkozása Székelyszentmihályon ács-kőműves csoporttal, asztalos műhellyel és fűrészüzemmel (gáttérrel) működik. 1992-ben egy asztalos-műhellyel indultak. 2005-ben. 95%-ban saját anyagból dolgoznak. Hazai piacon értékesítik a termelt épületanyagot, fűrészárut, épületasztalos munkákat: ajtó, ablak, lépcső és korlátanyagokat, valamint a hulladék anyagból palettákat készítenek. A két főnök 23 szakképesített munkás tevékenységét szervezi és irányítja. Az alkalmazottak helybéli lakosok (95%) és a többiek szintén Siménfalva községből valók. Foglalkozás szerinti megoszlásuk: 4 asztalos, 5 ács, 5 gáttéres és 6 kőműves. Az építő csoport is belföldi, környékbeli munkákat vállal.

ADVENTED LABEL TECHNOLOGIES

ADVENTED LABEL TECHNOLOGIES autóipari alkatrészeket (autóbiztonsági légszákhoz) gyártó holland tőkéjű cég részlege indult be 2004-ben Székelyszentmihályon.

A befektetett érték meghaladja a 150.000 Eu-t. Három váltásban 48 dolgozót (kapacitása kb. 50) foglalkoztat, amelyből 45 szentmihályi és környékbeli lakos. Öten ingáznak a 14 km-re lévő Székelyudvarhelyről (vezetőség, adminisztratív személyzet). A nők száma kb. 40 lesz. A munkásnők az udvarhelyi konfekció ipari gyárakból jöttek haza a családjaikhoz. Az életkoruk 40 éven aluli. Európai normázási rendszer szerinti fizetésben

részesülnek, ami felülmúlja az eddigi keresetüket. A napi termelés a három váltásban kb. 19200 db. légszák huzat. Sokféle típusú márkájú gépkocsinál alkalmazható. Állandó a megrendelés, a világpiacon tartós jelenlétre számítanak. A fejlődés dinamikusnak mondható.

Az egységet négytagú vezetőség irányítja. Igazgató: Hajdó Csaba európai tanulmányokat végzett, rátermett fiatal vállalkozó.

III. Fejezet

1. 7. 1.

Imre Mária megyen férhez

Folyó 1905 Junius 4-én Szent Léleki Imre Antal és neje Tamás Terézia münket alol irtakat megszolgáltattak ara hogy leányok Imre Mária megyen férhez hogy amiket által adnak azt megbecsülnök és az leányok elismerése szerint jegyeznök meg melyeket az alábbiak szerint találtuk.

	Ft	K
1. Egy kanapé egy kaszten egy asztal egy háló ágy két karos szék	16	40
2. Két derekaly két rend hajal	20	
3. Tiz párna két rend hajal	20	
4. Négy lepedő	4	
5. Két nagy ágytakaró	4	
6. Hét darabb asztali abrosz	3	50
7. Hét darabb kender kendő	1	40
8. Hét zsák egy általvető	2	40
9. Két surdék két kétszély lepedő	3	
10. Négy viselő párnahaj	1	20
11. Két kép fal	1	
12. Hat takaroruha	–	60
13. Két rend szörgunya	10	
14. Egy rend szöttesgunya	2	50
15. Három rend szöttes rokolya	6	
16. Két rend szatin gunya	8	
17. Egy fejrevalo nagykandó	4	
18. Hat darabb fejrevalo ruha	5	60

Összesen:

112 Ft 60 K

Hogy ezen fentirtakat előttünk és általunk megbecsültettek és mint két fél által elismertettek ezek valodiságát igazoljuk.

Szent Léleken 1905 Julius 4 én

Tanuk

Geréb Márton

Piros Anna

néviroja Geréb Márton

becsüsök

Tamás Rózália

Geréb Katalin

néviroja Geréb Márton

Utánjegyzés ujbol adtam egy sofalvi csergét	11 fr	20K
egy szoknya és egy nagy ujas összesen	20 fr	
összesen:	31,	20

1. 7. 2.

Folyó 1913 Augusztus ho 10 én Szentléleki Biro Mihály münket alatt irtakot megszolitott ara hogy leánya **Biro Terézia megyen ferhez** hogy amiket által adott azt becsülnök meg amelyeket az alábbiak szerint találták

Az ingóság megnevezése	becs ár	
1 Egy kaszsten	Kr	F
2 Egy kanapé		
3 Egy sifon		
4 Két ágy		
5 két karosszék	73	
6 Egy gép	30	
7 Két derékalj egy rend héjal	60	
8 Tiz párna egy rend héjal	60	
9 Egy fehér urkolt lepedő	10	
10 Két bolti abrosz egy ágyteritő	14	
11 Tiz lepedő	40	
12 Két abrosz	14	
13 Három szervét	1 Kr	50
14 Tizennégy darab törülköző kendő	8	
15 Tiz darab takaró ruha	2	
16 Két átalvető nyolc zsák	9	
17 Egy pokroc	10	
18 Hat darab buluz	6	
19 Tiz darab fersing	30	
20 Egy kobát	12	
21 Négy darab fejkendő	10	
22 Három duszahéj	6	
23 Egy tükör egy fali kép	5	
24 Egy esőernyő	2	
25 Három darab surez	3	
Összesen	405 Kr	50 F.

Hogy ezen fent irtakot előttünk és általunk meg becsültettek és mint két fél által elismertettek további ezek valodiságát igazoljuk.

Szent léleken 1913 Augusztus 10én

tanuk Geréb Márton

+ Dimény Ferncz

néviroja Geréb Márton

+ Biro Juliánna

névirojok Geréb Márton

becsüsök

Tamás Juliana

+ Hajdo Zsuzsánna

if Geréb Márton

1. 7. 3.

Szente Juliánának kiállításba *staférun*g becsérték a következő

2 derkalj 1 rend huzattal	1200
11 párna 1 rend huzattal	2200
4 csütkés lepedő	300
1 lepedő	250
5 lepedő	500
8 kendő	400
9 takaróruha	180
3 duszahéj	250
10 zsák	400
1 átalvető	240
1fejtős lepedő	200
3 kép	150
1 tükör	70
2 szörrokolya	300
3 rokolya	500
1 bluz	500
4 abrosz	150
4 fejkendő	600
1 üveges	600
1 sifon	600
1 kaszten	1000
1 ágy	300
1 kanapé	150
2 szék	150
1 asztal	150
1 cserge	1000
1 marha ára	1700
Összesen:	13690
Saját szerzeményéből:	
2 ágyterítő 1 asztalterítő	1260
1 rend ruha	800
1 reend ruha	300
3 fejkendő	250
3 bluz	170
1 ing	60
6 gyolcsing ingaljjal	800
1 szervvét	60

1 kosár	100
4 darab kézimunka	100
	összesen: 9300

A felkért becsüsök kezük aláírásával igazolják hogy ezen becsértéka valóságnak megfelel Geréb Márton tanú Lakatos Mihály tanú, becsüsök: if Szente Dénené özv Szente Józsefné (1920 március)

Egyezmény

Mely a mai alatt irt napon a következőkben jött létre, ugymint

1 Először Szente Mózesné Született Márton Anna néhai Szente Mózes hagyatékát élvezetileg átengedi a két leányának az alábbi megnevezett birtokokban és pedig

Juliánna leányomnak adom a fergettyü dülőben 1 darab 2 vékás szántó a Szente Mihály és Márton András szomszédságában 1 darab szántó 1 vékás kétágu fánál Szente János és Fancsali Mihály szomszédságában 1 darab 3 vékás szántó Páter Györgyné Körtövélye dülőben Bálint István és Geréb Márton Szomszédságában Kicsinyirben 1 darab 3/ vékás szántó Kiss Károly if Fancsali Mihály szomszéd-ságában Szőlőoldalban 1 darab 2 vékás szántó Lakatos Menyhárt és Szente Mihály szomszédságában és ugyan ott a nevezett 4/ vékás föld a másik fele részét Juliánna kapja a benvaló részben amelynek ellenében a Juliánna kezeirásával lemond a Veronika jvára viszont a Julánna javára Veronika mond le ugy annyira a Kerekeger beli föld fele részéről a jelenlévő tanuk előtt az adás vételi szerződést mindkét fél egyik a másiknak köteles aláírni és a Szotyó nevű düllőben 1/ darab 2 vékás területü kaszáló és egy darab kaszáló Kicsirétben 1/ vékás kora kaszallót.

Az itt meg nem nevezett birtokok ma Szente Mózes hagyatékából átadom Veronika leányomnak.

Ezen fentnevezett vagyonállást mindkét részre haszonélvezetileg érvényes Szente Mózesné született Márton Anna haláláig, a halála bekövetkezte után a két testvér belátása szerint örök tulajdon jogilag tetszése szerint egyenlő arányban ossza meg az összes birtokot kivéve a Szent e utcabeli belsőség jelenleg egészen Veronikának a Kerekeger beli 8 vékás föld Juliánának ezen kettő darabra mind a két testvér köteles az adásvételi szerződést egyik a másiknak javára köteles aláírni.

Kelt Szentlélek 1923 évi július 1én. Geréb Márton Lakatos Mihály Hajdó Tamás

Márton Anna Fancsali Dénesné Imre Józsefné

1. 7. 4.

Jegyzék

Szente Simon-né Benedek Márta ingóságai tárgyának megnevezése és becsétékéről

<i>Folyó- szám</i>	<i>Darab- szám</i>	<i>Megnevezés</i>	<i>Lei</i>
1.	8	<i>1 üveges, 1 sifon, 2 ágy, 1 asztal kerek, 1 kanapé, 2 szék</i>	4000
2.	8	<i>6 párna, 2 derékalj 1 rend héjjal</i>	5000
3.	2	<i>Szalmazsák</i>	400
4.	12	<i>Törülköző</i>	480
5.	3	<i>Ágy terítettő</i>	1550
6.	4	<i>Lepedő</i>	800
7.	2	<i>Csipkés lepedő</i>	600
8.	3	<i>Alsó lepedő</i>	300
9.	7	<i>Fehér abrosz ezekből 1 drb hosszú</i>	1250
10.	3	<i>Piros abrosz</i>	700
11.	10	<i>Takaró ruha</i>	160
12.	1	<i>Tarka ágyterítettő</i>	150
13.	4	<i>Tarka párnahéj</i>	250
14.	3	<i>Fal védő</i>	150
15.	2	<i>Kalános zacskó</i>	30
16.	2	<i>Kézi mukás szervét</i>	200
17.	1	<i>Rend posztó ruha</i>	1500
18.	1	<i>Rend fekete szőttés ruha</i>	550
19.	1	<i>Szőttés rokoja blúzzal</i>	200
20.	1	<i>Szőr rokoja blúzzal</i>	200
21.	1	<i>Szőttés rokoja piros lájbival</i>	100
22.	1	<i>Kék karton rokoja fehér blúzzal</i>	100
23.	2	<i>Fejre való kendő</i>	300
24.	1	<i>Nagy ruha</i>	300
25.	1	<i>Rend selyem vászon ruha</i>	800
26.	2	<i>Rojtos ruha</i>	100
27.	2	<i>Alsó fehér szoknya</i>	150
28.	1	<i>Vasaló</i>
		Becsérték összege:	20320 Lei

Ezen fenn leírt ingó tárgyakat mint menyasszonyi hozományt Benedek Lajostól mint apától Szente Simon és neje Benedek Márta a ami napon át vettük a melyet saját kezünk aláírásával igazolunk.

Szentlélek, 1927. év Julius hó 10. én

Átvettük Ifj Szente Simon és neje Benedek Mártha

1. 7. 5.

Jegyző könyv

felvétetet Szentléleken az Hajdó Tamás házánál az Erzsi Leánya ingóságáról az alábbiakban

<i>1 dr.</i>	<i>Tehén</i>	<i>2000</i>
<i>2 dr</i>	<i>ágy, 2 Szekrény, 2 Asztal, 4 Szék,</i>	
<i>2 Kanapé 1 Toálet 2 Nád Szék</i>		<i>3500</i>
<i>8</i>	<i>Párna</i>	<i>1600</i>
<i>1</i>	<i>Derékaj</i>	<i>500</i>
<i>14</i>	<i>Törülköző</i>	<i>280</i>
<i>12</i>	<i>Lepedő</i>	<i>1200</i>
<i>10</i>	<i>Zsák</i>	<i>400</i>
<i>13</i>	<i>Abrosz</i>	<i>1000</i>
<i>40</i>	<i>Sing gyolcs</i>	<i>300</i>
<i>4</i>	<i>Tarka párnahéj</i>	<i>120</i>
<i>1</i>	<i>Derékaj héj</i>	<i>100</i>
	<i>Méter Sifon gyolcs</i>	<i>600</i>
<i>3</i>	<i>Dusza héj</i>	<i>240</i>
<i>3</i>	<i>Szőttes</i>	<i>350</i>
<i>17</i>	<i>Szervéta</i>	<i>170</i>
<i>1</i>	<i>Cserge</i>	<i>400</i>
<i>1</i>	<i>Pokróc</i>	<i>100</i>
<i>2</i>	<i>Átalvető</i>	<i>50</i>

Összesen:

12860 Leu

Ezen jegyző könyv felvétetet felolvastatot és becsülő bizottság által alá iratot. Kelt Szentléleken 1953 Junius 3 án

Roth Jozsef

Hajdo Erzsi

Bizottság

Biró Dénesné

Hegyi Mihályné

1. 7. 6.

A budapesti szoba berendezésének LELTÁRA

1.	1 db	<i>paplan huzattal</i>	500
2.	1 db	<i>új lepedő</i>	150
3.	1 db	<i>régi lepedő</i>	20
4.	1 db	<i>pokróc</i>	80
5.	1 db	<i>szalmazsák</i>	150
6.	2 db	<i>párna huzattal</i>	300
7.	1 db	<i>női hosszú kabát</i>	100
8.	1 db	<i>új férfi posztókabát</i>	500
9.	1 db	<i>használt nadrág</i>	50
10.	1 db	<i>férfi fekete kalap</i>	50
11.	1 db	<i>gyapjúkötény</i>	30
12.	2 db	<i>törülköző</i>	80
13.	2 db	<i>szervét</i>	40
14.	1 db	<i>konyhaabrosz</i>	50
15.	1 db	<i>újkendő</i>	10
16.	1 db	<i>nadrágszij</i>	10
17.	1 db	<i>függöny</i>	15
18.	1 db	<i>mosdótál</i>	20
19.	1 db	<i>tésztástál</i>	10
20.	1 db	<i>vizesveder</i>	19
21.	1 db	<i>3 literesfazék</i>	6
22.	1 db	<i>1l/1 literes fazék</i>	4
23.	1 db	<i>1 literes fazék</i>	3
24.	1 db	<i>3 literes lábos</i>	7
25.	1 db	<i>1 literes lábos</i>	4
26.	1 db	<i>pléhtányér</i>	2
27.	4 db	<i>nagy porcelán tányér</i>	20
28.	2 db	<i>kicsi porcelán tányér</i>	5
29.	1 db	<i>tésztaszűrő</i>	8
30.	1 db	<i>teaszűrő</i>	2
31.	1 db	<i>levesszűrő</i>	2
32.	1 db	<i>levesmerő</i>	4
33.	1 db	<i>palacsinta sütő</i>	5
34.	1 db	<i>zsírnyomó</i>	20
35.	1 db	<i>vasaló</i>	25
36.	1 db	<i>tölcsér</i>	2
37.	2 db	<i>reszelő</i>	6
38.	1 db	<i>lakat</i>	6
39.	2 db	<i>fedő</i>	6

40.	3 db	<i>tepsi</i>	15
41.	1 db	<i>sótartó</i>	5
42.	1 db	<i>szappantartó</i>	5
43.	1 db	<i>vizespohár</i>	3
44.	8 db	<i>porceláncsésze</i>	8
45.	3 db	<i>pálinkáspohár</i>	6
46.	2 db	<i>borospohár</i>	4
47.	1 db	<i>söröspohár</i>	3
48.	4 db	<i>befőttesüveg</i>	6
49.	1 db	<i>1 1/2 csattosüveg</i>	2
50.	8 db	<i>literesüveg</i>	10
51.	1 db	<i>cigarettahamutartó</i>	3
52.	1 db	<i>falikereszt</i>	4
53.	2 db	<i>konyhadeszka</i>	11
54.	1 db	<i>laskatésztaodró</i>	3
55.	2 db	<i>fakanál</i>	3
56.	2 db	<i>konyha kés</i>	13
57.	2 db	<i>evővilla vas</i>	4
58.	2 db	<i>kávéskanál</i>	3
59.	2 db	<i>katonakanál</i>	4
60.	2 db	<i>evőkanál</i>	4
61.	2 db	<i>asztalikás</i>	6
62.	1 db	<i>fűrész</i>	11
63.	1 db	<i>balta</i>	7
64.	1 db	<i>kalapács</i>	3
65.	1 db	<i>harapófogó</i>	4
66.	1 db	<i>tűzikankó</i>	3
67.	1 db	<i>személtlapát</i>	2
68.	1 db	<i>seprű</i>	4
69.	1 db	<i>perzsaszőnyeg</i>	60
70.	1 db	<i>ruhafogas</i>	4
71.	1 db	<i>fűrészreszelő</i>	3
72.	1 db	<i>ruhakefe</i>	18
73.	3 db	<i>cipőkefe</i>	20
74.	1 db	<i>tentaceruza</i>	4
75.	1 db	<i>szita</i>	20
76.	2 üveg	<i>tinta</i>	8
77.	2	<i>doboz cipőkrém</i>	3
78.	1 db	<i>katonaláda</i>	50
79.	1 db	<i>szállító nagy láda</i>	30
80.	1 szál	<i>nagy gyertya</i>	8

81.	3 szál	kisebb gyertya	6
82.	3 db	lámpaelem	10
82.	8 db	mosószappan	8
83.	6 db	mosószappan	6
84.	2 kg	mosószóda	10
85.	3 pakk	gyufa	30
86.	3 db	karikacérna	6
87.	5 q	fa	60
88.	1/4 q	szén	10
89.	3	vászonzsák, rövid	30
90.	1 pár	férfibakancs, használt	100
91.	1 pár	usa cipő, rosz	30
92.	1 db	villanyrezsó	25
93.	3	literes üveg zsírral	70
92.	2 kg	cukor	10
93.	1/2 kg	mák	8
94.	1 kg	szemeskávé	5
95.	1 doboz	frank kávé	8
96.	1 1/2 kg	kenyérliszt	60
97.	?	finomliszt	40
98.	?	fuszujka	6
99.	2 kg	sárgaborsó	4
100.	1 kg	lencse	2
101.	1/2 láda	gyümölcsíz	12
102.	1 db	vállfa	5
103.	1 db	tükör	5
104.	5 m	tapéta	10
105.	1 db	súrlókefe	4
106.	1 db	tésztaavágó	2
107.	1 csomag	?	5
		Összegezés:	3337

A fenti leltárhoz kapcsolódik Tamás Albert (Szentlélek, 1915. febr 15-én) és Jakab Erzsébet (Farkaslaka, 1922. aug 26.) 1943. okt. 28-án házasságot kötött ifjúpár Házassági anyakönyvi kivonatának másolata. A leltáron nincs keltezés, sem a leltárkészítésen résztvevők megnevezése, valamint a leltározás céljának megjelölése is hiányzik. Az utód, Tamás Albert (sz. 1954.) bocsátotta rendelkezésemre a fenti iratokat.

1. 7. 7.

Geréb Rózának Kiállításá staferungja. 1951. VII. 26.

1.	<i>Egy szoba berendezés</i>	12 darab	43 ezer
2.	<i>Szalmazsák</i>	2	2800száz
3.	<i>Hat párna nagy egy kicsi</i>	6	6000ezer
4.	<i>Egy derékaj héjal</i>	1	6000 ezer
5.	<i>Egy paplan</i>	1	7000ezer
6.	<i>Egy pokroc</i>	1	4000ezer
7.	<i>Ágyteritő 2 falvédő 2</i>	4	7000ezer
8.	<i>Négy darab kető himes lepedő</i>	4	8000ezer
9.	<i>Három himes abrosz</i>	3	5000ezer
10.	<i>Takarozó lepedő</i>	5	5000ezer
11.	<i>Hat zsák</i>	6	3000ezer
12.	<i>Viselő abrosz</i>	4	4000ezer
13.	<i>Üneplő kendő viselő kendő</i>	12	6000ezer
14.	<i>Átalvető 2 tarisnya 2</i>	4	2000ezer
15.	<i>Servét</i>	12	2000ezer
16.	<i>Zacskó egyszéj lepedő</i>	3	700 száz
17.	<i>Kosárteritő</i>	2	1000ezer
18.	<i>Párna huzat</i>	2	1400 ezer
19.	<i>Ing</i>	9	3600 ezer
20.	<i>Szárcs cipő</i>	1	1000ezer
21.	<i>Két hoszu kabát</i>	2	1000ezer
22.	<i>Kosztim</i>	1	5000ezer
23.	<i>Ruha 3 szövet 2 selyem 1 K</i>	6	10000ezer
24.	<i>Két szoknya 3 bluz</i>	5	7000ezer
25.	<i>Három darab fejkendő</i>	3	500

150000

Átvevő: Tamás Ágoston

Értékelők: Györgydeák Menyhátrné Szente Mihályne

Tanuk: Szente Simon Geréb Albert

1. 7. 8.

Beccsübizonyítvány

Amely létrejött Geréb Domokos és neje Hegyi Berta a nevelt leányuk Gagyi Erzsébet-nek menyasszonyi hozományként adott háziszöttes dolgoknak leltári értékéről:

<i>Folyó- szám</i>	<i>Leltári tárgyak</i>	<i>Darab- szám</i>	<i>Értéke lei</i>	<i>Össz- érték</i>
1.	<i>Sifon öveges kőrisfa</i>	1	300	300
2.	<i>Ágy hengeres</i>	1	250	250
3.	<i>Ruha szekrény</i>	1	300	300
4.	<i>Kerek asztal kőrisfa</i>	1	150	150
5.	<i>Nádszék</i>	2	100	200
6.	<i>Derékalj huzattal</i>	2	500	1000
7.	<i>Párnák huzattal</i>	6	100	600
8.	<i>Kis diszpárna</i>	2	50	100
9.	<i>Szalma zsák</i>	2	100	200
10.	<i>Takarodzo lepedő 3 széles</i>	3	100	300
11.	<i>Also lepedő 2 széles</i>	3	75	225
12.	<i>Garnitúra ágyterítő és abrosz</i>	3		2000
13.	<i>Gyapju ágyterítő 2 db, falvédő 2 db, 1 db abrosz</i>	5		1500
14.	<i>Nagylepedő 3 széles masinás</i>	1	100	100
15.	<i>Himes abrosz 1 sárga 1 piros</i>	2	150	300
16.	<i>Damasz abrosz</i>	1	100	100
17.	<i>Fehér abrosz himes</i>	1	50	50
18.	<i>Fehér nec abrosz</i>	1	50	50
19.	<i>Abrosz strappa</i>	2	50	100
20.	<i>Himestörülkőző</i>	2	50	100
21.	<i>Törülkőző masinás csipkés</i>	6	25	150
22.	<i>Törülkőző kender strappa</i>	6	20	120
23.	<i>Szalvéták himes és masinás</i>	10	15	150
24.	<i>Függönyök gyolcs csipke betéttel</i>	6		80
25.	<i>Párnahuzat</i>	2		50
26.	<i>Asztalfutók</i>	6		100
27.	<i>Falvédők</i>	4		50
28.	<i>Kefe és fésű tartók</i>	2		10
29.	<i>Lisztes kis tarisznya</i>	5		25

30.	<i>Kosárterítő</i>	2		100
31.	<i>Zsákok fekete pántlikával</i>	8	30	240
32.	<i>Átalvető fehér és egy gyapju</i>	2		10
33.	<i>Gyapju tarisnya</i>	1		20
34.	<i>Himes fehér terítő</i>	1		50
35.	<i>Szürke kosztüm</i>	1 rend		240
36.	<i>Fekete szövetruha</i>	1 rend		200
37.	<i>Lerakott szövet szoknya</i>	1 rend		100
38.	<i>Selyem ruha</i>	1		100
39.	<i>Selyem ruha</i>	1		50
40.	<i>Selyem bluz</i>	2	50	100
41.	<i>Parkét és karton ruha</i>	4	50	200
42.	<i>Székely ruha</i>	1 rend		350
43.	<i>Téli nagykabát</i>	1		200
44.	<i>Bundáskabát</i>	1		200
45.	<i>Viselő kabát</i>	1		50
46.	<i>Szvetter</i>	1		50
47.	<i>Egy szoknya és 2 db bluz</i>	1		100
48.	<i>Hárászkendő</i>	1		50
49.	<i>Fejkendők</i>	4		250
50.	<i>székelyruhának való</i>	5 méter		175
51.	<i>Bakancs</i>	1pár		150
52.	<i>Félcipő</i>	1		130
53.	<i>Félcipő viselő</i>	1		80
54.	<i>Szárascipő viselő</i>	1		50
55.	<i>Zokni</i>	5		20
56.	<i>Harisnya</i>	4		50
57.	<i>Singer női varrógép jó</i>	1 db		2000
58.	<i>Paplan huzattal</i>			550
59.	<i>Gyapjupokróc</i>	2		700
60.	<i>Cserge viselő</i>	1		200
61.	<i>Fonókerék</i>	1		100
62.	<i>Szőnyegnek való</i>	35 sing		300
	<i>Összesen:</i>		 15805

Szentlélek 1952. Junius 22.

Geréb Péter leltárvezető Becsüsök Hajdó Ferencné

Értk adók: Geréb Domokos, Hegyi Berta,

Átvevők: Geréb Albert, Gagy Erzsébet

1. 7. 9.

Becsülevél

Azon javakról, melyeket Varga Rózána férjhezmenetele alkalmával édes apja Varga Mózes és édes anyja Varga Mózesné Szász Anna maguk javaikból kiadtak az alábbiak szerint:

<i>Sor Szám</i>	<i>Tárgyak megnevezése és darab száma</i>	<i>Értéke</i>	<i>Korona</i>	<i>fillér</i>
1.	1 drb sifon ruhatartó 2 drb ágy	1400		
2.	3 derkalj egy rend hajal	120		
3.	11 drb párna egy rend héjal	200		
4.	2 csörge 1 drb paplan	200		
5.	2 ágyszerítő 2 drb asztalterítő szőr			
6.	2 falvédő együt véve a hat drb.	200		
7.	9 ágyszerítő alsó és felső fehér lepedő	180		
8.	12 fehér asztalterítő 4drb hímes	240		
9.	15 zsák 3 drb átalvető 3 drb tarisznya	190		
10.	12 drb kendő	48		
11.	17 fehér szervét és három színes szervét	40		
12.	2 szalmazsák és egy durga	80		
13.	3 szötte fersing és 4 drb szür fersing	140		
14.	1 posztó kabát	60		
15.	6 blíz	120		
16.	4 fehér alsó szoknya	80		
	<i>Összesen:</i>		--	3288

A tuloldalon feljegyzett tárgyak nem a jeleni drága árakra és nemis a régi olcsó árra hanem a közép renden lett az alulirt becsüsök által becsülve.

Kecsetkiszfaludon Kelt 1920. November 8-án

Becsüsök: Özv. Böződi Sándorné

névíró Böződi István

Szász Ferencné

névíró Böződi István

Völegény

Jakab Gyula

1. 7. 10.

László István emlékezik, hogy hozománylevelet írtak Nyikómalomfalván istöbb alkalommal, de ezeket már ma nem találjuk sehol.

1. 7. 11.

Árverezési lista (jegyzőkönyv)

1920-ban Nyikómalom-falván Piros Imre (sz. 1919.) édesanyja, András-
si Márta elhalálása után az Árvai Szék által rendezett árverésen. Hiva-
talos gyámok: a helyi plébános: Fülöp János, Imre anyai nagynénje, ke-
resztanyja: Rózália és testvérei vannak jelen. A három árva: Imre 6
hónapos csecsemő, Piros Pál 11 éves és Piros Gáspár 12 éves. Az árveré-
sen összegyűlt összeget: 6062 Leit az Udvarhelyi Árvai Széknél helyezték
el. Az 1940-es impériumváltozással odaveszett a pénz.

Sor- szám.	A vásárló neve	A tárgy darabszáma és neve	Ára Lei, bani	Megjegyzés
1.	Székely Dénes	1 kézi kosár	50	fizetve
2.	Hadnagy Dénesné	2 kávéscésze	15	- „ -
3.	Hadnagy Dénesné	2 - „ -	20	- ” -
4.	Andrási Mihály ifj.	2 - „ -	23	- „ -
5.	Sinka Áron	2 - „ -	06	- „ -
6.	Székely Ferencné	1 leveses tál	11	- „ -
7.	Piros Gáspár	1 légyfogó	10	- „ -
8.	Geréb Mihályné	4 befőttes üveg	12	- „ -
9.	Lakatos Péterné	1 leveses lábas	40	- „ -
10.	Király Imréné	1 - „ - „ - „	08	- „ -
11.	Hadnagy Sándorné	4 tányér	20	- „ -
12.	Sinka Ignácné	4 tányér	18	- „ -
13.	Hadnagy Dénesné	3 tányér	29	- „ -
14.	Andrási Mihályné	6 tányér	100	- „ -
15.	Hadnagy Dénesné	2 pohár	14	- „ -
16.	- „ - „ - „ - „ -	3 boros pohár	16	- „ -
17.	Lakatos Miklósné	3 vizes kancsó	17	- „ -
18.	Hadnagy Dénesné	4 boros pohár, 1 tárca 38	- „ -	
19.	- „ - „ - „ -	3 pálinkás pohár	24	- „ -
20.	Lakatos Lajosné	3 - „ - „ -	12	- „ -
21.	Király Imréné	1 sótartó	05	- „ -
22.	Sebestyén Gáspárné	1 tárca	20	- „ -
23.	Jakab Márta	1 lámpa	20	- „ -

24.	<i>Sinka Jánosné</i>	<i>1 leveses kalán</i>	14	- „ -
25.	<i>Miklós Péter</i>	<i>1 szűrő</i>	40	- „ -
26.	- „ - „ -	<i>1 lábas</i>	40	- „ -
27.	- „ - „ -	<i>1 pléh tál</i>	35	- „ -
28.	<i>Lakatos Miklósné</i>	<i>1 pléh tál</i>	31	- „ -
29.	<i>Jakab Ignácné</i>	<i>1 rézgyertyatartó</i>	53	- „ -
30.	<i>Miklós Péter</i>	<i>1 gyertyatartó</i>	50	- „ -
31.	<i>Lakatos Dénesné idős</i>	<i>1 esőernyő</i>	135	- „ -
32.	<i>Magyari Tamás</i>	<i>1 sujok</i>	10	- „ -
33.	- „ - „ -	<i>1 guzsaly</i>	10	- „ -
34.	- „ - „ -	<i>1 motola</i>	05	- „ -
35.	<i>Jakab Gáspár</i>	<i>1 tekerő leánka</i>	13	- „ -
36.	<i>Jakab Ignácné</i>	<i>1 tekerő levél</i>	14	- „ -
37.	<i>Sinka Lázárné</i>	<i>2 kiskép</i>	10	- „ -
38.	<i>Magyari Tamás</i>	<i>2 kiskép</i>	05	- „ -
39.	<i>Piros Márta</i>	<i>1 nagy kép</i>	33	- „ -
40.	<i>Miklós Péter</i>	<i>1 nagy kép</i>	37	- „ -
41.	- „ - „ -	<i>1 - „ - „</i>	45	- „ -
42.	<i>Sinka Lázárné</i>	<i>2 nagy kép</i>	106	- „ -
43.	<i>Miklós Péter</i>	<i>1 tükör</i>	145	- „ -
44.	<i>Andrási Mihály</i>	<i>2 szervét</i>	30	- „ -
45.	<i>Lakatos Áronné</i>	<i>2 szervét</i>	33	- „ -
46.	<i>Bálint Lázárné</i>	<i>1 szervét piros</i>	67	- „ -
47.	<i>Magyari Andrásné</i>	<i>1 szervét</i>	33	- „ -
48.	<i>Andrási Mihály</i>	<i>1 szervét</i>	62	- „ -
49.	<i>Király Imréné</i>	<i>1 abrosz piros</i>	130	- „ -
50.	<i>Magyari Andrásné</i>	<i>1 abrosz 1 ágyterítő</i>	200	- „ -
51.	- „ - „ - „ -	<i>1 fehér abrosz</i>	60	- „ -
52.	- „ - „ - „ -	<i>1 - „ - „ -</i>	100	- „ -
53.	<i>Andrási Rózsi</i>	<i>1 fehér lepedő</i>	110	- „ -
54.	<i>Miklós Péter</i>	<i>1 falvédő</i>	40	- „ -
55.	<i>Lakatos Miklósné</i>	<i>1 falvédő</i>	26	- „ -
56.	<i>Bálint Ferencné</i>	<i>3 párna</i>	305	- „ -
57.	<i>Piros Márta</i>	<i>3 párna</i>	320	- „ -

58.	<i>Király Ferencné</i>	<i>3 párna</i>	323	- „ -
59.	<i>Benedek Borbára</i>	<i>1 derékaj</i>	334	- „ -
60.	<i>Lakatos Dénesné</i>	<i>1 derékaj</i>	395	- „ -
61.	<i>Piros Sándorné</i>	<i>2 derékaj héj</i>	561	- „ -
62.	<i>Józsa Imréné</i>	<i>1 fehér ágyterítő</i>	93	- „ -
63.	<i>Jakab Ignácné</i>	<i>1 tarka ágyterítő</i>	241	- „ -
64.	<i>Jakab Dénesné</i>	<i>1 ágy vetett</i>	163	- „ -
65.	<i>Piros Dénes</i>	<i>1 kaszten</i>	210	- „ -
66.	<i>Miklós Péter</i>	<i>1 kanapé</i>	185	- „ -
67.	<i>Andrási Rozsi</i>	<i>1 üveges almárium</i>	555	- „ -
68.	<i>Benedek Borbára</i>	<i>1 asztal</i>	143	- „ -
69.	<i>Piros Gáspár</i>	<i>1 szék</i>	64	- „ -

Megjegyzés: a férjnek 1 db szentmihályi fonottszéket hagytak az árve-rezők. Az apa egy négy gyermekes hadiözvegyet vett feleségül. Még egy közös gyermekük is született. A szegénységben a testvérek holtig összetartottak, szeretettel és ragaszkodással. (Piros Imre vallomása után)

1. 7. 12.

Hozomány bejegyzést találtam a Biblia üres oldalán Székelyszentmihályon Pap Károlynál.

1940-ben kb., amikor anyai nagynénje Pap Zsuzsanna férjhezment Tóth József kéményseprőhöz, írták be a következőket: *16 párna, 3 derékaj, 1 donyha, 1 matrác, 2 paplan, 4 takaró.* (Adatközlő: Pap Károly sz. 1929. Székelyszentmihály 41. sz., lejegyzés: 2005. május)

1. 7. 13.

Jegyzet

Mely felvétetett KORONDON 1892. évi Jinius ho 19-én

Az Imre György leánya Imre Rákhel férjhez menése alkalmával hazi butorok és ágylepek felvétele és meg becsüléséről

Nr.	Tárgy megnevezése	Érték		Jegyzet
		Frt	Kr	
1.	KK2 derekaj 9 nagy párna és 3 kicsi 1111 cserge 3 ágytakaro és vetett ágy Összes értéke	50		Ezekből saját keresménye: lepedő cserge derekaj héj 25 Frt, 2 párna 3 Frt 20
2.	4 párna haj ocska	1		
3.	7 párna haj uj	2		
4.	2 derekaj haj	2		
5.	2 derekaj haj ocska	1		
6.	1 lepedő		40	
7.	1 abrosz, 1 abrosz, 1 abrosz		50	
8.	1 kanapé, 1 kaszten, 1 háló ágy 1 asztal 4 kaosszék 1 üvegtartó 1 kalántartó 1 nagy lapito	17	84	Ezen 17 Frt 84 Kr értékű fa- portéka saját szerzeménye
9.	1 régi láda	2		Ez is saját szer- zemény
10.	1 abrosz	2	20	
11.	2 szervisz ruha		90	
12.	8 rendbéli öltöző ruha és a fejre valo ruhák összesen	37	80	Ez is saját szer- zemény
13.	5 db kendő és 5 ruha	2		
14.	1 lájbi és 1 fejer fersing	2		
15.	1 pár uj csizma	1		
16.	viselő ágyneműek	2		
17.	vaslábas szűrő szita kalta reszelő kalan	1	2	
18.	kana 1 szegős ruha	2		
	Összeg	130	66	

Ezen leltár felvétellett Korondon 1892 Junius 19-én általunk betsülők által megbetsültetett

Elöttünk Máté István Lőrincz Lajosné néviroja Imre Márton Máté Istvánné névirója Máté

Az alul irt holmik az az tárgyakat hogy mi az Imre Rákhel férjéhez szálítottuk Vintzeffi Imrehez igazoljuk

Mi előttünk

Tofalvi Sándor

Korondon 892. 19 Junius

Máté István

Tofalvi Márton

Imre István

Káruly Antal néviroja Máté

Imre Lajos

Lászlo Mihály néviroja Máté

Korondi idős Imre György adományozta Szöcs Lajos tanítónak ezen hozománylevelét eredetijét, melynek másolatát szívesen kölcsönözte a számkra.

1. 7. 14.

*Tőzsér Ágnes férjhezmenetele **tesztákjáról** való lajstrom.*

1879. május 5-én. Kinek férje Biró János

C. /jegyzés

Folyó 1879. évi Május 5 én Tőzsér Ágnes férjhezmenetele alkalmával, mely javakat vitt magának Tőzsér Péternő házatól, vagyis mint gyermek, szülői háztól:

Folyó Megnevezése a felkelhető becsérték osztrák értékben
Szám és fekvő vagyonoknak frt. Kr.

Ruha neműekben:

1.	Tíz. 10: darab fersing uj 8 darab veresses, szöttes, a 9. és 10. setét szöttes, darabja 2frt. 25 kr ba számítva	20.	25.
2.	9 azaz kilenc darab előruha 5 darab szőr per 80 kr.-jával 2darab szöttes 80kr. és 2 darab karton per 50 kr.-ja	6	60
3.	Lájbí két darab uj szőr per 1frt. a más 17 krajcárjával	2	34
4.	Két posztószoknya egyik 4frt. a másik 7 frt. jával összesen	11	
5.	Két ujas, egyik posztó 6frt. a másik fláner 3 frt. összesen	9	
6.	Visike 2 darab szöttes per 1 frt 50 kr	3	
7.	Visike 1 oleancz fekete, 2 darab szőr veres rozsás 1 drb szürke per darbja 3frt. jával a 4 drb összesen	12	
8.	Egy flaner visike	2	60
9.	Egy drb fekete selyem ruha virágos szélyű	3	
10.	4 drb posztó ruha 1szürke rojtos, 1 kávé szín, 1 veres kockás, 1 setét lilaszén mindegyik rojtos szélyű per 1frtjával 3drb, a negyedik lilás szén per 2 frtjával összesen 4 drb. 5 3 szőr ruha, 1 kávé szín rozsás, a másik szürke szín lilás, a 3. fekete szín rozsás per 2 frtjával, összesen	6	

11.	Ismét 6 drb szőr ruha, 2 drb fekete földű, 3 drb kávé szín, mind veres rózsás szélyűek, és egy tiszta fekete, az előbbiek ára per 1 frtjával, a későbbieknek 66 kr, összesen 6 drb	5	66
12.	2 előruha, egy szoknya, tisztességes állapotban, és ahhoz való 4 kartonruha		
13.	2 pár jó csizma 3 frtjával	6	
14.	Ezen kívül egy viselő csizma	1	50

Parafernale.

15.	12 drb párna vörös héjjal ellátva	19	20
	Átvitel összege	111	65
16.	12. drb veresses szőttés párnahéj per kr. jával	8	40
17.	2 derekaly uj héjjal ellátva	18	-
18.	1 drb nagy uj cserge	10	-
19.	1 drb pokrócz 4 szély uj	6	-
20.	2 uj ágyra való lepedő vere szőttés	6	-
21.	Egy fejtős uj lepedő	1	33
22.	Asztalnemü: 2 abrosz 3 frt., 3 szervét 1 frt 65kr.	4	65
23.	Két kendő és egy takaró ruha	-	60
24.	Még két párnahéj veresses uj, viselni per 60 kr. Jával	1	20
25.	20 sing gyapottas vászon, singe: 16 kr. jával	3	20
26.	Egy uj kasztenláda	5	-
27.	Kér drb szék per 60 krajcáczárjával	1	20
28.	Egy asztal festett	3	50
29.	Egy drb festet pad	3	50
30.	Aranyrámájú festett kép 3frt.	3	-

Gazdasági szerekben:

31.	Egy pálinka főző üst (azonban ezen portéka nem i hanem pénzül odatak neki kezébe, azon kívül még készpénzben)	15	-
	Egy borjudzó tehén	5	-
	2 drb juh, bányókossal	58	-
	1 kecske fiastól	50	-
	1 gője sertés, és egy fiatal süldő	15	-
	Összesen:	5	-
		12	-
		347 frt	23 kr

Az előirt vagyont és portékát mind jelenlévő szemtanuk látván ugyan annak valóságos értékét elismervén tanusítjuk.

Kelt Mórénfalván 1879 Május 5 én.

Becsülők:

tanú Péter Jakab sk

tanú László István sk

+ Papp Ferencznő szül. Péter Therézia

névirója Tózsér László sk és tanú

Biro János sk völegény

Tózsér Ágnes sk vőleány

1. 7. 15.

Perefárnális Levél

Felvétetett Satul no községben 1935 év Julius 17 di Egyed Eszter férhesz menetele alkalmával melyet édes Apja és édes Anya Egyed Péter és Burján Julis adnak lenti tárgyknak meg nevezet Leu Értékben

<i>Tétel</i>	<i>Tárgyak meg nevezése</i>	<i>Becsérték</i>
1.	<i>egy sifon 1 üveges 2 ágy 1 kanapé egy asztal 4 szék 1 tálal 1 edényfogas</i>	<i>2200Leu</i>
2.	<i>két darab dagasztó tekenyő és egy tőzsölő tekenyő</i>	<i>350</i>
3.	<i>1 laskadeszka és 2 lapító és fonoszék</i>	<i>100</i>
4.	<i>1 derekaj 2 rend hajal</i>	<i>1500</i>
5.	<i>6 párna 4 egy rend hajal és 2 darab három rend hajal</i>	<i>800 400</i>
6.	<i>2 darab diszpárna egy rend hajal</i>	<i>300</i>
7.	<i>2 darab paplan egy egylepedővel,</i>	<i>1800</i>
8.	<i>egy garnitura</i>	<i>975</i>
9.	<i>négy darab csüpkés gyócs lepedő</i>	<i>600</i>
10.	<i>4 darab also lepedő</i>	<i>320</i>
11.	<i>3 szalmazsák</i>	<i>480</i>
12.	<i>10 darab köblös zsák 2 darab kétvékás</i>	<i>550</i>
13.	<i>3 himes abrosz</i>	<i>450</i>
14.	<i>4 viselő abrosz</i>	<i>320</i>
15.	<i>4 gyolcs kendő és 6 gyapot</i>	<i>270</i>
16.	<i>2 himes szalvéta</i>	<i>350</i>
17.	<i>takaró ruha</i>	<i>120</i>
18.	<i>6 darab dörgölő</i>	<i>60</i>
19.	<i>3 darab függöny</i>	<i>275</i>
20.	<i>4 falvédő</i>	<i>200</i>
21.	<i>4 tálal csik</i>	<i>100</i>
22.	<i>2 asztal futó</i>	<i>120</i>
23.	<i>2 keredenc terítő 2 kosár terítő 2 torta terítő 2 fakalány tartó 2 fűsütartó</i>	<i>260</i>
24.	<i>5 táca terítő 2 üveges cuk 1 laskasírtó tartó</i>	<i>110</i>
25.	<i>nyóc darab alsó ing</i>	<i>600</i>
26.	<i>6 ingalj</i>	<i>180</i>
27.	<i>5 fehér rokokó</i>	<i>360</i>
28.	<i>egy rend felső ruha szőel szőr</i>	<i>840</i>
29.	<i>egy rend felső ruha drapt</i>	<i>700</i>
30.	<i>egy rend felső ruha fekete selyem</i>	<i>650</i>

31.	<i>egy rend felső ruha vászon</i>	260
32.	<i>egy rend felső ruha parkét</i>	260
33.	<i>egy rend felső ruha piros</i>	260
34.	<i>4 ineplő bluz</i>	400
35.	<i>4 lájbi</i>	330
36.	<i>8 kötény</i>	320
37.	<i>5 fejkendő</i>	450
38.	<i>2 rend viselő ruha bucsi és rokolja</i>	300
39.	<i>1 barna hárászkendő</i>	250
40.	<i>szveter</i>	300
41.	<i>2 pár száras cipő</i>	500
42.	<i>1 pár félcipő</i>	150
43.	<i>1 pléh lábas 2 liter ár 55 Lé</i>	
	<i>1 érc lábas 5 literes 63 Léu 1 zománcos mosdótál á75 Leu</i>	193
44.	<i>1 torma reszelő á 18 Leu és 1 tepszi á 25 Leu 1 szerváló tárca á 25 Leu</i>	68
45.	<i>6 evőkanál 10 evővilla 4 kés négy kávé kanál</i>	151
46.	<i>6 porcelán tál</i>	140
47.	<i>1 leves tál 1 sültés tál</i>	120
48.	<i>4 porcelán csúpor</i>	60
49.	<i>1 üveg tál</i>	60
50.	<i>üveg kancsó 6 darab vizes pohár</i>	100
51.	<i>6 boros pohár</i>	30
52.	<i>egy félliteres pálinkás üveg 6 pohárral</i>	65
53.	<i>egy cukor tartó és egy és 1 só tartó üvegből</i>	35
54.	<i>4 virág váza üveg</i>	60
55.	<i>4 mázas cserép fazék és egy tál</i>	50
56.	<i>1 laskasírtó 1 keverő 6 fakalány</i>	40
57.	<i>egy darab négy éves előhasú borjuszó szimental tehény</i>	4800
		29092

Hogy ezen fent jelzett ingó ságot lelkiismeretesen becsültük bármikor felelőséget vállalunk érte. Sátul nó 1935 Julius 17 dikén Barta Mozesné becsülő Dénes Józsefné becsülő Dénes József tanú

Megjegyzés: Satul Nou: Homoródújfalú-t jelent. Az akkori állami törvények szerint a helységneveket kötelezően románul kellett írni a hivatalos

iratokban. Bár ez magánirat, de hivatalos értéket kívántak adni a román név használatával is.-B. D.

<i>Sorszám</i>		<i>Összeg</i>
	<i>Áthozatal</i>	<i>26092 Leu</i>
58.	<i>ércfazék új 11 l 170 Leu 1 négy l fazék új 60 Leu 1 lábas új 30 Leu</i>	<i>260</i>
59.	<i>mankós fazék á 80 Leu főző pléh zománcos fazék á 48 Leu lábasok: 20 Leu, 50 Leu, 20 Leu, 2 drb leveses kanálja 36 Leu</i>	<i>218</i>
60.	<i>tál leveses zománcos á 48 Leu 2drb zománcos bögre, 2drb á 24 Leu</i>	<i>108</i>
61.	<i>1 drb új vasaló 200 Leu 1 drb pléh sajtár á 45 Leu 1 drb szűrő á 15</i>	<i>60</i>
62.	<i>1 drb üveg tál á 80 Leu 6 drb kompótos tányér üveg 1 drb á 10 Leu</i>	<i>140</i>
63.	<i>tortástál üveg 6 tányérral á összes 185 Leu 6 pohár 6 üveg kancsó</i>	<i>275</i>
64.	<i>10 drb porcelán tányér ö. Á 80 Leu 4 kis tányér ö á 20 Leu 8 porcelán bögre á 56 Leu</i>	<i>156</i>
65.	<i>2 drb vizes pohár á 16 Leu 2 boros pohár á 12 Leu 2 pálinkás pohár 6 Leu</i>	<i>34</i>
66.	<i>1 drb sótartó üveg á 10 Leu 1 günyás kosár á 35 Leu</i>	<i>45</i>
67.	<i>1 drb abrosz á 80 Leu 1 köblös zsák á 50 Leu 3 törülköző 90 Leu</i>	<i>220</i>
68.	<i>5 drb takaró ruha á 75 Leu 2 kender szalvéta 60 Leu</i>	<i>135</i>
	<i>irva is összesen HUSZONHÉREZER-HÉTSZÁZNEGYVENHÁROM Leu</i>	
	<i>--- 27743---</i>	

Ezen perefernalisban felvet ingóság mely egy összegben kitesz huszonhatezerkilencvenkét Leut becsérték szerint mely mely az Egyed Eszter Tulajdonát képezi a mai napon hogy átvetem bármikor elismerem melynek elenében két aláírt kezest biztosítok.

K. Satulnou 1935 év Julius 17 dikén

*Fodor Lajos kezés
Dénes József kezés*

Balási János átvevő

Hogy ezen fent jelzett ingó ságot lelkiismeretesen becsültük bármikor felelőséget vállalunk érte. Sátul nó 1935 Julius 17 dikén Barta Mozesné becsülő Dénes Józsefné becsülő Dénes József tanú

Megjegyzés: Satul Nou: Homoródújfalú-t jelent. Az akkori állami törvények szerint a helységneveket kötelezően románul kellett írni a hivatalos iratokban. Bár ez magánirat, de hivatalos értéket kívántak adni a román név használatával is.-B. D.

1. 7. 16.

NÁSZ – HOZOMÁNYA Csorba Juliánnának ifj Benedek huszár Jánosral egybekelésük alkalmával szülői Csorba György és Ráduly Borbára által adományozott javai az alábbiakban jegyeztetnek fel u. m.:

Sorsz. A hozomány megnevezése egyenkint Értéke frt kr

Ruhaneműekben

1.	Négy rend szőr ruha	50	
2.	Egy rend posztó ruha	12	
3.	Egy rend vadmon	7	
4.	Négy rend szőtes ruha	16	50
5.	Két rend karton egy rend szaten	18	
6.	Két alsó szoknya	3	50
7.	Három fehér szoknya három derékal	7	
8.	Egy posztó felsőre	15	
9.	Két posztó derék	14	50
10.	Két nagy posztó kendő	12	
11.	Négy hárász kendő	11	
12.	Tizenkét darab gazmét kendő	11	30
13.	Tizennégy darab változó ing	18	
14.	Két kalap	5	
15.	Két pár cipő	8	60
16.	Hat darab házi kötény	3	50
Átvitel: –		212	90
17.	Egy darab nyakkendő	1	80
18.	Négy pár kesztyű	1	50
19.	Egy darab esőernyő	1	50
20.	Négy pár strimfli egyneműekben	1	40
21.	Négy derékaly két rend hajakal	68	
22.	Tizenöt nagy párna kesseb 2 rend hajal	70	50
23.	Két sifon ágyterítő	6	
24.	Tizenkét alsó lepedő	18	
25.	Két vastag ágy takaró bólti	9	
26.	Két ágyterítő	4	
27.	Egy kötöt ágyterítő	10	
28.	Négy paplan lepedőkel	40	
29.	Egy házi szőt gyapju lepedő	3	
30.	Négy darab szalmazsák	6	
31.	Egy ponyva	1	60

32.	<i>Harminc darab zsák 24 nagy 6 örlő</i>	17	10
33.	<i>Két posztó tarisznya</i>	2	
34.	<i>Egy szár sing gyapot vászon</i>	15	
35.	<i>Ötven sing gyolcs vászon</i>	7	
36.	<i>Tizenkét gyapot kendő</i>	6	
37.	<i>Tizenkét kender kendő</i>	4	20
<i>Átvitel: –</i>		506	50
38.	<i>Hat darab törülő kendő</i>		90
<i>Asztalneműekben</i>			
39.	<i>Egy bolti abrosz tizenkét szalvétával</i>	8	
40.	<i>Egy bolti abrosz 6 szalvétával</i>	5	50
41.	<i>Egy házi szőt gyolcs abrosz 12 szalvétával</i>	5	55
42.	<i>Egy piros abrosz 6 szalvétával</i>	2	80
43.	<i>Egy piros és egy kék abrosz 6 szalvétával</i>	6	40
44.	<i>Tíz gyapot abrosz melyből egy hosszú</i>	15	50
45.	<i>Öt kender abrosz melyből egy hosszú</i>	5	50
46.	<i>Tizenkét takaró ruha</i>	1	80
47.	<i>Egy tuczet kés egy tuczet villa</i>	7	
48.	<i>Egy tuczet kés villa</i>	1	40
49.	<i>Egy tuczet evő kanál</i>	2	
50.	<i>Egy tuczet kávé kanál</i>	1	10
51.	<i>Egy leves merő wgy tej merő kanál</i>	1	10
52.	<i>Egy tuczet porcelán leveses tányér, egy tuczet sültés egy tucz. téstás, egy leveses csésze, egy szószos csésze egy leveses tál, 1 sültés tál, 1 téstás tál – össz.:</i>	9	50
53.	<i>Üvegneműekben összesítve:</i>	8	49
54.	<i>Két darab pohár tárcza butorneműekben</i>	1	30
55.	<i>Két siffoner</i>	44	
56.	<i>Egy darab üveges</i>	25	
<i>Átvitel: -</i>		659	34
57.	<i>Egy diván elejibe való asztal</i>	18	
58.	<i>Egy ebédlő asztal</i>	12	
59.	<i>Két darab divány</i>	40	
60.	<i>Négy darab nád szék</i>	10	
61.	<i>Négy darab bikfa szék</i>	6	
62.	<i>Egy kaszten</i>	13	
63.	<i>Három ágy</i>	13	
64.	<i>Egy kanapé</i>	4	

65.	<i>Két nagy tükör</i>	19	
66.	<i>Egy kisebb tükör</i>	1	
67.	<i>Egy varró gép ollóval</i>	71	
68.	<i>Egy függő lámpa</i>	6	20
69.	<i>Hárompár függöny kiakasztó láncokal</i>	14	50
70.	<i>Egy asztal alávaló szőnyeg</i>	4	
71.	<i>Huszonkét sing szőnyeg</i>	11	
72.	<i>Egy ruha tartó láda</i>	4	
	<i>Konyha edényekben</i>		
73.	<i>kolbásztöltő, 1 tehénfejő sajtár, 1 szűrő szita, 1 gyertyatartó 1 borsó törő, 1 literes, 1 féliteres, 1 fertájos kanna, drb tölcsér, 2 torma reszelő, 1 tejhordó kanna, habszedő kanál és egy tuczet evő kanál</i>	5	10
74.	<i>Egy mosdó tál</i>	1	20
<i>Átvitel:</i>		915	34
75.	<i>Egy kávé őrlő egy öntővel</i>	2	30
76.	<i>Egy téglázó massina</i>	1	50
77.	<i>Két tejforraló kászró fedőkkel</i>	1	
78.	<i>drb étcz kászró</i>	1	20
79.	<i>pléh kászró</i>	1	20
80.	<i>vas fazék fedőkel</i>	3	50
81.	<i>konyha kés 1 nagy villa</i>		80
82.	<i>réz gyertya tartó</i>	1	
83.	<i>réz mosár</i>	1	50
84.	<i>6drb tál 12 tányéral</i>	1	
85.	<i>1 laskadeszka 5 kisszó</i>	1	50
86.	<i>2 drb teknő, 1 véka, 1 vagdaló</i>	5	10
87.	<i>1 káposztás kád vas abronccsal</i>	5	
88.	<i>1 lugzó kád</i>	2	
89.	<i>1 itató cseber</i>	1	
90.	<i>1 törzsölő cseber</i>	1	
91.	<i>1 kis cseber 2 vizes kártya</i>	1	10
92.	<i>1 tejverő dézsa</i>		40
93.	<i>1 lugzó és egy dagasztó székláb</i>	1	
94.	<i>1 törő, 1 tiló, 1 héhel, 1 pár gereben</i>	2	20
95.	<i>1 osztováta, 1 csörlő kerék, tekerő levél ahányal 1 fonal vető és 1 motola</i>	8	50

96.	<i>1 fátyol, 1 gyakor, 1 félgyakor, 1 gyér szita, 1 rosta</i>	2	40
97.	<i>2 drb ércz üst</i>	2	80
98.	<i>2 kosár</i>		60
99.	<i>1 szárasztó spárga és 1 laskasírtó</i>	1	40
100.	<i>1 kapa, 1 sarló, 1 vas kanál</i>		75

Gabonaneműekben

101.	<i>2 hl kukoricza</i>	71	
102.	<i>2 hl búza</i>	11	
103.	<i>1 hl rozs</i>	3	50
104.	<i>2 hl zab</i>	5	
105.	<i>1 véka paszuly</i>	1	
106.	<i>1 véka kender mag</i>	1	
107.	<i>10 kg here mag</i>	6	
108.	<i>1 szalona 4 sódor</i>	16	

Házi állatokban

109.	<i>2 db két éves csikó</i>	120	
110.	<i>2 db tulok</i>	72	
111.	<i>1 db tehén</i>	40	
112.	<i>10 db juh</i>	55	
113.	<i>2 db sertés</i>	15	

Ingtatlanokban

114.	<i>A Nagy Istvánéből megvásárolt bírtok</i>	850	
115.	<i>Az Egres patak melletti kert fele része</i>	300	
116.	<i>Egres patakba búzával bevetett nyolc vékás szántó</i>	130	
117.	<i>Nagy földön egy négy vékás szántó rozsral bévetve</i>	70	
118.	<i>A rétbe egy kaszáló</i>	100	
119.	<i>Sástetőn egy harmadfélvékás föld</i>	50	
120.	<i>Belsőrománlikatyán egy két vékás föld</i>	40	
121.	<i>Kurta pataknál egy hatodfélvékás föld</i>	130	
122.	<i>Gyerkovácsba a futásba 3 boglyára való a bánya felől</i>	60	

Fő összeg: -3049frt 59kr

Benedek Huszár Borbála (Boriska) Benedek Elek nagy székely író lányának, Flóra néni unokahúga, 1918-ban végezte a gimnáziumot és az érettségi vizsgán elvágta román nyelvből. Vigasztalásul a bátyja vásárolt egy írógépet, és arra biztatta Boriskát, hogy tanuljon meg írógépelni, és

majd alkalmazni fogja a Cimboránál titkárnőnek. 1922-1926-ig sikerrel töltötte be ezt a nemes hivatást a gyermeklapnál. Boriska néni 1980 tájáig Székelyudvarhelyen lakott. Itt adományozta a nála található értékes családi okiratot Szöcs Lajos korondi tanítónak, akiben hűséges Benedek Elek tanítványt ismert meg. (Gyászjelentés: özv. Benedek Huszár Borbála életének 93. évében 1997. február 9-én csendesesen elhunyt.)

A Nász-hozomány levélből hiányzó dátumozást is a család még élő tagjai következtették ki: 1987. április.

A Nász hozománya c. iratban szereplő ifj. Benedek Huszár János az író Benedek Elek testvéröccsének, Gábornak (sz. 1843.) állami anyakönyvvezető, körjegyzőnek a fia, aki született 1864-ben Pálmay József: Udvarhely vármegye nemes családjai (Székelyudvarhely, 1900.) szerint (30. oldal, II. tábla) és Lengyel József: Benedek Elek Emlékkönyve (Szerkesztette: Lengyel László (Móra Ferenc Könyvkiadó, 1990., 9. o.) is megerősíti Gábert az író testvéreinek sorában.

A Benedek Huszár Borbálát nem tudtam azonosítani, mert az említett Pálmay családfát csak 1900-ig, a könyv megjelenésének évéig, vezette.

1. 7. 17.

Inventárium

Csík Madarasi Bőjte István hajadon lányának Rózáliának minden névvel nevezendő perefernumba számlált javainak össze írása az alább következők u. m.

<i>Folyó</i>		<i>Darab</i>	<i>Bets ár</i>	
<i>Szám</i>	<i>ó. é.</i>		<i>frt.</i>	<i>krj.</i>
<i>Nevezetesen</i>				
1.	<i>Vagyon láda zárostol</i>	2	4	66
2.	<i>festet pad</i>	2	5	
3.	<i>festet asztal</i>	1	4	66
4.	<i>hosszu bunda</i>	1	27	
5.	<i>fekete zeke</i>	1	6	
6.	<i>Cserge</i>	4	26	
7.	<i>Festékes</i>	1	6	
8.	<i>Derekaj héjastol</i>	2	14	
9.	<i>Vánkos két rend hé</i>	13	24	
10.	<i>Pokrotz</i>	2	14	
11.	<i>Agy takaro magok szótte</i>	1	2	
12.	<i>Ágyra valo lepedő</i>	5	5	33
13.	<i>Szoknya bolti és maga szótte</i>	5	18	
14.	<i>Rokója</i>	6	18	
15.	<i>Elő ruha</i>	8	18	
16.	<i>Före és nyakra valo keszkenyő</i>	14	23	33
17.	<i>Lájbí</i>	5	6	66
18.	<i>Újos</i>	2	3	
19.	<i>Kurti</i>	4	12	
20.	<i>Bunda ujjostol</i>	3	8	
21.	<i>Ing ujjostol</i>	8	8	
22.	<i>Gyolts Ing</i>	6	7	
23.	<i>Csizma párjá</i>	3	6	66
24.	<i>Abrosz</i>	6	8	
25.	<i>Rudra valo lepedő</i>	6	12	
26.	<i>Kendező kendő és takargato</i>	16	5	50
27.	<i>Kendő szeg és fogas</i>	2	–	90
28.	<i>Karos szék</i>	2	1	33
29.	<i>Gyertya tarto</i>	1	–	17
30.	<i>Torma reszelő</i>	1	–	15
31.	<i>Tőke gyertya</i>	1	1	

32.	<i>Küpu méh</i>	2	12
33.	<i>Búza aszalo</i>	1	1
34.	<i>Egy három éves diszke tehén</i>	1	40
35.	<i>éves borju</i>	1	13 33
36.	<i>fijas juhot 2. és 1 bárán</i>	3	15

Egy darab kaszállo tekereszo nevezetü helyen amely megterem egy szekér szénát, a z Antal János árvája és Balázs István kaszálloik szomszédságaik között. ...

25

Langba egy szekér derék szénát termő hely a Böjte Péter maradvái és Dánfalva községLegelője szomszédságaik között. ...

10

Őszvesen: 398 frt 68krj

Hogy a tul és fent irt felvétel alol irtak által vétetett fel és becsültetett légyen meg annak valóságáról hivatalosan bizonyitunk. – Csík Madarason Január 17-én 1869.

(Aláírók:) Bogács Imre Ágoston

ésJuhász

Ignácz, Csáki János jegyző Balázs Dénes megjegyzi: Pál-Antal Sándor tudományos kutató találta meg Bogács Imrénél Csíkmadarason, 578. sz., a perefernum apai nagyanyjái volt, ma is birtokában van az eredeti.

1. 7. 18.

Inventárium

*Csík Madarasi Ványolos István és neje Süket Juliánna hajadon leányok
Erzsébet minden ingo és ingatlan vagyona össze írása*

Sor szám	Darab szám	Tárgyak megnevezése	Pérez összeg	
			L	b
1.	2	Ágy	1000	
2.	2	Kanapés pad	1000	
3.	1	Asztal	500	
4.	2	Karos szék	300	
5.	1	Kasztenos láda	800	
6.	1	Üveges	1200	
7.	1	Sütő tekenyő	200	
8.	1	Törzsölő tekenyő	100	
9.	1	Mosogato cseber	100	
10.	11	Főrevalo kendő	2200	
11.	4	Hárász kendő	2000	
12.	12 rend	Ruha	8400	
13.	2 rend	Kosztüm	3000	
14.	1 dr	Téli Kabát	1700	
15.	1 dr	Hoszu Kabát	600	
16.	1 dr	Nagy Kendő	500	
17.	12 dr	Ing	1200	
18.	1 pár	Csizma	750	
19.	4 dr	Kötény	400	
20.	3 pár	Czipő	1700	
21.	7 dr	Abrosz	1400	
22.	12 „	Törülköző Kendő	720	
23.	4 „	Szelvét	280	
24.	2 „	Kasra valo Szelvét	300	
25.	1 „	Asztalfuto	200	
26.	2 „	Asztalfuto kicsi	100	
27.	9.”	Fövánkos két huzattal	4500	
28.	3 „	Fövánkos kicsi	150	
29.	2 „	Derékaj 1 huzattal	2600	
30.	2 „	Cserge	2000	
31.	1 „	Ványolt pokrocz	500	
32.	1 „	Festett pokrocz	500	
33.	5 „	Ágyteritő	2000	

34.	5 „	<i>Also lepedő</i>	1000
35.	2 „	<i>Szalma zsák</i>	300
36.	8 „	<i>Zsák 2 kicsi 6 nagy</i>	700
37.	1 „	<i>Búza szárasztó</i>	100
38.	2 „	<i>Falvédő</i>	500
39.	3 „	<i>Ablakravalo függöny</i>	400
40.		<i>Konyha felszerelés</i>	1000
41.	12 „	<i>Kalán evő</i>	90
42.	12 „	<i>Kávés kanál</i>	48
43.	12 „	<i>Villa</i>	120
44.	12 „	<i>Kés</i>	170
45.	1 dr	<i>fügő lámpa</i>	500
46.	1 „	<i>kávés örlő</i>	180
47.	1 „	<i>vasaló</i>	160
48.	1 „	<i>mozsdo tál</i>	110
49.	1 „	<i>varó gép</i>	8000
50.	1 „	<i>réz mozsár</i>	200
51.		<i>1darab 3 vékás föld a Vágás dűlőben Lörincz Dénes és Kedves János szomszédságában</i>	7000
52.		<i>1 dr Kaszálo 2 szekér szénát termő Ködkertiben Juhász Péter és Imre Dénes szomszédságában</i>	1400
53.		<i>1 dr 4 éves unötino</i>	6000
		<i>Összesen:</i>	76778

Hogy a tul és fen irot ingok és ingatlanok általunk az alul irotak által felvétetek és le becsültetek a melyet tisztá lélek ismeretünk szerint tetünk a mit szükség esetén hitünkkel is igazolunk.

Kelt Madaras 1929 Oktober 5

Tanuk Ványolos István és név iroja Juhász Dénes

Juhász Dénes Süket Juliána

Bogács Gergely, Bogács Erzsébet

Adományozók Bogács Tamás, Ványolos Erzsi

Köszönetel fogadjuk

Megjegyzés: Csíkmadarasi Bogács Imre édesanyjának hozománylevele.
Pál-Antal Sándor

Szíves közlése után. B. D. –2006.02. 20.

1. 7. 19.

Hozomány levél

Mely létre jött Göröcsfalván Kosa Ignác házánál, leánya Teréz férjhez menetele alkalmával fel vett javairól

<i>Sor szám</i>	<i>dr.</i>		<i>Érték leibe</i>
1.	1	<i>Szoba butor háló</i>	4500
2.	1	<i>Konyha butor és sezlön</i>	2000
3.	1	<i>Kasznika varro gép</i>	2600
4.	1	<i>dupla derékaly 1dr dunha</i>	1000
5.	2	<i>Paplan 1 pökroc</i>	1175
6.	6	<i>nagy párna, kicsi 2, dr 8 dr disz párna</i>	1250
7.	3	<i>garnitura 1dr sezlön terítő 2 falvédő</i>	950
8.	3	<i>függöny 2 paplan huzat 1derekaly 2 dunha</i>	1300
9.	18	<i>párna huzat, 6 dr kicsi, 12 dr lepedő</i>	2250
10.	16	<i>abrosz 18 dr szalvéta 1 konyha garnitura</i>	1800
11.	30	<i>törülköző 14 konyha törölő 18 dr kézi munka</i>	2465
12.	30	<i>Csipke kézimunka 6 dr kötény</i>	620
13.	13 dr.	<i>kombiné 2 dr alsó szoknya 5 dr melltarto</i>	730
14.	7 dr	<i>háló ing 20 dr bugyogo 24 dr zsebkendő</i>	600
15.	13 dr	<i>fejkendő 6 dr fali kép 7 dr zsák</i>	1100
16.	3 dr	<i>Téli kabát 2 dr tavaszi 1 rend ruha</i>	4150
17.	5 dr	<i>szvetter 2 kosztum 9 rend szövet ruha</i>	3950
18.	11 dr	<i>nyári ruha 1 tergál szoknya 8 puluvert</i>	2700
19.	1 dr	<i>esernyő, 7 pár félcipő 1 pár csiz</i>	1620
20.	3 pár	<i>kesztyű, 2 dr imakönyv és fészület</i>	190
21.	2 dr	<i>utazóbörönd 1 dr kézi táska</i>	400
22.	44 m	<i>szőnyeg, 1 dr kosár</i>	680
		<i>Végösszeg:</i>	– 38 030

A fenti javak becsületesen lettek felvéve és értékelve, amelyet aláírásunkkal bizonyítottunk. Göröcsfalva 1967. XI. 29-én.

Adományozók

Kosa Ignác, Bogács Imre

Kosa Ignácné

Átvevők, Tanúk

Bálint Jakab, Szőcs János, Szőcs Jánosné

Kosa Teréz,

Csiszér Árpádné

Megjegyzés: Csikmadarasi Bogács Imre feleségének hozománylevele, Pál-Antal Sándor juttatta el hozzánk a másolatot. B. D.

1. 7. 20.

LELTÁR

Azon ingo és ingatlan vagyonokról, amelyet Gidro István és neje, Gizella nevű leányoknak férjhez menése alkalmával adnak, amelyeket magával visz az Antal Sándor lakására.

	<i>Db.</i>	<i>Tárgyak megnevezése</i>	<i>becsérték lei bani</i>
1.	6 dr.	<i>párna két huzattal</i>	2400
2.	2	<i>* * derekaj</i>	1600
3.	2	<i>cserge</i>	1600
4.	2	<i>paplan egy huzattal</i>	2800
5.	2	<i>ványolatlan pokróc</i>	900
6.	2	<i>ágy terítő</i>	500
7.	1	<i>ágyi garnitúra</i>	1400
8.	8	<i>alsó lepedő</i>	1000
9.	3	<i>szalma zsákok</i>	150
10.	10	<i>zsákok</i>	500
11.	8	<i>abroszok</i>	1600
12.	14	<i>szarvéták</i>	350
13.	12	<i>törülköző</i>	600
14.	18	<i>ingek</i>	1440
15.	6	<i>bugyigo</i>	300
16.	15 sing	<i>ház földrongy</i>	300
17.	12 rend	<i>ruha</i>	6100
18.	1	<i>hoszu kabát</i>	2000
19.	2	<i>kabátok</i>	1000
20.	8	<i>fejkendő</i>	800
21.	2	<i>hárász kendő</i>	500
22.	2	<i>alsó szoknya</i>	150
23.	12	<i>töbféle kézimunka</i>	500
24.	1 pár	<i>csizma</i>	800
25.	1 pár	<i>félcipő</i>	500
26.	1 pár	<i>hócipő</i>	350
27.	1 pár	<i>bokacipő</i>	500
28.	6	<i>* * függöny</i>	350
29.	2	<i>ágyak</i>	800
30.	1	<i>sifon</i>	800
31.	1	<i>tükör álvány 2dr. éjeli szekrény</i>	2300
32.	1	<i>utazó kosár</i>	100
33.	3	<i>marha: 2 három éves ökrök, 1 tehén</i>	15 000

34. 1	kávés készlet	400
35. 1	húsdaráló	220
36. 12	tárgyékrok	360
	Összesen:	– 50 970 lei

Ingatlan vagyonok

37. *A Keleti fordulóban Lőke düllőben egy négy vékás szántó föld az Antal Ferenc szomszédságában.*

38. *A Lőke düllőben egy szekér szénát termő kaszáló a Gidró Ignáncz szomszédságában.*

39. *Madicsa düllőben egy szekér szénát termő kaszáló a Miklos Dimén szomszédságában.*

40. *Madicsa düllőben egy szekér szénát termő kaszáló Mihály Gergely szomszédságában.*

41. *Bakacs düllőben hat vékás szántó a Farkas István szomszédságában.*

A fönt felsorolt ingo és ingatlan dolgot adám leányomnak Gizellának azon szándékkal, hogy azokat sértetlenül használhatja. –

Előtünk: olvashatatlan aláírás

Antal Albert (a Leltár kaligráfiájával azonos) aláírás

Páll Antal Sándor az édesanyja hozománylevelének keltezését 1937-re teszi. Ezúton köszönöm a másolat szíves rendelkezésemre bocsátását. – Tisztelettel Balácsi Dénes

(* a szám betűvel is * drb – helyeit kihagytam – B. D.)

1. 7. 21.

Perefernumlevél

Mely fölvétetett Csikcsekefalvi Páll Dávid házánál leánya Páll Anna férjhez menetele alkalmával, amit elvisz az apai háztól ingó és ingatlan vagyonokban.

Sor szám	A tárgy megnevezése	Érték P.	Jegyzet fill.
1.	Egy drb ovális asztal		
2.	két (továbbiakban számmal) ágy		
3.	2 éjeli szekrény		
4.	2 ruha szekrény		
5.	1 toalett (tükör)		
6.	1 sezlony		
7.	4 szék _____ összesen _____	800	—
8.	1 asztal (konyha)		
9.	1 kredencz		
10.	1 mosogató szekrény		
11.	4 szék 2 függöny ráma		
12.	1 mosó teknő, 1 laskadeszka siritővel összesen: _____	250	—
13.	1 varó gép, karikahajós	200	—
14.	2 paplan 2 rend huzattal	200	—
15.	1 piros cserge és 1 pokrócz	150	—
16.	2 derekalj huzattal	160	—
17.	2 szalma zsák	20	—
18.	6 nagy párna három rend huzattal	—	—
19.	3 kicsi párna két rend huzattal	300	—
20.	3 ágy terítő festékes	300	—
21.	8 alsó lepedő	160	—
22.	törülküző	80	—
25.	áthozat		
26.	5 drb abrosz 18 drb szalvéta	375	—
27.	8 edény törölő	30	—
28.	6 konyha kötény	20	—
29.	1 konyha kézi munka garnitúra	40	—
30.	2 függöny drapériával	80	—
31.	2 falvédő székely vaota	30	—
32.	24 zsák	100	—
33.	2 vég szőnyeg	500	—

34.	18 drb női ingek	150	–
35.	2 női kabát	180	–
36.	1 kosztüm ruha	100	–
37.	6 szövet ruha	300	–
38.	6 nyári ruha	180	–
39.	5 pár cipő	100	–
40.	3 pár harisnya és 3 pár kesztyű	20	–
41.	1 drb függő és egy asztali lámpa	20	–szám lett
42.	12 porcelán tányér	15	–elhozva
43.	1 porcelán tál, egy sültés tál	6	–
44.	2 tésztás tál 12 drb tányérral	10	–
45.	1 drb boros és 1 pálinkás készlet	22	–
46.	6 tejes kávé csészé	7	–
47.	1 zsiros bödön	16	–
48.	1 vizes veder	12	–
49.	3 zománcos pléh tál 3 drb tányér	20	–
50.	1 lábos, 1 főző fazék zsírfogós		
51.	1 palaesinta sütő és 1 tölcsér	25	–
52.	1 pityóka nyomó, tálca, habverő, huspotyoló	15	–
53.	6 evő kanál, 1 merítő, 2 konyhakés	5	–
54.	átvitel 55. áthozat		
56.	1 drb mosó fazék, mosogató tál 2 kalács sütő, 1 szűrőszita	35	–
57.	6 kenyeres kosár, 2 drb ruhás kosár, 1 ruha szárító spárga	20	–
58.	1 tinó két éves	250	–
59.	1 egy és fél éves sertés, hizott	250	–
60.	2 juh	30	–
61.	2 zsák búza, 1 zsák rozs, 1 zsák zab, 4 zsák pityóka Nyírszeg dűlőjében Kozán Imre szomszédságában 2 és fél vékás	500	–
62.	Borvíznél Keresztes Gyula szomszédságában két és fél vékás	500	–
63.	Nagy gödöre menő Nagy Antal szomszédságában egy vékás	100	–
64.	Nyírség útján kívül való két vékás megyes árban	200	–
65.	Veress dűlőjében Mátyás Gyula szomszédságában egészben kaszáló réti	300	–

66.	<i>Petek dűlőben Tamás Imre szomszédságában</i>		
	<i>egy darab 8 vékás föld</i>	1600	–
67.	<i>Ugyan abban a dűlőben Szőcs Sándor szomszédságában</i>		
	<i>egészben kaszáló réti</i>	150	–
68.	<i>Ugyancsak Veres dűlőben Miklós István Ambrus</i>		
	<i>szomszédságában</i>	250	–
69.	<i>Erdei kaszáló Szetye ddűlőben</i>		
	<i>Miklósi József szomszédságában egészben</i>	250	–
	ÖSSZESEN:	9173 Pengő	

Mivel több föl irni való nincs ezen perefernumlevél lezárattott, és annak valódiságát és értékét az alol irottak saját nevük alá írásával szükség eseeén is igazolják.

1941 Nov. 20 án Csikcsekefalva

Tanuk:

*Vitéz Vítos István
Sass B Dávid
Sass B Dávidné
Vitos István-né*

*Páll Dávid
Páll Dávidné
Miklós István
Páll Anna*

1. 7. 22.

Perefernális levél

Amely felvétellett Csiksekefalván Részeg József és Péter Apollonia házánál Részeg Rozália Lötényi Ferenczhez valo férhez menetele alkalmával minden nemü ingo és ingatlannal együtt név szerinti és darab szerinti megjegyzéssel a mai ár viszonyinak megfelelő alapján

<i>Tárgymegnevezés</i>	<i>Érték lejben</i>
1. 2 darab Kredencz	
2. 2 Rua szekrény	
3. 2 Ágy	
4. 2 éjeli szekrény	
5. 1 szoba és egy konyha asztal összesen 2 drb	
6. 1 drb Toalet tükörrel	
7. 4 drb Szoba és 4 drb konyha szék összesen 8 drb	
8. 1 drb mosdoasztal 1 vizsék	
9. 3 drb függönyráma	
Összesen: _____	3.000.000
10. 2 drb szalmazsák	400.000
11. 2 drb derekalj töltve hu	600.000
12. 1 drb gya	150.000
13. 2 drb gyapj	600.000
14. 1 drb paplan huzattal	300.000
15. 9 drb nagy párna 2 huzattal darabonkin	250.000
16. 2 drb kicsike párna huzattal	50.000
17. 1 drb diszpárna	200.000
18. 4 drb diszpárna kiseb	200.000
19. 1 rend gyári garnitura	500.000
20. 1 rend gyapju garnitura	1 000.000
21. 1 drb Sezlon terittövel	600.000
22. 3 drb gyolcs lepedő	600.000
23. 10 drb kender lepedő	1 000.000
24. 9 drb gyolcs törülköző	900.000
25. 12 drb Törülköző kender	600.000
26. 4 drb konyha kötény	200.000
27. 9 drb gyolcs 3 drb színes abrosz	3 600.000
28. 7 drb viselő abrosz	1 050.000
29. 12 drb konyha törő	300.000
30. 12 drb takaró ruha	300.000
31. 18 drb szelvét eből 2 színes	540.000

32.	8 drb férfiing	1 200.000
33.	4 drb lábravalo	400.000
34.	14 drb női ing	1 400.000
35.	26 drb kézimunka	300.000
36.	3 drb kézimunka gyapju	300.000
37.	16 drrrb zsebkendő	200.000
38.	28 drb zsák	2 800.000
39.	1 drb magvető átalvető 1 ponyva	400.000
40.	3 drb poszto tarisznya	150.000
41.	2 drb és 1 drb háilag készült függöny	850.000
42.	1 vég gyapju és 1 vég kender szőnyeg	400.000
43.	5 drb női szövet ruha	2 000.000
44.	9 nyári ruha	1 800.000
45.	1 téli ésd tavaszi kabát	800.000
46.	1 ujas bunda	100.000
47.	1 fekete hárászkendő	300.000
48.	2 cveter	200.000
49.	6 fejkendő	900.000
50.	2 kötén	100.000
51.	1 pár csizma 1 boka cipő 3 pár félcipő	1.500.000
52.	3 pár harisnya	180.000
53.	1 rend ebédlő készlet	1.000.000
54.	1 fekete kávék készlet	200.000
55.	1 tejeskávék készlet	200.000
56.	6 drb porcelán tán	60.000
57.	2 leveses tál porcelán	300.000
58.	1 sültés tál porcelán	150.000
59.	1 rend vizes készlet 6 pohárral	50.000
60.	1 boros készlet 6 pohárral	50.000
61.	1 rend pálinkás készlet 12 drb pohárral	100.000
62.	2 vizes pohár 6 drb bor 6 drb nikelezet tárca	70.000
63.	1 kompotos készlet 6 tányérral	50.000
64.	1 drb tortás tál	50.000
65.	1 drb hus őrölő	200.000
66.	1 réz mozsár	50.000
67.	1 gyertya tarto	50.000
68.	1 vasalo	30.000
69.	12 kés 12 villa 12 kanál 2 drb levesmerő	190.000
70.	1 tészta szedő 1 drb reszelő	40.000

71.	3 mázas fazék 1 fedő 7 drb mázas lábas	300.000
72.	2 mosogató tál cin 1 ruha főző fazék 1 veder cin	200.000
73.	1 mozdotál bléken 1 palacsinta sütő 1 téasztásűrő	100.000
74.	1 kis fazék zsírnyomo	40.000
75.	4 fonot kas	150.000
76.	3 kis tekenyő 1 paszirozo 1 restás szita	100.000
77.	1 osztóváta teljesen, 1 tilo, 1 vonogáló gerben, 1 léhel 1 vető fa 1 csörlő kerék, 1 tekerő levél 1 Lánka	400.000
78.	1 törzsölő tekenyő 1 moso pad 1 sujok	40.000
79.	2 zsák rozsa	320.000
80.	2 drb két éves tehén egy hozza ment	3 000.000
81.	3 drb fiaző számbeli juh egy juhval f fatik ment	180.000
82.	1 drb három hónapos ártán südő sertés	400.000
83.	1 drb szánto patkos láljában 5 vékás területü	
84.	1 drb szánto megyevápája 4 vékás területü terményel együt	900.000
85.	1 drb forgos kaszállo sárkutban 2 vékás	
86.	1 drb forgos kaszállo kotormányi rész 3 vékás	400.000

ÖSSZESEN: 56.540.000

Azaz irva is ötvenhatmilioötszáznegyvenezer lej. Ezen ingo és ingatlanok haszonélvezetileg adatnak át, úgy szintén az ingóság is. Ezen leltárban feltüntetet értékeket a legjobb belátásunk alapján becsültük, amelyért hitteles elegetteszünk szükség esetén.

Mindezek után elfogadtatot és saját kezüleg aláíratot.

Kelt Csikcsekefalva 1946Julius 10 én.

<i>Tanuk</i>	<i>Részegh József</i>
<i>Dánél István</i>	<i>Potyó Apollonija</i>
<i>Keresztes Erzsábet</i>	<i>Sütény Ignác</i>
<i>Vitos Gábor</i>	<i>Részegh Rozsika</i>
<i>Potyó Vilma</i>	

(Sajátkezü aláírások. Az eredeti kéziratról készült xerox másolatot Burus János csíkszeredai tanár szíves közlésének köszönhetem. Megj. Balázi D.)

1. 7. 23.

LELTÁR

Azon ingóságokról melyek Baricz Ilona férjhez menetelekor kapott illetve s. tulajdonát képezi.

1.	2. drb.	Ruhásszekrény	
2.	2...	Ágy	
3.	2...	jeli szekrény	
4.	1..	Asztal	1.000.000 lei
5.	1. .	női varógép	1.000.000
6.	12. rend	ünneplő ruha (á/ 300.000 lei)	3.600.000
7.	3. r.	kosztum (á/ 500.000 lei)	1.500.000
8.	2. r.	viselő ruha (á/ 100.000 lei)	200.000
9.	4drb.	ünnepi fejkendő (á/ 50.000 lei)	200.000
10.	6	női ing (á/ 100.000 lei)	600.000
11.	2.	háló ing (á/ 100.000 lei)	200.000
12.	1.	alsó szoknya	100.000
13.	2.	téli kabát (hosszú) (á/ 500.000 lei)	1.000.000
14.	2 pár	női félcipő (á/ 200.000 lei)	400.000
15.	1	női félcipő	200.000
16.	6 drb	abrosz (á/ 500.000 lei)	3.000.000
17.	1 drb	abrosz tizenkétszemélyes	1.000.000
18.	12	szalvéta (asztali) (á/ 10.000 lei)	120.000
19.	6	kenyér szalvéta (á/ 20.0000 lei)	120.000
20.	4	szalvéta damaszt (á/ 30.000 lei)	120.000
21.	30 drb	kézimunka	1.000.000
22.	11	kézimunka (nagyobb)	500.000
23.	6	párna (á/ 150.000 lei)	900.000
24.	8	párnahuzat (á/ 150.000 lei)	1.200.000
25.	1	derékalj huzattal (á/ 500.000 lei)	500.000
26.	2	szalmazsák	200.000
27.	6	alsólepedő (á/ 200.000)	1.200.000
28.	1	garnitúr (gyapju)	1.000.000
29.	1	garnitúr (kötött)	500.000
30.	1	garnitúr (butorhuzat)	500.000
31.	2	paplanhuzat (á/ 600.000)	1.200.000
32.	1	gyapju lepedő	600.000
33.	3	diszpárna	200.000
34.	12	törülköző kendő (á/ 500.000)	600.000
35.	8	zsák (á/ 30.0000)	240.000

36.	28 méter szőnyeg (padlás) (á/ 10.000)	28 000
37.	6 konyhakendő (á/ 10.000)	60.000
38.	11 zománcos edény	250.000
39.	1 mákdaráló	16 000
40.	1 óramérleg	30.000
41.	1 pleh tortasütő	5 000
42.	2 porcelán sültés tál	40.000
43.	12 lapos porcelán tányér	120.000
44.	1 üveg tészta készlet	50.000
45.	6 vizes pohár	12 000
46.	6 boros pohár	6 000
47.	6 pálinkás pohár	6 000
48.	2 db kávé csésze (porcelán)	10.000
49.	1 török kávé készlet	40.000
50.	4 ugorkás üveg	10.000
51.	4 dunsztos üveg	10.000

Ezen leltár 1-51 tételig a mi jelenletünkben lett felvéve.

Kelt Gyergyóalfalu 1946 július 22-én

Tanuk:

- 1. Lackó János*
- 2. Ambrus István*
körjegyző

Átvevők:

- Szente Gyula*
Baricz Ilona

Postscriptum

Utószó

A Nyikómenti hármaskönyvhöz

Nem a Dózsa György, székely vitéz, vezette parasztfelkelés véres megtorlását követő sötét korszak termékére, a Werbőczy rettenetes regulakönyvére, amely szerint „*megregulázták*” és „*földhözköttették*” a földnépét, nem erre akarok emlékeztetni a fő- és alcímben, mert nincs erre összehasonlítási alapom, hacsak nem hozom be ide a két világháborút, a majdnem félévszázados kommunista diktatúrát, a felemásra sikerült rendszerváltást és a 2005. augusztus 23-i „*székelyföldi cunamit*”.

Nem a történelmi, társadalmi és természeti katasztrófák egyike vagy összességük adják az én könyvemhez az összehasonlítási alapot, hanem azok az élő törvények, amelyek írva és íratlanul, nem a külső kényszernek engedve működtek, hanem abból a belső túlélési parancsból jöttek, és hatottak, hogy mindenkor mindent, muszáj túlélni. Ezt tömören három tényezőben nevezem meg úgy, mint: – a hangyaszorgalmú, kitartó és hozzáértő munka rendje, – az állandó elmeélesítési hajlam és akarat és a nemzet megtartó hagyományhoz való hűség. Ez a három alaptörvény: a munka, az önművelés és a hagyomány, amelyekről nemcsak három, sem 33, de nem is 333 stb. számú könyvben „*magyarázhatnám a bizonyítványom*”, de remélem e három szóból is ért, aki érteni akar, hiszen áthallik a szövegeken a szándék. Hát újtára engedem az üzenetemet a Nyikómentéről, hogy visszhangozzék a Homoródok, a Küküllők, a Nyáradok, a Feketeügy, az Olt, a Maros, a Tisza, a Duna és minden folyó és állóvizeken innen és túl a magyar lélek és szó megtartó ereje: Él az Isten, aki megsegít, hogy túléljük, amit ránk hoznak a történelmi és a katonai századok, meg a természeti szennyes áradatok. Fennen hirdetem, hogy a Firtoslován felébredt a Gondviselés, és reánk mosolyog áldott napja, azokra is, akiket az Istenhátamögé utalt a mostoha történelem.

**RAJZOK,
FOTÓK,
DOKUMENTUMOK**